

VIRGIL GHEORGHIU

Cum am vrut să mă fac sfânt

alte amintiri dintr-o copilărie teologică

DEISIS

**CONSTANTIN-VIRGIL
GHEORGHIU**

**Cum am vrut să mă fac
sfânt**

Alte amintiri dintr-o copilărie teologică

Ediția a III-a

**Traducere
Maria-Cornelia Ică jr**

**DEISIS
Sibiu 2008**

Lector: diac. Ioan I. Ică jr

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GHEORGHIU, VIRGIL**

**Cum am vrut să mă fac sfânt: alte amintiri dintr-o
copilărie teologică** / Virgil Gheorghiu; trad.: Maria-Cornelia Ică.

- Ed. a 3-a - Sibiu: Deisis, 2008

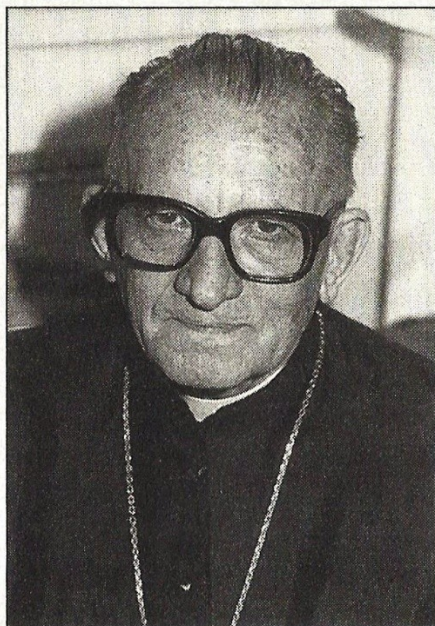
ISBN 978-973-7859-37-2

I. Ică, Maria-Cornelia (trad.)

821.135.1-94

Traducere după: C.-VIRGIL GHEORGHIU,
Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil (1968),
Éditions du Rocher, Jean-Paul Bertrand Éditeur,
© Éditions du Rocher, 1990

© DEISIS, pentru prezenta versiune

I. Nefericirea de a te numi Virgil

Mă numesc Virgil Gheorghiu. Prima mare și adevărată nefericire în viața mea a fost aceea de a purta prenumele Virgil. Nimeni nu-și alege numele. Mai mult, destul de târziu, uneori chiar foarte târziu, ne dăm seama de numele pe care-l purtăm. Din toată familia, o aflăm cei din urmă. Îmi amintesc, ca și cum s-ar fi întâmplat ieri, că în jurul leagănului meu era o vie mișcare, mi se făceau semne, și că toți, absolut toți, apropiindu-se, îmi rosteau același cuvânt, silabisindu-l, strigându-l, mimându-l, șoptindu-l. Era cuvântul Virgil. Voiau ca eu să-l învăț. Să mi-l întipăresc în memorie. Să-mi dau seama că numele meu era Virgil. Că acest nume îmi aparținea, așa cum îmi aparține trupul meu și propria mea viață.

Când mi-am dat seama că mă numeam Virgil am fost foarte mândru. Era a doua mea proprietate pe pământ. L-am acceptat așa cum accepți o jucărie. Trupul și numele sunt primele lucruri pe care le primim aici jos și pe care le păstrăm toată viața. Cu trupul și cu numele trăim și mergem în mormânt. Nu există niciun risc de a fi despărțit de ele. În caz de nefericire sau de fericire, chiar dacă pierdem totul ne rămân numele și trupul. Pentru totdeauna. Virgil era un nume pe gustul meu și îmi făcea plăcere să-l aud mereu în jurul meu. Dintre toate cuvintele pe care le-am auzit la începutul vieții mele, cel mai frumos era, desigur, Virgil. Fără îndoială pentru că rostindu-l toată lumea mă privea cu încântare, cu înduioșare, cu bucurie. Cu iubire putem schimba în muzică orice nume, oricât de urât ar fi el.

Mai târziu, mi-am dat seama că, în sine, Virgil este într-adevăr un nume frumos. De o frumusețe sobră. Chiar rigidă. De o frumusețe asemenea brazilor. Asemenea munților. E un nume uneori greu de purtat. E un nume pe care nu-l poți purta în orice zi, în orice împrejurare, așa cum nu poți purta pe cap un joben mereu și pretutindeni. Virgil e un nume care refuză orice diminutiv.

Mult mai târziu însă mi-am dat seama care sunt rădăcinile și sensul cuvântului Virgil. El înseamnă virginitate, feciorie, castitate, puritate. Grecii numeau virginitatea *parthenia*, cuvânt care înseamnă literal „apropiere de Dumnezeu” iar Părinții

Bisericii nu au încetat niciodată să o laude spunând: *Virginitatea nemurește trupurile noastre*¹. S-a spus chiar că Domnul a coborât și S-a făcut om pentru a *împodobi trupul omenesc cu platoșa virginității*². Virginitatea e deci o podoabă a cerului.

Cu trecerea anilor am aflat că Virgiliu este de asemenea numele celui mai mare poet al Imperiului Roman. Acesta a trăit în epoca de apogeu a Romei antice. A fost prietenul personal al împăratului. Nu era doar cel mai mare poet al celui mai mare imperiu de pe pământ, dar, la o mie de ani după moartea sa, era încă poetul care-i întrecea pe toți ceilalți în întreg universul. Dante Aligheri l-a luat drept călăuză în faimoasa sa Divina Comedie. Iată deci două glorii suprapuse. Gloria lui Virgil dublată de faptul că este călăuza lui Dante.

Aceasta este pe scurt gloria mondială a lui Virgil. După două mii de ani, orice elev, din Patagonia până în Alaska și din Finistere până în Japonia, află câte ceva despre Virgil. Dar în țara mea natală, în România, el are o glorie mai mare decât în orice altă țară din lume. În România, cununa lui Virgil este întreită. Fiindcă noi, cei douăzeci de milioane de români care trăim într-o țară rotundă ca luna, la nord de Dunăre, în Carpați, noi suntem urmașii romanilor. O arată însuși numele nostru, căci între *romani* și *români* diferența nu e decât de o literă. Și pentru că suntem latini și urmași ai Romei îl socotim pe Virgil ca pe un fel de compatriot. El ne aparține, ca toți strămoșii noștri. Și acest lucru e valabil nu numai pentru Virgil - omonimul meu -, ci pentru toată moștenirea romană. Să luăm de exemplu Lupoica, celebra statuie a lupoicei alăptându-i pe cei doi prunci, Romulus și Remus. Nicăieri pe pământ nu întâlnești mai des această statuie decât în România. La noi - în această provincie romană - ea se găsește în toate marile spații publice, în saloanele ministerelor, în Parlament, la Banca Națională. Lupoica este imprimată pe toate copertele caietelor și manualelor școlare, pe monede și pe medalii. În cele Zece Porunci, Dumnezeu poruncește: cinstește pe tatăl și pe mama ta! Or lupoica romană este doica noastră. Trăind departe de Roma, în marile periferii răsăritene ale Europei, înconjurați de popoare străine, fără nicio rudă latină în apropiere, ne-am străduit să păstrăm mereu prezentă în fața ochilor imaginea Romei, mama noastră. Când suntem departe, păstrăm aproape de inimă fotografiile

¹ METODIU DIN OLIMP, PG 18, 277.

² METODIU DIN OLIMP, PG 18, 261.

rudelor noastre. Nu atunci când trăim împreună cu ele. Din această pricină, de îndată ce intri în România, nu auzi decât nume romane. Dacă sosești cu trenul, auzi pe peroanele gărilor numele Traian, Livia, Virgil, Lucia, Aurelian, Cezar, Ovidiu și Horațiu. Și numele latine răsună pe toate străzile. Le citești în toate paginile ziarelor, pe vitrinele magazinelor, pe plăcuțele străzilor. Fiindcă în România toată lumea poartă nume romane.

Când mi-am dat seama că nu purtam doar un nume latin cum stă bine unui urmaș al Romei, ci și numele celui mai mare poet al Imperiului Roman, am fost foarte mândru. Este lucru omenesc să fii mândru de ceea ce ai. Să-l arăți și celorlalți și să te lauzi cu el.

De mai multe ori, datorită numelui meu latin, m-am simțit ca un păun împodobit cu pene multicolore. Și am întrebat-o pe mama preoteasă, mama mea:

— În ce zi cade sărbătoarea mea?

Trebuie precizat de îndată că noi - românii - nu ne sărbătorim niciodată aniversarea, cum se face în alte ținuturi ale pământului. Nașterea fiziologică - ziua în care ieși din pântecul mamei tale - nu este în ochii noștri un eveniment care să merite atenție. Sau la care să te gândești. Fiindcă, logic vorbind, nașterea fiziologică n-are nimic excepțional pentru o ființă omenească. Nici nu este prilej de bucurie. E un eveniment departe de a merita să fie transformat în zi de sărbătoare. Sau de care să-ți aduci aminte în fiecare an al vieții tale. Sau a cărei dată să o faci cunoscută celorlalți. Nașterea noastră fiziologică e identică cu nașterea tuturor animalelor numite mamifere. A ne aminti data nașterii înseamnă a ne aduce aminte că am venit pe lume asemenea câinilor, pisicilor și vacilor. Nu e un spectacol prea frumos. Mai degrabă respingător. Și umilitor. În orice caz, nu este un eveniment demn de reținut. Nu mai mult decât alte funcții fiziologice pe care le săvârșim în secret.

Dar nu numai pentru că nașterea noastră nu ne deosebește cu nimic de animale și pentru că venim pe pământ la fel ca șobolanii, vacile și șoarecii, nu doar pentru aceasta evităm cu grijă să vorbim despre această zi. Nu e doar din pudoare, nici din mândrie. Nu suntem, desigur, mai orgolioși decât alte popoare de pe pământ care cântă, dansează, își invită toți prietenii și sărbătoresc până la dimineață cu muzică și șampanie această afacere fiziologică. Nu doar pentru aceasta. Există un motiv mai profund. E pentru că noi, românii, suntem nu numai urmașii direcți ai romanilor, ci suntem de asemenea, și în primul rând, un

popor creștin. Numele de creștin e tot ce avem mai scump pe pământ. Fiindcă suntem înainte de toate creștini, de aceea pentru noi nașterea fiziologică este nu doar lipsită de frumusețe și asemănătoare venirii pe lume a tuturor animalelor înzestrate cu mamele, ci ne aduce aminte și de cel mai dureros eveniment ce i s-a întâmplat omului de la crearea sa. Nașterea fiziologică ne aduce aminte suprema tragedie umană: izgonirea din rai. Fiindcă înainte de greșeala protopărinților noștri, Adam și Eva, înmulțirea pe cale sexuală era străină omului. La origine, omul a fost creat nemuritor. El ignora sexul. Nașterea. Durerea. Moartea. În cer nu exista căsătorie. De ce căsătoria nu a apărut înainte de cădere? De ce nu au existat relații sexuale în rai? De ce înaintea blestemului nu au existat durerile nașterii? Pentru că aceste lucruri erau atunci de prisos și nu au devenit necesare decât mai târziu, din pricina infirmității noastre. Ele și toate celelalte¹. Sexul, procrearea, boala, bătrânețea și moartea sunt pedepse pentru om. Cu privire la naștere și sex Sfântul Grigorie al Nyssei este la fel de explicit ca și Sfântul Ioan Gură de Aur: *Cât despre împărțirea în sexe, ea a fost făcută ulterior; fiindcă nu trebuie cugetat că firea dumnezeiască și fericită e împărțită în sexe. Dând însă omului ceea ce ținea de firea animală, Dumnezeu a dat firii noastre un mod de înmulțire care nu se potrivea cu înălțimea creației sale dintâi. De aceea, potrivit Scripturii, „Dumnezeu l-a făcut” mai întâi „pe om după chipul Său” – ceea ce Sfântul Pavel ne învață și el atunci când spune că în omul nou nu va fi „nici parte bărbătească, nici parte femeiască” – și că abia mai apoi a adăugat trăsăturile proprii firii animale, făcându-l bărbat și femeie*².

Orice naștere pe cale sexuală, asemănătoare celei a animalelor, era deci străină omului înainte de cădere. *Adam n-a cunoscut-o pe Eva înainte de a fi fost izgoniți din rai și de-a fi fost osândită Eva să nască în dureri pentru faptul de a fi păcătit*³.

Păcatul s-a introdus în lume prin înșelăciune sub forma plăcerii. Dar *după acest simțământ de plăcere vine foarte repede rușinea și frica și, prin urmare, Adam și Eva nu mai îndrăznesc să se înfățișeze înaintea ochilor Ziditorului, ci s-au ascuns sub frunziș, în umbră. După care au fost îmbrăcați în haine moarte*

¹ SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De virginitate* XV, 2, PG 48, 545.

² SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De hominis opificio* XVI, PG 44, 181A; cf. *Facerea* 1, 27; 2, 22 – 23; *Galateni* 3, 28.

³ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De virginitate* XII, 4, PG 44, 302C.

de piele și au fost surghiuniți în acest ținut nesănătos și anevoios în care a fost născocită căsătoria ca mângâiere pentru moarte¹.

Orice naștere fiziologică, trupească, ne aduce aminte de izgonirea din rai. Și de îmbrăcarea în hainele de piele², aceste veritabile uniforme penitenciare, și de căderea noastră, și de împingerea noastră în categoria animalelor mamifere. Înmulțirea pe cale sexuală a fost introdusă în natura umană mai târziu, ca o pedeapsă. *Fecioria s-a ivit încă dintru început și înaintea căsătoriei, dar, din pricina arătată, căsătoria a fost introdusă mai târziu și a fost socotită ca un lucru necesar, în vreme ce dacă Adam ar fi rămas în ascultare, n-ar fi avut nevoie de ea³. Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă: Dumnezeu n-avea nevoie de căsătorie ca să înmulțească oamenii pe pământ⁴.* Există nenumărate fapte cerești care se înmulțesc fără să cunoască sexul.

Iată ce ne aduce aminte ziua nașterii noastre fiziologice. Sărbătorindu-ne aniversarea, am fi asemenea unui ocnaș care-și prăznuiește cu muzică, bucurie și manifestări de bucurie aniversarea zilei și orei în care a fost trimis la ocna, unde a primit lanțurile și uniforma de ocnaș. Acest lucru depășește logica noastră. Fiindcă nu putem sărbători nenorocirile și catastrofele. Nu putem dansa și cânta aducându-ne aminte condamnarea noastră și îmbrăcarea uniformelor noastre penitenciare, aceste înspăimântătoare haine de piele țesute din patimi animalice...

Iată de ce noi facem totul pentru a nu ne aduce aminte de ziua nașterii noastre animale.

Personal nu mi-am sărbătorit niciodată aniversarea. Nimeni dintre cunoscuții mei nu o sărbătorește. Această zi, ziua nașterii noastre fiziologice, n-are importanță la noi decât pentru poliție, justiție, birourile de stare civilă și pentru cazierul judiciar. Este ceea ce se numește *lumea de jos*. E vorba de aceleași servicii ce se ocupă de amprentele digitale ale omului, de greutatea sa, de înălțimea sa, de culoarea părului, a pielii sale, de numărul dinților și de alte detalii asemănătoare. Detalii ce se înscriu de altfel în pașapoarte în același mod ca buletinele de vânzare și cumpărare ale cailor, vacilor și câinilor. În *lumea de jos*, aceste lucruri au o foarte mare însemnătate. Pentru noi, înscrierea

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSEI, *De virginitate*, ibid.

² *Facerea* 3, 21.

³ SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De virginitate* XVII, 5, PG 48, 546.

⁴ SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De virginitate*, ibid.

acestor detalii privește exclusiv natura noastră animală și pământească, și o suportăm din partea autorităților care ne eliberează pașapoartele și buletinele de identitate ca o consecință a izgonirii noastre din rai. Ca o umilire printre altele. Ca boala. Bătrânețea. Moartea. Putrezirea. Tatăl meu, cinstitul preot Constantin, al cărui prim copil am fost, a refuzat de altfel să mă înscrie la primărie la nașterea mea. Acest lucru îl umilea. Un copil ce se naște nu este o materie cu oarecare greutate, ce trebuie înscrisă într-un buletin, declarată și pentru care primești în schimb – ca pentru o marfă – o chitanță.

Abia mai târziu am aflat din gura mamei preotese, mama mea, cum s-au petrecut lucrurile:

— După ce ți-am dat numele Virgil, nume mândru între toate, l-am rugat pe tatăl tău să meargă să te declare la primărie, a spus ea. Tatăl tău a refuzat și timpul a trecut. O lună după nașterea ta, jandarmii satului au sosit la casa parohială, cu carabinele, revolverele, baionetele lor, și cu aerele lor amenințătoare. S-au îndreptat spre tatăl tău pentru a-i pune cătușele. Pentru a-l pune în lanțuri așa cum sunt puși asasinii. Îl amenințau. Spuneau că îl aruncă în fundul unei celule. Pe paie umede. Toate acestea pentru că tatăl tău n-a declarat nașterea ta la primărie, așa cum poruncește legea oricărui cetățean, sub pedeapsa închisorii. De această dată, tatăl tău a fost obligat să declare că tu ești. Că te-ai născut. Altfel n-ar fi făcut-o. Și tu ai fi trăit clandestin pe pământ... Acum ești declarat... Dar inexact... Pe buletinul tău de identitate stă scris că ești născut pe 15 septembrie. Or acest lucru nu este adevărat. Tu te-ai născut pe 9 septembrie¹.

Am fost foarte încântat de acest incident. Nu numai că mă simțeam eliberat de omul vechi prin Botez, dar data nașterii mele fiziologice dispăruse chiar și din actele stării civile. Pentru că este o zi care trebuie uitată.

Dacă noi ceilalți, urmașii romanilor din Carpați, nu sărbătorim ziua nașterii noastre fiziologice, sărbătorim în schimb cu o bucurie fără asemănare, cu muzică, invitați și cu tot fastul posibil, *sărbătoarea noastră onomastică*. Cu alte cuvinte sărbătorim numele pe care l-am primit la Botez. Fiindcă ziua

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1965, p. 86 [trad. rom. M.-C. Ică jr: VIRGIL GHEORGHIU, *Tatăl meu, preotul, care s-a urcat la cer. Amintiri dintr-o copilărie teologică*, Ed. Deisis, Sibiu, ed. a III-a, 2008 (1998)].

Botezului nostru e ziua adevăratei noastre nașteri. *A primi Botezul înseamnă a primi însăși existența, înseamnă a fi creați din nimic*¹.

*Căci în El viem, ne mișcăm și suntem*². Nașterea noastră fiziologică e un eveniment stricat de *boala de care ne-am molipsit în ra*³.

Botezul este un act reparator. El restaurează, regenerează, ne creează din nou. *Cât despre cuvintele „naștere din nou” și „creare din nou”, ele ne spun că cei care prin mijlocirea Botezului au fost născuți și aduși la o nouă viață avuseseră această viață încă de mai-nainte, dar au pierdut-o și o regăsesc prin această Taină, întocmai ca și marmura unei statui stricate, pe care meșterul o cioplește din nou ca să îi redea frumusețea de la început*⁴.

Numele meu Virgil – nume pe care îl voi purta aici jos și în veșnicie – nu l-am primit în ziua nașteri mele, ci în ziua Botezului meu. A adevăratei mele nașteri. Și, pe lângă celelalte nume, Botezul se mai numește și *ziua numelui sau ziua onomastică*. Pe aceasta o sărbătorim noi. Fiindcă în această zi memorabilă nu ne primim numele din gura preotului, nici din cea a mamei noastre, ci din gura lui Dumnezeu, Tatăl nostru Cel din ceruri și Creatorul nostru. Dumnezeu e Cel ce coboară din cer și Se pleacă asupra noastră. El ne dă un nume. Recunoaște în noi pe unul din fiii Săi. Sfântul Ioan Hrisostom este categoric: *Când te botezi, nu preotul te botează, ci Dumnezeu însuși atinge creștetul tău cu puterea Sa nevăzută. Nici înger, nici arhanghel, nici altă putere nu cutează să se apropie și să te atingă*⁵.

În acea zi Dumnezeu devine Tatăl nostru exclusiv. Iar noi devenim în mod legal, pentru veșnicie, fiii Săi. Este o naștere incomparabil mai frumoasă, mai nobilă decât mizerabila noastră naștere fiziologică. Iar dovada că în acea zi Dumnezeu însuși ne naște atingându-ne cu mâna Sa și acordându-ne numele prin care ne va recunoaște și pe care îl vom purta în veșnicie (căci din această nouă naștere ieșim nemuritori), ne-o dă tot Sfântul Ioan Gură de Aur: *Nu numai mâna preotului atinge capul celui*

¹ SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, *De vita in Christo*, PG 150, cartea II [trad. rom. pr. prof. T. Bodogae: NICOLAE CABASILA, *Scrieri*, Ed. Arhiepiscopiei Bucureștilor, 1989].

² *Faptele Apostolilor* 17, 28.

³ SFÂNTUL SOFRONIE AL IERUSALIMULUI, PG 87, 3335B.

⁴ SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, *De vita in Christo*, PG 150, cartea II.

⁵ SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *In Mattheum homiliae*, PG 58, 507.

botezat, ci și mâna dreaptă a lui Hristos, cum reiese din înșeși cuvintele celui ce botează. Căci preotul nu spune: „Botez pe cutare...”, ci zice: „Botează-se cutare...”, arătând astfel că e doar un slujitor al harului și că nu face decât să-i împrumute acestuia mâna¹.

În acea zi Dumnezeu ne spune: *Fiul Meu ești tu, Eu astăzi te-am născuț*². Sentința prin care Dumnezeu îl condamnă pe om la moarte: *Pământ ești și în pământ te vei întoarce*³, este anulată la Botez. *Era o osândă dumnezeiască și ea nu putea fi desființată de starea omenească. Dar s-a dat un leac: ca omul să moară și să învie*⁴. Și aceasta este Botezul: moartea omului condamnat și învierea unui om curat, nou.

Pentru noi, creștinii români din Carpați, nașterea fiziologică nu prezintă niciun interes. Ce să sărbătorim? O cădere? O condamnare? O alungare și o existență în exil? Venirea la existența biologică pe pământ? Sosirea într-un loc de pe pământ pe care nu noi l-am ales. Așa cum nu ne alegem nici mama, nici tata, nici limba care o vom vorbi cu ceilalți oameni.

Este illogic să sărbătorim toate aceste lucruri, în timp ce pentru cealaltă naștere, cea a Botezului, lucrurile stau exact pe dos. Din ea ieșim fii ai lui Dumnezeu. Suntem, în mod legal, nemuritori, înfiați de Creator și moștenitori ai împărăției cerului. Suntem mai mult decât niște domni ai acestei lumi, mai mult decât fiii unui împărat pământesc. *În loc de purpură, făptura se îmbracă în virtute, veșmântul cel mai împărătesc dintre toate. În loc de sceptru, se sprijină de fericita nemurire. În loc de cunună împărătească, poartă cununa dreptății, ca totul în ea să arate vrednicia ei împărătească prin asemănarea cu frumusețea Arhetipulu⁵*. Suntem în întregime goi. Micuți. Dar, ieșind din apele Botezului, avem deja toate acestea.

Prin Botez, sentința *Pământ ești și în pământ te vei întoarce*⁶ este anulată. Dar aceasta nu e totul. Omul nu este pur și simplu amnistiat și readus la starea de nevinovăție în care se găsea înainte de cădere. E mai mult decât era înainte. Omul ieșit din apele Botezului este incomparabil superior lui Adam. Botezul

¹ JEAN CHRYSOSTOME, Deuxième catéchèse baptismale 26, ligne 12 (éd. A. Wenger, Paris, 1957), SC 50, Paris, 1957, P - 148.

² *Faptele Apostolilor* 13, 33.

³ *Facerea* 3, 19.

⁴ SFÂNTUL AMBROZIE, *De Sacramentis II*, 17, PL 16, 447.

⁵ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De hominis opificio* IV, PG 44, 136D.

⁶ *Facerea* 3, 19.

este o nouă creație a omului, mai bună decât prima. Fiindcă la crearea primului om, Dumnezeu a zis: „Să-i facem ajutor potrivit pentru el”¹. *Nimic asemănător la Botez, această creație din nou. De ce ajutor ar fi putut avea nevoie cel ce primește harul Duhului Sfânt și care e desăvârșit în trupul lui Hristos? Întâiul om a fost zidit după chipul lui Dumnezeu. Omul nou e unit cu Dumnezeu. Întâiul om porunca animalelor. Omul nou e așezat mai presus de ceruri. Întâiul om a fost zidit în ziua a șasea, dar omul nou e zidit în ziua întâi, căci prin Botez – care e învierea noastră, Paștele nostru, duminica noastră – ne întoarcem în ziua întâi, în care a fost zidită lumina².*

Așa cum, prin înscrierea lor la consulatul din țara îndepărtată unde văd lumina zilei, nou-născuții devin cetățenii adevăratei lor patrii, tot așa prin Botez copiii născuți din femeie, pe pământ, devin cetățeni ai cerului. Ei își primesc drepturile de cetățeni de sus, adică nemurirea. E ceea ce se întâmplă în fiecare biserică, oricât de mică ar fi ea, oricât de păcătos ar fi preotul și oricât de mizeră ar fi condiția celui botezat. Fiindcă un act consular, un act notarial, nu depinde de mărimea edificiului în care este parafat, nici de valoarea consulului care face oficiul de notar, și nici de ofițerul de stare civilă. Acest eveniment are o atât de mare importanță pentru noi – locuitorii creștini ai marii periferii răsăritene a Europei –, încât în ochii noștri sărbătorirea aniversării venirii noastre fiziologice în lume e un lucru rușinos. Fiindcă avem data nașterii noastre spirituale la care asistă nu doar vecinii noștri, prietenii noștri de aici și părinții noștri după trup, ci toate puterile cerești. Este un spectacol atât de uluitor, cu o asistență atât de extraordinară, pe care niciun om, oricât de bogat ar fi, nu-l poate avea vreodată la aniversarea sa fiziologică. Iată ce spune Sfântul Ambrozio despre Botez: *Îngerii v-au văzut apropiindu-vă și starea omenească întinată odinioară de negreala păcatului au privit-o strălucind dintr-odată. Și atunci au zis: „Cine se înalță dalb în pustiu?”³. Se minunează, așadar, și îngerii⁴.*

Prin Botez, noi, creștinii, devenim cetățeni ai Ierusalimului ceresc, care este adevărata noastră cetate. Cele trei cufundări în apele Botezului înseamnă cele trei zile pe care le-a petrecut

¹ *Facerea* 2, 18.

² SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *In Ioannem homilia* 25, PG 59, 150.

³ *Cântarea Cântărilor* 8, 5.

⁴ SFÂNTUL AMBROZIE, *De Sacramentis* IV, 2, PL 16, 456.

Hristos în mormânt. Sub pământ. Orice om botezat suferă moartea lui Hristos, punerea în mormânt și învierea. Omul născut din femeie moare. Și din ape învie un om nou. Iar cel înviat primește numele de creștin, care înseamnă *unsul*. Fiindcă este însemnat cu ulei, cu *sphragis*, cuvânt care înseamnă textual „pecete”. Uleiul sfânt cu care este însemnat nou-născutul este pecetea Duhului Sfânt. Sfântul Mir pe care îl numim *Hagion Myron* conține efectiv Sfântul Duh. Nu este un simbol. Sfântul și Marele Mir pe care îl primim ca pecete este preparat cu cel mai mare ceremonial pe care-l desfășoară vreodată Sfânta Biserică Ortodoxă. Doar patriarhul prepară Marele Mir, *Hagion Myron*, a cărui pecete o primim la Botez, primind numele de creștin. El este făcut din untdelemn și din treizeci și opt de esențe aromatice diferite, care se adaugă pe măsura desfășurării ceremoniei. Prepararea untdelemnului și a celor treizeci și opt de esențe, aduse în vase speciale, de o frumusețe nespusă, începe din miercurea celei de-a șasea săptămâni a Postului Mare. Vasele sunt duse în incinta bisericii, în Sâmbătă dinaintea Duminicii Floriilor, Sâmbăta învierii lui Lazăr. Și ceremonia pregătirii, săvârșită de patriarhul însuși cu toți ierarhii, preoții și credincioșii, se desfășoară treptat, în fiecare zi, atingându-și apogeul în Joia Mare.

Înainte, în Legea Veche, erau unși doar împărații, regii și prorocii. Acum, orice creștin este uns. Fiecare creștin este un împărat. Un fiu de împărat. Fiul celui mai mare împărat din lume, al lui Dumnezeu Creatorul cerului și al pământului. Așa cum pâinea și vinul, după sfințire, nu mai sunt pâine și vin ci aieveau trupul și Sângele lui Hristos, tot așa untdelemnul și cele treizeci și opt de arome sunt aieveau Duhul Sfânt. Și cu Duhul Sfânt – materializat în Sfântul și Marele Mir – suntem însemnați. Având trupul și sufletul însemnate prin ungerea cu Sfântul Duh, precum Israelul de odinioară prin sângele nocturn și protector al nou-născuților, ce ți se mai poate întâmpla cu o astfel de pavăză¹? După ce ai primit pecetea sfântă – *sphragis*-ul – „de te culci, nu-ți va fi teamă, iar de adormi, somnul tău va fi dulce”².

La Botez, prin mâna preotului, primim pecetea de la Duhul Sfânt iar de la Dumnezeu Tatăl însuși primim numele, numele nostru, pe care-l vom purta toată viața și care va fi săpat pe crucea mormântului nostru.

¹ SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Oratio* 40, 15.

² *Proverbe* 3, 24.

La noi - români și creștini - adevărata noastră sărbătoare aniversară este deci ziua creației noastre din nou, în care fiecare din noi își primește numele. Este o dublă sărbătoare onomastică. Fiindcă în acea zi noi primim două nume, suntem unși ca împărații și prorocii Vechiului Testament. Mai întâi este sărbătoarea noastră onomastică, căci ne primim numele de creștini. Sfântul Chiril al Ierusalimului ne explică: *Fiindcă vi s-a îngăduit să primiți Sfântul Mir, primiți numele de creștin și vă justificați acest nume* [unși]¹. Primind numele de creștini, pecetea Duhului Sfânt, *sphragis*, suntem însemnați direct de Dumnezeu și aceasta înseamnă că îi aparținem. Ne aflăm sub ocrotirea Sa. Ea ne pune în afara atingerii dușmanilor noștri. Fiindcă orice comoară pecetluită este în siguranță. Oaia care poartă pecetea stăpânului ei va fi respectată. Odinioară, îngerul exterminator i-a cruțat pe copiii însemnați și nu i-a lovit decât pe ceilalți. Tot astfel cei însemnați cu pecetea primită la Botez sunt recunoscuți de către îngeri și de către demoni ca făcând parte din familia lui Hristos. În fața acestui semn demonii tremură, sunt dezarmați și o iau la fugă. Îngerii, dimpotrivă, se grăbesc spre creștin - spre purtătorul de pecete, de *sphragis* - ca spre un membru al familiei².

Îngerii pregătesc apa Botezului: *Curățiți în ape cu lucrarea unui înger, suntem pregătiți pentru Duhul Sfânt. Și aici merge înainte preînchipuirea: căci așa cum Ioan a fost înainte-mergător al Domnului, gătind căile Lui, tot așa un înger îndrumă căile Duhului Sfânt care vine, prin iertarea păcatelor pe care o cere credința*³.

Dar îngerii care participă la Botezul nostru nu fac numai asta. Ei cântă, ca orice alt cor, în biserică, la slujbe. *Îngerul este o creatură imnologică*⁴.

Dacă vă ridicați ochii - nu ochii trupului, fiindcă trupul nu vede lucrurile cerești, ci ochii inimii - veți vedea îngerii care vă înconjoară la Botez și cântă: *Înălțați-vă acum ochii minții, închipuiți-vă cetele îngerilor, pe Dumnezeu Stăpânul a toate pe*

¹ SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Mystagogica III de sancto chrismate*, PG 33, 1092C.

² SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Mystagogica III de sancto chrismate*, PG 33, 1072B; SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Homilia in S. Baptismum XIII*, 4, PG 31, 423 - 444; SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Oratio* 11, 4, PG 35, 837.

³ TERTULIAN, *De baptismo* 6, PL 1, 1314.

⁴ PSEUDO-ATANASIE, *Quaestiones ad Antiochum*, PG 28, 616B.

scaunul Său, pe Fiul Său Unul-născut așezat de-a dreapta Sa și pe Duhul Sfânt de față lângă Ei, tronurile și stăpânirile ce-și împlinesc slujirea.

Tot îngerii sunt cei care ne înscriu numele în cer, așa cum preoții îl înscriu la biserică. Din această pricină nu mă simt în largul meu atunci când sunt strigat cu amândouă numele mele. Eu am un singur nume, cel pe care l-am primit la Botez. Îngerii l-au înscris în Cartea cerului. E numele meu de cetățean al Ierusalimului ceresc. Și cu numele de Virgil mă va chema Dumnezeu la Judecata de Apoi. La împărțășanie când mă cuminec la altar spun: „Se împărțășește robul lui Dumnezeu, preotul Virgil.” Nu spun: preotul Gheorghiu. Gheorghiu e un nume pe care Dumnezeu nu-l cunoaște. Care nu-mi aparține. La Spovedanie când mă aflu în genunchi, sub epitrahil, în fața icoanei lui Hristos Pantocrator, preotul duhovnic mă întreabă păcatele numindu-mă „părintele Virgil”. Niciodată nu sunt Gheorghiu. Acest nume, Virgil, va fi rostit în ziua morții și a îngropării mele de către preot în rugăciunile lui, și acest nume, Virgil, va fi scris pe lemnul crucii mele, în cimitirul unde voi aștepta învierea morților și viața veșnică. La biserică unde sunt preot, credincioșii mei, fiii și fiicele mele în Hristos, și toți creștinii ortodocși mă numesc întotdeauna „părinte Virgil”. Niciunul nu mă strigă „părinte Gheorghiu”. Fiindcă acesta nu există. Gheorghiu este un nume care ține de viața mea pământească, trecătoare, biologică, fiziologică. Gheorghiu e un nume care nu are semnificație decât pentru lumea de jos, pentru societate, pentru istoria pământească. Virgil este un nume pentru veșnicie. Un nume primit de sus. Direct de la Dumnezeu. *Fiindcă Dumnezeu știe să împartă poporul Său în chip drept și cuvenit, nu numai după seminții, spițe și case, dar și după nume, pe fiecare*¹.

Din această pricină Gheorghiu e un apelativ care ține de haina mea de piele, de viața mea de exil pe pământ, și nu este valabil decât pe pământ în birourile vamale, în registrele de stare civilă, în birourile de recrutare și ale poliției pentru străini.

Dar există și un alt motiv pentru care Dumnezeu mă cunoaște doar sub numele meu de Virgil. Dumnezeu – Creatorul meu care este Arhiereul meu din cer – e și tatăl meu. El este Tatăl nostru al tuturor. Și un tată își cheamă fiii pe numele lor. Chiar și aici în timpul scurtei noastre existențe, părinții noștri

¹ ORIGEN, *In Numeros homilia 21*, PG 21, 737C.

după trup, frații, surorile și prietenii noștri ne strigă cu numele nostru de botez. Tatăl și mama mea m-au numit totdeauna Virgil. Niciodată Gheorghiu. Cum altfel deci să-și numească Dumnezeu fiii decât pe numele lor? Pe numele pe care fiii Săi l-au primit de la El la Botez? Și îngerii, și fiii și fiicele mele duhovnicești și părintele meu duhovnicesc și ierarhii mei, toți cei care îmi vorbesc ca unui frate, ca unui tată sau ca unui fiu, mă numesc Virgil. Gheorghiu este un nume pentru străini, pentru autoritățile veacului, pentru lumea din afară. Da, un nume pentru lumea de jos. În familie, în biserică și în cer, eu am un singur nume – noi avem toți un singur nume. Numele nostru veșnic. Și el este sfânt, fiindcă este dat de Dumnezeu. Și înscris de către îngeri.

Dar, în afară de toate acestea, există o infinitate de motive pentru care, în loc să sărbătorim ziua nașterii noastre fiziologice, ca majoritatea cetățenilor pământului, noi prăznuim sărbătoarea numelui nostru, sărbătoarea noastră *onomastică*.

Mai întâi, sfântul al cărui nume îl purtăm face parte integrantă din familia noastră și din viața noastră de zi cu zi. În ziua Botezului nostru primim icoana Sfântului patron pe care o păstrăm apoi toată viața pe peretele de răsărit al casei noastre. Și atunci când ne mutăm îl luăm pe Sfânt cu noi. Iar în ziua morții noastre, icoana Sfântului nostru va fi pusă pe pieptul nostru. Și toți cei care vor veni să-și ia rămas bun de la noi vor săruta icoana Sfântului așezată pe pieptul nostru neînsuflețit în sicriu, ca și cum ar săruta fruntea noastră vie. Căci dacă noi murim, Sfinții rămân vii chiar pe pământ, nu doar în cer.

Sfântul al cărui nume îl purtăm e în același timp mijlocitorul nostru la cer. El se va afla printre apărătorii noștri la Judecata de apoi, aproape de *Theotokos*, Maica lui Dumnezeu, și alături de îngerul nostru păzitor.

La sărbătoarea numelui nostru participă mai întâi părinții noștri după trup: tatăl, mama, frații și surorile noastre. Dar, în capul mesei, la loc de cinste stă preotul satului, părintele nostru duhovnicesc. Fiindcă din gura sa am primit numele de la Dumnezeu, numele pe care-l sărbătorim în acea zi. Și e normal ca el să stea în frunte. Vin apoi prietenii, rudele, vecinii, prietenii noștri de școală. Toți sunt invitați la sărbătoarea numelui nostru. Dar nevăzut, alături de preot, stă Sfântul ocrotitor, cel al cărui nume îl purtăm. Și al cărui nume îl sărbătorim de asemenea în acea zi. Sfântul e un om pământesc, care a dobândit cerul, având în același timp un trup de carne și oase. Sfântul e un om

care trăiește în același timp pe pământ și în cer. E în același timp cetățean a două împărății, cea de sus și cea de jos. E un om ca noi toți, dar care și-a îndumnezeit trupul și viața. Și, încă fiind în viață, are drept de ședere printre îngeri. Majoritatea Sfinților se află definitiv în cer de veacuri. Dar, de ziua praznicului lor și a sărbătorii numelui nostru, ei, cetățeni ai cerului coboară pe pământ, sunt invitații noștri și stau alături de noi, printre noi. În fiecare an, așteptăm – fără niciun risc de a ne înșela – coborârea Sfântului nostru ocrotitor din cer. El vine în casa noastră. Intră sub acoperișul nostru. Și rămâne aici în compania noastră întreaga zi.

Dar asta nu e totul. Sfântul al cărui nume îl purtăm nu vine niciodată singur. Ar fi chiar cu neputință ca Sfântul nostru să coboare din cer și să vină la noi în casa noastră, rămânând cu desăvârșire singur. Logica se opune unei astfel de ipoteze. Desigur, noi, locuitorii de la marginea de răsărit a Europei, nu suntem foarte învățați. Dar nu ne lipsește simțul științific, nici logica, încât să credem că un Sfânt poate coborî din cer și poate intra la noi singur. Nu suntem chiar atât de proști. Dacă deschidem fereastra, toată lumina zilei intră în casă. Tot soarele, și nu doar o singură rază. Nu e nevoie să fii foarte savant pentru a observa acest fapt. Or sfințenia este exact ca lumina. Intră, și atunci toată lumina zilei vine la noi, sau nu intră, și atunci ne aflăm cu desăvârșire în întuneric, cu obloanele și perdelele trase. Cu ocazia sărbătorii numelui nostru, casa noastră e deschisă spre cer. Așa cum se deschide o fereastră pentru a lăsa să intre lumina. Sau așa cum se deschide o poartă, pentru a lăsa să intre un oaspete drag și așteptat. Și nu intră doar Sfântul nostru ocrotitor. Întreg cerul pătrunde împreună cu el în casa noastră. În același timp, odată cu el. Fiindcă asemenea luminii, cerul este unul, indivizibil. Nu poate fi divizat, împărțit. Deci nu vine un singur sfânt, ci întreg cerul, așa cum lumina întreagă, fără împărțire, pătrunde printr-o fereastră larg deschisă.

Și în acea zi – ziua sublimă a sărbătorii numelui nostru – datorită Sfântului care vine la noi, ziua toată avem cerul întreg sub acoperișul nostru. Întreaga ierarhie cerească se află pe pământ, în casa noastră. Serafimii sunt la noi. *Despre numele sfânt al serafimilor, cunoscătorii limbii evreiești spun că el îl arată fie ca pe „cei ce ard”, fie ca pe „cei ce încălzesc”. Iar cel al*

heruvimilor exprimă „bogăția cunoștinței” sau revărsarea înțelepciunii¹.

Dar se găsesc și tronurile, stăpânirile, îngerii, arhanghelii... În Scripturi se spune că numărul îngerilor este „mii de mii și zeci de mii de zeci de mii”, repetând circular și înmulțind cu ele însele numerele cele mai mari ale noastre și arătând prin ele în mod limpede că cetele ființelor cerești sunt pentru noi nenumărate. Căci multe sunt fericitele oști ale minților celor mai presus de lume, întrecând slaba și redusă simetrie a numerelor noastre materiale. Fiindcă numărul lor nu poate fi definit prin primire de cunoștință decât numai de înțelegerea și știința lor mai presus de lume și cerească².

Firește că nu le știam numărul. Dar aveam convingerea că toți locuitorii cerului se aflau în casa noastră. Origen o confirmă, ca de altfel toate textele liturgice: *Despre îngerii iată ce trebuie spus: Dacă „îngerul Domnului va străluci împrejurul celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei” și dacă și Iacob grăiește adevărul nu numai despre dânsul, ci și de toți care sunt devotați lui Dumnezeu, zicând: „Îngerul care m-a izbăvit pe mine de tot răul”, atunci e probabil ca în timp ce se adună mai mulți, cu rânduială, spre mărirea lui Hristos, îngerul păzitor al fiecăruia să umble în jurul celor ce se tem de Dumnezeu, fiind alături de omul încredințat spre pază și îndrumare, în așa fel încât la adunarea celor sfinți va fi o îndoită Biserică, una a oamenilor și alta a îngerilor*³.

În ziua sărbătorii numelui, omul primește la sine, sub acoperișul său, pe pământ, pentru o zi întreagă, toată strălucirea cerului. Heruvimii cei cu mulți ochi, serafimii cei cu câte șase aripi, îngerii cu picioare goale, îngerii păzitori ai părinților noștri, ai prietenilor noștri, ai satului, ai bisericii noastre... Dar asta nu e totul. Odată cu îngerii, coboară din cer și ceilalți sfinți, mărturisitorii, mucenicii, rudele decedate, vecinii îngropați de veacuri lângă noi și toți frații creștini morți în apropiere sau care poartă același nume cu cel al sfântului nostru. Toți sunt acolo. Toți locuitorii de odinioară. Fiindcă toți sunt invitați la sărbătoarea numelui nostru. În acea zi de sărbătoare acoperișul

¹ SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *De coelesti hierarchia* VII, 1, PG 3, 205B [*Opere complete*, trad. D. Stăniloae, 1996, p. 23].

² SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *De coelesti hierarchia* XIV, PG 3, 321A [p. 34].

³ ORIGEN, *De Oratione* XXXI, 5, PG 11, 554 [PSB 7, 1982, p. 286]; *Psalmii* 33, 7; *Facerea* 48, 16.

casei noastre este deschis, ca un capac ridicat. Acoperișul nostru de șindrilă este înlăturat ca lespedea ce acoperea mormântul lui Hristos. Casa noastră este deschisă spre înălțimi. Și noi, sărmani oameni de lut, ne alăturăm îngerilor și ne amestecăm cu ei, cu Sfinții, cu nenumăratele divinități. Și cerul și pământul sunt în casă amestecate așa cum se amestecă într-un estuar apele dulci ale fluviului cu apele sărate ale oceanului, pentru a forma o singură apă. Fiindcă sărbătoarea este dublă. Cerul sărbătorește Sfântul, iar pământul pe cel care poartă numele Sfântului. Și cum orice sfânt a fost odinioară om pe pământ, și cum cel care poartă numele sfântului va fi într-o zi în cer, cerul însuși se amestecă cu pământul. Împreună alcătuiesc o singură plămadă, așa cum apa și făina se amestecă făcând o singură pâine în focul credinței. Lutul pământului se amestecă cu azurul cerului. Nu mai este decât o singură familie în același timp în cer și pe pământ, la noi, acasă, sub acoperișul nostru. Niciunul din vecini nu uită să ne viziteze în ziua aceea. Chiar dacă nu ne iubește în mod deosebit. Chiar dacă nu ne este îndeosebi prieten: totuși vine. Vine cu bucurie. Și cu voieșie. Fiindcă știe că va fi în compania îngerilor, a heruvimilor, a sfinților, a mucenicilor și a tuturor rudelor noastre răposate și îngropate de veacuri în toate cimitirele românești și ortodoxe de la noi. Toți cetățenii pământului se găsesc deodată în tovărășia cetățenilor cerului. Și aceasta datorită *Sărbătorii Numelui*. Așa cum, după Schimbarea la Față a lui Hristos pe Muntele Tabor, toți Apostolii au avut o pregustare a ceea ce va fi viața lor viitoare în cer, tot așa și noi, sărmanii creștini de pe versantul răsăritean al Carpaților, avem în ziua sărbătorii numelui nostru o pregustare a vieții viitoare și a cerului. Când toți și toate vor fi împreună. Când nu va mai fi nici cer, nici pământ, nici lună, nici împărțire. Pentru că nu va mai fi nici noapte, nici zi, nici lună, nici soare. Fiindcă lumina lui Dumnezeu va străluci pretutindeni și peste toate, și stelele vor fi de prisos. Zilele și nopțile vor fi și ele de prisos, pentru că timpul va fi abolit¹ și vom trăi mai presus de timp și de veacuri, în veșnicie. Ca Dumnezeu. Ca fii ai lui Dumnezeu. Ca moștenitori ai lui Dumnezeu.

Iată ce este pentru noi, sărmani moldoveni din nordul României, urmași îndepărtați ai Romei, Sărbătoarea Numelui.

Seara, când ziua sărbătorii se sfârșește, cerul se retrage ca o maree spre înălțimi și noi rămânem aici jos, în casa noastră, în

¹ Apocalipsa 10, 6.

viața noastră, în trupul nostru de lut și în mizeria noastră de zi cu zi. E un moment de gol. Nu de tristețe. Fiindcă știm că această zi de sărbătoare e o mică arvună a celor pe care le vom primi cu siguranță după moarte. Și că atunci acestea nu vor avea sfârșit. Fiindcă viața noastră viitoare va fi o sărbătoare a numelui neîntreruptă.

Pentru moment, în seara sărbătorii, când cerul se retrage de pe pământ, ne mângâiem privind-ne casa și zicându-ne: pe aici au umblat îngerii. Și privim cu duioșie scaunele pe care s-au odihnit pentru o zi strămoșii reveniți pe pământ. Și paturile ale căror cuverturi au fost atinse de sfinți și perdelele de care s-au apropiat aripile îngerilor, ale arhanghelilor și ale serafimilor. Cu toți, ziua întreagă, au fost oaspeții noștri, comesenii noștri; au împărțășit viața noastră, au atins lucrurile și uneltele existenței noastre cotidiene. În această zi se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu Apostolii pe drumul spre Emaus, când au mâncat împreună cu Hristos¹. Tot așa și noi, am băut, am mâncat și am râs împreună cu îngerii și sfinții.

Dar, la aceste lucruri, se adaugă și aspectul strict pământesc, practic, omenesc al sărbătorii numelui. De ziua sărbătorii numelui său orice copil – oricât de sărac ar fi – este îmbrăcat din cap până în picioare dacă nu în veșminte noi, cel puțin în veșminte curate. Ceea ce este același lucru. Cămașa lui, ȋtarii, batista, toate sunt curate și miros a sulfină, a apă proaspătă și a soare. În ajunul sărbătorii numelui său, copilul este spălat, unghiile îi sunt tăiate, părul aranjat din câteva tăieturi de foarfece. Totul strălucește pe el. Dat fiind că omul este un animal compus, există deci o curăție a trupului și o curăție a sufletului *care trebuie păstrate neatînse, fiindcă evlavia se întunecă și se veștejește de necurăția trupului*². Iar el se află în tovărășia unor personaje cerești. Desigur, astăzi mulți oameni, majoritatea oamenilor de pe pământ se îndoiesc de existența personajelor nemateriale, căci ei nu le-au văzut cu ochii trupului. Dar, dacă n-ai ascultat niciodată muzica lui Bach, a lui Brahms sau Beethoven, n-ai dreptul să afirmi că această muzică nu există. Fiindcă aceasta înseamnă că ești ignorant. Și nimic mai mult. Dacă nu știi să citești chinezește, franțuzește și englezește, n-ai dreptul să spui că nu există scriere în limbile chineză,

¹ Luca 24, 13 sq.

² IRÉNÉE DE LYON, Démonstration de la prédication apostolique I, 2, SC 62, Paris, 1959.

franceză și engleză. Sunt oameni care n-au văzut niciodată marea. Vai de ei dacă se încapățânează să spună că oceanul și marea nu există și că nu cred decât ceea ce au văzut, auzit și atins. Același lucru se întâmplă cu oamenii care nu cunosc cerul. Îl neagă. Ceea ce este extrem de nelogic și de neștiințific. Mai ales într-un secol care se mândrește cu știința sa. Noi, urmașii romanilor, care trăim pe versantul răsăritean al Carpaților – în Moldova – ne primim hrana mai mult din cer decât de pe pământ. Cum s-ar putea îndoi un lucrător de existența ogorului de unde își ia grâul, cartofii și întreaga sa hrană? De ziua sărbătorii numelui nostru, ca și la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie din duminici, trecem dincolo de cele de pe pământ și deschidem aieva cerul¹.

Și cerul este aieva satul nostru. Ca și câmpul nostru de porumb, ca și casa noastră. Îl atingem. Trăim în el. Mai sunt însă și cadourile. Darurile pe care le primim. De pretutindeni și de la toți. Desigur, la noi lumea e foarte săracă. Niciunul din prietenii mei din copilărie n-a primit vreodată nici păpuși, nici trenulețe electrice, nici mingi, nici bomboane, nici vreo altă jucărie. Jucăriile sunt pentru cei bogați. Noi suntem săraci. Proletariatul pământului. Dar cadouri am primit cu brațele pline. Cadouri foarte scumpe. Care nu costă bani. De ziua numelui său, fiecare primește o doză substanțială de duioșie. O doză de iubire suplimentară. O cantitate de mângâieri. De sărutări, de priviri duioase. Și acest lucru e aur. Din cel mai curat. E mai mult decât aurul și diamantele. Sunt lucruri care îți încălzesc inima, îți ard obraji și îți fac să-ți strălucească ochii. Suntem fericiți. Și n-avem nimic altceva. Nici biciclete, nici căluți de lemn. Toți prietenii noștri, toate rudele noastre ne aduc cuvinte pline de dragoste, de duioșie, de prietenie, priviri de simpatie, surâsuri și străngeri de mână ca niște snopi de grâu de aur, pe care îi așază la picioarele noastre. Ne aduc sărutări pe frunte și pe obraji. Dar nu sărutări de fiecare zi. Sunt sărutări de sărbătoare care ard pielea ca niște peceti de duioșie și care se aud. Fiindcă nu sunt sărutări pe furiș, călduțe și tăcute. Sărutările pe care le primim se aud de departe. Fiindcă sunt sărutări date trupește, cu buzele, ca niște cuvinte. Iar prietenii de aceeași vârstă îți strâng mâna, admirativ, ca și cum ai fi repurtat o victorie pe stadion. Ziua întreagă ești sărbătorit ca un erou care se întoarce dintr-un război sau dintr-o expediție. Și te simți bine. Pentru că e frumos

¹ SFÂNTUL SOFRONIE, in *S. Ioannem Baptismum*, PG 87, 3339D.

să fii sărbătorit. Să fii admirat. Să fii aplaudat și să primești din toate părțile mărturii de prietenie și de tandrețe. Și de iubire. Și de amabilitate. Cei înțelepți își fac provizii din aceste mărturii primite în timpul zilelor numelor de-a lungul vieții lor, și pot gusta din amintirea lor la bătrânețe, în clipele cumplite de singurătate, de descurajare și părăsire. Sunt bătrâni care noaptea, singuri, își aduc aminte de zilele numelui lor ca și cum ar deschide cutiile în care se păstrează panglicile, îmbrăcămintea de bal și scrisorile de iubire de altădată. Sărbătorile numelui sunt într-adevăr un capital din care îți poți lua rația de duioșie și iubire în zilele de ură, de singurătate și părăsire care vin mai apoi peste noi. În timpul anului școlar, băiatul sau fetița primește la începutul zilei de școală felicitările directorului sau directoarei școlii. Apoi ale tuturor colegilor care îi oferă un creion, un caiet, un buchet de flori și cântă un cântec potrivit împrejurării. După care elevul părăsește clasa. Pentru că această zi de sărbătoare a numelui nu este zi de lucru pentru el. E o duminică personală. Și toată lumea îi oferă ceva. Încă de la început – dar mai ales la școală – mi-am dat seama ce nenorocire cumplită e să te numești Virgil. Fiindcă, pentru un om care se numește astfel nu există sărbătoare a numelui. Toate zilele anului sunt la fel. Nu are o sărbătoare a sa. La noi, acoperișul nu se deschidea niciodată pentru a lăsa să treacă, în cinstea mea, Sfântul care locuiește în rai înconjurat de îngeri, arhangheli, heruvimi și serafimi. Pentru mine, niciodată cerul nu cobora pe pământ. Fiindcă eu – Virgil – nu aveam o zi a numelui, n-am avut niciodată. Și aproape sigur că voi părăsi această lume fără a o avea.

Desigur, pentru alți băieți, acest fapt n-ar avea aceeași importanță. Pentru mine însă era o dramă. Fiindcă noi – urmașii lui Romulus și Remus cei alăptați de lupoaică – care trăim pe versanții Carpaților, în marea periferie de răsărit a Europei, suntem foarte, foarte săraci. Și când ești foarte sărac te agăți de orice lucru oricât de mic ar fi el, pentru a simți puțin gustul fericirii. Săracii pământului sunt – și noi suntem – ca naufragiații care se agăță de o sticlă goală care plutește pe valuri gândindu-se că astfel își vor salva viața. Setea de fericire nu poate fi smulsă niciodată din om. Și pentru că n-am avut fericirea materială, ne agățăm de bucuriile gratuite. Săracii trăiesc exact așa cum am trăit eu însumi, vreme de doi ani în închisorile americane pentru a ispăși crima de a fi fost un simplu funcționar român. Și cum nu puteam trăi în închisoare fără frumusețe,

decupam toate reproducerile din ziarele pe care soldații americani le aruncau din posturile lor de pază sau din turnurile de observare, după ce le-au citit. În doi ani de zile, am adunat astfel o colecție a tuturor capodoperelor din toate muzeele lumii. Pe hârtie de ziar. O colecție nu mai mare decât o carte. Era muzeul meu de buzunar. Muzeul meu de prizonier. Și în fiecare zi, pentru a nu mai vedea cenușiul zidurilor, uniforme prizonierilor, cenușiul zilelor, cenușiul sufletelor și al privirilor, priveam reproducerile tablourilor din ziare. Și așa se face că aveam culori acolo unde totul era trist. În cei doi metri ai celulei mele aveam toate culorile și toate peisajele lumii. Dintr-un alt punct de vedere lucrul se aseamăna îndeaproape cu sărbătorile numelor noastre. Noi săracii, care sufeream 364 de zile pe an, așteptam să ne sărbătorim numele cu o aviditate pe care o cunosc doar călătorii prin deșert așteptând să se ivească o oază în imensitatea nisipului fierbinte și uscat. Toți aveau dreptul la această zi de sărbătoare. Fără bani. Toți în afară de mine. Pentru că eu eram lipsit de sărbătoarea numelui. Singura speranță a săracilor de a fi sărbătoriți îmi era interzisă. Eu mă numeam Virgil. Și un Virgil nu are sărbătoare a numelui. Această cruzime mi se părea atât de nedreaptă, atât de nemeritată, atât de greu de suportat că am încercat să găsesc o modalitate de a scăpa de ea. De a-mi face și eu o sărbătoare pentru numele meu.

— Nu mai stăruie, mi-a poruncit mama preoteasă. Tu n-ai o zi a numelui.

— Toată lumea are, am spus eu.

— Toată lumea, nu și tu!

— Dar e nedrept, am spus eu în lacrimi.

— Drept sau nedrept, așa stau lucrurile. Nimeni nu mai poate schimba nimic!

— De ce eu, și numai eu, dintre toți sătenii, nu am o zi a numelui?

Mă informasem deja mai dinainte și era adevărat. Toți locuitorii satului - bărbați și femei, copii și bătrâni - aveau sărbătoarea lor, toți în afară de mine. Singura excepție. Nu aveam măcar un tovarăș de nefericire.

— Spune-mi, mamă, de ce nu am o zi a numelui?

— Fiindcă nu există Sfântul Virgil în calendar. E limpede, da sau nu?

— Cum nu există Sfântul Virgil?

Uimirea mea era totală. Nu mi-aş fi închipuit vreodată că există nume lipsit de Sfinţi ocrotitori. Şi iată. Există unul. Şi acela era numele meu: Virgil.

— De ce mi-ai dat numele Virgil, dacă nu există Sfântul Virgil? am întrebat eu în lacrimi.

— Este numele tău. Nu e însă un nume creştin. Nu este în calendar. Poţi un nume păgân.

Faptul că nu aveam sărbătoare a numelui, pentru a face să intre în fiecare an timp de o zi cerul în casa noastră, era culmea nefericirii, era o nedreptate. Care mă ardea ca un fier roşu. Dar să aud spunându-mi-se, încă şi mai mult, că purtam un nume păgân, era mult prea mult! Că nu aveam o sărbătoare a mea, o ştiam. Dar că numele meu era în afara legii era un lucru nou. Fiindcă faptul de a fi păgân, de a fi paricid, de a fi în afara legii erau în micuţul meu cap acelaşi lucru. Era mai mult decât putea suporta un copil. De aceea, suspinând, am întrebat:

— De ce Dumnezeu, Care este bun şi milostiv, n-a făcut un sfânt Virgil? De ce bunul Dumnezeu a lăsat în lume un nume atât de frumos, fără Sfânt ocrotitor? Dumnezeu a făcut zeci de Sfinţi Petru, nenumăraţi Sfinţi Ioan, Sfinţi Andrei, Sfinţi Nicolae? Ce-ar fi pierdut dacă ar fi făcut şi un Sfânt Virgil?

— Tot ceea ce a făcut Dumnezeu este bun, a spus mama mea. Era foarte tânără. Avea vreo douăzeci şi ceva de ani. Eram primul său copil. Avea o fire aprigă. Neîmblânzită. Cuvintele ei erau ca fierul înroşit în foc. Îmi ardeau urechile şi-mi pătrundeau în carne ca nişte piroane. Exigenţa sa era însuşi modul ei de a fi şi de a exista.

— Dacă te mai aud o dată rostind cuvintele Sfântul Virgil, îţi rup urechile. Este un sacrilegiu să pui cuvântul „sfânt” alături de un nume păgân. Cu un asemenea lucru îţi deschizi porţile iadului. Şi mie aşijderea. Pentru că până la şapte ani mama e cea care ia asupra sa toate păcatele copiilor ei. Vrei să-ţi trimiţi mama în iad rostind acest cuvânt pe care nu pot să-l repet?

Am tăcut. Pentru a nu o face pe mama să meargă în iad din pricina mea. Dar în adâncul inimii mă întrebam: cum Dumnezeu, Care a făcut atât de bune toate lucrurile şi nu face niciodată vreo greşală, a putut să creeze nume care nu aveau Sfinţi?

— Nu Dumnezeu i-a făcut pe sfinţi, a zis mama ghicindu-mi gândul. Nu trebuie să-L judeci pe Dumnezeu!

— Dar cine-i face atunci, mamă, dacă nu Dumnezeu? Dumnezeu face toate lucrurile. Şi, desigur, El îi face şi pe sfinţi.

— Discuțiile astea nu sunt pentru cei de vârsta ta. Cine vorbește despre asemenea lucruri îi trezește și întărește pe diavoli. Taci din gură, și să nu mai începi iarăși.

În curând se va împlini o jumătate de veac de atunci. Dar nici chiar astăzi nu pot s-o judec pe mama. Cu atât mai puțin să o condamn. Desigur, era o neștiutoare. Dar nu era vorba de neștiință în sensul pe care îl dăm acestui cuvânt astăzi. Mama mea nu făcuse studii îndelungate. Dar nu era propriu-zis o neștiutoare. Era o teodidactă. Fiindcă așa cum există autodidacți, oameni care învață singuri, fără învățători și fără să meargă la școală, tot așa mama preoteasă nu a învățat nici de la școală, nici prin ea însăși, ci de la Dumnezeu. Era cu adevărat o *teodidactă*. Una adevărată. Era ca avva Teodor din *Pateric*, care de îndată ce întâlnea pe cineva devenea ca o sabie¹. N-avea decât o singură idee, cea a lui Dumnezeu, fiindcă știa că *începutul tuturor răutăților e împrăștierea*². Și niciodată ea nu se lăsa despărțită de ideea de Dumnezeu. Sărmana mama preoteasă avea o credință atât de mare, încât ar fi putut mișca din loc nu doar munții țării mele, Carpații, ci ar fi putut mișca singură toți munții pământului. Desigur, credința ei nu era cea a doctorilor în teologie. Uneori, ea se găsea nu în afara Bisericii, ci mai departe și mai adânc. Neștiința sa era făcută din simplitate curată. Nu era simplitatea pe care lumea o socotește prostie: era însușirea unei gândiri, una și simplă care înțelege cuvântul lui Dumnezeu fără a-l judeca, și îl primește fără a pune întrebări, așa cum copilul primește cuvintele doicii sale, așa cum copilul primește învățătura dascălului său fără a-l judeca și fără a verifica ce spune el... Fiindcă măsura spiritului nostru e prea mică pentru ca să putem explica tainele dumnezeiești: așadar, numai prin credință și simplitate poate omul să le înțeleagă și primească... Tot așa a procedat și Avraam: *Nu s-a făcut judecătorul cuvintelor care i-au fost spuse*³.

— De ce mi-ai dat un nume păgân, numindu-mă Virgil? am întrebat-o eu.

Deodată mama preoteasă s-a oprit. S-a întrerupt din muncă și a rămas nemișcată. Ca de piatră.

— Tu mi-ai ales numele Virgil? am insistat eu. Un nume păgân pentru copilul tău. Tu care ești atât de credincioasă...

¹ *Pateric*, avva Arsenie 31.

² *Pateric*, avva Pimen 43.

³ FILOXEN DIN MABBUG, *Homilia* IV, 74.

Nu mai mișca. A rămas înlemnită, asemenea statuii de sare de care vorbește Biblia. Apoi, cu smerenie, cu sfială, șovăind, a zis:

— E adevărat ce spui... Eu ți-am ales numele de Virgil. Eu. Mama ta. Eu ți-am ales acest nume păgân...

Vorbea ca la spovedanie. Ca în fața lui Dumnezeu. Ca în fața Judecății de Apoi. Avea o singură grijă. Să nu mintă. Dar cu certitudinea că era prea târziu, că nu mai putea schimba nimic. Putea cere iertare. Avea însă conștiința că nu merită această iertare.

— Într-adevăr, eu ți-am ales numele de Virgil. Acest nume păgân. Eu...

— De ce ai făcut-o, mamă? am spus eu. M-ai făcut nefericit pentru toată viața. Foarte nefericit. De ce?

— Nu m-am gândit la numele tău atunci când l-am ales, a spus ea. Deloc. Nu mă gândeam la nimic. Cum m-aș fi putut gândi la numele tău dacă nu mă gândeam la nimic?

Mama nu mințea niciodată.

— Tu mi-ai ales numele meu dintre miile de nume fără să te gândești? am întrebat eu.

— Fără să mă gândesc! a spus ea.

— Dar a alege înseamnă a gândi!

— Îți jur că nu m-am gândit la nimic. Am ales numele Virgil. E adevărat. Dar nu aveam în minte niciun gând. Era doar un gol. De groază. De frică. Te poți gândi la ceva când îți vezi casa în flăcări sau când cazi în apă și ești sigur că te îneci?... În acele clipe de groază, îți este frică și asta e tot. Așa eram eu când ți-am ales numele. Nu mă gândeam la nimic. Îmi era doar frică.

Surâzând, tatăl meu îi spunea mereu mamei: „Chiar dacă ai avea într-o zi tot ce există pe pământ și în cer, tot ți-ar lipsi logica. Fiindcă logica nu se poate lipi de capul tău. Tu și logica sunteți lucruri pe veci opuse.”

E adevărat. A nu fi logic înseamnă în fond a gândi altfel decât ceilalți. Dar nici sfinții nu sunt logici după logica lumii. Ei nu sunt logici potrivit lumii.

— Mamă, nu vorbi așa!... Nu se poate ca tu să fi ales numele întâiului tău copil fără să te fi gândit la aceasta, fără să alegi...

— Iată cum s-a întâmplat: tu te-ai născut a doua zi după sărbătoarea numelui meu, pe 9 septembrie, praznicul Sfinților Ioachim și Ana. Mi s-a spus să te numesc Ioachim. Am refuzat. E un nume care nu-mi place. Atunci, tatăl tău a spus: „Să-l numim Vasile.” Tatăl lui se numea Vasile. Dar când am auzit rostindu-se

numele de Vasile, am fost cuprinsă de groază. Era în ziua nașterii tale. Eram încă bolnavă. Stăteam în pat. Suferindă. Și când a rostit în fața mea numele Vasile, am început să țip și să tremur de spaimă. Înțelegi?

— Nu înțeleg! am răspuns eu. De ce să te îmbolnăvești la auzul numelui Vasile? Numele Vasile înseamnă împărat. E unul dintre cei Trei Ierarhi ai noștri, unul din cei trei mari Părinți ai sfintei noastre Biserici.

— Privește aici și vei înțelege.

Și mama preoteasă mi-a arătat umărul ei stâng. Avea o cicatrice imensă. Neagră. O sfâșiere în piele. Nu mai văzusem până atunci umărul mamei mele. Și nu știam că avea o sfâșiere a pielii. O cicatrice înspăimântătoare.

— Când eram mică, mai mică decât tine, aveam acasă, la Ierusalim, un câine-lup. Un câine foarte frumos. Era tovarășul meu de joacă. Întreaga copilărie m-am jucat cu el. Mă urmărea pretutindeni. Mă apăra. Dormea la picioarele patului meu. Avea blana cenușie ca norii. O blană foarte strălucitoare. Ca oțelul. Într-o zi a turbat. Și a fugit de acasă. A răătăcit zile și nopți alergând, fără să mănânce fără să bea, suferind. Apoi, a venit acasă în timpul nopții. A intrat în camera mea și a început să mă muște târându-mă în curte. Au alergat cu torțele. Pentru a mă salva. Atunci am văzut câinele – care se numea Vasile – câinele meu cu gura plină de bale și de sânge, cu blana murdară și pielea sfâșiată. Era mai urât și mai furios decât diavolul. Oamenii l-au omorât. Sub ochii mei. Cu topoarele. Cu furcile. Pentru mine – care port încă în inimă această spaimă și această sfâșiere în trupul meu – Vasile e numele câinelui meu turbat. Urât. Cumplit. Înfricoșător. Și care mă sfâșie noaptea. Acum înțelegi? Cum aș fi putut să strâng în brațele mele, să alăptez și să mângâi un copil, copilul meu, dacă s-ar fi numit Vasile? Pentru mine, acest nume e totuna cu spaima. Cu moartea, cu durerea.

Eram înduioșat până la lacrimi.

— Orice alt nume, dar nu Vasile, i-am spus tatălui tău: „Nu Vasile. Dacă vrei un nume care să înceapă cu inițiala V, să-l numim Virgil. Este aceeași inițială cu a tatălui tău. Primul nostru băiat se va numi Virgil.” Am spus toate acestea fără a mă gândi la nimic. Înțelegi acum de ce te numești Virgil?

Am sărutat mâna mamei preotese.

— Dar mai târziu, mamă, nu te-ai gândit că Virgil e un nume păgân? Că nu există un Sfânt Virgil? Că nu voi avea niciodată ziua numelui meu și icoana sfântului meu pe piept în mormânt?

Nu te-ai gândit la toate acestea, tu care ești atât de credincioasă?

— Nu, a spus ea. Nu m-am gândit la nimic. Eram doar fericită că nu te numești Vasile. Și că nu voi fi obligată să-l strâng la piept pe Vasile...

Eram lămurit acum în ce privesc motivele mamei mele. Lipsite de logică. Dar valabile emoțional. Lucrul nu mă consola deloc pentru faptul că purtam un nume păgân, pentru că eram lipsit de sărbătoarea numelui meu și de Sfântul ocrotitor în cer. Și l-am întrebat pe tatăl meu:

— Tu care ești preot, fiu de preot, nepot de preot, cum ai putut să-mi dai mie, primului tău copil, un nume păgân?

— Numele tău este păgân, desigur, a răspuns tatăl meu. Dar Virgil e un nume roman. Și un român este obligat să poarte un nume roman.

— Lucrul principal este să fie creștin, și nu roman, am spus eu. În Sfânta Biserică a lui Hristos există un singur popor. Nu există nici roman, nici francez, nici spaniol... Toți formează poporul sfânt.

— Întocmai, a spus tatăl meu. Dar noi, românii, n-am fi putut fi creștini dacă n-am fi fost români. Noi suntem urmașii Romei, urmașii lui Romulus și Remus alăptați de o lupoaică în toate locurile publice. Dacă, de-a lungul celor două milenii ale istoriei noastre, am fi uitat chiar și numai pentru o clipă că suntem români, urmași ai Romei, am fi încetat în mod automat și irevocabil să mai fim creștini. Să mai facem parte din poporul sfânt. Noi suntem creștini, fii ai lui Dumnezeu și moștenitori ai împărăției, tocmai pentru că suntem urmașii Romei.

— Dar slavii, finlandezii, germanii și ei sunt creștini. Nu trebuie să fii roman sau român pentru a face parte din poporul sfânt al lui Hristos. Hristos nu cunoaște rase și națiuni.

— Desigur, Hristos nu face diferențe între rase. Dar dacă noi suntem creștini, Virgil, e doar pentru că am rămas români... Nu trebuie să uiți acest lucru. Niciun român nu trebuie să-l uite. Timp de două mii de ani, noi n-am cunoscut aici, pe malurile Dunării, în Carpați, în țara noastră latină și rotundă ca luna, decât nenorocirile istoriei. N-am fost niciodată independenți – decât câteva zeci de ani. E puțin, o jumătate de secol de libertate la două mii de ani de istorie. Timp de două mii de ani, fiecare generație a suferit una sau mai multe invazii venite din răsărit. Din Asia. Sute de popoare barbare au trecut și vor trece peste pământul nostru, înlănțuindu-ne, jefuindu-ne, ucigându-ne

și, mai ales, obligându-ne să ne schimbăm credința, obiceiurile și limba. Dacă am fi uitat că mama noastră care ne hrănește este lupoanca Romei, ne-am fi schimbat tot timpul. Am fi devenit musulmani odată cu invazia turcă care a durat cinci secole. Am fi devenit evrei odată cu invazia hazarilor care s-a revărsat peste țara noastră, goți odată cu goții. Am fi devenit păgâni odată cu hunii. La fiecare invazie ne-am fi schimbat Dumnezeuul, limba, obiceiurile și numele. Ai fi fost Ali sau Mohamed odată cu musulmanii, ai fi fost Abraham sau Moise odată cu hazarii. Ai fi purtat numele de Attila, Gingis sau Timur odată cu hunii și cu celelalte horde tătare asiatice... și ai fi fost obligat să te schimbi, să devii în fiecare zi altceva, ai fi ajuns să nu mai fii nimic. Schimbându-ți identitatea după împrejurări, ajungi să nu mai ai deloc identitate. Devii neant. Și neantul nu poate fi creștin. Pentru a fi creștin, trebuie să fii, și apoi să fii liber. Și libertatea înseamnă identitate cu propria ta natură¹.

Din această cauză, pentru a ne păstra credința în Hristos, trebuie mai întâi să rămânem români. Să ne păstrăm identitatea. Originea noastră romană. Limba noastră romană. Nu că am face parte doar din lumea romană. *Niciun om nu este o parte a ceva. Un om este, în sine însuși, natura întreagă. Fiecare om este un tot. Nu o parte din ceva. Și așa trebuie să rămână.* E identitatea sa. Și pentru a ne salva identitatea a trebuit, printre altele, să ne numim Cezar, Virgil, Ovidiu, Livia și să refuzăm – cu prețul vieții – să primim numele năvălitorilor. Era o problemă de viață și de moarte. Era chiar mai mult decât atât: era o problemă de a fi sau a nu fi. Desigur, numele, credința, obiceiurile sunt lucruri spirituale. Dar noi nu ne puteam apăra cu fortărețe, cu ziduri, cu cetăți de granit, împotriva miilor de horde barbare venite din răsărit. Toate mijloacele noastre de luptă și de apărare sunt spirituale. Dar spiritul este mai puternic decât toate materiile pământului. Ceea ce am construit în spirit a durat. Și durează. Și va dura nu numai până la sfârșitul lumii, dar pentru veșnicie. Știu că porți un nume păgân. Că nu ai un Sfânt în calendar. Că nu ai o sărbătoare a numelui. Că cerul nu coboară niciodată odată cu Sfântul tău ocrotitor deasupra acoperișului nostru. Dar trebuie să accepți acest sacrificiu. Ți este impus. Asemenea cuiei în trupul lui Hristos. Pentru ca Hristos să rămână la noi. Și Hristos nu poate să rămână la noi, dacă nu suntem oameni identici cu

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSSEI, *De anima et resurrectione*, PG 46, 101D.

noi înșine. Dacă ne pierdem identitatea și ajungem neant. Neantul nu este creștin. La Judecata de Apoi vom fi mândri să vorbim cu Hristos în limba lui Virgil. Limba latină pe care am învățat-o de la sfinții creștini ai Romei condamnați și trimiși, din pricina credinței lor, să muncească ca ocnași în minele de aur și argint ale României. Trebuie să-ți iubești numele, Virgil. E foarte frumos.

— E adevărat că Virgil este un nume frumos. Dar totuși e un nume păgân. Nu se află în calendar.

Deodată mi-a venit în minte o idee, și i-am pus și tatălui meu aceeași întrebare pe care i-am pus-o mamei preotese:

— De ce Dumnezeu n-a dat niciunui sfânt frumosul nume de Virgil? De ce Dumnezeu a dat tot felul de nume sfinților și niciodată, niciunuia, numele de Virgil?

— Nu Dumnezeu e Cel care dă nume sfinților, a strigat mama preoteasă intrând pe neașteptate în camera unde vorbeam cu tatăl meu. Mamele dau numele sfinților, sărmane mame. Ca mine. Ca toate mamele de pe pământ.

— Atunci de ce nu există un Sfânt Virgil în calendar? am întrebat eu.

— Pentru că toți oamenii care au purtat numele de Virgil pe acest pământ au fost niște desfrânați, niște nenorociți, carne pentru cuptor. Toți Virgilii au fost oameni de nimic. Praf și pulbere. Și care s-au întors în pulbere.

— Toți oamenii care au purtat numele de Virgil au fost ticăloși? am întrebat eu. Era o nenorocire în plus. Mi se părea că acest nume nu aduce decât nenorociri. Mai întâi, că el lipsea din calendar. În al doilea rând, că era păgân. În al treilea rând, că nu a fost purtat decât de ticăloși. Doar de ticăloși.

— Toți Virgilii au fost oare niște ticăloși fără de lege?

— Cu siguranță, a răspuns mama mea. Dacă vreun Virgil a primit vreo cinste, a primit-o de la diavol. Fiindcă toți au fost slujitorii diavolului. Niciunul n-a fost în stare să-L slujească pe Dumnezeu și să-și sfințească numele. Să se facă sfânt. Să facă minuni. Există zeci de Sfinți Petru, zeci de Sfinți Ioan, de Sfinți Nicolae, de Sfinți Andrei... Toate numele s-au sfințit. Fiindcă au existat sfinți printre cei care le-au purtat. Dar nu este niciun sfânt Virgil. Niciunul. E păcat pentru omenire. Pentru că, de fapt e un nume frumos. Dar a fost purtat de ticăloși și de desfrânați. Care au putrezit în mormintele lor. Oasele și carnea sfinților nu putrezesc niciodată. Oasele sfinților devin sfinte moaște... Iar sfinții fac minuni nu doar în timpul vieții lor, ci chiar oasele lor

continuă să facă minuni... Chiar și lucrurile lor și numele lor continuă să ajute și să ocrotească sărmana omenire...

Cuvintele aspre pe care mama preoteasă le-a rostit despre cei care au purtat numele meu înaintea mea mi-au străpuns inima. De aceea, din cea mai fragedă pruncie am încercat să cunosc oamenii care s-au numit Virgil. Am fost ajutat de tatăl meu care era un om minunat, înțelept, venerabil și iubitor de frumos. Astfel, datorită lui, am cunoscut, chiar înainte de a ști să scriu și să citesc, operele lui Virgiliu. Virgiliu era departe de a fi fost un ticălos, cum spunea mama mea. Virgiliu a fost cel mai mare poet al latinității. M-am întristat foarte mult aflând că marele Virgiliu s-a născut cu foarte puțin înainte de venirea lui Hristos pe pământ. Și a murit de asemenea înainte de cucerirea nemuritorilor de către legiunile catalane ale Romei conduse de Traian. Moartea lui Virgiliu, crearea poporului român și venirea pe pământ a lui Hristos s-au petrecut toate aproape în același timp. Îl admiram pe Virgiliu. Era cel mai mare poet al celui mai mare Imperiu al lumii. Dar nu era un sfânt. Și chiar cel mai mare dintre poeți este atât de mic lucru față de un sfânt. Un poet de geniu are dreptul la statui, la monumente, la efigii și medalii. Ca și cei mai mari eroi ai pământului. Ca lupoanca care îi alăptează pe Romulus și Remus. Dar niciun poet n-are dreptul de a fi pictat pe icoane. Doar sfinții. Ca Hristos, ca *Theotokos*, Maica lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu e lumină și sfinții Săi îngeri sunt fiii luminii¹.

Fruntea poezilor poate fi ca și cea a eroilor, încununată de cununi de flori. Împodobită cu coroane din frunze de aur sau cu diademe de pietre prețioase. Dar toate aceste cununi care împodobesc creștetul poezilor, al geniilor și eroilor sunt făcute din materiale create. Oricât de prețioase ar fi, ele sunt toate lucruri create. Creștetul sfinților, ca și cel al lui Hristos și al Maicii Sale, e înconjurat de un nimb, de o aureolă. Iar aureolele nu sunt făcute din lucruri create. Aureolele care înconjoară capul sfinților pe icoane sunt alcătuite din lumina necreată a lui Hristos. Aceeași lumină necreată care a înconjurat și transformat trupul de carne și oase a lui Hristos pe muntele Taborului, aceeași lumină transfigurează carnea și oasele sfinților încă de aici și va transfigura și carnea și trupurile noastre după moarte, la a Doua Venire a lui Hristos. Toți sfinții sunt – aici pe pământ – luminoși și în slavă. Ca Hristos pe muntele Taborului. Dezbrăcându-se de

¹ Luca 16, 8.

pătimire, de *pathos*, de hainele de piele primite la izgonirea din rai, ei devin încă în timpul vieții lor pământești, încă de aici și de acum, asemenea cu ceea ce vom fi cu toții în rai. Deși au un trup, sfinții trăiesc pe pământ ca îngerii care n-au carne și oase. Încă de aici ei au devenit *vistierii și locașuri curate ale lui Dumnezeu*¹. Sfânta Scriptură spune de asemenea: *Sufletele dreptilor sunt în mâna lui Dumnezeu și moartea nu le va atinge pe ele*². Fiindcă moartea sfinților e mai degrabă somn decât moarte. *Au fost încercați în veacul de acum, dar vor fi vii până la sfârșit*³. *Trupul lor e templu al Duhului Sfânt. Dumnezeu este Viață și lumină. Și cei care sunt în mâna lui Dumnezeu sunt lumină și viață*⁴.

Un poet poate învăța lumea. Poate înălța lumea. Un poet poate dezvălui adevărurile cele mai tainice ale umanității și poate arăta căile slavei contemporanilor săi, urmașilor săi și întregului neam omenesc. Există genii mari, cum sunt Homer, Eschil, Euripide, Shakespeare, care vor trăi atât timp cât va dura pământul și până la sfârșitul veacurilor. Există și pictori și sculptori. Și compozitori. Și glorii ale științei. Toți fac minuni. Sfinții sunt însă mai mult. Incomparabil mai mult. Fiind doar iubire, viață și lumină, sfinții nu înalță doar omenirea. Nu numai o învață și o călăuzesc, ci o ajută, o sprijină și, mai ales, mai cu seamă o iubesc. Sfinții ne ocrotesc în existența noastră și ne dau o mână de ajutor aici jos. Mijlocesc pentru noi la cer. Suferă împreună cu noi, pentru noi și în locul nostru. Iau cu bucurie greutatea și durerea noastră. Niciun poet, oricât de mare ar fi, niciun geniu, nu poate spune ca fericitul părintele nostru Agaton: *De mi-ar fi fost cu puțință să găsesc un bubos să-i dau trupul meu și să-l iau pe al lui, bucurie aș fi avut, căci aceasta este dragostea cea desăvârșită*⁵. Sfinții sunt cei care n-au decât o singură dispoziție față de tot neamul omenesc: iubirea⁶. *Dragostea desăvârșită nu sfâșie firea cea unică a oamenilor luându-se după părerile și înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la ea, iubește pe toți oamenii la fel: pe cei buni și*

¹ *Leviticul* 26, 12.

² *Înțelepciunea lui Solomon* 3, 1.

³ *Psalmii* 48, 10.

⁴ SFÂNTUL IOAN DAMASCHINUL, *De fide orthodoxa* IV, 15, PG 94, 1064C.

⁵ *Pateric*, avva Agaton, 26.

⁶ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, PG 91, 1205A [PSB 80, 1983, p. 189].

răvnitori ca pe niște prieteni, pe cei leneși ca pe niște dușmani, făcându-le bine, răbdând îndelung și suferind cele ce-i vin de la ei. Ea nu ia în seamă câtuși de puțin răul de la aceștia, ci chiar suferă pentru ei dacă vremea o cere, ca să-și facă și pe ei prieteni, de este cu putință, iar de nu se poate, cel puțin să nu cadă din iubirea proprie față de ei, ARĂTÂND PURUREA LA FEL ROADELE IUBIRII FAȚĂ DE TOȚI OAMENII¹.

În marii poeți, în genii, se manifestă omul. În sfinți însă se arată, se face prezent Dumnezeu Însuși. *De vom căuta pe Dumnezeu, Se va arăta nouă și de-L vom ține pe El, va rămâne cu noi².*

Un sfânt își disprețuiește trupul de carne și-și jertfește viața sa pământească spre a-și ajuta semenii. Se jertfește pentru a-i face fericiți pe semenii săi. Și se face fericit pe el însuși, făcându-se mai bun. Căci viața unui sfânt e aceasta: să devină în fiecare clipă mai bun. *Prin aceasta sufletul privește neschimbabilitatea, iar trupul nemurirea, și întregul om se îndumnezeiește prin lucrarea îndumnezeitoare a harului Celui ce S-a întrupat, rămânând întreg om după suflet și trup din pricina firii și făcându-se întreg dumnezeu după suflet și trup din pricina harului și a strălucirii dumnezeiești a fericitei slave ce o are pe urma Lui, strălucire decât care nu se poate cugeta alta mai mare și mai înaltă³.* Prin sfinți se realizează osmoza dintre cer și pământ. Pentru că Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se poată face dumnezeu⁴. Dumnezeu a coborât din cer, *katabasis*, pentru ca omul să urce la cer, *anabasis*. Dumnezeu a luat un trup de carne devenind *sarkofor*, *purtător de carne* pentru ca omul să devină *teofor* și *pnevmatofor*, *purtător de Dumnezeu* și *purtător de Duh Sfânt*. Acest lucru se înfăptuiește în sfinți. Prin sfinți, Dumnezeu coboară, aceasta este *kenosis*, smerenia pogorârii, iar omul urcă și ajunge la *theosis*, la îndumnezeire.

Din această pricină, cu toată imensa admirație pe care o aveam din cea mai fragedă vârstă pentru Virgiliu și pentru marii poeți, această admirație n-a fost niciodată totală. În fața statuii

¹ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* I, 71 [FRIL, 1946, p. 48].

² *Pateric*, avva Arsenie 10.

³ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, PG 91, 1088C [PSB 80, 1983, p. 90].

⁴ SFÂNTUL IRINEU, PG 7, 1120; SFÂNTUL ATANASIE, PG 25, 192B; SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, PG 37, 465; SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, PG 45, 65D.

În marmură a lui Virgiliu, ca și în fața statuiilor lui Shakespeare, Homer și Ovidiu, mă opresc, îmi ridic pălăria. Rămân o clipă: iau poziție de drepti. Cu respect. Cu admirație. Fericit că aparțin neamului omenesc care a dat astfel de genii, în fața lor sunt plin de admirație, ca în fața piscului Mont Blanc. Ca în fața oceanului și ca în fața frumuseții bolții cerești în nopțile înstelate. Admirația mea se oprește însă aici. În fața perfecțiunii trebuie să ne oprim întotdeauna. Fiindcă desăvârșirea constă într-un lucru încheiat. Sfințenia însă nu este o desăvârșire împlinită. Cum remarca Sfântul Grigorie al Nyssei, *după ideile grecești, desăvârșirea e un lucru încheiat. Or virtutea e prin ființa ei înaintare. Trebuie deci să ne modificăm ideea noastră de desăvârșire dacă vrem să păstrăm acest nume idealului nostru, și anume că DESĂVÂRȘIREA CONSTĂ ÎNTR-UN PROGRES CONTINUU*¹. Firea îngerilor și a sufletelor nu cunoaște hotar și nimic n-o împiedică să progreseze². Virtutea și sfințenia n-au decât un singur hotar: acela de a nu avea hotar³. Căci acel dumnezeiesc Apostol, mare și înalt la înțelegere, alergând prin virtute, niciodată n-a sfârșit „întinzându-se spre cele dinainte” și nici oprirea viitoare din alergare nu-i era sigură. Pentru ce? Pentru că prin firea lui binele nu are hotar⁴.

Fiindcă știu aceste lucruri, e normal ca admirația mea, oricât de mare ar fi, să se oprească atunci când mă aflu în fața desăvârșirii create. Este o frumusețe și o desăvârșire care cunosc limite. Dimpotrivă, în fața unui sfânt nu mă opresc în extaz. În fața icoanei unui sfânt, în fața sfințeniei, îmi plec genunchii. Mă închin. Ating pământul cu fruntea, prosternându-mă. Și mă rog. Sărut pământul. Și lemnul pe care este pictat sfântul. Cerându-i ajutorul. Ocrotirea. Cerându-i iubirea și milostivirea. Fiindcă bunătatea lui, desăvârșirea și iubirea sa nu au limite. Un sfânt nu e mare doar pe pământ, ci și în cer. Un sfânt nu este mare doar în vecii vecilor și până la sfârșitul lumii. E mare în veșnicie... Frumusețea sa, iubirea și măreția lui sunt ale lui Dumnezeu. Fără limite... Aceste două frumuseți nu pot fi deci comparate. Nici cele două măreții.

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 300D [PSB 29, p. 22].

² SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *In Canticum Canticorum*, PG 44, 792D.

³ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 301D.

⁴ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 300D; cf. *Filipeni* 3, 13.

Eram la o vârstă foarte fragedă când îmi puneam aceste probleme. Eram la vârsta jocului. Ca și ceilalți copii de vârsta mea. Dar, pentru că aveam un nume păgân, numele celui mai mare poet al latinității păgâne, pentru că eram lipsit de sărbătoare onomastică, pentru că eram nefericit, căutam o compensație spunând că un poet de geniu face câte un sfânt. Și apoi am descoperit că a-l compara nu e nici măcar cu putință. Am încercat atunci să-mi înțeleg nefericirea, înțelegând ceea ce dă măreție sfântului și măreție oamenilor. Și fără să vreau, am înțeles că un om nu poate fi cu adevărat mare, oricât de mare ar fi pe pământ, dacă nu este sfânt.

Toate aceste lucruri a trebuit să le înțeleg fiindcă aveam neșansa de a mă numi Virgil. Tânăr preot, tatăl meu mă ajuta. Atât cât putea. Dar nu putea mai mult. Mai întâi, pentru că era foarte tânăr. Apoi, pentru că era un sărman preot proletar. În al treilea rând, nu putea să mă ajute mai mult, fiindcă nu suferea ca mine din pricina unui nume păgân. Și atunci, am devenit și eu, ca și mama preoteasă, un *teodidact*, un om care nu are un alt învățător decât pe Dumnezeu. Am înțeles astfel că singura măreție adevărată a omului este sfințenia. Virgiliu poetul e mare pentru cei ce au fericirea de a-i citi cărțile. Dar un sfânt n-are nevoie să fie tradus și citit pentru a fi mare. Un sfânt e unit cu Dumnezeu. E un purtător de Dumnezeu. Și Dumnezeu este pretutindeni. Și întotdeauna. Și pentru toți. Fără să fie tradus, citit, văzut sau cunoscut. Dumnezeu este pentru toți, pentru cel rău și pentru cel bun, pentru cel mare și pentru cel mic, pentru învingător și pentru învins. Iar sfinții sunt tot și pretutindeni și întotdeauna. Iar măreția lor n-are limite așa cum nu are termen de comparație. Fiindcă nimic și nimeni nu se poate compara cu Dumnezeu nici cu cei care îl poartă în ei înșiși.

Din această pricină sfinții au în jurul creștetului un cerc de *lumină*, o aureolă sau un nimb. E *dumnezeirea*. Lumina lui Dumnezeu.

Am înțeles deci, încă înainte de a împlini șapte ani, că nu voi găsi niciodată mângâiere lipsit fiind de șansa de a purta un nume de sfânt.

Într-o zi l-am căutat pe tatăl meu pentru a discuta cu el despre nefericirea de a mă numi Virgil. Tatăl meu nu spunea ca mama preoteasă că discuțiile teologice îi întărită pe diavoli. El a încercat să-mi răspundă cât mai bine.

— Tată, i-am spus sărutându-i respectuos mâna. În genunchi. Cu respect și familiaritate. Căci, deși era tatăl meu după trup,

era și preot. Deci tatăl meu duhovnicesc. Mă născuse de două ori. Era tatăl tuturor oamenilor de pe pământ. Și nu puteam fi familiar cu tatăl meu așa cum sunt ceilalți copii cu părinții lor. Era o foarte mare distanță între noi. În ciuda faptului că era atât de aproape de mine prin trup. Căci nimeni nu este mai mare pe pământ, după sfinți, decât preoții. Imaginează-ți că miliardele de oameni care trăiesc în acest moment pe pământ cad deodată în genunchi și se roagă. Rugăciunea lor nu valorează cât cea a unui preot. Fiindcă preotul are deasupra creștetului focul pogorât la Cincizecime peste Apostoli: preoția. Și preoția e deopotrivă dumnezeiască, asemenea nimbului sfinților din icoane. Sfântul Cosma Etolianul scrie: *Dacă întâlnești un preot și un împărat, cinstește mai degrabă preotul. Dacă întâlnești un preot și un înger, cinstește mai mult preotul. Preotul e mai presus decât îngerii... Cât despre mine însumi, n-am nimic mai mult a vă spune despre preoți. Când întâlnesc unul trebuie să mă închin în fața lui, să-i sărut mâna și să-i cer rugăciunile pentru mântuirea mea. Toți oamenii din lume dacă ar începe să se roage lui Dumnezeu, N-AR PUTEA SĂVÂRȘI ȚAINA SFINȚIRII DARURILOR. UN SINGUR PREOT, CHIAR ȘI PĂCĂȚOS, POATE FACE ÎNSĂ ACEASTA PRIN HARUL DUHULUI SFÂNT¹.*

Pentru că era preot, dragostea pentru tatăl meu se amesteca cu venerația.

— Mama spune, tată, că toți cei numiți Virgil care au trăit înaintea mea au fost niște ticăloși, căci niciunul nu a reușit să treacă dincolo de starea sa de om și să se facă sfânt. E adevărat?

— Ticăloși nu, a răspuns tatăl meu. Au fost oameni. Asta-i tot. Căzuți și fără dorința da a se întoarce la starea lor dintru început, la sfințenie. Dar noi suntem toți la fel. Cei numiți Virgil n-au fost mai răi decât ceilalți care poartă alte nume...

— Tată, vreau să-ți pun o întrebare foarte serioasă și foarte grea: Ce trebuie să faci ca să ajungi sfânt?

Așteptam răspunsul cu răsuflarea tăiată. De acest răspuns atârna ființa sau neființa mea. Puteam eu oare completa calendarul, adăugând frumosul nume al sfântului Virgil care lipsește din el, un nume ilustru, desigur, dar pe care nimeni nu-l sfințise încă?

— Ce te-a întrebat fiul meu? a strigat mama preoteasă intrând în încăperea în care vorbeam cu tatăl meu, ca de obicei.

¹ SFÂNTUL COSMA ETOLIANUL, *Didachiai* (ed. Aug. Kantiotis, p. 138).

Ca o furtună. Când te așteptai mai puțin. Aparițiile ei erau asemenea erupțiilor vulcanilor. Asemenea cutremurelor. Asemenea ciclonului ce se dezlănțuie în plin soare, dintr-odată, dezrădăcinând arbori, distrugând totul, după care pleacă, lăsând soarele să strălucească deasupra dezastrului. Mama preoteasă era o furtună mișcătoare. Un vulcan care nu izbucnea niciodată în același loc.

— Ce te-a mai întrebat fiul tău? Din nou explicații despre cele sfinte? L-am prevenit că pentru asta se va duce în iad. Fiindcă atunci când vorbesc despre teologie, oamenii neînvățați, îi stârnesc pe diavoli.

— Nu vorbea despre teologie, dragă preoteasă, a spus tatăl meu surâzând. Calm. Înțelept.

— Am auzit cuvântul sfânt? a spus mama preoteasă. Oare a vorbi despre sfinți nu este teologie? Iar tu îngădui ca diavolul să fie stârnit aici sub acoperișul nostru, în casa parohială...

— Nu e vorba de teologie. Era o copilărie. Du-te și vezi-ți de treburile tale, dragă preoteasă. Virgil mă întreba pur și simplu ce trebuie să facă un om ca să se facă sfânt. Asta e tot. E o întrebare care îi place lui Dumnezeu.

— Și cine vrea să se facă sfânt? Cred că nu el!

— Nimeni, dragă preoteasă. Din nefericire nimeni nu mai vrea să se facă sfânt. E o întrebare pe care mi-a pus-o așa într-o doară, cum pun mereu copiii.

— Atunci, pentru că pe tine te-a întrebat, răspunde-i că în zilele noastre nimeni, dar absolut nimeni nu se mai face sfânt. În zilele noastre oamenii se fac asasini, hoți, miniștri, soldați, dansatoare de cabaret... toți îmbrățișează meseriile diavolului. Nimeni nu se mai face sfânt în zilele noastre. Trebuie să-i spui adevărul acestui copilandru. Ca să știe în ce lume va trebui să trăiască...

Și mama preoteasă a plecat. Cum pleacă furtunile. Trântind porțile. Ducând dezastrele în altă parte.

— Nu-i adevărat ce-a spus mama, m-a încredințat tatăl meu.

— Poți să te faci sfânt și în zilele noastre, ca și odinioară, tată? am întrebat eu. Eram roșu de fericire. Căci dacă mai era cu putință în zilele noastre pentru cineva să dobândească sfințenia, doream și eu să mă fac un sfânt. Să fac să se înscrie în calendar numele sfântului Virgil. Pentru fericirea îngerilor, a celorlalți sfinți și a copiilor care se vor numi mai târziu Virgil. Și care nu vor mai trăi fără o sărbătoare a numelui, ca mine.

— Sigur că poți să te faci sfânt și în zilele noastre! a spus tatăl meu liniștit.

M-am apropiat de genunchii tatălui meu. În sutana sa - care nu era încă stricată de vreme, fiindcă era preot doar de puțin timp - era drept, suplu ca o lalea neagră. O foarte frumoasă lalea neagră.

— Dumnezeu dorește totdeauna să-i prefacă pe oameni în dumnezei, sfințindu-i, îndumnezeindu-i, a spus tatăl meu¹. *Dumnezeu Și-a amestecat sângele cu noi, ca să ne facă o singură ființă cu El*.

— Așa era pe vremuri, tată, dar în zilele noastre, în vremurile în care trăim noi, nu mai există sfinți.

— În zilele noastre este mai ușor decât odinioară, a răspuns tatăl meu. *Dumnezeu nu sloboade războaiele [demonilor] peste neamul [generația] acesta ca peste cele din vechime, căci știe că sunt slabe și nu le pot suferi*².

Acest lucru mi-a dat un curaj enorm. Ideea mea s-a fixat. Trebuia cu orice preț să mă fac sfânt. Dar în toate cărțile pe care le citeam, vedeam că pentru aceasta trebuie să ți se taie capul, să fii îngropat de viu, să fii aruncat la fiare sălbatice. Trebuia să trăiești în deșert hrănindu-te cu lăcuste și rădăcini, sau să locuiești în peșterile munților împreună cu urșii, lupii și alte fiare sălbatice... Viața unor sfinți mă emoționase până în asemenea măsură, încât scrisesem deja un mic poem despre Sfânta căreia i-au fost tăiați cei doi sâni cu sabia pentru că refuza să se lepede de Hristos. Și un nou poem mai lung despre Sfântul Maxim Mărturisitorul, acest nobil devenit secretar al împăratului Bizanțului, care și-a părăsit hainele de aur și palatele de marmură pentru a se face monah. Sfântul Maxim scria foarte frumos și vorbea foarte frumos. I s-a tăiat brațul drept pentru ca să nu mai poată scrie adevărul, și i s-a smuls limba din rădăcină pentru ca să nu mai poată rosti Evanghelia... Am început de asemenea un alt poem despre Sfântul Ioan Damaschin care fusese secretarul sultanului Damascului și care avea și el o rostire de aur și un stil de mare poet și filozof. Într-o zi sultanul a poruncit să i se taie mâna dreaptă cu o lovitură de iatagan ca să nu mai poată scrie versuri despre Maica Domnului.

¹ SFÂNTUL DIADOH AL FOTICEII, *In Ascensionem homilia*, PG 65, 1146D.

² SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *Baemones non gubernare mundum*, PG 49, 260.

³ *Pateric*, avva Antonie 23.

Dar, Nikopeea - împărăteasa cerului, Făcătoarea de biruință - a coborât în temniță, a luat mâna tăiată a poetului și i-a lipit-o din nou de umăr. Mai târziu, drept mulțumire, Sfântul Ioan Damaschin a oferit icoanei Fecioarei din mănăstirea sa o mână de argint, în amintirea a celei care i-a fost dată înapoi. Din această pricină, în biserica satului nostru exista o *Theotokos* cu trei mâini, *trichereusa*, o copie a icoanei căreia Sfântul din Damasc îi oferise mâna de argint... După toate aceste istorisiri, mi-am dat seama că este aproape cu neputință să devii sfânt. Dar eram hotărât, cu orice preț, să încerc. Aveam drept deviză o frază din Origen, scrisă pe coperta unei cărți de rugăciuni: *Mai bine să mori pe drum căutând viața desăvârșită decât să nu pleci la drum [în căutarea ei]*¹.

— A te face sfânt e unul dintre cele mai firești lucruri pe care un om le poate săvârși pe pământ, mi-a spus tatăl meu.

— Nu este însă un lucru foarte greu, aproape cu neputință?

— E un lucru firesc. Cel mai firesc pentru om. Mai mult! Noi toți, absolut toți, avem datoria de a ne face sfinți. Avem porunca de a ne face sfinți. Așa cum spune Sfântul Vasile cel Mare: *Omul e un animal care a primit porunca să se facă dumnezeu*².

Aveam o încredere absolută în tatăl meu. Mai întâi, ca tată al meu după trup. Iar mai apoi ca om superior celorlalți prin natura sa îngerească, și ca tată duhovnicesc, ca preot, coautor al nașterii mele noi și adevărate, cea din Botez. Ușurința cu care vorbea despre sfinți nu era convingătoare. Deloc.

— Știi tu, Virgil, ce este un sfânt?

— Desigur, am spus. Este un om care se află în cer și al cărui chip îl vedem în icoane. Învăluit de lumina care se numește nimb.

— Desigur. Dar un sfânt este un om. Știi tu ce este un om? Omul e o făptură care caută fericirea. Asta este omul. Prin ființa sa, orice om, de-a lungul întregii sale vieți, nu face decât să caute fericirea. Sfinții și asasinii, hoții și preafericiții, păcătoșii și virtuoșii - absolut toți oamenii care au trăit, trăiesc și vor trăi pe pământ - nu fac decât un singur lucru: își caută fericirea. Ceea ce îi deosebește pe oameni e doar modul, locul și mijloacele pe care le aleg pentru a deveni fericiți. Prin aceasta sfântul se

¹ ORIGEN, *In Exodum homilia* 5, 4, PG 12, 329 - 330.

² SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Oratio in laudem Basili Magni*, PG 36, 560A.

deosebește de asasin. Fiindcă amândoi, sfântul și asasinul, nu fac decât să caute fericirea. O caută însă cu totul altfel.

Eram poet. Aveam șapte ani. Nu înțelegeam totul. Și, mai ales toate erau foarte noi pentru mine. Mult prea neașteptate. Apoi mă paraliza frica. Căci dacă mama mea, minunata mea mamă preoteasă, ar fi intrat în acel moment, dacă l-ar fi auzit pe tatăl meu spunând că sfinții și asasinii sunt deopotrivă oameni care caută fericirea, lucrul ar fi produs o dramă ireparabilă. Mai rea decât sfârșitul lumii. Fiindcă mama mea n-ar fi îngăduit niciodată să se rostească în aceeași frază cuvintele asasin și sfânt. Pentru ea lucrurile sfinte erau tot atât de separate de cele rele și profane pe cât e uleiul de apă, cerul de pământ și albul de negru... Din fericire, mama preoteasă nu auzise nimic. Trăsnetul nu s-a coborât din cer nici asupra mea, nici asupra tatălui meu. Nu de data aceasta.

— Tată, tu care ești preot, poți spune că este ușor să ajungi sfânt, chiar în fața întregii lumi? Sau îmi spui asta doar pentru că sunt un copil?

— Desigur, o pot spune întregii lumi. Fiindcă a ne face sfinți, a ne îndumnezei, nu înseamnă *a ne preface în ceva ce nu suntem, ci a ne înnoi în chip slăvit prin prefacerea în ceea ce am fost înainte*¹. A ne face sfinți înseamnă a ne regăsi firea proprie. Starea dintru început a omului era fericirea și raiul. Încercând să ne facem sfinți încercăm să ne facem mai buni și mai fericiți, așa cum am fost meniți prin firea noastră.

— Dacă e lucru ușor să ne facem sfinți, atunci de ce sunt atât de puțini sfinți pe pământ? De ce, de pildă, tu, care ești tatăl meu după trup și după duh, nu ai încercat niciodată să ajungi sfânt?

Mă uitam la el. Și-mi spuneam că ar fi fost cel mai frumos sfânt din biserică. Tot atât de frumos ca și arhanghelul pictat pe ușile diaconești ale iconostasului...

— Răspunde-mi, de ce nu ai încercat să te faci sfânt? Doar spui că e atât de ușor... Răspunde-mi!

— Nimeni nu vrea să se facă sfânt, a spus tatăl meu. Nici eu n-am vrut. Pur și simplu. Nu mi-a trecut prin cap.

Eram uimit. Lucrul era lipsit de logică. De ce să accepți să fii soldat când poți deveni general? De ce să fii valet când poți deveni împărat? Dacă sfințenia e la îndemână întregii lumi, de ce atunci întreaga lume dorește să devină orice altceva dar nu

¹ SFÂNTUL DIADOH AL FOTICEII, *In Ascensionem homilia*, PG 65, 1148A.

sfânt? I-am întrebat apoi pe toți băieții din sat. Apoi pe cei din oraș. Pe toți colegii mei de școală. Pe studenți. Pe seminariști. Pe preoți. Pe episcopi. Nimeni, dar absolut nimeni până în acest moment, de când sunt pe pământ, nu mi-a spus că vrea să se facă sfânt. Și nimeni nu s-a gândit la aceasta. Niciodată. Acest lucru însă mi se părea plin de absurditate. Drept cea mai cumplită lipsă de logică. În zilele noastre omul vrea să ajungă în cosmos, pe Lună, pe planetele Marte, pe Venus, Mercur. Pretutindeni. E un lucru frumos. Și foarte înalt. Dar în rai, care e încă și mai înalt și mai frumos, nimeni nu vrea să ajungă. Nimeni nu vrea să devină sfânt.

— Tu de ce n-ai vrut să te faci sfânt? De ce nu te-ai gândit măcar?

Tatăl meu nu mințea niciodată. Mi-a răspuns:

— M-am gândit, am visat și am hotărât mai întâi să-mi trec examenele la seminar. Apoi să mă fac preot. Apoi să dau un bun exemplu copiilor mei și credincioșilor mei. Gândurile și visurile mele erau legate de lucruri nemijlocit apropiate. Se spune că întotdeauna visăm de fapt să fim altundeva. Dar acest altundeva nu este niciodată un lucru foarte înalt. Nici foarte departe. Acest altundeva e totdeauna de cealaltă parte a drumului. Acest altundeva e casa vecinului. Orașul. Capitala. Nu visăm niciodată la un altundeva îndepărtat: De exemplu, la rai, la cer. La faptul de a ne face sfinți. Îmi este aproape rușine să o mărturisesc. Nu m-am gândit niciodată să mă fac un sfânt. Nici eu, nici altcineva dintre oamenii pe care i-am întâlnit în viața mea. Niciodată. Ne gândim și visăm întotdeauna la ceea ce este nemijlocit accesibil. La ceea ce avem sub ochi, sub simțuri...

A urmat o lungă tăcere. Tatăl meu era umilit pentru prima dată în viața sa. Și încă foarte adânc. Din pricina mea. Fiindcă eu, care eram poet și aveam șapte ani, i-am spus adevăruri amare.

— Ai renunțat să fii sfânt știind că poți să fii? I-am întrebat.

— Toți oamenii renunță la un lucru mai mare pentru ceva mai mic... Renunțăm să fim sfinți pentru a ne face preoți sau morari sau funcționari... Din pricina stării noastre generale căzute.

Tatăl meu avea aproape lacrimi în ochi. Dar ele nu se vedeau. Lacrimile adevărate nu se văd, doar lumina lor. Își dădea seama de eșecul lui total. Că și-a irosit existența. Și afla acest lucru de la mine. Care îi arătam că, asemenea celorlalți, el semăna cu animalele erbivore care pasc doar ceea ce se găsește

În jurul botului lor. Nimeni n-are curajul mării și adevăratei aventuri a omului, care este cerul, raiul. Maximul aventurii umane este un alt continent, un ocean sau o altă planetă, îngrozitor de puțin. Umilitor de puțin. Pentru noi, care suntem fii ai lui Dumnezeu.

Mai ales că Dumnezeu, Creatorul nostru, ne-a zidit pentru isprăvi mari. Nu pentru scopuri și sarcini meschine. Să luăm de pildă poziția verticală a omului. Poziția omului este dreaptă, îndreptată spre cer; el privește în sus. Această postură îl face în stare să conducă și simbolizează puterea și demnitatea sa de împărat al creației. Dintre toate ființele, doar omul este făcut astfel, în vreme ce trupul tuturor celorlalte animale e aplecat spre pământ. Pentru a indica limpede diferența de demnitate ce există între ființele încovoiate sub puterea omului și această putere așezată peste ele. Într-adevăr, la animale, membrele anterioare ale corpului sunt picioare, pentru că înclinarea trupului lor cere un sprijin în față. În alcătuirea omului aceste membre au devenit mâini. *Pentru poziția verticală era de ajuns o singură bază, întemeindu-și în siguranță starea pe ambele picioare*¹.

— Tată, cum îți explici că omul, făptură liberă și suverană, ca Dumnezeu și îngerii, se poate mulțumi cu simple munci de rob?

— Diavolul e cel care ne împiedică să privim cerul și ne face să ne ținem ochii ațintiți spre pământ și spre lucruri meschine... Când iudeii erau în robie în Egipt, faraonul le-a dat o sarcină care îi obliga să rămână tot timpul cu ochii ațintiți spre pământ și să nu privească niciodată cerul. Același lucru se întâmplă și cu noi. Pentru a-i împiedica să vadă cerul, faraonii îi obligau pe evrei să facă cărămizi. Și noi - toți oamenii - facem cărămizi toată viața noastră, și astfel, privind doar spre pământ, nu vedem nimic în sus. *Diavolul caută să facă rău firii noastre și să o distrugă. De aceea se străduiește să-i împiedice pe cei aflați în puterea sa SĂ PRIVEASCĂ SPRE CER ȘI, DIMPOTRIVĂ, ÎL FACE SĂ SE APLECE SPRE PĂMÂNT CA SĂ FABRICE CĂRĂMIZI.*

Eram uluit. Aproape toate, sau absolut toate activitățile omenești, erau asimilate fabricării de cărămizi. Dar nu există oare noblețe în creații, în activitățile oamenilor? Desigur, la vârsta aceea, nu înțelegeam totul. Dar mai târziu, mult mai târziu, mi-am dat seama că orice activitate strict omenească, fără deschidere spre cer, nu e decât fabricare de cărămizi. Nimic

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De hominis opificio* VIII, PG 44, 144B.

cu adevărat trainic nu rămâne din ele. Orice activitate umană, oricât de măreață, de genială ar fi ea, rămâne în aceste limite. Așa cum cărămizile pe care le fabricăm sunt conținute în mulaje. *Și tot ceea ce se cuprinde în niște margini nu este nici virtute, nici sfințenie*¹.

— Noi toți facem cărămizi, a spus tatăl meu. Ca robii evrei lui faraon. Ceea ce ne împiedică să privim mai departe. Dincolo de noi înșine. Spre Dumnezeu. Dar e mai mult decât atât. *Căci în orice ar consta plăcerea trupească, e vădit oricui că ea vine din pământ sau din apă, fie că e din cele ce sunt dorite pentru pântece și ospetie, fie din cele ce țin de îmbogățire. Iar amestecarea acestor plăceri alcătuiește și se numește lutul*².

— Tată, vreau să-ți mărturisesc ceva, am spus. Eu doresc să devin un sfânt. Să dau un sfânt Virgil în calendar. Crezi că voi avea puterea?

— Sigur că poți să ajungi un sfânt. *Iată că Domnul ne-a dăruit chip de mântuire și ne-a dat puterea de-a ne face fii ai lui Dumnezeu. Prin urmare, în voia noastră stă mântuirea noastră*³.

— Ce să fac ca să devin sfânt?

— Vrei oare cu adevărat?

— Da, am răspuns cu toată gura. Cum ți se umple toată gura când mănânci dulceață. Am răspuns din toată inima. Din străfundul micii mele făpturi. Așa cum o vioară nu produce muzica doar prin corzile ei, ci prin tot lemnul său.

— Voi face tot ce trebuie să fac. Dar voi deveni atunci un sfânt, nu-i așa? Nu mă minți?

— Nu.

— Ce anume trebuie să fac, tată, pentru a începe să devin sfânt? Pentru a ajunge sfântul Virgil?

— Pentru început și pentru sfârșit, și în toată vremea, nu trebuie să faci decât un singur lucru. Unul singur. Și ești un sfânt.

— Pentru a face o casă, un drum, un gard, trebuie foarte multe lucruri, am spus eu. Nu se poate să fie de ajuns un singur lucru pentru a deveni sfânt. Îmi spui aceasta numai pentru că sunt un copil. Nu mă iei în serios.

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 301A [PSB 29, 1982, p. 22].

² SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 344A [PSB 29, 1982, p. 50].

³ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticus*, PG 90, 953B [FRIL, 1947, p. 33].

— Ba da! Te iau foarte în serios, a răspuns tatăl meu. Nu poți vorbi cu ușurință despre sfințenie. Nici chiar atunci când vorbești unui copil.

— Atunci spune-mi repede ce trebuie să fac pentru a ajunge sfânt? Pentru a avea un sfânt Virgil în calendar? Vreau să încep de îndată. Chiar din această clipă...

— Pentru a deveni sfânt nu trebuie să faci decât un singur lucru: SĂ-I IUBEȘTI PE VRĂJMAȘII TĂI.

— Nu-i adevărat, am spus. Atât de puțin lucru pentru a ajunge sfânt în calendar? E de ajuns să-ți iubești dușmanii?

— De ajuns.

— Îi voi iubi pe dușmanii mei din această clipă așa cum îi iubesc pe tatăl și pe mama mea, cum îl iubesc pe Dumnezeu și pe mine însumi.

Eram încântat. Nu mi-aș fi imaginat niciodată că era atât de ușor să devii un sfânt. Eram revoltat că atât de puțini oameni au devenit sfinți, când era atât de ușor. Când nu e nevoie să faci decât un singur lucru: SĂ-ȚI IUBEȘTI VRĂJMAȘII.

— Începutul va fi anevoios, a spus tatăl meu. Fiindcă omul trebuie să aleagă. La început e ca navigatorul, care, pentru a ieși din port, trebuie să vâslească. Trebuie să se bazeze doar pe voința și pe forțele sale. Dar apoi vine harul, ajutorul lui Dumnezeu care te poartă așa cum vântul poartă navele... Suflând în pânze.

Eram fericit. Cariera și destinul meu pe pământ și în cer, în timp și în veșnicie erau hotărâte. Voi deveni un sfânt! Și nimic nu mă va putea opri. Fiindcă știam – tatăl meu mi-a arătat – că *oprirea alergării în căile virtuții înseamnă începutul alergării pe calea răutății*¹.

Știam de asemenea că *viața de sfințenie e destul de bogată pentru a purta de grijă prin ea însăși de toate nevoile călătoriei*².

Dar fericirea mea n-a fost de lungă durată.

— Nu pot începe numaidecât lupta pentru sfințenie, i-am spus tatălui meu. Și plângeam. Cum n-am plâns niciodată în viața mea. Și am adăugat: Nu voi fi niciodată un sfânt, tată, nu va exista niciodată un sfânt Virgil în calendar... Nu pot să-mi iubesc dușmanii...

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 300 [PSB 29, 1982, p. 22].

² ORIGEN, PG 4, 34.

— Nu? a întrebat tata. Știa că este un lucru imposibil când nu dispui decât de puterile omenești. Pe pământ doar Hristos a reușit să-i iubească cu adevărat pe dușmanii Săi. Dar tatăl meu era uimit de faptul că mi-am dat seama atât de repede de acest lucru. Fiindcă este mai ușor să mergi la martiriu decât să-ți iubești dușmanii.

— De ce nu poți să-ți iubești dușmanii? m-a întrebat el.

— N-am niciun dușman, tată..., am spus eu plângând. Cum aș putea iubi ceea ce n-am... Și plângeam. Eram deznădăjduit. Pentru că nu aveam dușmani. Ca să-i iubesc. Fiindcă eram prea mic pentru a avea dușmani. Chiar dușmani foarte mici. Nu aveam niciunul. Încercarea mea de a deveni sfânt căzuse baltă. Din lipsă de dușmani pentru a-i putea iubi. Ceea ce mi se părea încă și mai îngrozitor era că deznădăjduiam de a avea vreodată unul. Toată noaptea m-am rugat lui Dumnezeu să-mi dea și mie un dușman. Măcar unul singur. Pentru a putea să-l iubesc și să devin sfânt. Dar a doua zi tot nu aveam dușmani. Căutam în zadar. Pretutindeni. Toată ziua. Și seara l-am întrebat deznădăjduit pe tatăl meu:

— Tată, crezi că voi reuși să am un dușman pe acest pământ...? Sau Dumnezeu mă va lipsi pentru totdeauna de dușmani? În acest caz, calea sfințeniei îmi va fi închisă pentru totdeauna. Fără dușmani, nu poți deveni sfânt.

— E singurul lucru care n-a lipsit vreunui om de la facerea lumii. Orice om, oricât de sfânt ar fi, are întotdeauna dușmani. Mai mulți chiar decât poate să îndure iubirea lui.

— Atunci ești sigur că voi avea și eu dușmani într-o zi?

— Fără nicio îndoială că vei avea! Mai repede decât îți închipui!

Și am adormit fericit. Am dormit bine. A fost cea mai frumoasă noapte din viața mea. În toată acea noapte am visat că dușmanii mei veneau la mine legiuni. Și eu aveam atâta nevoie de ei! Fiindcă fără dușmani, nu există sfințenie!

II. Βίος καί πολιτεία

Așteptam cu nerăbdare ca Dumnezeu să-mi audă rugăciunile mele zilnice, și să-mi dea un dușman. Pentru moment nu aveam niciunul. Desigur, puteam să-mi fac. E cel mai ușor lucru pe pământ. Poți să reușești chiar nefăcând nimic. Dar Dumnezeu mă ferea încă. Dumnezeu iubește totdeauna pe cei mici. *Vedeți să nu disprețuiți pe vreunul din aceștia mici*, a spus Hristos Însuși. *Căci îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri*¹.

Așteptam cu încredere sosirea primului meu dușman. Pentru a răspunde cu iubire dușmăniei sale. Și a dobândi sfințenia numelui meu. Pentru a înscrie numele de Virgil în calendar. Eram convins că pentru a deveni sfânt, nu e nevoie decât de un singur lucru: SĂ-ȚI IUBEȘTI DUȘMANII. Există, desigur, nenumărate alte modalități de a ajunge la sfințenie. Din acest motiv l-am întrebat pe tatăl meu:

— De ce sfinții au urmat atâtea căi pentru a ajunge în cer? De pildă, stâlpnicii trăiau în vârful unui stâlp, pustnicii trăiau în pustie și mâncau lăcuste. De ce pentru a ajunge sfânt trebuie doar să-ți iubești dușmanul?

— Ți-am arătat drumul cel mai greu, cel mai sigur și cel mai drept, iubirea pentru dușmanul tău. Dar există tot atâtea sfințenii posibile în cer câte destine personale sunt pe pământ. Există tot atâtea moduri de unire cu Dumnezeu câți oameni există. Aceasta presupunând că fiecare are o legătură absolut unică cu Dumnezeirea. Dar încercarea supremă pentru a dobândi sfințenia e aceea de a-ți iubi vrăjmașii.

Așteptam, așadar, curajos acest vrăjmaș. Primul din viața mea, datorită căruia urma să-mi înscriu numele în calendar. Și care să-mi aducă, nu o coroană din foi de stejar, cum se dă copiilor care iau premiu la școală, ci o cunună de lumină care să-mi învâluie creștetul pentru veșnicie. Și care să nu se stingă niciodată, căci *cerul însuși, soarele, luna și stelele vor trece. Cerul se va deschide, porțile închise de la începutul timpului se vor deschide și vor lăsa să se vadă lucrurile cele mai presus de*

¹ Matei 18, 10.

cerur². Aceasta chiar și după ce luna și soarele se vor stinge ca lumânările. Această coroană – nimbul sfințeniei – va dura. Se spune despre copii că sunt lipsiți de logică. Dar eu nu roșeam de faptul că hotărâsem, copil fiind, să devin un sfânt. În loc să devin altceva. Chiar și astăzi, aici, în Franța, țara logicii prin excelență, a lui Descartes, unde îmi petrec exilul de un sfert de secol. Nu. Hotărârea mea de a mă face sfânt era logică. Ca geometria. Ca matematica. În conformitate cu toate dogmele Răsăritului și Occidentului. Exista o singură dificultate pentru mine: nu aveam deloc dușmani. Pentru a-i iubi.

— Dar a iubi pe toți oamenii de pe pământ cu o iubire egală și ireproșabilă nu-i oare același lucru cu a-ți iubi dușmanii? Mai ales dacă nu ai unul?

— Este o capcană a diavolului..., a răspuns tatăl meu. Iubirea pe care o ai față de miliardele de oameni care au fost, sunt și vor fi pe pământ, nu valorează cât iubirea pe care o porți unuia singur, iubirea pe care o porți celui care ți-a făcut rău. E ușor să-i iubești pe ceilalți. Dar să-l iubești pe cel care îți bate cuie în carne, să-l iubești pe cel care îți smulge limba, care îți scoate ochii! Pe acela trebuie să-l iubești dacă dorești nimbul sfințeniei. Pe adevăratul vrăjmaș. Nu pe cei care nu-ți fac rău sau nu-ți fac răul suprem. *Philanthropia*, iubirea de oameni, și *philadelphia*, iubirea de frați, nu sunt decât vorbe goale, dacă printre oamenii și frații pe care-i iubești nu se află și cel care-ți vrea moartea și care-ți înfige cuie în carne. Aceasta este adevărata *agape*, iubirea creștină. O iubire egală față de toți oamenii, plus iubirea specială pentru dușmanul tău de moarte. O iubire gratuită. Spontană. Asemenea iubirii pe care o ai față de tine însuși și față de prietenii tăi.

Suferința pe care urma să mi-o producă neapărat primul meu dușman încă de la sosirea sa, în ziua în care mi l-ar fi trimis Dumnezeu, mă speria. Toți copiii se tem de suferința fizică. Mă gândeam la Sfântul Maxim Mărturisitorul căruia i s-a tăiat limba și brațul drept. La Sfântul poet Ioan Damaschinul căruia i s-a tăiat brațul drept ca să nu mai scrie poezii despre Maica lui Dumnezeu. Dar îmi făceam curaj. Și, în ciuda curajului pe care mi-l făceam de unul singur, ideea suferinței fizice mă făcea să șovăi. Mă întrebam dacă mama mea ar fi putut să-l iubească pe câinele turbat care-i sfâșiasse umărul în timpul nopții. Și i-am

² EUSEBIU AL CEZAREII, PG 24, 596C și 188B.

spus tatălui meu că, în ciuda dorinței mele de sfințenie, mi-era temă de suferință.

— Chiar și Hristos se temea de suferință! a spus el. Îți amintești că a plâns chiar pe Muntele Măslinilor?

Suferința produce totdeauna teamă. De aceea răsplata pentru cei care pot să o îndure este imensă, veșnică, și fără egal. Dar, pentru cei care îl iubesc pe Dumnezeu, totul este ușor. *Chiar și dușmanii noștri ne vor deveni simpatici, de vom iubi pe Dumnezeu mai mult decât plăcerea noastră*¹.

— Tată, nu vreau să pornesc pe un drum mai presus de puterile mele. Crezi tu cu adevărat că Dumnezeu va coborî într-o zi din cer ca să mă ajute să dobândesc sfințenia, pe mine, Virgil Gheorghiu?

— Desigur. Mai mult! Dumnezeu va veni să locuiască la tine, așa cum locuiești într-o casă. Desigur dacă vrei. Fiindcă *sălășluirea lui Dumnezeu în suflet constă tocmai în a avea pe Dumnezeu temeinicit în gând. Dar numai atunci devenim temple ale Duhului, când gândirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile pământești și când cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare*².

Aveam o asemenea încredere în cuvintele celui care era de două ori tatăl meu - după trup și după duh -, încât din acel moment am fost sigur că, dacă îl voi iubi pe dușmanul meu, voi dobândi sfințenia. Din acea clipă, am avut certitudinea că totul depinde exclusiv de voința mea. *Prin urmare, în voia noastră stă mântuirea noastră*³.

Desigur, tot nu aveam o sărbătoare a numelui. Și lucrul îmi lipsea. Dar dacă voi ajunge să-mi iubesc dușmanul - cel pe care nu-l cunoșteam încă - voi dobândi sfințenia. Și Dumnezeu va veni să locuiască la mine. Nu numai în casa mea. Și nu numai o singură zi pe an, în ziua sărbătorii numelui meu. Dumnezeu va coborî și va locui în trupul meu ca în propriul Lui sălaș. Iar eu voi deveni - eu! - sălaș, templu și casă a lui Dumnezeu. Și asta pentru totdeauna. Până la sfârșitul veacurilor. Acest vis sublim îmi făcea copilăria luminoasă. Și pentru că trebuie să te pregătești neîncetat pentru ceea ce vei face mai târziu, mă

¹ Cf. SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* 1, 71 [FRII, 1947, p. 48].

² SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistula* 2, 4, PG 32, 229B [PSB12, 1988, p. 120].

³ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticum*, PG 90, 953B [FRII, 1947, p. 33].

pregăteam să devin sfânt. *La ce bun să mergă cineva la un meșteșug și să nu-l învețe*¹?

Am început să citesc deci despre Sfinți, despre viața lor minunată, despre minunile lor. Așa cum copiii care vor să devină marinari citesc tot ceea ce găsesc despre mare, despre vapoare și despre călătorii minunate. *Viețile Sfinților*, numele lor, data prăznuirii lor, erau lecturile mele preferate. Fiindcă eram hotărât să devin ca ei. Din moment ce voiam acest lucru, ar fi fost illogic să nu încerc. Și chiar acum, după o jumătate de secol, când am tâmplile albe, când trăiesc în exil într-o țară carteziană, într-o epocă în care oamenii cred în orice, mai puțin în existența îngerilor și a Raiului, nu roșesc pentru aceasta. N-am aflat lectură mai pasionantă, mai extraordinară decât *Viețile Sfinților*. Niciun fapt senzațional relatat în zilele noastre de către presă sau de televiziune nu depășește în noutate și senzațional ceea ce am citit deja și am aflat din viețile sfinților. Iată, de exemplu, ultimul fapt senzațional care a tulburat lumea în zilele când scriam aceste pagini: „Un doctor din Africa de Sud a prelevat inima unui bolnav și i-a transplatat inima unui metis deja mort.” Încă de la șapte ani cunoșteam deja astfel de grefe medicale, din viețile sfinților. Iată una, care seamănă puțin cu cea din Africa de Sud. Papa Felix (526 – 530) a construit la Roma o frumoasă biserică numită Miranda, închinată sfinților Cosma și Damian, numiți și în calendar „doctori fără de arginți”, fiindcă ei nu luau niciodată onorariu. Diaconul noii biserici Miranda purta numele de Iustinian, ca actualul patriarh al României – la romani și la români, diaconii, patriarhii și preoții se numesc adesea Iustinian. Diaconul Iustinian avea un picior bolnav. Îi putrezea aici carnea. Nu exista niciun leac. Într-o noapte, cei doi sfinți medici, care erau hramul bisericii, au coborât din cer la diaconul Iustinian, i-au examinat piciorul bolnav în timp ce dormea și au văzut că nu era nimic de făcut pentru a-l vindeca. Era absolut necesar un transplant. Iată cum este descrisă scena în *Viața sfinților*: *Diaconul Iustinian avea un picior ros de un cancer. Și iată că în somn credinciosul diacon i-a văzut pe Sfinții Cosma și Damian arătându-se cu alifii, și unul din cei doi sfinți i-a spus celuilalt: „Unde vom găsi carne proaspătă pentru a înlocui carnea putredă pe care o vom tăia?” Celălalt sfânt a răspuns: Astăzi a fost îngropat un negru în cimitirul Sfântul Petru de la Lei. Să-i luăm unul din picioare și să îl punem slujitorului și diaconului nostru.”*

¹ *Pateric*, avva Pimen 130.

Și cei doi sfinți doctori au făcut așa. După care, i-au dat diaconului piciorul negrului și au pus în mormântul acela piciorul bolnav. Trezindu-se și văzându-se vindecat și cu un picior negru în locul celui bolnav, diaconul a povestit visul său și minunea care a urmat. Mulțimea a alergat atunci la mormântul negrului. L-au deschis și au descoperit că unul din picioarele sale lipsea și că în locul său se găsea piciorul alb al diaconului Iustinian de la sfânta biserică Miranda¹.

Desigur, pe vremea diaconului Iustinian, nu erau nici mari ziare, nici televiziune, nici reporteri-fotografi pentru a relata despre reușita transplantului. Secole mai târziu, pictorul monah Fra Angelico a pictat scena grefei piciorului negru al mortului pe trupul diaconului alb, într-un tablou de mare frumusețe aflat în muzeul din spatele altarului bisericii Sfântul Marcu din Florența. Odinioară pictorii făceau meseria pe care o fac astăzi fotografi și cineștii.

Iată de ce continui să citesc, cu pasiune, ca și la vârsta de șapte ani, *Viețile Sfinților*. Găsești aici tot ceea ce se întâmplă în cer și pe pământ, în timp și în veșnicie. Unul din primele lucruri care m-au izbit este inegalitatea dintre sfinți din calendar. Eram tot atât de revoltat împotriva inegalității sfinților din calendar, pe cât sunt astăzi împotriva inegalității raselor și a claselor sociale. În calendar, existau, după părerea mea de atunci, nu doar clase privilegiate și altele lovite de sărăcie, ci adevărate caste de netrecut. Existau sfinți nobili și sfinți proletari, ba chiar sfinți „paria”, excluși social.

— Nu, mi-a explicat tatăl meu. Toți sfinții sunt egali. Fiindcă orice sfânt e un om care, încă din viața sa pământească, a devenit templu și casă a lui Dumnezeu. Și cel în care locuiește Dumnezeu are totul.

— De ce atunci, am spus eu, unii sfinți sunt înscrși în calendar cu roșu și alții, majoritatea, cu negru? Nu este acesta un privilegiu?

— Culoarea cernelii a fost totdeauna un privilegiu. Un semn de noblețe. De apartenență la o castă superioară. Împăratul Bizanțului semna cu cerneală de aur. Anumiți demnitari de la curtea sa aveau dreptul să semneze cu cerneală roșie. Iar funcționarii obișnuiți semnavă cu cerneală de culoare obișnuită.

¹ JACQUES DE VORAGINE, *La légende dorée. Saints Cosme et Damien*, 27 septembre.

Tatăl meu îmi explica atunci că există sfinți, cum sunt Sfântul Nicolae, Sfântul Constantin, Sfânta Elena, însemnați în calendar cu cerneală roșie și al căror nume este precedat de o cruce roșie, pentru a indica că în acea zi sfântul va fi sărbătorit cu aceeași Liturghie și aceeași solemnitate ca și duminica.

— Nu e acest lucru o inegalitate?

— Nu, a răspuns tatăl meu. Un sfânt este la fel de mare ca orice alt sfânt, căci toți îl au pe Dumnezeu în ei. Dar cu sfinții se întâmplă același lucru ca și cu bisericile. Există catedrale mai mari decât palatele regilor și împăraților, și alte biserici care au dimensiunile unui bordei. Dar fie că o biserică este din marmură și aur, mare ca un munte, fie că e mică ca o colibă de păstor, ea rămâne aceeași copie a adevăratei Biserici din cer. Fiindcă toate bisericile de pe pământ nu sunt decât copii ale celei de sus. Fiecare construiește biserica pământească după mijloacele sale, după gustul epocii, după stilul obișnuit al țării și după bogăția veacului. Dar Hristos e prezent pretutindeni, în biserica-bordei ca și în biserica-catedrală. Nu există nicio deosebire. La fel se întâmplă și cu sfinții. Sunt orașe care iubesc un sfânt mai mult decât pe altul și îi aduc o cinstire mai fastuoasă. Aceasta nu înseamnă că îl consideră mai mare decât ceilalți. Sau diferit. Lucrul ar fi cu neputință. Lumina divină este aceeași pretutindeni și în toți sfinții, așa cum Hristos este Același și deopotrivă Jertfă și Preot în toate bisericile, pe toate altarele, fie ele de aur sau de lemn. Tesalonicul a fost salvat odată de Sfântul Dimitrie care de aceea e prăznuit acolo ca ocrotitor al orașului, în chip mai fastuos decât alții. Slavii îl cinstesc mai cu seamă pe Sfântul Vladimir, românii pe Sfântul Nicolae... Fiecare om sfânt îl cinstește pe Sfântul al cărui nume îl poartă mai mult decât pe cei ale căror nume sunt purtate de alți oameni sau de către vecinii lor. În aceasta nu este nedreptate, nici inegalitate!

Eram lămurit. Așa cum există o singură Biserică, există o singură sfințenie. Aș fi preferat totuși să văd numele sfântului Virgil scris cu cerneală roșie și precedat de o cruce. Sfinții înscriși în calendar cu cerneală roșie au dreptul la Liturghie solemnă, de duminică. În zilele prăznuirii lor se ține odihna duminicală. Școlile sunt închise, clopotele sună din toate părțile. Este o zi cu adevărat sărbătorească. Există apoi o a doua categorie de sfinți, cei care, deși înscriși în calendar cu cerneală neagră, au numele precedat de o cruce. Și ei au dreptul la Liturghie solemnă, de duminică. Dar ea nu este obligatorie. Și, de obicei, doar mănăstirile săvârșesc Sfânta Liturghie pentru sfinții al căror

nume este precedat de o cruce neagră. Sfinții din cea de-a treia categorie sunt cei al căror nume nu este precedat de nicio cruce. În ziua lor de sărbătoare se lucrează ca în orice zi obișnuită, iar bisericile rămân închise. Dar nu ei fac parte din ultima categorie. Sunt sfinți de o condiție încă și mai umilă. Cei care nu au o zi întreagă dedicată lor împărțindu-și ziua de prăznuire cu mai mulți sfinți. Așa cum se întâmplă cu un bolnav sărac care, la spital, nu este primit singur într-o cameră, ci împreună cu unul, doi sau trei alți bolnavi. Sunt chiar sfinți care-și împart aceeași zi câte cinci sau șase, sau chiar câte zece. Ca într-o sală comună.

Mi-era milă de acești sfinți știind bine că sfințenia lor nu se deosebește cu nimic de cea a celorlalți, fiindcă Dumnezeu e ca lumina soarelui, egală atât pentru sfinții cu cerneală roșie, cât și pentru cei cu cerneală neagră, atât pentru sfinții care au o zi întreagă de sărbătoare, cât și pentru sfinții înghesuiți mai mulți pe aceeași linie a calendarului.

Tatăl meu care era foarte tânăr și înțelegea că sunt foarte trist – fiindcă noi, sărmanii, nu putem vedea nicio inegalitate adevărată sau falsă fără a ne simți personal răniți – mi-a explicat într-o zi că cei mai mari sfinți sunt cei care nici măcar nu se află în calendar.

— Cei mai mari sfinți sunt sfinții anonimi. Ei sunt sărbătoriți o dată pe an. Cu toții. În Duminica Tuturor Sfinților. Fiindcă cea mai mare sfințenie e cea care nu este cunoscută decât de Dumnezeu. Sfințenia este ascunsă. Sfielnică. Ea nu se arată celorlalți. *Nimic din ce se vede nu e bun*¹.

Toți sfinții au dorit să treacă neobservați în lume. Nu doreau să fie cunoscuți. Fiindcă *nimic din ceea ce se vede nu e veșnic, și ceea ce se vede este trecător, iar ceea ce nu se vede e veșnic*². Din ziua aceea, cea mai mare venerație am avut-o față de sfinții anonimi, cei al căror nume strălucește în cer fără măcar ca oamenii să o știe. Fără să fie trecuți în calendar.

— Sigur tu nu ai o sărbătoare a numelui, mi-a spus tatăl meu. Dar ești oare sigur că printre sfinții ocnași – creștinii Romei – care au fost trimiși în minele României în primele trei secole creștine și care au murit în fundul minelor, legați în lanțuri din pricina credinței lor în Hristos, ești sigur că n-au fost sfinți martiri care s-au numit Virgil, Traian, Ovidiu, Domițian, Cezar? Desigur. Fiindcă toți erau romani, printre cei mai buni cetățeni din Roma.

¹ SFÂNTUL IGNATIE AL ANTIOHIEI, *Epistola către Romani* III, 3.

² Cf. 2 Corinteni 4, 18.

Dar numele și sfințenia lor sunt cunoscute doar de Dumnezeu. Oamenii nu cunosc de obicei ceea ce este mai bun. Iar calendarul este un lucru omenesc. Sfinții cei mai minunați sunt desigur necunoscuți. Fiindcă lucrurile cele mai bune sunt de folos nu pentru vremea de acum, ci pentru veșnicie. *Non ad praesens sed in aeternum prodesse meliora*¹.

Există deci o groapă comună a anonimilor și în domeniul sfințeniei. Din ziua aceea pentru mine ziua cea mai sfântă din calendar a fost Duminica Tuturor Sfinților, a sfinților *theognostoi*, sfinții neștiuți de oameni, cunoscuți doar de Dumnezeu și care se odihnesc în cer, dar care aici, pe pământ, se află în groapa comună a necunoscuților. A celor fără nume. Fără mormânt individual!

Al doilea lucru care m-a izbit la vârsta de șapte ani era faptul că, în ediția greacă a *Vieților Sfinților*, era scris mereu: *BIOS KAI POLITEIA*... a sfântului cutare sau cutare... Nu era ca în românește: *Viața și minunile sfântului*... Fiindcă *politeia* nu înseamnă „minuni”.

— *Bios* înseamnă în grecește viață, mi-a explicat tatăl meu. Se spune biologie sau știința vieții, biografie sau povestea vieții etc. În viața sfinților, *bios* nu are prea mare importanță. Cuvântul înseamnă aproape același lucru cu data nașterii fiziologice. În viața unui sfânt, citim cum se numea mama sa, tatăl său, satul său natal, în ce an și în ce zi s-a născut... În viața unui sfânt găsim tot ceea ce are legătură cu existența sa pământească, socială, istorică. Lucruri care nu au importanță decât pe pământ. Vremelnică. Din această pricină, în *BIOS KAI POLITEIA* ale sfinților, lăsăm deoparte aproape tot ceea ce se leagă de nașterea fiziologică; nu știm nici măcar secolul sau țara în care au trăit anumiți sfinți... *Bios* e ceea ce sfinții au în comun cu animalele, căci până și cele mai inferioare ființe – protozoarele – au și ele un *bios*, o viață. Dar nu datorită acestui *bios* al lor, existenței lor animale, au devenit ei sfinți. Nici datorită evenimentelor istorice sau condițiilor sociale. În *Viețile Sfinților*, preferăm să trecem peste tot ceea ce privește *bios*-ul sfântului, viața sa fiziologică, culoarea ochilor, greutatea sa, înălțimea sa, secolul în care a trăit, numele împăratului care stăpânea lumea sau numele țării în care s-a născut. Ceea ce-l face pe sfânt nu este *bios*-ul său, viața sa exterioară, existența sa fiziologică, ci *POLITEIA* sa.

¹ FERICITUL AUGUSTIN, *De sancta virginitate* 46, PL 40, 423 – 424.

— Adică minunile pe care le-a săvârșit sfântul? am întrebat eu.

— Nicidecum. *Politeia* e modalitatea, tehnica, ansamblul mijloacelor folosite de sfânt pentru a dobândi fericirea, devenind mai bun, unindu-se cu Dumnezeu, sfînțindu-se încă de aici de pe pământ. Un sfânt este un om care, rămânând cetățean al pământului, e în același timp cetățean al cerului. În decursul aceleiași vieți, el posedă două cetățenii. A doua, cea cerească, este rezervată desigur omului, după moartea sa. Dar sfinții sunt privilegiații care pot avea această dublă cetățenie încă din timpul vieții lor pământești...

Îmi dădeam seama din nou de măreția sfințeniei. Ea nu se compară cu nimeni și cu nimic. Căci sfântul e la el acasă pretutindeni.

— Și ce este această *politeia* pe care o face sfântul?

— *Politeia* e viața lăuntrică, morală, de virtute și toate mijloacele puse în lucrare pentru a o realiza... *Politeia* îl face pe sfânt. Așa cum ziua numelui e adevărata zi aniversară a creștinului.

— *Politeia* e, așadar, păzirea poruncilor?

— Nu numai, a răspuns tatăl meu. *Politeia* e metoda personală, diferită, pe care fiecare sfânt o adoptă, după ce a împlinit toate poruncile, pentru a ajunge la desăvârșire. Există o infinitate de *politeiai*. Fiecare sfânt are una. Și, atunci când găsește una mai bună, el își schimbă *politeia* sa. Așa cum schimbi o unealtă când găsești una mai potrivită. Părintele Dioscor – un anahoret al deșertului – își propunea în fiecare an o *politeia* diferită. De exemplu, în timpul unui an *politeia* sa era să nu mănânce decât fructe și legume¹.

A trimis odată Sfântul Epifanie la avva Ilarion rugându-l pe el și zicând:

— Vino să ne vedem mai înainte de a ne duce din trup. Și mergând el, s-au bucurat unul de altul. Dar mâncând ei, s-a adus o pasăre. Și luând-o episcopul, a dat-o avvei Ilarion. Și a zis bătrânul:

— Iartă-mă, că de când am luat schima, n-am mâncat lucru junghiat.

Și i-a zis lui episcopul:

— Iar eu de când am luat schima, n-am lăsat pe cineva să doarmă având ceva asupra cuiva.

¹ *Pateric*, avva Dioscor 1.

Și a zis lui bătrânul:

— Iartă-mă, politeia ta e mai mare decât a mea¹.

Politeia cea mai bună, *politeia* supremă, e aceea de a smulge din noi înșine orice dușmănie. De a iubi deopotrivă pe prieteni și pe dușmani.

Am înțeles că *politeia* e o purtare minunată introdusă în viața fiecăruia. Și cum tonul face muzica, tocmai *politeia*, detaliul vieții intime, face pe sfânt. Nu minunile lui. Toate performanțele cotidiene, toate biruințele împotriva materiei, pentru a asigura înțâietatea spiritului, sunt *politeiai*. Ansamblul de *politeiai* se numește *kathortoma*, realizările, izbânzile. *Politeiai* țin de domeniul spiritului și al voinței. *Drept aceea, nu suntem datori trupului, ca să viețuim după trup²*. Din această pricină cel ce vrea cu adevărat să dobândească sfințenia, trebuie să folosească tot felul de *politeiai*. Așa cum sculptorul folosește tot felul de instrumente pentru a crea o statuie de marmură. E aproape aceeași trudă. Doar că unul lucrează asupra materiei, iar celălalt asupra spiritului. Mult mai târziu am aflat de cuvintele lui Plotin care recomandă să ne prelucrăm propria viață, tăind în carnea noastră, exact așa cum sculptorul taie marmura. *Întoarce-te la tine însuși. Privește-te pe tine însuși. Dacă nu vezi încă frumusețea în tine, fă ca sculptorul în fața unei statui care trebuie să devină frumoasă. El îndepărtează o parte, cioplește, netezește și șlefuește până ce statuia arată un chip frumos. Asemenea sculptorului îndepărtează și tu ceea ce e de prisos, îndreptează ce e nelalocul lui, șterge ce e întunecat, ca să-l faci strălucitor și nu înceta să sculptezi propria-ți statuie până ce vei vedea cumpătarea șezând pe scaunul ei sfânt³.*

Ansamblul acestor *politeiai*, a acestor lucrări virtuozitate, mereu înnoite și mereu mai fine alcătuiesc viața unui sfânt. În acest fel el devine o icoană. Fiindcă atunci când lucrul său a înaintat mult, atunci lumina dumnezeiască pogoară asupra lui, asemenea focului unor proiectoare miraculoase, și el strălucește mai mult decât luna și decât soarele. Dezbrăcat de tot ceea ce este greu, urât, material, pământesc, el se face, *nu numai după chipul, ci și după asemănarea lui Dumnezeu⁴*. Așa cum a fost

¹ *Pateric*, avva Epifanie, episcopul Ciprului 4.

² *Romani* 8, 12.

³ PLOTIN, *Enneade* 1, 6, 9, 7.

⁴ *Facerea* 1, 26.

creat la începuturi. Și Dumnezeu Se recunoaște în el. Și locuiește în el...

Eram încântat de aceste perspective. Și am început să lucrez asupra mea însămi, așa cum sculptorul lucrează la statuia sa. Eram foarte mic. Materialul era încă foarte nou. Puteam să-l modelez. Tatăl meu spera, cum speră toți părinții de pe pământ, ca fiul său să realizeze ceea ce el n-a putut să realizeze în viața sa. Și-mi spunea deci că în acest fel de creație spirituală, în creația de sine, devii propriul tău părinte. *Nașterea duhovnicească nu e dintr-o pornire străină, cum se întâmplă cu nașterile trupești, ci o astfel de naștere se face din hotărâre liberă. Astfel într-un fel oarecare suntem propriii noștri părinți, născându-ne pe noi înșine așa cum voim din voința noastră după un model pe care vrem să ni-l alegem, fie de bărbat, fie de femeie, modelându-ne prin rațiunea virtuții sau a păcatului*¹.

Celelalte ființe își datorează nașterea imboldului părinților lor, în timp ce nașterea spirituală depinde de voința celui care se naște... *E deci autorul propriei sale nașteri, căci se spune că cine se naște în acest chip își alege liber părinții*².

Aveam obrajii roșii de fericire știind că voi renaște la o altă viață. Fiindcă viața noastră, existența noastră pământească pe versantul răsăritean al Carpaților, era cumplită. Insuportabilă. Se identifica cu sărăcia. Cu lipsurile. Și învățam că toate acestea se pot schimba. Că poți câștiga cetățenia cerului. Că poți locui în cer trăind în același timp pe pământ.

Oricât de strălucitoare ar fi, toate *politeiai*, toate *kathortomata*, toate virtuțile și toate vredniciile pe care le poți dobândi, nu valorează nimic fără *agape*. Fără iubire, fără dragoste³.

— Singurul lucru care contează e iubirea de vrăjmași, mi-a spus tatăl meu. În ziua în care vei reuși să-l iubești pe vrăjmașul tău, vei atinge desăvârșirea. Și sfințenia.

— Dar de ce trebuie să-l iubești îndeosebi pe vrăjmașul tău și nu pe toți oamenii?

— Pentru că iubirea, dragostea desăvârșită nu divizează natura umană unică după diferențele care există în dispozițiile morale. Nevăzând decât această unitate, ea îi iubește pe toți

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 328 [PSB 29, p. 39].

² SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *Oratio catechetica magna*, PG 45, 97D și 100A.

³ *1 Corinteni* 13, 1 - 3. 13.

oamenii deopotrivă, pe cei plini de râvnă și pe prieteni. Pe cei nepăsători așa cum trebuie iubiți dușmanii, făcându-le bine neconținut, suportând neplăcerile pe care le provoacă, fără a ține seama de rău. Nerefuzând să suferim pentru ei, dacă împrejurările o cer, cu intenția de a-i face prieteni dacă e cu putință. Dacă nu, niciodată ea nu se depărtează de atitudinea care-i este proprie. Roadele iubirii sunt totdeauna de față și pentru toți oamenii deopotrivă. Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos și-a arătat dragostea nu numai pentru noi, ci suferind pentru întreaga omenire și dându-le tuturor deopotrivă nădejdea învierii¹.

Dacă vrem să fim sfinți, asemenea îngerilor, trebuie să știm că starea îngerului e iubirea. Cuvântul despre iubire e cunoscut îngerilor, dar și acelor numai prin lucrarea luminării. Iubirea e Dumnezeu².

— Vreau să fiu sfânt, tată, spuneam eu. Voi reuși oare?

— Nu e niciun motiv să nu reușești!

— Dar nu am încă dușmani. Niciunul. Și rugăciunea mea cea mai arzătoare este să am cel puțin unul, și cât mai repede cu putință.

Așteptând ivirea primului și atât de doritului meu dușman, am început să-mi compun *bios*-ul meu. Viața mea. În chip inevitabil, una micuță.

La șapte ani, o viață se rezumă în câteva rânduri. Ea însă nu avea nicio legătură cu *politeia*. Fiindcă *politeia* mea era ferm aleasă: să-mi iubesc dușmanii ca pe mine însumi. Dar pentru a-i iubi, trebuia să-i am. Și în așteptarea dușmanului, am compus partea lipsită de importanță a biografiei mele, a vieții mele pământești. O parte pe care majoritatea hagiografilor o omit. Cum omisă este, pe bună dreptate, aniversarea nașterii fiziologice.

¹ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* I, 61 [FRIL, 1947, p. 47].

² SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scala Paradisi*, PG 88, 1160B [FRIX, 1980, p. 425].

III. Strămoșii, albi ca neaua...

Bios-ul meu, istoria vieții mele până la vârsta de șapte ani, e una foarte mică. Nu mai lungă decât un sonet. N-are nicio importanță pentru proiectele mele de sfințenie. Căci este o simplă *bios*, o simplă viață pământească, fără *politeia*. O descriu totuși doar pentru că este foarte scurtă și, mai cu seamă, pentru că este foarte albă.

M-am născut într-un sat, pe versantul răsăritean al Carpaților, la 2000 de kilometri est de Paris, în nordul României, în provincia Moldova. Satul se numea Războieni. Nu m-am născut chiar în Războieni, ci într-unul din numeroasele sale cătune, care se numea Valea Albă. Județul în care se găsește comuna Războieni se numește Neamț.

M-am născut pe 9 septembrie 1916. Exact la mijlocul Primului Război Mondial început în 1914. Când m-am născut, războiul dura deja de doi ani, și toate marile popoare ale lumii se băteau. Tocmai de nașterea mea, în 1916, țara mea, România, a intrat și ea în război. Era una din puținele, aproape singura țară din această regiune, care se găsea în stare de pace. Dar cum războiul era mondial, toată lumea trebuia să participe. Era umilitor să rămâi în afara lui. Mai ales pentru o țară mică. Fiindcă țările mici, ca și oamenii mici, nu fac toată viața lor altceva decât să-i imite pe cei mari. Cei de la periferie îi imită pe cei din centrul orașului, cei săraci îi imită pe cei bogați, cei mici îi imită pe cei mari. Ca o țară mică, România, trebuia neapărat să imite marile imperii. Să se bată cu ele. Să nu mai rămână în stare de pace. Era umilitor să nu faci ca toată lumea. Dar era o mare dilemă. România n-avea nimic de câștigat, dacă se bătea, nici de partea Austro-Ungariei, nici de partea Antantei. Ar fi fost desigur mult mai înțelept să rămână în stare de pace. Dar cum să aibă acest curaj? Trebuia să se bată. Puțin conta împotriva cui. Important era să declare război cuiva, să înceteze a mai fi retrogradată neparticipând la marile mișcări ale istoriei. Nu poți purta o rochie lungă atunci când toate femeile poartă rochii scurte, și invers. România trebuia să intre în război. Nu se putea sustrage lumii. Fără să fie ridicolă. Fără a fi supusă oprobriului general.

Majoritatea țărilor – chiar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial – s-au bătut doar pentru că așa era de bonton.

Se povestește că în guvernul român erau două grupări: unii voiau să lupte alături de Austria, ceilalți împotriva Austriei. Nu exista unanimitate decât cu privire la faptul că nu se mai putea rămâne în stare de pace. Și pentru că nu puteau decide – prin mijloace logice și prin documente – de ce parte să intre în război, au dat cu banul. Dacă ieșea reversul urmau să se angajeze de partea Austriei, dacă ieșea fața, împotriva ei. În mod obligatoriu am devenit astfel aliații rușilor care aveau să ocupe imediat jumătate din teritoriul Moldovei. Tatăl meu era un foarte tânăr preot la Războieni. M-am născut exact la mijlocul Primului Război Mondial. Și când acesta se va termina, aveam doi ani de viață și de război. Primele cuvinte pe care le-am auzit pe acest pământ au fost cuvinte de război. De mizerie. De moarte. De doliu. De înfrângere. Ocupație. Orfani, văduve...

E normal să nu auzi decât aceasta, din moment ce vii pe lume în plin război. Și încă ce mai război! Mondial! Primul!

Al doilea detaliu privitor la mica mea viață pământescă e acela că m-am născut într-un sat ce se numește Războieni, cu alte cuvinte în satul războinicilor. În acest sat de războinici tatăl meu era preot din 1914. Chiar de la ieșirea sa din seminar. Dar cătunul în care se afla casa mea parohială natală se numea Valea Albă. Încă de la început, de îndată ce am putut deschide ochii, ca să văd lucrurile și fețele, de îndată ce am văzut cătunul în care se afla casa mea parohială natală, m-am întrebat de ce se numea el Valea Albă.

Acest cătun era situat pe panta răsăriteană a unei văi. Era un lucru obișnuit. Strămoșii noștri au ridicat cu toții sate, pe care ni le-au lăsat apoi moștenire, pe versantul răsăritean. Cu fața la răsărit. Așa cum se construiesc bisericile. Cu nordul apărat mereu ca de un zid. Așa cum îți aperi spatele și umerii cu o manta, întorcându-te cu fața spre soare și lumină. Toate satele și cătunele s-ar fi putut, așadar, numi în mod obișnuit văi. Fiindcă toate sunt construite în același fel. Ceea ce mă surprindea, privind cătunul meu natal, era faptul că se numea Valea Albă. Fiindcă nimic, cu excepția zidurilor caselor vopsite cu var, ca pretutindeni de altfel, nimic nu era alb. Valea Albă era verde ca toate văile, acoperită de flori primăvara, de culoarea aramei toamna, albă iarna, și gri-cenușiu și negru la sfârșitul iernii. Numele *Valea Albă* nu i se potrivea, fiindcă nu era albă decât sub zăpadă, ca tot restul țării.

— De ce au numit cătunul nostru *Valea Albă*, tată? am întrebat.

— Pentru că a fost o vreme când ea era cu desăvârșire albă... Așa cum Polul Nord și Polul Sud sunt mereu albe. Sau cum sunt piscurile marilor munți care rămân veșnic acoperite de zăpadă. Dar valea noastră nu era albă din pricina zăpezii. Ci din pricina strămoșilor noștri.

— Am avut noi oare strămoși albi? am întrebat eu.

— Și din pricina dușmanilor noștri. Care erau și ei albi. Ca strămoșii noștri.

Era o mare surpriză pentru mine să aflu că aveam strămoși albi. Desigur, noi, românii, urmașii lupoacei și ai lui Romulus și Remus, suntem o rasă albă. Dar suntem mai puțin albi decât englezii, care-și merită numele de *albioni*, sau decât suedezii care - prin mimetism - au luat de la zăpadă culoarea părului și a pielii lor. Noi suntem albi, dar latini. Deci mediteraneeni. Așadar, cu o nuanță de piele măslinie... Auzindu-l pe tatăl meu că strămoșii noștri erau albi, mă gândeam că erau albi ca zahărul, ca zăpada sau ca foaia de hârtie... Puteau fi. Din punct de vedere logic, de ce nu? Și era normal să-și fi pierdut albeața odată cu vremea, trăind pe pământuri nenorocite și călcate în picioare. Așa cum fulgii de zăpadă - stele de gheață - căzând pe pământ își pierd albul sublim și devin noroi...

M-am gândit că același lucru s-a întâmplat și cu strămoșii mei. Au căzut din cer. Albi ca zăpada. Și au fost călcați în picioare de dușmanii lor, devenind de culoarea pământului, așa cum sunt acum... Dar tatăl meu mi-a spus că dușmanii erau și ei albi... Or eu știam că dușmanii nu vin niciodată din cer, ci de la răsărit. Deci nu puteau fi albi. Apoi, în urechile mele de copil poet cuvintele dușman și alb nu mergeau împreună. Așa cum nu poți spune diavol alb. Dușmanul este ca diavolul, negru.

Valea Albă trebuia să fi fost, timp de ani și ani, albă în toate anotimpurile. Vara ca și toamna, precum și primăvara. Și iarna, zăpada albă cădea pe albul văii. Era albul strămoșilor noștri și al dușmanilor noștri. Deopotrivă de albi. Era albul oaselor lor.

Tatăl meu iubea nespus de mult frumusețea povestirilor. Fiindcă era credincios, și cine-L iubește pe Dumnezeu iubește neapărat și frumusețea. Cine este un *philotheos*, un iubitor de Dumnezeu, este obligatoriu un *philokalos*, un iubitor de frumusețe. Tatăl meu mi-a explicat deci de ce Valea Albă a fost timp de câteva anotimpuri cu totul albă. Mai albă decât muntele Mont Blanc și decât piscurile acoperite cu zăpezi veșnice.

Era la sfârșitul secolului XVI. În acea vreme, după ce cuceriseră Imperiul Bizantin, Africa și Răsăritul, turcii au pornit spre cucerirea Europei, înaintând deopotrivă spre Spania și în Balcani. Au trecut de mai multe ori Dunărea și au cucerit parțial Țările Române. Când armatele musulmane – cumplitii ieniceri – au sosit în Moldova la Ozana, în județul Neamț, din nordul Moldovei, pe versantul răsăritean al Carpaților, Moldova era condusă de un voievod foarte viteaz pe numele lui Ștefan cel Mare. Era un bărbat mic de statură, dar foarte credincios și iubitor de frumusețe. Din averea sa proprie, atrăgând în Moldova cei mai mari constructori din Georgia, Armenia, Constantinopol, Italia și Suedia, el a pus să se construiască patruzeci de mari biserici și mănăstiri. Și astăzi se văd încă, în pronaosul acestor biserici, frescele pictate pe pereți și înfățișându-l pe Ștefan cel Mare înconjurat de familia sa, îmbrăcat în haine împodobite cu aur, catifea și mătase, cu coroana Moldovei pe frunte, punând înaintea la genunchii Preasfântei Maici a lui Dumnezeu sau a lui Hristos Pantocratorul macheta – cât o cutiuță – a bisericii pe care o construia. Ca voievod, a făcut multe păcate, ca orice om. De exemplu, îi plăceau mult femeile. Dar însușirile sale de creștin, de moldovean și de om, erau la fel de mari ca și păcatele sale. Și-a propus, printre altele, să stăvilească înaintarea musulmanilor și să păstreze Moldova creștină, cum era ea de la stingerea poporului Nemuritorilor¹ și de la crearea României de către urmașii romanilor. Dar armata voievodului moldovean Ștefan cel Mare era prea mică, iar armata turcă numeroasă ca iarba câmpului și ca frunza pădurii. Voievodul a folosit tot felul de stratageme pentru a opri înaintarea musulmanilor. Dar la Războieni, nu departe de râul Ozana, moldovenii au fost nu învinși, ci literalmente copleșiți de valurile imense, nenumărate ale năvălitorilor.

Ștefan cel Mare comanda personal oastea moldoveană, dar ea a fost decimată. Atunci el a rechiziționat toate dobitoacele țării: boi, cai, oi, vaci... A făcut astfel un baraj viu. Dar turcii au trecut prin acest baraj de carne vie așa cum apele furioase trec pe deasupra barajelor de pietre, călcându-le în picioare sub copitele cailor. Ștefan cel Mare a mobilizat atunci pe toți locuitorii Țării Moldovei, bătrâni, femei și copii, și a făcut un alt baraj viu. Femeile s-au bătut cu pumnii, cu topoarele, cu furcile. Și chiar cu copiii lor pe care îi manevrau ca pe niște măciuci. Dar

¹ Al dacilor [n. tr.].

turcii au trecut din nou... Noul baraj viu s-a transformat în carne moartă. Călcată în picioare. Atunci, împreună cu câțiva căpitani, Ștefan cel Mare a adunat toate fierăstraiele din țară – și aceasta într-o singură noapte – și a tăiat de la rădăcină toți brazii și toți stejarii pădurilor de la nord de Războieni. Când oastea turcă a intrat în pădure, arborii tăiați au fost doborâți. Și astfel, toată oastea a fost zdrobită de stejari și de brazi. N-au fost la Războieni nici învingători, nici învinși. Toți au fost uciși. Și vulturii au venit din toate cele patru colțuri ale lumii, fiindcă niciodată de când era pământul nu s-au văzut atâția morți îngrămădiți unii în alții. Cadavrele moldovenilor, ale turcilor, ale animalelor formau un strat de mai mulți metri. A sosit apoi iarna și a acoperit cu zăpadă întreaga vale. Totul era alb. Oștirile moarte, oamenii și animalele s-au acoperit cu același lințoliu de zăpadă căzută din cer și groasă de doi metri. A fost o iarnă lungă, cumplită. Cum nu s-a mai văzut vreodată. Fiindcă vântul dinspre nord nu mai înceta să sufle și să urla. Vântul fusese singurul martor al masacrului și tot el a urlat, plângând morții de la Războieni, întreaga iarnă... Și a prelungit iarna cât a putut... Pentru a-i plânge pe morți cât mai mult timp cu putință. Fiindcă niciodată nu s-au mai văzut atâția morți. Și vântul nu se putea opri din plâns. Dar așa cum a rânduit lucrurile Dumnezeu, anotimpul iernii a trecut și el. Cum trec toate lucrurile pe pământ. Și a sosit primăvara. Tot versantul răsăritean al Carpaților a înverzit, a înflorit, iar cerul a devenit albastru. Numai la Războieni, nu și la Valea Albă. Acolo zăpada nu se topea. Totul era alb. Mai alb decât iarna. Și cu cât soarele devenea mai strălucitor deasupra văii, cu atât această zăpadă, în loc să se topească, persista. Așa cum persistă pe Mont Blanc. Și pe alte piscuri acoperite de zăpezi veșnice. Sărmanii călători – căci în nordul Moldovei supraviețuitorii erau foarte rari – erau uimiți văzând de departe întreaga vale a Războienilor acoperită cu zăpadă în plină vară. În a doua vară, valea Războienilor se vedea de departe tot albă. Atunci au înțeles că nu era vorba de zăpadă. Erau oasele oștenilor români, morți pentru a-i opri pe năvălitorii turci. Erau oasele lor, fără carne, care străluceau în soare. Oasele lor făceau valea și colinele albe ca neaua. Așa se face că și eu am avut strămoși albi. În istorisirile tatălui meu. Dar, lucru încă și mai uimitor e că oasele năvălitorilor turci erau la fel. Nicio deosebire între agresori și agresați. Oasele lor aveau aceeași curăție. Aceeași albeață. Oasele copiilor și ale femeilor erau de asemenea albe, ca și oasele soldaților. Și oasele cailor, ale oilor,

ale boilor, amestecate cu cele ale oamenilor, aveau și ele aceeași albeață. Și toate aceste oseminte ale strămoșilor mei creștini, ale năvălitorilor musulmani, ale copiilor de vârstă fragedă, ale femeilor, bătrânilor, oilor, cailor, toate, absolut toate, erau la fel. Și străluceau la soare. Ca o nea de argint.

După câțiva ani, când toată lumea a aflat că există un pământ, pământul de la Războieni, în care văile erau albe în toate cele patru anotimpuri, au venit oameni să le vadă de aproape. Și au vrut să-i îngroape pe creștini. Dar nu mai era nicio posibilitate de a recunoaște oasele creștinilor de cele ale musulmanilor. Și ar fi fost o impietate a-i îngropa pe musulmani cu ceremonii creștine. Și ar fi fost o blasfemie a amesteca oasele animalelor cu cele ale oamenilor. De aceea, au lăsat laolaltă toate aceste oseminte care nu puteau fi despărțite și separate. Sub soare. Să înălbească colinele. Și după câțiva ani, atât oasele creștinilor, cât și cele ale păgânilor, cele ale agresorilor și cele ale apărătorilor, cele ale animalelor și cele ale oamenilor, toate aceste oase au încetat să mai fie albe. Au ajuns de culoarea pământului. De culoarea pulberii. Și au ajuns ele însele pulbere. Asemenea oricărei pulberi a pământului. Și nu se mai putea ghici că era o pulbere făcută din oase de oameni, de animale, de creștini, de păgâni, de năvălitori și năvăliți... Erau din nou un pământ cu totul asemănător cu alte pământuri. S-a observat mai apoi că din toate ținuturile Moldovei acest pământ făcut din oseminte era cel mai fertil. Și voievodul Ștefan cel Mare l-a dat ca moșie celor mai buni războinici ai săi. Patru veacuri mai târziu, ieșind de la seminar, tatăl meu a fost numit preot în Valea Albă, la Războieni. Prima sa parohie. Prima sa biserică. Era un post provizoriu. Câțiva ani mai târziu, el avea să fie mutat într-o parohie săracă pe valea Ozanei. Unde a și rămas. Fiindcă era o parohie pe care n-o dorea niciun alt preot.

În timpul șederii noastre la Războieni și Valea Albă, am aflat că biserica tatălui meu și zidurile casei noastre parohiale au fost zidite din acest pământ care fusese odinioară acoperit de oase. Și astfel, pot spune că am văzut lumina zilei, adăpostit de strămoșii mei și de dușmanii mei din zidurile camerei mele natale. Am locuit la strămoșii mei și la dușmanii lor care se făcuseră pământ, apoi cărămizi și ziduri. Îngenuncheam deasupra lor. Când mă jucam în pământ, cu pământul, mă jucam cu strămoșii mei. Îi simțeam chiar și în gustul cireșelor. Fără să pot ști care erau strămoșii și care erau dușmanii sau animalele. Toată copilăria mea m-am simțit hrănit de strămoșii mei. Așa

cum la biserică bem și mâncăm Sângele și Trupul lui Hristos. Căci ei erau izvoare, câmpii, poteci. La Războieni, la Valea Albă, în satul meu natal, i-am băut și i-am mâncat pe strămoșii mei. Pe toți înaintașii mei... Ei erau jucării, flori, fire de iarbă și ziduri și poame... Și pentru mine o patrie, patria mea, sunt toate aceste lucruri. E locul unde, mâncând un măr, îți mănânci înaintașii. Uniți: prieteni și dușmani. În aceleași culori. În aceeași floare. În același fruct.

Din această pricină exilul este greu pentru mine. M-am obișnuit să mă hrănesc și să-mi potolesc setea cu cei care au fost strămoșii mei sau dușmanii strămoșilor mei. Iar într-un pământ străin acest lucru lipsește. Fiindcă toate acestea fac o patrie pământească. La Războieni, la Valea Albă, în satul meu natal, toate erau așa cum vor fi într-o zi în rai, prieteni și dușmani, amestecați, inseparabili și Una.

IV. De ce ținutul meu natal se numește Neamț?

Într-un *bios* - într-o viață pământească - e obligatorie menționarea numelui ținutului natal. Ținutul meu se numea Neamț. E un nume de origine slavă. Hoardele barbare care s-au revărsat timp de două mii de ani peste pământul nostru latin au lăsat aici multe cuvinte din limba lor. Cuvintele sunt suveniruri clasice pe care orice ocupant le lasă într-o țară de ocupație. Fiindcă lacrimile pe care le fac să se verse nu se văd. Oamenii pe care îiucid devin pulbere. Dar cuvintele ocupantului rămân. Pentru totdeauna. La anumiți slavi, cuvântul neamț înseamnă german, dar înseamnă și străin. Poate pentru că primii străini întâlniți de hoardele slave revărsate spre vest au fost germanicii. Dar poate și pentru că, în mintea lor, germanul este străinul prin excelență, cel cu totul diferit. Pentru slavi, străin înseamnă înainte de orice cel care este lipsit de cuvânt. Străinul este o ființă omenească lipsită de darul vorbirii. Fiindcă toate cuvintele pe care un străin le rostește n-au absolut nicio semnificație pentru cei care nu cunosc acea limbă. În ochii slavilor, străinii sunt oarecum asemenea păsărilor și animalelor. Fiindcă păsările și animalele, ca și străinii, scot sunete, dar sunete care nu au nicio semnificație pentru urechile omenești.

Ținutul meu natal se numea deci Neamț. Ținutul oamenilor care nu au darul vorbirii. Originea numelui pare perfect limpede. Sosind pe versantul răsăritean al Carpaților, năvălitorii slavi i-au întâlnit aici pe strămoșii mei care vorbeau cu toții latina. Slavii și-au spus atunci că limba latină nu este o limbă omenească, fiindcă nu era înțeleasă de ei. Toți cei care rosteau cuvinte latine erau, așadar, asemenea păsărilor și animalelor, lipsiți de darul divin al cuvântului omenesc, dar unic, de neînlocuit, și care este rusesc. Dar, în ciuda sau mai degrabă din pricina prea marii sale logici, această explicație este falsă. Numele ținutului meu are o cu totul altă origine. După ocuparea Constantinopolului de către turci, creștinii din Imperiul Bizantin au căutat să se refugieze pretutindeni. Pentru a-și salva viața și credința. De la cel mai mare până la cel mai umil, de la împărați până la simpli soldați, bizantinii doreau să-și sfârșească zilele tunși în monahism

primind haina și un nume de călugăr. Dar musulmanii ocupaseră Imperiul. Bisericele au fost transformate în moschei. Bizantinii au încercat să-și întemeieze o altă capitală altundeva. Mai întâi la Tesalonic. Dar au fost alungați și de acolo de către turci. Au încercat să reînvie Imperiul creștin al Răsăritului, având pe rând drept capitală Ohrida, Arta, Moscova, Târnovo, Kiev... Zeci de orașe au fost alese, la întâmplare, la nenorocire și rătăcire, spre a deveni a Treia Romă, capitala Bizanțului. Lucrul nu a reușit însă niciodată. Fiindcă Imperiul Roman al Răsăritului, Imperiul Bizantin, era mort. În schimb bizantinii au reușit, ajutați de nenorocirile istoriei și de incapacitatea lor de a face ceva pe acest pământ, să devină monahi. Atunci, în jurul Constantinopolului, pe Muntele Olimp, pe Muntele Athos, în Epir, în Pind, la Kiev s-au construit numeroase mănăstiri, lavre, schituri, paraclise, colibe, chilii... Cei mai fericiți dintre refugiați, cei care aveau să devină monahi cu adevărat și cu desăvârșire despărțiți de lume, au fost cei care au sosit în codrii uriași, mândri și nesfârșiți din ținutul meu natal, Neamț... Acolo era posibilă izolarea de lume. S-a putut viețui în pustnicie. Sau în obște. Timp de secole. Acolo, în pădurile Neamțului, avea să viețuiască mai apoi, timp de o jumătate de secol, starețul Paisie, un slav care venea de la Muntele Athos și care, odată cu instituția stareților, a introdus rugăciunea inimii, *Filocalia* și înnoirea monahală în toată lumea ortodoxă. Paisie de la Neamț a fost primul „stareț” adevărat. La Neamț erau nenumărați sihaștri. Codrii din zonă erau locuiți doar de mistreți, de lupi, de urși și de sihaștri. Acești călugări practicau rugăciunea neîncetată și singurătatea, refuzând sau evitând să vorbească... În locul tovărășiei oamenilor, ei au ales, obligați desigur deopotrivă de istorie cât și de natură, tovărășia îngerilor și pe cea a lui Dumnezeu. Și pentru că evitau să vorbească, au fost numiți muți, isihaști, cei fără cuvinte, tăcuți, nemți...

Dar ei erau muți și fără cuvinte, pentru că așa voiau ei. Nu pentru că nu se puteau face înțeleși de străini sau pentru că nu-i înțelegeau pe aceștia. Dimpotrivă: până nu de mult, în toate marile mănăstiri și așezăminte monahale ale Neamțului, egumenul trebuia să știe cel puțin două limbi, și Sfânta Liturghie se săvârșea de obicei în slavonă, în greacă sau română... În toate limbile lumii ortodoxe. După căderea Imperiului Bizantin o astfel de înflorire a spiritualității creștine a existat în munții ținutului meu natal – la Neamț – astfel încât până și toponimia Neamțului a fost schimbată... Râul care traversează ținutul

isihaștilor, al tăcuților, al sihaștrilor, se numește Ozana de la „Osana”¹. E rugăciunea prin excelență, strigătul care-L imploră pe Dumnezeu: *Mântuiește-ne, Doamne!* Există în ținutul Neamț locuri ce se numesc Agapia, ceea ce înseamnă iubire creștină: *agape*². Alte locuri se numesc Chiralesa, ceea ce înseamnă în prescurtare *Kyrie eleison*³. Unele localități și familii se numesc Acatiste, numele celui mai frumos imn al Bisericii Ortodoxe⁴. Și mai emoționant încă decât această înlocuire a numelor de oameni, de râuri, de păduri și de locuri cu nume ale Liturghiei, Evangheliei și rugăciunii, e faptul că acești călugări au adus cu ei nu doar știința teologică, spiritualitatea lor, suferința lor, dar și nostalgia Imperiului pierdut. Printre alte scene biblice, în bisericile Neamțului și ale întregii Moldove, a fost pictată cucerirea Constantinopolului de către turci. Alături de căderea Ierusalimului. Călugării refugiați în pădurile noastre nu i-au uitat pe frații lor ce trăiau în mănăstirile, în schiturile și în alte locuri de la Ierusalim și de la Locurile Sfinte... sub stăpânirea păgânilor. O legendă moldovenească povestește că, părăsind toamna Moldova, rândunelele iau fiecare în cioc un spic de grâu pe care-l lasă să cadă deasupra Muntelui Athos. Sau deasupra Ierusalimului. Pentru ca ieromonahii, preoții călugări din acele locuri greu încercate, să aibă din ce face făină pentru prescuri... Lucru care, după părerea mea, este absolut adevărat. Toate așa-numitele *prosphorai* sau prescurile folosite pe altarele și în sanctuarele mănăstirilor de la Muntele Athos, de la Constantinopol, de la Ierusalim, toată pâinea care devine la Liturghie Trupul lui Hristos vine din România. Toate prescurile sunt făcute din grâul pe care rândunelele îl iau din Moldova înainte de plecarea lor spre țările calde. Noi am fost furnizorii de *prosphorai* sau de prescuri ai întregii creștinătăți răsăritene, vreme de aproape un mileniu. Datorită rândunelelor care purtau grâul nostru, pe deasupra capetelor cu fesuri roșii ale turcilor ocupanți, pe altarele sfintelor noastre biserici... Dar munca rândunelelor nu a fost suficientă. Călugării au început să le ajute și ei. În fiecare toamnă, când ele luau câte un spic de grâu din câmpiile României pentru a-l transporta la creștinii aflați în nenorocire, ca ei să-l folosească la împărtășanie, în fiecare

¹ *Matei* 21, 15.19; *Psalmii* 118, 25.

² VIRGIL GHEORGHIU, *Les Immortels d'Agapia*, Paris, 1964.

³ VIRGIL GHEORGHIU, *Le meurtre de Kyralessa*, Paris, 1966.

⁴ VIRGIL GHEORGHIU, *La Condottiera*, Paris, 1969.

toamnă, călugării, după exemplul rândunelelor, încărcau saci de grâu pe măgari și, mergând noaptea și străbătând râpe și păduri, transportau grâul nostru la Muntele Athos, și apoi la Ierusalim, la Muntele Sinai și în toate locurile unde lipsea grâul pentru prescuri. Și unde lipsea pâinea pentru creștini. Și datorită rândunelelor și călugărilor România a fost furnizorul de prescuri al creștinătății Răsăritului, din Palestina, Balcani și Asia Mică... Ne-am trimis astfel acolo toate recoltele noastre. Lipsindu-ne pe noi înșine. Pentru ca prescurile să nu lipsească niciodată de pe altarele Locurilor Sfinte de la Ierusalim, de la Muntele Athos, din Grecia. Cu timpul, și tot datorită exemplului sublim al sfințelor rândunele, călugării bizantini s-au organizat. La date fixe, ca și rândunelele, ei livrau grâul pentru prescuri Locurilor Sfinte și Muntelui Athos. Fiindcă rândunelele își continuau livrarea spicului lor an de an. Cu regularitate. Călugării au găsit modalitatea de a o face la fel de bine. Chiar mai bine decât păsările. Cu complicitatea grecilor care erau mari funcționari pe lângă sultan, au reușit să dobândească autonomia anumitor teritorii ale României tăindu-le oarecum din trupul ei. Aceste zone au fost declarate extrateritoriale – erau și cele mai bogate – și au fost oferite mănăstirilor de la Ierusalim, de la Sinai, din Palestina, de la Muntele Athos, de la Muntele Olimp... Erau de fapt proprietăți, domenii ale Locurilor Sfinte, situate în România... Dar beneficiau de extrateritorialitate și – cum era firesc – recolta moșilor lor era trimisă proprietarilor... În foarte scurt timp, tot versantul răsăritean al Carpaților aparținea mănăstirilor de la Muntele Athos și Ierusalim... Sclavii negri din America purtau întotdeauna numele stăpânilor lor. Al proprietarilor lor. Nu aveau nume propriu. Tot așa s-a văzut și la noi cum sate, cătune, păduri, vii și livezi și-au schimbat numele. Și poartă acum numele stăpânilor lor: *Ierusalim*, *Sinai*, *Pantocrator*, *Panaghia*. Nume de mănăstiri. Se găsesc astfel la noi sate care se numeau *Theotokos*, *Nikopeea*, *Metochia*, *Trisaghion*. Un cătun se numea *Plebea*, cuvânt latin care desemna poporul de jos, un fel de robi. Dar acești plebei, acești robi, aparțineau de puțin timp unei biserici din Ierusalim și de aceea au adoptat numele noului lor stăpân. Astfel mama mea s-a născut la Ierusalim pe Ozana. Un frumos loc de naștere. Ca și creștin, eram foarte mândru că mama mea s-a născut la Ierusalim, chiar dacă acest Ierusalim nu-și datora supranumele decât faptului că locuitorii săi erau robii Ierusalimului cel mare. Copil-poet, eram fericit că, atunci când îmi deschideam ochii, al

doilea pisc ca înălțime din munții noștri se numea *Panaghia*, Preasfânta Fecioară Maria. Eram fericit să traversez pădurea care era foarte aproape de casa noastră și care se numea Nicopea, ceea ce înseamnă Fecioara Biruitoare... Caii mergeam să-i adăpăm în Ozana: *Dumnezeule, mântuiește-ne!* Aveam veri la Trisaghion, cântarea întreit sfântă, la Aliluia, la Chiralesa... Aceste toponime sfinte încântau în mine copilul poet și creștin. Desigur, exista și reversul medaliei. Dar închideam ochii. Călugării isihăști, anahoreții bizantini refugiați la noi, ne-au adus cărțile sfinte, operele Părinților Bisericii și întreaga tradiție duhovnicească a Evangheliei. Timp de secole, nu s-au putut tipări cărți creștine decât în tipografiile de la Neamț și din Moldova. Un mare număr de cărți liturgice ale armenilor, georgienilor și grecilor au fost tipărite la noi. La Neamț. Printre cele mai celebre cărți grecești sunt cele ale Sfântului Simeon al Tesalonicului, răposat în anul 1418, chiar înainte de cucerirea orașului său de către turci, și a cărei operă a fost tipărită la Iași, capitala Moldovei¹. În principiu doar Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului avea dreptul să aibă mănăstiri extrateritoriale. Cu alte cuvinte, avea dreptul de *stavropeghion*: cuvânt care vine de la *pegnymi* (a împlânta) și *stavros* (cruce), adică a împlânta crucea într-un pământ străin și a construi acolo o biserică și o mănăstire aflată apoi sub autoritatea și în proprietatea sa. Cu vremea, toate mănăstirile din Palestina, toate Locurile Sfinte au avut proprietăți, *metoikiai*, și schituri în Moldova, în ținutul Neamț...

Sub acoperirea de proprietăți bisericești toată țara mea aparținea străinilor. Totuși viața duhovnicească era înfloritoare. Spiritualitatea isihastă i-a impresionat în asemenea măsură pe evreii care locuiau pe versantul răsăritean al Carpaților, alături de noi, încât au creat și ei ceva asemănător: mișcarea mistică și spiritualistă iudaică a „hasizilor”, care a luat naștere în același timp și în același loc, la noi, pe versantul răsăritean al Carpaților. Ca și „stărețismul” creat de Paisie la Neamț și care în materie de spiritualitate pune accentul pe sfințenie și pe harisma personală, tot așa și „hasidismul” evreilor a creat „țadici”, un fel de stareți și sfinți.

Desigur că nu înțelegeam în profunzime toate acestea. Dar știam că trăiam pe un munte plin de sfințenie, care se numea

¹ SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, *De fide, ritibus et mysteriis ecclesiasticis graece*, ed. la Iași în 1683, reprodus în PG 155.

Neamț nu pentru că ar fi fost german sau pentru că locuitorii ar fi fost străini, ci pentru că la noi tăcerea era preferată cuvântului. Iar tovărășia lui Dumnezeu, singurătatea, era preferată societății. M-am născut deci în ținutul oamenilor fără cuvinte, al tăcuților, al celor ce se liniștesc, isihaiștilor, pustnicilor și anahoreților... Dar, în același timp, știam că datorită acestor călugări și rândunelelor noi furnizam de aproape de o mie de ani grâu pentru pâinea de jertfă, faina pentru prescuri, pentru toate Liturgiile și altarele sanctuarelor aflate la Locurile Sfinte... Și pentru că, în cele din urmă, era menirea noastră să furnizăm grâul pentru prescurile de la Ierusalim, de la Anastasia Sinaiului, de la Muntele Athos, de la Panaghia, de la Pantocrator, am sfârșit ca în satele noastre, în cătunele noastre, pe câmpurile noastre, în pădurile noastre să nu mai facem decât asta. Și noi înșine am început să purtăm numele Locurilor Sfinte cărora le furnizam prescurile... Și hrana. Fiindcă hrana lipsea celor aflați sub dominație musulmană. Și auzind toate aceste lucruri, despre cumplitele răutăți ale turcilor și musulmanilor în general, m-am convins că dușmanul pe care Dumnezeu mi-l va trimite într-o zi bună zi, pentru a mă pune la încercare, pentru a vedea dacă pot să-mi iubesc dușmanul și să câștig un loc în calendar sub numele de sfântul Virgil, va fi cu siguranță un turc. Ne-au ținut sub dominația lor vreme de cinci secole. Au profanat Locurile Sfinte pe care le-au trecut prin foc și sabie. După toate câte aflasem până la vârsta de șapte ani, viitorul meu dușman nu putea fi decât un turc. Un musulman. Dușmanul prin excelență al creștinilor.

— Turcii, năvălitorii și ocupanții noștri timp de secole, nu sunt dușmanii noștri, îmi repeta tatăl meu. Sunt frații noștri... Mai cu seamă turcii. Niciodată de-a lungul unei ocupații care a durat cinci secole și a fost foarte aspră, niciun creștin vrednic de numele său n-a îndrăznit să ucidă un turc... Niciodată. Fiindcă știau că ucid un frate.

— Un dușman, fiindcă erau ocupanții și dușmanii noștri, nu-i așa?

— Erau ocupanții noștri, năvălitorii noștri, dar și fiii și frații noștri... Și nu erau uciși niciodată. Li se făcea bine. În ascuns. Atât cât se putea. În ciuda lor. În ciuda cruzimii lor. Fiindcă nu voiam să facem asemenea lui Cain care l-a ucis pe fratele său Abel...

— Turcii nu sunt frații noștri de sânge, cum erau Cain și Abel... Noi suntem urmașii lui Romulus și Remus, și mama

noastră care ne-a alăptat e lupoaica Romei care i-a ținut la sânul său pe cei doi prunci, strămoșii noștri. Turcii vin din stepele Asiei... Ca toți barbarii.

— Turcii sunt frații noștri de sânge... a spus tatăl meu. Și mă tem că acești turci au supt de la aceeași lupoaică a Romei ca și noi. Mai mult, ei au supt de la sânul mamei noastre... Știi tu ce este *pedomazoma* pe care turcii o numeau *devşirme* și care înseamnă tributul copiilor?

— Nu, am răspuns.

Era firesc să nu știu. Aveam mai puțin de șapte ani. Mai târziu, am scris despre *pedomazoma*, vorbind despre data mea de naștere adevărată - 9 septembrie 1916 - și despre falsa dată scrisă în certificatul meu de naștere și care este 15 septembrie: *Tatăl meu nu declarase nașterea mea la primăria satului. Jandarmii au venit ca să-l aresteze și să-l arunce în închisoare. Atunci el a declarat o dată de naștere falsă. Toate acestea erau adevărate. Dar erau adevărate pentru că a te naște în țara mea era o primejdie grozavă. O primejdie de moarte pentru un copil. Nu am aflat-o decât mult mai târziu. Timp de cinci secole poporul meu suferise ocupația musulmană. După ce au cucerit țara, turcii i-au trecut pe locuitori prin ascuțișul săbiei. După obiceiul oricăror cuceritori. Apoi au prădat țara. Au ars satele și orașele și au făcut mari pagube. Cum fac toți cuceritorii.*

După câțva timp, au băgat de seamă că mai rămaseră încă locuitori, care în timpul masacrelor s-au ascuns, și acum ieșeau din ascunzătorile lor.

Turcii i-au adunat pe supraviețuitori și i-au întrebat dacă vor să-și schimbe credința și să se facă musulmani. Renegații s-ar fi bucurat de mari avantaje. Și chiar mai mult decât de avantaje. Ar fi devenit cetățeni ai Imperiului otoman și ar fi avut toate privilegiile rezervate supușilor înaltei Porți.

Li s-a explicat apoi românilor învinși că puteau de asemenea să rămână creștini, ca și în trecut. Trebuiau să se hotărăscă. Dar dacă rămâneau creștini, trebuiau să plătească un tribut extrem de greu: un tribut de patru, de cinci și chiar de zece ori mai apăsător. Deși erau foarte săraci și lipsiți de orice avuții din pricina războiului și a jafurilor succesive, toți românii au răspuns, fără excepție, că voiau să rămână creștini, atâta cât vor trăi pe acest pământ. Au răspuns că vor plăti orice tribut pentru a rămâne creștini. Că la nevoie vor tăia din carnea lor pentru a plăti impozitul. Într-adevăr, ei au plătit de două, de trei, de zece ori tributul, în miere, în grâu, în cai, în oi, în fructe, în aur, în piei,

în argint; dar mai cu seamă vor plăti îngrozitorul, înspăimântătorul tribut al sângelui cerut de ocupații turci: copii de vârstă mică, de parte bărbătească, pentru ca turcii să facă din ei ieniceri sau eunuci, copii de parte femeiască pentru a face femei de haremurii sau pentru soldați. Invincibilul corp de elită al armatei turcești – ienicerii – creat în 1334 și dizolvat în 1826 – era alcătuit exclusiv din copii creștini dați ca tribut de țările creștine.

Fiecare mamă de la noi trebuia, de la o zi la alta, să plătească cumplitul tribut al sângelui, dând ocupantului propriul său copil. Acest lucru a fost făcut cu regularitate, timp de cinci secole, de poporul meu. Neîntrerupt. Pentru ca să poată rămâne creștin¹. Aceasta era pedomazoma, devșirme, impozitul plătit ocupantului în copii nou-născuți.

— Îți dai seama acum de ce turcii nu pot fi dușmanii noștri, chiar dacă ne omoară, chiar dacă ne taie capul cu securea?

— Nu, am răspuns eu.

— Niciun om credincios, și nicio femeie, mai ales femeile și mai ales în munții noștri, nu au îndrăznit niciodată în răstimpul celor cinci secole de ocupație să ucidă cu mâinile lor un soldat ocupant. Fiindcă toți soldații ocupanți, toți ienicerii, erau copii creștini crescuți, antrenați, îmbrăcați în haine de turci, înarmați și trimiși asupra noastră ca să ne decimeze. Dacă am fi ucis pe unul dintre acești turci care semănau moartea și groaza, am fi fost aproape siguri că ucidem un fiu pe care l-am dat ca impozit strângătorului de copii. Toți soldații turci erau fiii noștri după trup, verii noștri, frații noștri... Și n-aveam curajul să repetăm crima lui Cain... Să-i ucidem pe frații noștri. Și pe fiii noștri. Atunci am făcut baraje din trupuri omenești. Ca la Războieni. Am făcut orice pentru a-i opri. Dar n-am îndrăznit să-i ucidem.

Am preferat să ne lăsăm uciși. Nu doar Evanghelia, Domnul ne învață că dușmanul este și fratele nostru. Istoria însăși i-a învățat pe români aceasta... De aceea, creștin este sinonim cu român. A spune: creștin român este un pleonasm. Dacă le-ai fi putut vedea pe femeile române în fața armatei ienicerești... Turcii le ucideau cu sălbăcie iar ele mureau cu ochii fixați spre turci, încercând să recunoască în ei pe fiii lor, pruncii care le-au fost smulși din brațe la naștere...

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *La vingt-cinquième heure, suivie de De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1967, p. 633.

Am plâns ascultând această istorie despre *pedomazoma*... care a schimbat cu desăvârșire pentru mine, încă de la începutul vieții mele, noțiunile de dușman și de prieten. Nu numai Evanghelia, ci și istoria ne-a învățat să cruțăm un dușman de moarte și să-l iertăm, mai degrabă decât să-l dăm morții pe fratele sau pe fiul nostru... Sub uniforma dușmanului celui mai crud și mai sângeros se înfățișează înaintea ta fratele tău pentru a-ți lua viața... Și atunci, în acel moment, trebuie să ai curajul să nu-l urăști, să nu-l ucizi, ci să-l iubești ca pe un fiu și ca pe un frate, fiindcă așa și este. Aproape totdeauna. În același timp.

M-am hotărât deci să aștept ca primul meu dușman să vină de altundeva decât din Turcia, unde locuitorii erau în fond frații mei de sânge. Și au fost hrăniți și ei de lupoaică. Frații mei. Nu doar ai mei, ci și ai lui Romulus și Remus. Și atunci a iubi un turc – cu siguranță un dușman de moarte – înseamnă în fond a-ți iubi propriul frate. Și acest lucru nu e de ajuns pentru a dobândi sfințenia. Iar eu țineam cu orice preț să o dobândesc. Pentru numele de Virgil. Aveam deci nevoie de un dușman. Adevărat. Nu de un frate deghizat în turc și pe care l-aș fi iubit. Doream nimbul sfințeniei. Căci toată lumea își iubește frații. Dar pe dușmani doar creștinii pot să-i iubească cu o dragoste adevărată și sfântă...

— Dar, dacă nu e turc, ce va fi atunci primul dușman din viața mea? De unde va veni el? Ce chip va avea?

Și așteptam cu neliniște acest dușman, primul din viața mea, datorită căruia urma să devin Sfântul Virgil!

V. Cum am ajuns la șapte ani vornicel călare al Împărătesei cerului

De jur-împrejurul satului meu natal se aflau așadar ascunse în adâncul pajiștilor, în luminișuri, în fundul văilor, în spatele piscurilor stâncoase, nenumărate mănăstiri purtând nume foarte sfinte. Erau mănăstiri mari ca Neamț, Agapia, Văratec. Erau lavre. Schituri. Colibe. Peșteri locuite de sihaștri, de pustnici și de sfinți.

Desigur, toată această viață monahală era cu desăvârșire separată de viața noastră, de noi, care locuiam în sate și cătune. Pentru monahi și monahii noi eram *lumea*. Cu o nuanță peiorativă justificată. Monahii și monahiile, pustnicii, sihaștrii trăiau în cer. Însuși veșmântul monahilor și a monahiilor se numește „chip” sau „haină îngerească”.

Socot – spune Sfântul Bernard – *că din pricina renunțării desăvârșite la lume pe care o pretinde și din pricina vieții spirituale deosebit de înalte pe care o favorizează și prin care se înalță mai presus decât toate celelalte feluri de viață, ea îi face pe cei ce o mărturisesc și o iubesc asemenea îngerilor și neasemănători oamenilor; căci ea remodelează în om chipul lui Dumnezeu, configurându-ne după chipul lui Hristos, asemenea Botezului¹. Monahii și monahiile imită cu credincioșie pe pământ corurile îngerilor în cerur².*

Desigur, noi, locuitorii satelor și cătunelor, trăiam împreună cu acești îngeri pământești, cu monahii și sihaștrii, în același spațiu geografic, pe același versant răsăritean al muntelui, doar la câțiva kilometri unii de alții. Dar ei, îngerii pământești, monahii, ei trăiau în mănăstiri înconjurate de ziduri înalte. De nestrăbătut. Ca zidurile unor cetăți fortificate. Trăiau ascunși. Nu-i vedeam niciodată. Între noi, locuitorii lumii, și locuitorii mănăstirilor era în realitate o distanță mai mare decât cea care separă cerul de pământ.

¹ SFÂNTUL BERNARD, *Liber de praecepta et dispensation* XVII, 54, PL 182, 889.

² SFÂNTA HILDEGARDE, *Scivias* II, 5, PL 197, 486.

Îngerii care trăiau pe pământ erau diferiți de noi. Ne erau superiori. Nu puneam niciodată întrebări cu privire la viața lor sfântă în mănăstiri. Din cucernicie. Din teamă sfântă. Nu zăboveam niciodată cugetând la natura lui Dumnezeu. *Pentru evlavie e de ajuns să știe că Dumnezeu există*¹.

Dar mai era o distanță între noi și monahi. Tatăl meu a trebuit să părăsească Războieniul și să devină parohul unui sat care fusese - câțiva ani mai înainte - un cătun de robi ai mănăstirilor. Era o parohie pe măsura tatălui meu. De aceea, el n-a mai părăsit-o niciodată. Asemenea bunicului meu, asemenea tuturor strămoșilor noștri, care au fost preoți și robi ai mănăstirilor. În principiu, între tatăl meu, care era preot de parohie, și mănăstire, care era proprietara robilor, distanța nu era mai de nestrăbătut decât cea dintre cer și pământ. Fiindcă la creștini cerul și pământul se amestecă în fiecare duminică și în fiecare zi de sărbătoare, în timpul Liturghiei. Dar în domeniul social, între lumea îngerească a mănăstirilor și noi, care le aparțineam, distanța era absolut de nestrăbătut. În domeniul social nu exista amestec între cer și pământ. Era o distanță socială și istorică imensă. Fără măsură comună cu distanța ce separă cerul de pământ. Care-L separă pe Dumnezeu de creația Sa. Era distanța de nestrăbătut dintre proprietar și robul său. Dintre proprietar și proprietatea sa. Și până cu câțiva ani doar înainte de nașterea sa, noi eram proprietatea mănăstirilor. Erau cicatrice. Urme. Peste tot.

De mai multe veacuri, familia mea oferea preoți de parohie pentru robii mănăstirilor. Prin profesia lor călugării erau locuitori ai cerului. Iar prin actele de proprietate pe care le aveau cu privire la pământuri și robi, erau de două ori în cer. Noi, ceilalți, eram de două ori pe pământ. Legați de pământ. Nu eram nici monahi, nici proprietari. Existau totuși lucruri comune între noi și monahi. Chiar dacă nu ne întâlneam practic niciodată. Nu ne cunoșteam nici măcar din vedere. Deși eram vecini. Dar când locuiești în același spațiu, te poți mândri că bei din aceleași izvoare, că respiri același aer curat al acelorași păduri. Suportam împreună întunericul acelorași nopți și ne bucuram de lumina aceluiasi soare. În satele noastre nenorocite ce purtau numele tuturor Locurilor Sfinte cărora le aparțineam cu trupurile și bunurile și pentru care munceam, ne nășteam, și muream,

¹ SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De incomprehensibili Dei natura* 5, PG 48, 743.

auzeam clopotele mănăstirilor. Sunetul lor străbătea pădurile ajungând până la urechile noastre. Clopotele erau și pentru noi. De asemenea și rugăciunile mănăstirilor. Fiindcă noi lucram în toate zilele săptămânii și la noi, în bisericile noastre de sat, Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie se săvârșea doar duminicile. Dar monahii o săvârșeau în fiecare zi. Ei făceau cele Șapte Laude zi de zi. Și noapte de noapte. Și noi ne foloseam de ele de departe. Fără să fim monahi. Iar acest fapt ne schimba viața. Fiindcă noi respiram nu doar aerul brazilor și al piscurilor – un aer la fel de amețitor ca alcoolul – dar și atmosfera de rugăciune. Și după cum spun cei care au făcut aceste experiențe, atmosfera are un rol foarte important în înaintarea în viața duhovnicească. *Patru lucruri, zic unii, schimbă starea organică a trupului și dau prin ea minții gânduri fie pătimăse, fie nepătimitoare: îngerii, demonii, aerul și hrana*¹.

În privința hranei și atmosferei, eram în afară de orice pericol. Eram chiar privilegiați. Atmosfera era curată și hrana nu ne dădea niciodată indigestii! Și pentru că ne bizuiam și pe îngerii, aveam toate motivele să nădăjduim că vom dobândi, cu multă încredere, raiul.

În ce mă privește, la șapte ani, vârsta la care am hotărât să-mi sfințesc numele pe care-l purtam, am realizat prima mea *politeia*, prima mea *kathortoma*. Un eveniment al micii mele existențe care nu privea doar *bios*-ul meu, viața mea animală și pământească, ci viața mea spirituală, *politeia* mea! Viața în care omul e stăpân și suveran pe el însuși și liber, întrucât în univers singur Dumnezeu, îngerii și oamenii sunt liberi, și în care omul poate fi propriul său părinte. Viața spirituală. Această *politeia* a făcut ca eu să devin la șapte ani cu adevărat paj și cavaler al Preaslăvitei Împărătese a cerului, Platytera, Nikopeea, Parthenia, Panaghia, Maica noastră, Theotokos... Am fost paj și cavaler al Împărătesei cerului, al Celei despre care se cântă la Liturghie că este *Platytera ton uranon*, mai largă și încăpătoare decât cerurile.

Pe vremea când eram copil, Maica Domnului, Preasfânta împărăteasă a cerului, era invitată în satul nostru. În lunile de vară. Am fi vrut s-o invităm pe Împărăteasa cerului în fiecare vară. Desigur. În lunile de august sau iulie. Dar lucrul costa foarte scump. Și din pricina sărăciei noastre, o invitam pe

¹ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* II, 92 [FRII, 1947, p.75].

Împărăteasa cerului o dată la doi sau trei ani. Și ea rămânea la noi toată ziua și toată noaptea.

Maica Domnului era o femeie. Căci dacă omul a fost izgonit din rai din pricina unei femei, Eva, Dumnezeu a coborât pe pământ și a devenit *sarkophor* – purtător de trup omenesc – datorită unei alte femei, Preasfânta Fecioară. Și datorită întrupării pentru noi, oamenii, porțile cerului și ale îndumnezeirii sunt larg deschise încă de aici de pe pământ. Datorită întrupării și consimțământului Împărătesei cerului, avem posibilitatea de a ne face dumnezei, pentru că Dumnezeu S-a făcut om. Tot datorită Mariei, Theotokos, care e și cea mai bună mijlocitoare a noastră în cer. Dar lucrul cel mai extraordinar pentru noi e faptul că Theotokos, Maica lui Dumnezeu, ne-a arătat cea dintâi că noi oamenii putem fi transfigurați și putem urca la cer. Din această pricină spunem că ea este *mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii*. Ea a depășit timpul și a intrat cu trupul în veșnicie. Desigur, știm cu toții că Maica lui Dumnezeu a urcat la cer cu trupul ei pământesc. Ca și Hristos. Atunci, cum sosea ea în satul nostru? Fiindcă ea nu venea ca ceilalți sfinți, în chip nevăzut atunci când prăznuiam sărbătoarea noastră onomastică sau în timpul Liturghiei. Nu. Maica lui Dumnezeu venea în satul nostru aievea, în persoană. Venea ca o ființă în carne și oase. Și noi o primeam ca atare. Și eu am fost pajul ei.

Maria se află în cer unde este Împărăteasă. Dar ea este în chip material și pe pământ. Aproape de satul meu. La mănăstirea Neamț. E prezentă acolo – în mod real – în icoana sa. În același chip în care Trupul și Sângele lui Hristos sunt prezente pe disc și în potir în timpul Euharistiei.

Știm că încă din timpul vieții, Sfântul Evanghelist Luca, care a fost nu doar autorul Evangheliei ce-i poartă numele, dar și medic și pictor, a făcut portretul Maicii Domnului. El i-a arătat icoana Preasfintei Fecioare, și ea a fost încântată. La biserică ni se spune: *Când pentru întâia dată icoana ta a fost zugrăvită de Sfântul Luca, vestitorul tainelor celor evanghelicești, și ea ți-a fost adusă ca s-o recunoști și să-i dai puterea de-a izbăvi pe cei ce te cinstesc, te-ai bucurat. Și tu, cea milostivă și care ai făcut mântuirea noastră, ai fost ca și gura și glasul icoanei. Și așa cum ai zămislit pe Dumnezeu, tot așa privind icoana, zici cu tărie: Harul meu și puterea mea sunt cu acest chip*¹. După care slujba

¹ Mineiul pe August, 26, vecernie.

adaugă: *Iar noi vedem că tu ai zis aceasta, Stăpâna noastră, și că ești cu noi prin acest chip*¹.

Iată de ce noi avem certitudinea, noi știm că Preasfânta Fecioară, Împărăteasa cerului, este în icoana sa pictată de Sfântul Luca. Și este aievia acolo. Harul său se află acolo. Puterea ei e acolo. Icoana este gura sa. Vocea ei.

Noi n-avem în bisericile noastre tablouri religioase, nici picturi religioase. Nici artă plastică. Icoana Preasfintei Fecioare Maria, Împărăteasa cerului, nu este o pictură. Ea este reproducerea pioasă a celei pictate de Sfântul Luca. Și Împărăteasa cerului se află aievia în această icoană.

Desigur, dacă ni se cer dovezi istorice, arheologice și științifice cu privire la faptul dacă Sfântul Luca a pictat realmente această icoană și despre cuvintele pe care Fecioara le-a rostit privind-o, vom răspunde că n-avem nevoie de nicio dovadă arheologică sau științifică. Nu. Vom răspunde că suntem atât de siguri de aceste fapte, încât n-avem nevoie de nicio dovadă arheologică sau istorică. Dovezile sunt utile pentru lucrurile cu privire la care există îndoială... Dar noi n-avem absolut nicio umbră de îndoială cu privire la faptul că Hristos este prezent, Trup și Sânge, în potir, și că glasul, harul și puterea Împărătesei cerului sunt aievia în icoana pictată de Sfântul Luca, ale cărei copii le avem în bisericile noastre.

Dar cum de se află Împărăteasa cerului aici, în adâncul codrilor de pe versantul răsăritean al Carpaților, la Neamț? Ea a venit odată cu bizantinii, cu puțin înainte de cucerirea Bizanțului de către turci. Împăratul Ioan VIII Paleologul a venit la mănăstirea Neamț în anul 1424 și a adus icoana în argint a Împărătesei cerului, știind că aici, la noi, ea va fi la adăpost de atacurile păgânilor. Și din acea zi, Maica lui Dumnezeu se găsește la umbra brazilor noștri, pe versantul răsăritean al Carpaților, la Neamț, la câțiva kilometri de satul meu, pe râul Ozana.

În fiecare vară, când putem aduna destui bani pentru sărbătoare, o invităm pe Maica Lui Dumnezeu. Aproape toate satele, oricât de sărace ar fi, o invită din când în când. Căci Împărăteasa cerului nu pregetă să coboare la cei săraci. La niște robi. În bisericuțe. Ea nu este cum sunt mai-marii acestei lumi, ca stăpânitorii și cei bogați... Împărăteasa cerului e ca îngerii și ca cerul însuși, care se apropie de noi fără niciun gând ascuns,

¹ *Mineiul* pe August, 26, vecernie.

fără să bage de seamă că mirosim rău, ca toți săracii, că mâncăm rău, că suntem pradă tuturor mizeriilor și tuturor nefericirilor. Nu. Atunci când coboară la noi, împărăteasa cerului și a îngerilor ne tratează ca pe niște egali. Ca pe niște prieteni. Și ne poruncește, după cum și Dumnezeu ne-a poruncit, să-l spunem, cu îndrăzneală, cu *parrhesia*, cu libertatea cuvântului: *Tu*. Și așa cum Dumnezeu ne invită să fim familiari cu El, și să-L numim *Tu* și *Tată*, tot așa împărăteasa cerului, coborând în satul nostru, ne invită să o numim: *Tu, Maica noastră...*

Sosirea împărătesei cerului a fost și a rămas cel mai important eveniment pe care l-am trăit vreodată. Aveam șapte ani. Satul nostru de pe malul Ozanei este foarte sărac. De mai mult timp era locuit doar de robii mănăstirilor. Robi ai căror parohi au fost strămoșii mei. Dar este un sat foarte vechi. De mult, foarte de mult, în trecut, aici locuiau Nemuritorii, dacia care credeau că nu vor muri niciodată și că moartea fizică nu este decât mutarea omului de la pământ la cer¹.

După Nemuritori, au trăit aici romanii, iar după romani au venit aici sfinții monahi, pustnicii și sihaștrii. După care aceștia s-au afundat în munte, lăsându-i aici doar pe robii lor. Există deci patru straturi în sat: Nemuritorii, Romanii, monahii – sfinți isihăști sau cei tăcuți – și, în sfârșit, robii monahilor. Robia a fost abolită pe când aveam șapte ani. De foarte puțin timp. Pământurile nu mai aparțineau de mult monahilor, ci negustorilor străini care ne sugeau sângele până la os. Satul era foarte mic. Fiindcă toată lumea dorea să trăiască altundeva. Eram totuși câteva sute de suflete pregătite să o primim la noi pe Împărăteasa cerului.

Pregătirile începuseră cu un an în urmă; trebuiau adunați banii. Aici trebuie precizat că recepția costa foarte scump. Mai ales dat fiind mijloacele noastre de existență. Statisticienii în trecere au arătat ca pe o curiozitate faptul că pentru satul întreg se cumpăra o dată la cinci ani o cutie de chibrituri. Pentru a nu risipi focul, seara era acoperit cu cenușă ca să rămână în timpul somnului până dimineața. Timp de generații nu s-a cumpărat niciodată sare. Era prea scumpă. La câțiva zeci de kilometri a fost descoperit, în munte, un izvor cu apă sărată. Și apa sărată era purtată iarna în butoaie. Și această apă era folosită la adăparea animalelor, iar noi o puneam în mâncare cu o lingură

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *Le Peuple des Immortels*, traduit du roumain par Livia Lamoure, Paris, 1955.

de lemn fabricată de noi. Sare granulată n-am văzut decât foarte târziu. Pentru mine, sarea era lichidă!

Împărăteasa cerului nu cobora, aşadar, pentru douăzeci şi patru de ore într-un sat foarte bogat. Ci la cei mai săraci dintre săraci. Banii erau adunaţi, aşadar, cu un an sau doi în urmă. Cu câteva zile înainte de sosirea împărătesei cerului, toate casele cătunului erau văruite, brazii erau curăţaţi de crengile moarte, se smulgea buruiana, se îndreptau uliţele... Tatăl meu scotea în cimitir, în jurul bisericii, pe iarba verde a mormintelor, candelarele, candelabrele, şi cu ajutorul fetelor şi bătrânelor curăţa metalul. Pentru ca totul să strălucească la sosirea împărătesei. Totul se acoperea cu flori. Pentru ca mizeria să nu se vadă nicăieri. Căci venea Împărăteasa cerului. Nu o imagine.

Şi pentru a o primi, se trimitea în întâmpinarea ei o escortă alcătuită dintr-o ceată de călăreţi. Erau adunaţi cei mai frumoşi cai. Spălaţi în apa rece a Ozanei. Pielea lor strălucea. În loc de şei – fiindcă noi n-am avut niciodată şei pentru că năvălitorii le luau cu regularitate – se puneau covoare frumoase. După care, cei mai frumoşi feciori din sat se înfăţişau îmbrăcaţi în alb, în costum naţional, bine spălaţi. Pentru a fi cavaler în garda Împărătesei cerului, trebuia să fii frumos, tânăr şi curat. Trebuia de asemenea să posteşti o zi întreagă. Apoi, câteva duzini de cai încălecaţi de flăcăi cu flori la pălărie, strălucind de frumuseţe şi de albul veşmintelor, mergeau să o caute pe împărăteasa cerului în satul în care se afla. Şi de această dată, printr-o minune, pentru prima dată de când exista cătunul, au ales pentru a o căuta călare pe împărăteasa cerului şi a-i sluji drept escortă nu doar cavaleri, ci şi un paj, nu doar vornici-flăcăi, ci şi un vornicel-copil. Acela am fost eu. Se ştia că mai târziu voi fi preotul satului. Se ştia şi dorinţa mea de a deveni sfânt. Această întâlnire cu Maica lui Dumnezeu şi Împărăteasa cerului nu putea fi mai de folos altcuiva decât mie. Celui ce voia să devină sfântul Virgil. Şi pe lângă aceasta, aveam o dragoste nemăsurată pentru cai. Înainte de a fi învăţat să merg, ştiam să încălesc pe cai. La şapte ani mă urcam pe cai la trap şi în galop. Puteam să mă ţin drept, să călăresc în toate felurile. Ştiam că mai târziu, când voi fi preot, nu voi mai putea urca pe cal. De aceea profitam acum. Mă cunoşteau toţi caii satului. Eram prietenul lor. Mă îmbăiam gol, pe cal, în apele Ozanei. Şi de fiecare dată când treceam prin faţa unei case unde se afla un cal tânăr şi frumos, mi se spunea:

Virgil, nu vrei să-mi duci calul la Ozana ca să-l adăpi, căci e însetat? Aceasta pentru a-mi face plăcere mie şi de asemenea

calului. Căci niciodată caii nu sunt mai fericiți ca atunci când sunt încălecați de copii¹.

Pentru toate aceste motive, m-au ales nu vornic-cavaler, fiindcă vornic-cavaler al Împărătesei cerului trebuia să fie un flăcău, ci drept vornicel-paj călare. Și cum aveam un cal alb, împrumutat de un vecin, un foarte frumos cal alb, și cum eram foarte micuț, am fost pus în fruntea alaiului. Eram fericit cum n-am mai fost toată viața mea. Căci știam că eram cu adevărat vornicelul Împărătesei cerului. Și că mergând călare în întâmpinarea ei, cu vornicii satului, eu o voi întâmpina. Și ea mă va privi. Și eu voi cădea în genunchi coborând de pe cal în fața ei. Și ea îmi va spune ceva... Nu știam ce anume. Dar orice cuvânt rostit de împărăteasa cerului urma să fie ca o piatră prețioasă și nemuritoare pentru mine.

Era o zi însorită. Totul era pregătit de foarte devreme, din zori. Împodobii cu ghirlande de flori de câmp și de trandafiri, caii se aflau împreună cu vornicii în fața bisericii. S-a dat semnalul de plecare. Ne-am îndreptat spre apus de-a lungul Ozanei, a cărei apă strălucea ca oglinda. Aveam soarele în spatele nostru. Norul de praf pe care îl ridicau caii noștri ne urma ca o trenă. Nu mai era albă, din cauza soarelui, ci o vedeam plutind asemenea unui nor de aur, în spatele nostru. Toți caii erau proaspăt potcoviți. Li se auzeau potcoavele sunând pe pietrele drumului, ca sunetul de toacă al simandrelor și ca sunetul goarnelor. Eram grăbiți. Mergeam la galop. Deși aveam tot timpul. Iar inimile noastre băteau și făceau în piepturi același zgomot ca potcoavele cailor pe drumul semănat cu margarete și petale de trandafir. Eram emoționați. Cu toții. Dar mai cu seamă eu. Singurul vornicel al Împărătesei cerului, pe care vornicii Împărătesei l-au lăsat să călărească în fruntea cortegiului. Auzeam până și inima calului meu. Și inimile celor cincizeci de cai ce alcătuiau alaiul Maicii lui Dumnezeu bătând în cadență laolaltă cu inimile noastre și cu copitele. Și cei ce se aflau în spatele nostru vedeau copitele potcovite ale cailor noștri, atingând piatra și granitul drumului, făcând să iasă scânteii mari cât stelele... Formam o frumoasă escortă, acompaniată de bătaile inimilor noastre, de un nor de aur și de stele sclipind din copitele cailor... Înaintam spre apus. Aveam în fața noastră Carpații. Muntele era albastru, înalt până la cer, cum sunt iconostasele în bisericile noastre ortodoxe. Și

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *La Maison de Petrodava*, traduit du roumain par Livia Lamoure, Paris, 1962.

Înaintând spre iconostasul Carpaților, nu am fost surprinși să vedem zidul albastru al Carpaților deschizându-se întocmai cum se deschid în timpul Liturghiei sfintele uși ale iconostasului bisericii, pentru a lăsa pe Împăratul împăraților să iasă... să înainteze spre noi... După o oră bună de mers călare prin păduri, unde brazii păreau să dea onorul, drepti ca husarii, prin sate, văi, luminișuri care se numeau Theotokos, Sinai, Pantocrator, am văzut în fața noastră un alt nor de aur: vornicii-cavaleri din satul Acatiste care o însoțeau pe împărăteasa cerului. Ne-am întâlnit la jumătatea drumului. Cavaleria care o preceda pe Fecioară, cavaleria satului Acatiste, a făcut o manevră și s-a aranjat de-a lungul celor două laturi ale drumului. Așteptam nemișcați, pe caii noștri. Nu pentru multă vreme. Căci de îndată ce cavalerii din Acatiste s-au aranjat de-a lungul celor două laturi ale drumului, am văzut căruța neagră, strălucitoare, trasă de patru cai negri, în care se afla împărăteasa cerului. Ne-am întors pe jumătate și am luat locul avangardei care se retrăsese. Acum noi eram în fruntea alaiului. Începând din acel moment, de-o parte și de alta a drumului, în toate satele, îmbrăcați de sărbătoare, oamenii, copiii, femeile îngenuncheau. Și noi știam că în spatele nostru era căruța cu patru cai a împărătesei cerului înaintea căreia mergeam la câțiva zeci de metri. La trap. În fruntea escadronului de vornici călare era vornicelul Maicii Domnului. Un vornicel de șapte ani. Eu o călăuzeam spre satul nostru. Clopotele tuturor bisericilor din munte sunau vuind. Toacele se întreceau cu clopotele, cu zgomotul copitelor, cu bătaile inimilor cailor, cavalerilor și pajului. Și aveam în fața noastră soarele care ne lumina pe noi și pe împărăteasă. Înaintea intrării în sat ne-a întâmpinat toată lumea: toți sătenii îngenuncheați de-a lungul celor două margini ale drumului pentru a primi cu cântări pe împărăteasa cerului. Ne-am oprit în fața bisericii cu acoperișul și zidurile acoperite de șindrilă. De jur-împrejur crucile de lemn ale cimitirului. Morminte cu iarba proaspăt tunsă. Presărate cu flori. Am pus piciorul pe pământ și ne-am aranjat de fiecare parte a drumului care duce la biserică. În genunchi, în timp ce tot poporul cânta imnul Acatist. Am văzut de aproape căruța împărătesei cerului. Cei patru cai negri, pursânge, strălucind ca mătasea, s-au oprit. Cu harnașamente de piele strălucitoare și argint. Vizitii Maicii Domnului erau doi călugări. Tineri. Cu bărbi lungi. Șatene. Purtau camilafcă și centuri de piele. Ca toți călugării răsăriteni. În spatele căruței Fecioarei se afla o a doua căruță, mai puțin strălucitoare, tot neagră, trasă de doi cai, și cu

un singur călugăr vizitiu. Din această căruță au coborât doi monahi. Foarte frumoși. Cu gesturi cucernice, ca ale oamenilor de la curtea imperială, ei au deschis ușile căruței Maicii Domnului. Și am văzut că înăuntru totul era tapițat cu catifea roșie. Înăuntru se afla un pedestal – și el acoperit de catifea – și pe acest pedestal trona împărăteasa cerului, înveșmântată în argint, cu ochii din pietre prețioase, cu mărgăritare, cu bijuterii de aur și argint. Cei doi călugări slujitori ai celei de-a doua căruțe erau un ieromonah și un ierodiacon, un preot și un diacon monahi. Ajutați de fetele satului și de flăcăi, au coborât icoana de argint a împărătesei cerului. Eram în genunchi. I-am văzut ochii strălucind. Emoționat, nu mai auzeam decât clopotele. Cânturile. Și printre lacrimi l-am văzut pe tatăl meu îmbrăcat în odăjdii împreună cu cei șapte preoți veniți din satele vecine pentru a o primi la noi pe Împărăteasa cerului.

Toată noaptea Împărăteasa cerului a rămas în biserica noastră. În satul nostru. Pe pedestalul ei de catifea roșie. În fața ușilor împărătești. În mijlocul bisericii. După ce am dus înapoi calul meu proprietarului, am venit să mă închin și eu la icoană. Și urechile mele au auzit aceste cuvinte ieșind din gura Sa: *Harul și puterea mea sunt cu acest chip!* După care tatăl meu și cei șapte preoți care o însoțeau au cântat: *Iar noi credem că tu ai zis aceasta, Stăpâna noastră, și că ești împreună cu noi prin acest chip.*

Toată ziua, toată seara și aproape toată noaptea am rămas în biserică. Nu mă mai săturam să privesc strălucirea Împărătesei cerului, întrucât știam că se află în această icoană. Nimeni din sat n-a închis ochii. O aveam printre noi pe Împărăteasa cerului. S-au deschis porțile staulelor și au fost scoase frâiele animalelor. Vițeii și mieii sugeau de la mamele lor. Liber. Ca în ziua de Paște. Cum să ții legați câinii, să închizi animalele, să mulgi vacile, să pui animalele de povară să muncească ca în zilele obișnuite acum, când nu doar cerul, ci însăși Împărăteasa cerului se afla la noi? Era sub acoperișul bisericii noastre. Fiecare din săteni a venit să-i ceară ceea ce avea nevoie. I s-a cerut sănătate pentru bolnavi, i s-a cerut un soț pentru o fată bătrână, i s-au cerut recolte bogate, i s-au cerut viței pentru vacile sterpe... toate lucrurile ce pot fi cerute unei Stăpâne, unei împărătese și unei Femei care și-a văzut Fiul răstignit, și care cunoștea durerile și lacrimile, nedreptățile și suferințele... Dar Maicii noastre, Maicii lui Dumnezeu, Împărătesei cerului, i s-a cerut mai cu seamă să vină în ajutorul

nostru în ziua Judecății de Apoi, a Parusiei, la a Doua Venire a lui Hristos... Căci pentru noi, care n-avem nimic pe pământ și care nu nădăduim nimic aici, toată credința noastră și toată nădejdea noastră este în cer și în ziua Judecății de Apoi, a Parusiei. Nădăduim că vom primi iertare. Și că nu o vom putea primi decât datorită mijlocirii Împărătesei cerului. De aceea s-a profitat de prezența ei pentru a i-o cere. Cu lacrimi. În genunchi. Timp de douăzeci și patru de ore. Neîntrerupt.

A doua zi, Maica Domnului a ieșit din biserică. S-a săvârșit Liturgia în aer liber. Cerând pace. Și iertarea păcatelor.

Apoi, după o zi și noapte de fericire, s-a format din nou escorta și Stăpâna a fost condusă în celălalt sat. Ca și la sosire, eram din nou paj călare, în escadronul escortei Maicii lui Dumnezeu și Împărătesei cerului.

Aceasta a fost cea mai mare, cea mai slăvită dintre toate zilele vieții mele. A trecut de atunci o jumătate de veac. Un sfert de secol am trăit în exil. Despărțit de poporul meu invadat din nou de hordurile revenite de la răsărit. Trăiam la Paris și mă rugam pentru ai mei, de la care nu mai aveam nicio veste, ca de la niște morți. Pentru că doar morții nu mai dau niciun semn de viață. Acolo în România, cei care supraviețuiseră se rugau pentru mine, socotindu-mă mort, fiindcă nu mai știau nimic de mine. Erau rupeți de lume. De toată lumea. La rândul lor, și ei credeau că toți cei de care erau rupeți erau de fapt morți.

Dar în anul 1966, am întâlnit, în carne și oase, pentru prima dată după un sfert de secol, un episcop român. Era mitropolitul Moldovei, Iustin Moisescu, întâi-stătătorul tuturor mănăstirilor, lavrelor, schiturilor, peșterilor, monahilor, monahiilor, sihaștrilor și pustnicilor care trăiau pe versantul răsăritean al Carpaților, în județul Neamț. Mai mult de o sută dintre rudele mele după trup (am aflat-o ulterior) erau în viață și unii dintre ei erau preoți. Parohi de țară. Ca întotdeauna. De secole. Fratele meu este preot. Sora mea este măritată cu un preot. Tatăl meu continua să slujească. Dar, întâlnindu-l pe mitropolitul Iustin Moisescu la Geneva, la Consiliul Ecumenic, nu l-am întrebat nimic despre tatăl meu, nici despre rudele mele după trup. Prima mea întrebare a fost despre Împărăteasa cerului.

— Ce întrebi? a făcut mitropolitul.

— Împărăteasa cerului, preasfințite, mai coboară ea în satele noastre nenorocite?

— A, nu..., a spus mitropolitul. S-a terminat cu asta de mult.

— Este acolo, la Neamț, și nu mai vine în sărmanele noastre sate, cel puțin o dată la doi sau trei ani? Era atât de frumos. Atât de mângâietor. Singurul lucru frumos din viețile noastre: vizita *Platiterei*, a Celei care este mai încăpătoare decât cerurile...

— Nu, nu mai merge pe sate. E interzis.

— Dar ea, împărăteasa cerului, este tot la Neamț?

— Tot, a răspuns sec mitropolitul Iustin Moiescu, mitropolitul Moldovei.

— Dacă e acolo și nu mai coboară în sate, este pentru că i s-a interzis?...

— Desigur. Ieșirile icoanei Maicii Domnului în afara zidurilor mănăstirii sunt interzise.

— Împărăteasa cerului, Maica lui Dumnezeu, este deci arestată?

— Arestată? E un cuvânt mare!..., a spus mitropolitul.

Mitropolitul era de douăzeci de ani deputat în Marea Adunare Națională. Nu putea vorbi ca mine. Ca oamenii liberi.

— Au arestat-o pe Maica Domnului? Și lacrimile mi-au umplut ochii. Știam că după 23 august 1944, după ocuparea țării mele, și până în 1966, milioane de oameni ai poporului meu fuseseră uciși, arestați, închiși, torturați... Dar nu știam că fusese arestată până și Maica Domnului. Nu. Era prea mult. S-o arestezi pe Împărăteasa cerului!

— Nu este arestată..., a adăugat mitropolitul... Este la locul ei în dulap. La mănăstire.

Aceasta era prea de tot! În ultimul meu roman¹ am scris istoria unui mare poet român care în timpul ocupației bolșevice, adică douăzeci de ani, a rămas ascuns într-un dulap... Dar să auzi spunându-ți-se că Maica lui Dumnezeu, Împărăteasa cerului, era de la ocupație în arestul mănăstirii Neamț. Tocmai ea! Maica lui Dumnezeu, ea, care este cea mai înaltă decât heruvimii și mai mărită decât serafimii. Arestată și ascunsă într-un dulap? Asta nu!

Și iată că, în loc să implor pe Maica lui Dumnezeu să ne dea har și libertate românilor, am fost ispitit să-L implor pe Hristos să-i dea libertate propriei Sale Mame, Împărătesei cerului cea închisă, ca majoritatea românilor, și trăind ascunsă într-un dulap... Dar m-am abținut să mă rog pentru libertatea Maicii lui Dumnezeu. Nu. O împărăteasă suferă alături de poporul său. Și dacă Maica lui Dumnezeu – ea care este Împărăteasa cerului și a

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *La Condottiera*, Paris, 1969.

pământului, și care poate totul în cer și pe pământ – a acceptat, dacă s-a lăsat arestată la Neamț, dacă trăiește închisă într-un dulap, dacă a lăsat să-i fie smulși ochii de diamante cu baioneta cum se povestește, e pentru că iubește poporul român. Și vrea să sufere împreună cu el. Cum a suferit crucea lângă Fiul său. Fiindcă ea este *Nikopeea*, Biruitoarea. Și va birui. Împreună cu tot poporul său. Cum a învins prin cruce. Toate. Pentru totdeauna. Într-o bună zi. Nu îndrăznesc să mă rog pentru eliberarea Maicii Domnului, a împărătesei cerului, prizonieră într-un dulap la mănăstirea Neamț. Întemnițată împreună cu poporul ei, român și creștin, ca o adevărată Împărăteasă.

VI. De ce la noi preoții au femei și copii în timp ce în alte părți sunt celibi

Cu prilejul vizitei Împărătesei cerului în satul nostru, câteva noi întrebări s-au ivit în capul meu de copil. Timp de secole, toți bărbații din familia mea, cu rare excepții, au fost parohi în satele în care locuiau robii mănăstirilor. Erau preoți din tată în fiu. Ca în Vechiul Testament. Preoți proletari. *Preoți-cai* slujind Domnului cu picioarele lor, alergând în munte și ducând Cuvântul lui Dumnezeu, Sfintele Taine și rugăciunea. Oriunde era nevoie. Mult mai târziu am aflat că tocmai calul e simbolul celor doisprezece Apostoli, înjugați ei înșiși la carul Bisericii... Așa l-am văzut întotdeauna pe tatăl meu, și pe toți ceilalți preoți din familia mea¹.

Preoții erau animale de povară. Cai ai lui Hristos. Dar preotul și diaconul care o însoțeau pe împărăteasa cerului, ieromonahul și ierodiaconul care conduceau căruța, erau diferiți de preoții pe care-i cunoscusem. Diferiți de preoții noștri proletari care mergeau cea mai mare parte a timpului în sutană și cu picioarele goale. Desigur, cei doi monahi sosiți în căruță erau însoțitorii împărătesei cerului. Nobili. Nu preoți-țărani. Ca tatăl meu. Ca unchii mei. Ca verii mei. Ca buncii mei. Dar pe lângă funcțiile lor pe lângă împărăteasa cerurilor, ei aveau și altceva diferit. Mai întâi, nu spuneau aproape nimic. Dacă vorbeau, o făceau cu voce joasă. Apoi, au fost găzduiți în casa parohială, dar au refuzat să mănânce cu noi la masă. Au mâncat singuri. Și foarte puțin. Am aflat că regula monahală le recomandă monahilor: *Păzește-te să nu mănânci cu vreo femeie și să nu ai familiaritate cu vreun băiat... iar dezbrăcându-te de cămașă, nu privi trupul tău*². Nu priveau deloc în jurul lor, cum fac de obicei străinii care intră în casa noastră. De-abia priveau unde pun piciorul. Mereu cu ochii plecați. *Călătorind cu niscaiva frați, desparte-te de ei, ca să poți tăcea. Și nu te întoarce înapoi și încolo, ci meditează psalmii și roagă-te în minte lui Dumnezeu*³.

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *La Cravache*, Paris, 1960.

² AVVA ISAIA, Regula 1 [FRXI, 1993, p. 255].

³ AVVA ISAIA, Regula 17 [ibid., p. 257].

Când mama mea și femeile din sat i-au întrebat pe călugări dacă aveau nevoie de ceva, ei, urmând-o pe Împărăteasa cerului, nici măcar nu și-au ridicat ochii și au răspuns că nu le lipsește nimic. Mai târziu am aflat că tocmai așa trebuiau să procedeze: *Intrând într-un oraș sau într-o parte a lui, să ții ochii la pământ, ca să nu ți se facă cele văzute pricină de război în chilia ta. Nu te culca într-un loc în care te temi să păcătuiești cu inima. Nu mânca cu o femeie, nici nu privi hainele ei, dacă poți¹.*

— Sunt preoți călugări! a explicat tatăl meu. Ieromonahi.

În ochii mei, a fi preot călugăr, sau ieromonah, era după cât se vedea cu totul altceva decât a fi preot ca tatăl meu și ceilalți preoți-țărani. Dar în timpul Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii, am văzut că preoții-călugări aveau exact aceleași odăjdii ca tatăl meu și săvârșeau aceeași slujbă. Și pentru că era mai tânăr, preotul-călugăr era penultimul la altar, în timpul Liturghiei.

— Un preot-călugăr nu este oare mai însemnat decât un preot de țară care are femeie și copii? l-am întrebat pe tatăl meu.

— Există o singură preoție, a răspuns tatăl meu.

— Dar există preoți-călugări și preoți-țărani. Călugării sunt mai sfinți...

— Niciun om, călugăr sau necălugăr, nu e vrednic de preoție. Ai uitat rugăciunea Heruvicului, a spus tatăl meu. Or aici stă scris: *Căci a sluji Ție este lucru mare și înfricoșător chiar și pentru puterile cele cerești. Dar totuși, pentru iubirea Ta de oameni cea negrăită și nemăsurată, fără mutare și fără schimbare Te-ai făcut om și Arhiereu al nostru Te-ai făcut, și, ca un Stăpân a toate, ne-ai dat slujba sfântă a acestei jertfe liturgice și fără de sânge. Că Tu singur, Doamne Dumnezeul nostru, stăpânești cele cerești și cele pământești, Cel ce Te porți pe scaunul heruvimilor, Domnul serafimilor și împăratul lui Israel, Cel ce singur ești sfânt și întru sfinți Te odihnești. Deci pe Tine Te rog, Cel ce singur ești bun și binevoitor, caută spre mine, păcătosul și netrebnicul robul Tău, și-mi curățește sufletul și inima de cugete viclene. Și mă învrednicește, cu puterea Sfântului Tău Duh, PE MINE, CEL CE SUNT ÎMBRĂCAT CU HARUL PREOȚIEI, SĂ STAU ÎNAINTEA SFINTEI TALE MESE ACESTEIA ȘI SĂ JERTFESC SFÂNTUL ȘI PREACURATUL TĂU TRUP ȘI SCUMPUL TĂU SÂNGE²...*

¹ AVVA ISAIA, Regulile 40 și 41 [ibid., p. 260].

² Rugăciunea din timpul cântării heruvimice (Liturghier).

Preotul-călugăr spune exact aceeași rugăciune ca preotul căsătorit. Fiindcă amândoi sunt oameni, deci supuși păcatului, și amândoi sunt preoți, deci au primit același har al preoției... Nu există deosebire între un preot căsătorit și tată de familie, și un preot monah care trăiește singur... Nu există preot bun și preot rău. *Îmbrăcat cu „harul preoției” și având „puterea Sfântului Duh”, orice preot este egalul celorlalți preoți¹. De la un preot bun nu se primește mai mult, și de la un preot rău nu se primește mai puțin. Și de la unul și de la altul se primește Trupul și Sângele lui Hristos, pentru că taina sfințirii se săvârșește nu prin vrednicia slujitorului sfințitor, ci prin cuvântul Ziditorului și prin puterea Sfântului Duh².*

— E pentru prima dată că văd un preot care nu este căsătorit și care nu are copii. Un preot celib. Un preot-călugăr, am spus tatălui meu. Credeam că sunt mai buni decât ceilalți...

— Sfântul Sinod din Gangra ținut cu binecuvântarea Duhului Sfânt, ca toate sinoadele, în anul 340, și la care au participat episcopi occidentali și răsăriteni, fiindcă în 340 ortodocșii și catolicii nu erau separați, Sinodul din Gangra deci a aruncat anatema asupra celui care spune că împărțășania primită din mâinile unui preot necăsătorit este mai bună decât împărțășania primită din mâinile unui preot căsătorit... Pentru că există un singur Arhiepiscop, Hristos. O singură Biserică și o singură Cuminecătură³.

— Preoții-călugări sunt totuși mai sfinți decât preoții care trăiesc în lume... Nu trebuie decât să privești un ieromonah. E curat ca o icoană. Nu se uită nici la fața, nici la hainele femeii. Prin urmare, e logic să fie mai sfânt decât un preot care are o femeie și copii...

— Nu, a spus tatăl meu. Preoția sa nu este mai bună decât a unui preot căsătorit.

— Spui asta pentru că tu ești căsătorit, am răspuns... Faptele și logica sunt împotriva afirmațiilor tale.

— Nu, a stăruit tatăl meu. Preotul-călugăr nu este superior preotului căsătorit. Nu eu spun aceasta. Și nu pentru că sunt

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1965, p. 163.

² SFÂNTUL PASCHASIUS RADBERTUS, *De corpore et sanguine Domini* XII, 1, PL 120, 1310.

³ Sinodul de la Gangra, *Canonul 4*.

căsătorit o spun. Ci fiindcă Domnul însuși a spus-o. Tot ce a făcut Dumnezeu este bun, ești de acord?

— Desigur, tot ce a făcut Dumnezeu este bun.

— Întrupându-se, devenind *sarkophoros*, Dumnezeu a ales doisprezece Apostoli, înainte ca ei să înceapă să propovăduiască și să zidească Biserica Sa, e adevărat?

— Da, am răspuns eu.

— Iar la Cincizecime, Duhul Sfânt S-a pogorât peste cei doisprezece Apostoli în chip de limbi de foc. Și acest foc este Duhul Sfânt care conduce Biserica prin intermediul Apostolilor și a urmașilor lor, episcopii și preoții... Ești de acord că Dumnezeu Și-a ales bine Apostolii?

— Desigur. Tot ce face Dumnezeu este bun.

— Ei bine, printre cei doisprezece Apostoli, pe care Dumnezeu i-a ales, nu erau numai oameni curați, puri, celibatari, asceți. Printre cei doisprezece Apostoli se aflau și oameni căsătoriți. Oameni care aveau familie, femeie, copii, soacră... Dacă Hristos însuși i-a ales pe unii Apostoli dintre oamenii căsătoriți, cum oare sărmana noastră Biserică pământească ar putea încerca să facă altceva decât Dumnezeu însuși, excluzând de la Preoție oamenii căsătoriți? Din moment ce un om căsătorit a fost vrednic să fie Apostol al lui Hristos, cum să nu fie vrednic de a fi preot de țară?

Nu mă gândisem niciodată înainte că printre cei doisprezece Apostoli ai lui Hristos se aflau oameni căsătoriți. Căci Hristos ar fi putut alege doar bărbați necăsătoriți. Oameni care ar fi dus atunci aceeași viață îngerească ca a călugărilor, ca Sfântul Ioan Botezătorul, ca sfântul Ioan Evanghelistul și ceilalți... Dar Hristos, e adevărat, a ales între cei doisprezece Apostoli și oameni căsătoriți. Mai întâi pe Petru. Acesta era căsătorit. Femeia și soacra sa i-au urmat, urmându-L și ele pe Hristos. Și Dumnezeu a intrat în casa familiei lui Petru. Și văzând-o pe soacra lui Petru bolnavă și culcată într-un pat, Hristos i-a atins mâna. Și a vindecat-o. Și soacra lui Petru a pregătit prânzul pentru Domnul¹. Altundeva în Evanghelie ni se spune că cei Doisprezece erau cu Hristos și că erau femei împreună cu ei². Acest lucru poate fi citit și în Epistolele Sfântului Pavel. *N-avem oare dreptul să purtăm cu noi o femeie soră, ca și ceilalți apostoli, ca și frații Domnului,*

¹ Matei 8, 14 - 15.

² Luca 8, 2.

ca și Chefa¹? Mai mult: unul din primii Apostoli pe care Hristos i-a ales și căruia i-a poruncit să-l urmeze era un om căsătorit care avea deja patru fii. Era Apostolul Filip².

Pe lângă Evangheliile, mai avem și alte mărturii cu privire la copiii Apostolilor. Iată una din cele mai vechi: *Apostolul Filip a locuit la Hieropolis împreună cu fiicele sale. Papias, care a trăit pe acea vreme, relatează că a auzit și el o istorie miraculoasă despre fiicele lui Filip*³.

Am înțeles atunci că limbile de foc au pogorât din cer peste creștetele celor doisprezece Apostoli, fie că erau căsătoriți, fie că erau celibatari. Și că Biserica este una. Că preoția e aceeași. Căsătorit sau monah, ești deopotrivă de vrednic să fii Apostol și preot, fiindcă așa a rânduit Hristos. În timpul vieții pământești. El însuși.

Dar lucrul de căpetenie, cel mai important, este că, în ziua în care a întemeiat Biserica pământească, Hristos n-a ales pe cel mai curat, pe cel mai pur dintre Apostoli, ci un om căsătorit. Fiindcă Hristos l-a ales pe Petru, spunându-i: *Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea*⁴. Din ziua aceea n-am mai văzut nicio deosebire între preoții căsătoriți și preoții-monahi. Căci ar fi fost prostește ca noi, oamenii, să facem mai mult decât Dumnezeu. Să-i excludem de la har, de la harul Preoției, pe cei pe care Dumnezeu nu i-a exclus de la cea mai înaltă vrednicie, cea de Apostol!

Mult timp după plecarea Împărătesei cerului din satul nostru și după prima mea *politeia* (participarea mea ca vornicel în escorta călare a Maicii Domnului), a continuat să mă preocupe o altă problemă. De fiecare dată când o vedeam pe mama mea, pe foarte credincioasa mea mamă, care era mereu furioasă în simplitatea ei de *teodidactă*, mă întrebam: de ce Hristos n-a ales ca Apostoli și femei? Aveau oare ele ceva nevrednic, inferior? De ce anume Domnul nostru a ales doar bărbați? Fiindcă din această pricină femeile sunt excluse de la Preoție: pentru că Hristos le-a exclus din rândul Apostolilor. Și e cu neputință să devii preot, dacă ești femeie⁵.

¹ 1 Corinteni 9, 5.

² Matei 10, 3; Marcu 3, 18; Luca 6, 14; Faptele Apostolilor 1, 13.

³ EUSEBIU AL CEZAREII, *Historia ecclesiastica* III, 39 [PSB 13, 1987, p. 143].

⁴ Matei 16, 18 - 19.

⁵ 1 Corinteni 14, 34 și SFÂNTUL EPIFANIE, *Panarion* XXIX, 2.

Știam că cine încearcă să înțeleagă neînțelesul lui Dumnezeu nu face decât să-i atragă pe diavoli. Dar, gândindu-mă la împărăteasa cerului, la Maica lui Dumnezeu, care se află în cer mai presus de toți sfinții și de toate puterile cerești, mai presus decât îngerii, decât heruvimii, serafimii, stăpânirile și tronurile, se mai poate vorbi cu adevărat de o excludere a femeii din Biserică? Fecioara Maria n-a fost Apostol al Fiului ei. Nici ea, nici altă femeie. E adevărat. Dar Maria a fost Maica lui Hristos. Și este mult mai mult, un lucru mult mai divin, mai sublim, a-L purta pe Dumnezeu în pântece, decât a fi Apostol al Său. Și astăzi, ca întotdeauna, chiar dacă nu pot fi preoți, femeile poartă în trupul lor pe cei ce urmează a fi preoți. Așa cum Preasfânta Fecioară L-a purtat pe Hristos. E o participare mult mai mare, mai sublimă, e în fapt suprema participare la Preoție. Fiindcă ele, femeile, poartă în pântecel lor și hrănesc la sânii lor, pe cei ce au să fie episcopi, patriarhi, preoți, sfinți... Și când ai acest har suprem, mai este oare nevoie ca femeile să aibă un altul, mai mic? Tot ce Dumnezeu a făcut este bun. Cum spune Ziditorul însuși, după fiecare din actele creației: *Și a văzut Dumnezeu că e bine*¹.

Oare întruparea Lui Dumnezeu în pântecel Fecioarei n-a îndumnezeit-o și pe ea dându-i locul suprem alături de Domnul! Mamele ale căror fii primesc preoția, nu sunt oare – și ele – îndumnezeite prin harul acordat fiilor lor? La fiecare hirotonie văd cu ochii flacăra Preoției coborând ca o limbă de foc peste creștetul noului preot. Dar această flăcără luminează transfigurându-le și pe mamele, soțiile și fiii celui ce primește lumina sfântă. În acest fel și femeile participă la Preoție. Integral. Cu tot trupul lor. Total.

¹ Facerea 1.

VII. Evreii m-au numit Malac

La sfârșitul anului memorabil în care am fost vornicelul Împărătesei cerului, urma să încep să merg la școală. În septembrie împlineam șapte ani. În afara morții, niciun alt eveniment al vieții pământești nu are atâta însemnătate în ochii mei. După moarte, omul încetează a mai face bine sau rău. Nu mai poate să se căiască. Moartea este un eveniment grav. A avea șapte ani nu este mai puțin grav. Înainte de șapte ani, nu te mărturisești. Fiindcă nu ai păcate. De la șapte ani în sus primești prerogativa împărătească, rezervată doar îngerilor și oamenilor, de a face binele sau răul. Tot răul și tot binele e rezultatul unei alegeri libere. Pentru a alege, trebuie să fii liber și rațional. Și chiar dacă facem răul sau binele înainte de vârsta de șapte ani, faptele noastre nu sunt nici bune nici rele, fiindcă nu avem discernământ sau rațiune. Nu avem nimic de mărturisit. Desigur, suntem creștini, fii ai lui Dumnezeu prin Botez, dar incapabili de păcat sau virtute. Pentru că nu avem discernământ.

Faptul că începând din luna septembrie a anului 1923 începeam să comit păcate (căci nu este om care să nu păcătuiască), mi-a schimbat radical existența. Începând din septembrie 1923, nu mi-am mai atins buzele de lingurița de împărtășanie în care se afla Trupul și Sângele lui Hristos fără a mă fi mărturisit înainte. Chiar înainte de șapte ani, l-am implorat pe tatăl meu să binevoiască să mă mărturisească și pe mine, de mai multe ori, spre a fi iertat pentru cele câteva fapte pe care le aveam pe conștiință. A refuzat, zicând că tot ceea ce fac înainte de șapte ani nu este nici bine nici rău, pentru că părinții vor răspunde de acestea în fața lui Dumnezeu. După șapte ani, tot ceea ce faci se înregistrează. Ești responsabil de actele tale. De toate actele tale. Eram înspăimântat știind că nu se poate trăi fără păcat. Și că voi face păcate. După septembrie 1923, pagina albă din cartea vieții mele din cer va fi în fiecare zi înnegrită de lista păcatelor mele. Vrute și nevrute, cu fapta și cu gândul. Undeva în casa noastră, ascunsă de mama mea – fiindcă nu era admisă oficial de Biserică – era o icoană pe care erau înfățișate toate păcatele și toate pedepsele iadului. Cunoșteam aceste pedepse. Și, desigur, mă temeam pentru păcatele mele viitoare.

Dar, în același timp, eram foarte nerăbdător să ajung la vârsta de șapte ani. Căci dacă păcatul trebuia să-mi întunece inevitabil viața, aveam să fiu de asemenea în stare și de virtute. De cea mai mare dintre virtuți – iubirea de vrășmași – care, cu ajutorul cerului, duce la sfințenie. Nici acest lucru nu era cu puțință decât după vârsta de șapte ani. Nu înainte. Căci dacă nu-mi era imputat răul, nu-mi era imputat nici binele. Rațiunea, discernământul și libertatea sunt tot ceea ce are omul mai bun. Și mai târziu aveam să înțeleg de ce Sfântul Toma din Aquino a spus: *Inteligența merge mână în mână cu eternitatea*¹. Discernământul, așadar inteligența și libertatea de a face ceea ce îmi spune inteligența și rațiunea mea, sunt cele două lucruri la care țineam absolut. Să nu le pierd. *Virtutea stă în libertate, iar libertatea înseamnă a fi identic cu firea proprie*². Dar firea mea omenească este dublă. Ține de mine să aleg, începând de la vârsta de șapte ani, să fiu conform cu mine însumi, să devin nemuritor și sfânt, sau să devin muritor. *Prin fire omul nu era nici muritor, nici nemuritor. Dacă ar fi fost făcut nemuritor dintru început, ar fi fost făcut dumnezeu. Pe de altă parte, dacă ar fi fost făcut muritor s-ar fi putut crede că Dumnezeu este pricina morții lui. Prin urmare, n-a fost făcut nici muritor, nici nemuritor, ci CAPABIL ȘI DE UNA, ȘI DE ALTA. Dacă înclina spre nemurire păzind porunca lui Dumnezeu, ar fi primit drept răsplată nemurirea și ar fi ajuns dumnezeu. Dacă se îndrepta spre faptele morții neascultând de Dumnezeu, avea să se facă el însuși pricina morții lui. Într-adevăr, Dumnezeu l-a făcut pe om liber și stăpân prin voință pe sine însuși*³.

Desigur, luam „ad litteram” toate lucrurile. Toate. Și continui să se le înțeleg „ad litteram”. Știam că, începând din septembrie 1923, ținea de voința mea să fiu îndumnezeit și să devin dumnezeu, sau să devin praf și pulbere. Să fiu un sfânt sau neant. Acest lucru mă făcea mândru, dar îmi era de asemenea cumplit de frică de păcat. Știam deja de mai mult timp să scriu și să citesc. Dar în luna septembrie 1923, trebuia să scriu și să citesc în mod oficial. Trebuia să devin școlar. Am cumpărat de la evreii din sat caiete și creioane de școlar cu mult înainte de

¹ SFÂNTUL TOMA D'AQUINO, *Summa theologica* I, qu. 57, art. 3.

² SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De anima et resurrectione*, PG 46, 101D.

³ SFÂNTUL TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Ad Autolyicum* II, 27, PG 6, 1093 – 1096 [PSB 2, 1980, p. 314 – 315].

Începerea școlii. Și așteptând în prăvălioara evreilor, am suferit prima ocară. Rosa, fiica negustorului, m-a luat în brațe. Avea vreo douăzeci de ani. Era foarte albă și foarte roșie. Părul îi era ca arama. Pentru că evreii noștri, de pe versantul răsăritean al Carpaților, n-au nimic de-a face cu rasa semitică, mediteraneană, orientală. Sunt rămășițele iudaizate ale vechilor invadatori germanici, de aceeași rasă cu scandinavii și germanii. Sunt blonzi, mari, cu pielea albă, pătată de pistrui. Rosa era deosebit de roșie și albă. Exact ca Walchiria pe care aveam să o văd mai târziu la operă. Ea m-a strâns cu toată puterea la sânul ei alb, imens și, sărutându-mă pe obraji, a zis:

— E un *malak*... Un foarte frumos *malak*.

Am izbucnit în lacrimi. Am alergat acasă și am plâns toată ziua. În prăvălioară se afla multă lume. Toți o auziseră pe Rosa. Și cu toții, mai ales copiii, m-au poreclit din acel moment, din cauza evreilor, Malacul. Eram foarte nefericit. Mă străduiam să n-o urăsc pe Rosa, dar nu puteam. Umiliința de a fi fost numit Malac era foarte mare. Insuportabilă.

— Aștept cu nerăbdare luna septembrie, i-am spus tatălui meu. Ca să împlinesc șapte ani. Și să vin la tine să mă mărturisesc.

— Ai comis oare o crimă atât de cumplită, încât conștiința să-ți fie chiar atât de încărcată? m-a întrebat tatăl meu.

Am izbucnit în lacrimi.

— Dacă crima ta e atât de cumplită, pot să te mărturisesc cu câteva săptămâni înainte de șapte ani... Pe cine ai omorât?

— N-am omorât pe nimeni, am răspuns.

Îmi dădeam seama că tatăl meu râdea de mine. Am adăugat:

— Eu care, așa cum știi, mi-am pus în gând să iubesc din toată inima, pe dușmani, atunci când voi avea unul, sunt acum plin de ură.

— Față de cine?

— Față de evrei! Și mai ales față de Rosa. E ceva mai puternic decât mine. Îi urăsc. Nu-i așa că sunt pierdut? Păcatul acesta mă va înghiți.

— Ura față de aproapele tău este la fel de cumplită ca și crima, a spus tatăl meu. E într-adevăr foarte grav.

Tatăl meu își râdea mereu de mine. Dar eu nu-mi dădeam seama. Eram foarte nefericit pentru că o uram pe Rosa. Și pe evrei. Erau semenii mei. Deși în realitate erau atât de puțin asemănători nouă... Dar, din punct de vedere biblic, erau frații

noștri, semenii noștri. Chiar dacă erau blonzi sau roșii, sau negri... Și eu o uram pe Rosa cea roșcată.

— Ce ți-a făcut Rosa ca să o urăști? m-a întrebat tata.

— Evreii m-au numit Malac, am spus eu plângând. Toți cei care erau în prăvălie au auzit și toți au râs de mine împreună cu evreii. De atunci încoace toți copiii din sat mă strigă pe stradă: Malac, Malac! Virgil Malacul...

— Din această pricină o urăști tu pe Rosa și pe evrei?

— Nu numai din această pricină, am răspuns eu. Tot satul mă numește Virgil Malacul... E cel mai urât nume... Din pricina evreilor.

Tatăl meu a luat unul dintre manualele de seminar învelite cu hârtie albastră și mi-a spus:

— Citește aici...

— Nu pot să citesc că am ochii plini de lacrimi.

— Șterge-ți lacrimile și citește, mi-a poruncit tata.

Mi-am șters lacrimile. Nu numai lacrimile mă orbeau, dar și durerea. Eram atât de umilit să fiu numit malac. Mi-era rușine de mine însumi. Gândindu-mă că eu eram malacul.

— Acum poți citi! Citește cu voce tare.

— Nu pot, am spus.

— Atunci, citește după mine, cu voce tare. Este dicționarul destinat seminariștilor și aprobat de Sfântul Sinod: „Înger, *angelos*, înseamnă în grecește trimis, mesager. Pentru că îngerii sunt trimișii lui Dumnezeu. În ebraică înger se spune *malak*...”

Am citit, cu voce tare, după tatăl meu. Dar gândurile mele erau altundeva...

— În loc să-i fii recunoscător Rosei, fiindcă ți-a făcut un mare compliment, numindu-te înger, iată că o urăști. Zicând *Virgil e un malak* evreii spun *Virgil este un înger*...

— Dar copii din sat care nu știu limba ebraică și care fug după mine strigând: Virgil Malacul?

— Ei bine, ei te numesc, fără să o știe, Virgil îngerul... Evreii sunt cei care te-au numit așa.

Mi-am șters lacrimile și am verificat. Cu ochii mei. Era adevărat. În limba ebraică *malak* înseamnă „înger”. Și pentru a mă consola, am scris cu grijă pe o foaie albă: *În ebraică înger se spune malak*.

Aveam un foarte mare respect pentru scris. Respect insuflat de tatăl meu.

— Scrisul e un lucru sfânt, mi-a explicat el. Caligrafia este un ritual. Cel mai sfânt dintre rituri. Căci cel ce scrie arată simbolic,

cu degetele și cu palma, taina Sfintei Treimi, a Întrupării, a punerii în mormânt și a Învierii lui Hristos.

— Scriind pur și simplu arătăm simbolic toate aceste sfinte taine?

— Negreșit..., a spus tata.

— Chiar și atunci când scriem lucruri care nu sunt religioase, scriind imităm oare Pătimirea și Învierea lui Hristos?

— Chiar și atunci când scriem despre sacrilegii, prin caligrafie arătăm simbolic taina morții și Învierii lui Hristos...

Eram foarte fericit să aud asta. Căci în casa parohială aveam o călimară în care se afla întotdeauna cerneală, și aveam de asemenea o pană și hârtie de scris. Era un lucru foarte rar. Neobișnuit. Nicio altă casă din sat nu avea cerneală, hârtie și accesoriile indispensabile pentru scris. Dar tatăl meu, fiind preot, sau consul al marelui Împărat al cerului pe pământ, trebuia să înscrie, deodată cu îngerii care scriau în cartea cerului, numele copiilor botezați, ale creștinilor căsătoriți și ale celor adormiți. Dar cu toate acestea nu bănuiam încărcătura simbolică a caligrafiei.

— Orice scris, indiferent de conținut, mi-a explicat tata, e o teologie... El arată mai întâi simbolul Sfintei Treimi. Se spune: *La început a fost Cuvântul. Și Cuvântul era la Dumnezeu. Și Dumnezeu era Cuvântul. Toate prin Cuvânt s-au făcut*¹. Când scrii un cuvânt, naști din tine însuși cuvântul tău, așa cum Dumnezeu L-a născut pe Fiul Său. Cuvântul pe care l-ai scris ia apoi chip în literele caligrafiate. Așa cum Hristos a luat chip de om. După care, cuvântul, logosul născut de tine, moare ca Hristos pe cruce în rândurile pe care le-ai caligrafiat... Mai târziu, tu însuși sau un altul va citi cuvântul scris. Și cuvântul născut din nimic de către tine, și așezat în scris prin caligrafie, așa cum Hristos a fost așezat în mormânt, va învia în gândul altui om.

Cuvintele scrise pot deveni case, dacă sunt scrise de arhitecți, mașini dacă sunt scrise de inventatori, lacrimi sau strigăte de bucurie dacă sunt scrise de poeți... Orice scriere este un simbol al creației ieșite din nimic, al morții și învierii prin cuvânt... Orice caligrafie e o teologie, o cunoaștere a lui Dumnezeu...

Din ziua aceea fiecare literă scrisă sau tipărită îmi aducea aminte – întotdeauna – de mormântul lui Hristos. Pentru mine, a scrie nu e doar o datorie, o plăcere, ci și un act sacru. Chiar dacă

¹ Ioan 1, 1 - 3.

un profesor de caligrafie de la seminar a inventat această teologumenă, această teologie personală a caligrafiei, pentru a-și stimula elevii, ea nu poate decât să înfrumusețeze arta scrisului și nu vatămă prin nimic nici credința, nici Biserica... Simbolica învierii în scriitură și teologia caligrafiei au fost foarte dragi inimii mele de poet în vârstă de șapte ani. Era vârsta când începeam să fac, după libera mea alegere, păcate și fapte virtuozose și să săvârșesc binele sau răul... Era vârsta când nu mă mai puteam împărtăși fără să mă fi spovedit mai înainte, și vârsta când eram pe punctul nu de a-l găsi, ci de a-l inventa pe primul meu dușman în persoana evreiceii Rosa, care-mi dăduse numele de Malac. Era o neînțelegere desigur, dar acest lucru mi-a dovedit că este aproape cu neputință să-ți iubești dușmanul. Din moment ce nu puteam să-i iubesc pe evrei, pe care îi uram chiar, numai și numai pentru că mă numiseră Malac, cum aș fi putut să iubesc un dușman adevărat? Un dușman adevărat, unul care să-mi bată și să-mi înfigă piroane în trupul meu, așa cum au înfipt odinioară soldații piroane în trupul lui Hristos? Cum îl voi putea iubi? Eu care, pentru unul dintre cele mai frumoase cuvinte din lume, am fost pe punctul de a cădea în păcat, de a-l urî pe aproapele meu, ceea ce e același lucru cu a-l ucide? Eram neliniștit acum de viitorul meu și de viața mea veșnică. Mi-am sporit deci atenția. Și atenția mea exagerată m-a condus la un alt păcat foarte grav. Cât pe aici să provoace chiar moartea tatălui meu și să aducă nenorocirea peste întreaga noastră casă și peste mine însumi... Iată despre ce este vorba.

VIII. „Pâinea noastră cea de toate zilele” în gura unui mic mâncător de mămăligă

Eram foarte încântat de faptul că nu aveam încă șapte ani. Și de faptul că furia mea împotriva Rosei și a evreilor care-mi dăduseră porecla de Malac nu avea să fie înscrisă pe lista păcatelor mele. Chiar dacă nu simțisem ură împotriva Rosei, am încercat totuși o furie cumplită împotriva ei. Iar furia e și ea un păcat foarte grav. Mai puțin grav, desigur, decât ura, dar în cărțile Părinților stă scris: *Mâniosul măcar de va învia vreun mort, nu este primit de Dumnezeu*¹. Și eu țineam să evit orice păcat. Mai ales după luna lui septembrie, de când faptele mele urmau să fie înscrise de către îngeri în cartea vieții din cer. De altfel, chiar înainte de luna septembrie, eram în permanență cu ochii în patru. Dar această atenție pe care o dădeam atingerii desăvârșirii a sfârșit prost.

În fiecare duminică, la ceasul al treilea, adică în jurul orei nouă dimineața, ora la care Hristos a fost răstignit² și ora când a pogorât Sfântul Duh peste Apostoli, începe în toate bisericile ortodoxe de pe pământ Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie.

Nici chiar bolnavii nu îndrăznesc să rămână culcați duminica în timpul orelor Liturghiei. Cei care pășesc în biserică în realitate intră în cer. Sfântul Apostol Pavel spune despre creștinii care vin la biserică că vin cu trupul pe Muntele Sionului, în Ierusalimul ceresc, în mijlocul îngerilor, în adunarea biruitoare, în Biserica întâi-născuților, al căror nume este înscris în cer³. La adunarea liturgică sunt prezenți cei care au fost înaintea noastră și care acum sunt adormiți, cei vii și cei ce se vor naște. Fiindcă în biserică, în timpul Liturghiei, timpul nu mai există. A merge duminica la Liturghie înseamnă de fapt a ieși de la noi și a merge în cer. Înseamnă a părăsi împrejurimile, lucrurile, ființele pământești, pentru a ne regăsi, alături de universul întreg, împreună cu Dumnezeu, pentru a-L asculta, a-L privi, a-L mânca

¹ *Pateric*, avva Agaton 19.

² *Marcu* 15, 25.

³ *Evrei* 12, 22 - 23.

și a-L bea. Înseamnă a deveni noi înșine ceea ce suntem prin fire: fii ai lui Dumnezeu și îndumnezeiți.

În slujba Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii există și „Rugăciunea domnească”. Acesta este numele dat rugăciunii *Tatăl nostru*. Rugăciunea pe care o au în comun toți creștinii de pe pământ, fie ei ortodocși, catolici, protestanți, anglicani... Cuvintele acestei mici și frumoase rugăciuni sunt cuvintele lui Hristos însuși. Din această pricină a fost numită *Rugăciunea Domnului* sau *Rugăciunea domnească*.

La biserică, toți credincioșii adunați în sinaxă la Liturghie trebuie să rostească sau să cânte „Rugăciunea domnească”. Dar, pentru a da mai multă importanță, mai multă solemnitate și frumusețe singurei rugăciuni ale cărei cuvinte le avem de la Domnul, „Tatăl nostru” este cântat de cor, adică de cei din adunare care știu să cânte mai bine. Pentru a da și mai multă importanță „Rugăciunii Domnești”, o rostește persoana cea mai importantă dintre cei care se află în biserică. Dacă Liturghia e săvârșită în mănăstire, o rostește starețul sau egumenul. Dacă în biserică e un episcop, atunci o rostește episcopul. Dacă este un mitropolit sau patriarh, rostește sau cântă „Tatăl nostru” mitropolitul sau patriarhul. În catedralele marilor mitropolii o rostea odinioară regele sau împăratul atunci când participa la sinaxă... La Londra, la Paris, la New York, dacă intri într-o biserică greacă în momentul Rugăciunii Domnești, poți vedea un domn plin de prestanță și siguranță citind „Tatăl nostru”. E ambasadorul, ministrul plenipotențiar, sau consulul general al Greciei căruia îi revine sarcina și onoarea de a rosti „Rugăciunea domnească” în calitate de reprezentant al întregului popor... Așa se întâmplă în toate țările ortodoxe. În satul nostru, unde tatăl meu era preot paroh, aveam o biserică în întregime de lemn, acoperită cu șindrilă... Fratele meu mai mic, Nicolae, care este și el preot, tocmai mi-a trimis (în 1968) o fotografie a bisericii tatălui meu. Abia dacă este mai mare decât o casă de lemn, o casă de cioban, un refugiu din vârf de munte. Dar obiceiul este același. Din nefericire, cătunul nostru este foarte sărac, cu adevărat sărac, sărăcia domnește pretutindeni. Nici vorbă de voci frumoase. Limbile, buzele și mâinile celor săraci sunt grele ca securile de care ne folosim pentru a tăia copacii. Suntem săraci în personalități. În mizerie există egalitate. Cum nu eram decât un cătun, nu aveam primar. Altminteri, primarul ar fi fost cel care trebuia să rostească „Tatăl nostru”. Nu aveam preceptor. Nici jandarm. Cum ne lipseau cu totul personajele

importante pe plan social, am căutat măreția pe plan moral. Am ajuns la concluzia că omul cel mai important al satului, cel căruia îi revenea sarcina de a rosti „Tatăl nostru”, trebuia să fie cel mai curat. Cel mai nevinovat. Cel care avea cele mai puține păcate. Și s-a hotărât ca „Tatăl nostru” să fie rostit de un *copil de șapte ani*. El era cel mai important personaj al satului. Cel mai mare teolog. Căci curăția îl face pe om teolog, cunoscător al lui Dumnezeu.

Astfel, în acea toamnă a anului 1923 mi-a revenit mie cinstea deosebită de a rosti în mijlocul bisericii „Rugăciunea domnească”.

„Tatăl nostru” se spune din fața ușilor împărătești ale iconostasului. În fața altarului și în mijlocul naosului – nava bisericii – se găsește de obicei un covor pe care este înfățișat un vultur. Uneori, vulturul este în mozaic sau gravat în pardoseală. Acolo stă episcopul înainte de a intra în altar pentru Liturghie. Vulturul – *aetos*, cum îl numesc grecii – simbolizează pe cel ce plutește deasupra lumii pământești, care trăiește în înălțimi, care cunoaște curăția, înaltul și e vecin cu cerul. Așadar, după ce m-am pregătit întreaga sâmbătă, spălându-mă bine, rugându-mă, postind, mă aflu în acea duminică cu amândouă picioarele pe *aetos*. Pe vultur. În mijlocul bisericii, în stânga mea era amvonul. El simbolizează mormântul lui Hristos pe a cărui lespede s-a arătat în picioare îngerul venit să vestească femeilor învierea Domnului. Urcând în amvon pentru a citi Evanghelia, diaconul simbolizează acest înger. Odinioară se urca în amvon și pentru predică. Dar, din smerenie, când predică, niciun preot nu mai îndrăznește să urce acolo, asemenea îngerului așezat pe mormântul gol. Doar Evanghelia – Cuvântul sfânt – este citită în amvon. Eram deci acolo, cu micile mele picioare pe vultur, așteptând să răsunе *ecfonisul* rostit de tatăl meu:

Și ne învrednicește, Stăpâne, fără de osândă să cutezăm a Te chema pe Tine, Dumnezeu Cel ceresc, Tată!, și a zice:...

În acel moment, cu vocea mea mică, sugrumată de emoție și de credință, am început „Rugăciunea domnească”: *Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău. Vină împărăția Ta. Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ... Aici m-am oprit. M-am făcut alb ca varul. Eram un poet în vârstă de șapte ani hotărât să devin sfânt. Și, printre alte lucruri necesare pentru sfințenie, aveam datoria să nu mint... Și știam că, dacă aș fi continuat „Rugăciunea domnească”, aș fi mințit... Și pentru a nu minți, m-am oprit.*

Știam că, fiind om, eram prin excelență o făptură liberă, autonomă, prerogative divine pe care numai oamenii și îngerii le au. Eram responsabil de faptele și de alegerile mele. Și acum trebuia să aleg repede, fără a pierde o secundă: să mint și să continui să rostesc „Tatăl nostru”, sau să mă opresc. Să nu mai spun „Tatăl nostru”. Singura rugăciune pe care Dumnezeu însuși ne-a învățat-o. Dilema era cumplită. De-o parte, se găsea icoana lui Hristos. Chiar în fața mea. Îl priveam, în dreapta ușilor împărătești, pe iconostas. Mult mai mare decât mine. Chiar El. Dumnezeu. Autorul cuvintelor pe care nu îndrăzneau să le rostesc. Fiindcă le găseam împotriva adevărului... Putea El, Hristos, să ne învețe o rugăciune potrivnică adevărului? În orice caz, ca fiu al lui Dumnezeu, ca om liber de alegerea sa, am refuzat să continui „Tatăl nostru”... Cuvintele rugăciunii nu corespundeau adevărului. Dacă le rosteam, comiteam păcatul minciunii. Acolo, în mijlocul bisericii, adică în plin cer. În fața treptelor altarului ce simbolizează scara lui Iacob¹.

În spatele meu, țăranilor le era milă de emoția mea. Îmi suflau cuvintele rugăciunii. Credeau, sărmanii, că le-am uitat. Că mă emoționasem. Ca orice băietan. Auzeam în spatele meu voci groase de bătrâni care îmi spuneau: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* Crezând că nu aud, și alte voci s-au adăugat. Îmi suflau din ce în ce mai tare *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* Toată sinaxa – toți oamenii aflați în biserică – bărbați, femei, copii și bătrâni, toți repetau ca un disc de patefon stricat: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* În jurul meu, în spatele meu, strigau toți. Iar eu, alb ca varul, cu buzele strânse, refuzam să rostesc împreună cu ei... Nu voiam să mint. Ei credeau că am uitat „Tatăl nostru”. Din spatele iconostasului, sărmanul meu tată, credea și el la fel. Dar nu era adevărat. Știam „Tatăl nostru”. E o rugăciune pe care nimeni n-o uită. Chiar dacă n-o rostește. Chiar dacă nu se mai roagă. Chiar dacă nu mai crede. Fiindcă „Tatăl nostru”, „Rugăciunea domnească”, e cea dintâi rugăciune pe care un copil o învață pe de rost. De pe buzele mamei sale. Dar e mai mult decât o rugăciune care se învață pe de rost. E credința însăși. Un lucru care nu poate fi învățat din cărți. Credința e asemenea căldurii. Nu ți se face cald citind tratate despre căldură. Nu ai credință citind studii teologice. Credința e

¹ SFÂNTUL SOFRONIE AL IERUSALIMULUI, *Commentarius liturgicus* 4, PG 87, 3985A.

Întocmai ca și căldura. Se transmite. Se primește de la mamă. Odată cu căldura sânelui său. A laptelui ei. A buzelor sale. Atunci începi să crezi. Așa cum nu-ți mai este frig atingând ceva cald. Pentru mine, credința e în primul rând căldura mamei mele. E viața însăși. Pentru că această căldură și darurile Duhului Sfânt se transmit. Hirotonia se face prin punerea mâinilor. Mâinile episcopului care are în el Duhul Sfânt ating creștetul și transmit focul Duhului Sfânt și al Preoției. Nici eu, nici ai mei, nu am învățat credința creștină la școală sau la catehism. Nici în alte școli. Ne-a fost transmisă direct, odată cu viața, de către mamele noastre. Așa cum ne-au dat viață, așa cum ne-au dat trup, din propria lor viață și din propriul lor trup... „Tatăl nostru” e întâia rugăciune a credinței noastre. Ea ne face teologi. Căci pentru noi, teologul, nu este cel care a citit multe texte despre Dumnezeu și cele sfinte. Nu, teolog e cel ce se roagă... *Dacă te rogi cu adevărat, ești teolog*¹. Iar rugăciunea prin excelență este „Tatăl nostru”.

M-am întors spre cei care îmi strigau în urechi, spre toți oamenii din satul meu, fiindcă nimeni nu lipsea de la Liturghie, chiar dacă era bolnav, și am vrut să le explic că n-am uitat „Tatăl nostru”. Și că pentru mine, a mă ruga înseamnă a trăi. „Tatăl nostru” e viața mea. Eu însumi. Cum erau atât de proști acești oameni, încât să creadă că am uitat „Tatăl nostru”? Și de ce strigau toți și mințeau aici în biserică? *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* Eu însă nu doream să mint ca ei. Chiar dacă lumea întreagă este de altă părere, când am dreptate nu cedez. Adevărul nu ține de număr. Și adevărul era că nici eu, nici oamenii aflați în biserică, în spatele meu, nici tatăl meu, nici preotul, nimeni din satul meu și din satele învecinate, nu mâncam niciodată, dar absolut niciodată, pâine în fiecare zi sau în fiecare săptămână. Nici chiar în fiecare lună. Am fi putut jura că mâncam pâine doar o dată sau de două ori pe an... Și când nu mănânci pâine decât foarte rar în viață, cum să vii în mijlocul bisericii – adică în cer – și să spui: *Pâinea noastră cea de toate zilele*.

— Noi nu avem pâinea cea de toate zilele, Doamne, am spus cu voce joasă. Și m-am retras. Și toți oamenii au continuat în locul meu, în cor, „Tatăl nostru”, reluându-l de acolo de unde l-am întrerupt eu, zicând: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi*. Am luat-o la goană și m-am ascuns în spatele

¹ EVAGRIE PONTICUL, *Despre rugăciune* 60 [FR1, 1947, p. 81].

bisericii. În ierburile cimitirului. Și am plâns. Privind cerul albastru de duminică. Și am vorbit cu Dumnezeu. Cu îndrăzneală – cu *parrhesia*: „Cum aș fi putut să Te mint? Tu, Care ești Tatăl nostru Cel din cer, știi că noi, sărmanii moldoveni, care trăim pe râul Ozanei, în ținutul Neamț, în Moldova, știi bine că noi nu suntem destul de bogați ca să mâncăm pâine în fiecare zi. De ce să cer un lucru pe care nu-l avem. Pe care nu l-am avut niciodată? Și pe care nu-l vom avea poate niciodată? Și de ce să mă prefac că am această pâine în fiecare zi, și să las să se creadă că nu facem altceva decât să-Ți cerem să nu ne lipsești de ea de acum înainte? Nu. Tu ne-ai învățat să nu mințim. De ce să venim la biserică să Te mințim? Mai cu seamă că noi Te iubim. Și nimeni nu Te poate minți, fiindcă Tu vezi totul. Pretutindeni!

Am plâns. M-am gândit. M-am întristat. Mă întrebam dacă n-ar fi trebuit să caut o soluție mai bună. Fiindcă totdeauna, în orice împrejurare, există o soluție mai bună. Dacă nu o vedem, asta nu înseamnă că ea nu există.

Sigur e faptul că, dacă aș fi afirmat în fața lui Dumnezeu, în mijlocul bisericii, că mâncăm pâine în fiecare zi, noi ceilalți, sătenii, eu, tatăl meu și toți ceilalți moldoveni, am fi mințiți. Or a minți nu este o soluție bună. Aș fi putut spune adevărul. Dar atunci aș fi schimbat „Rugăciunea domnească”. Aș fi comis un sacrilegiu. Aș fi putut spune, pentru ca ea să corespundă adevărului: *Pâinea noastră, pe care o mâncăm de două sau de trei ori pe an, dă-ne-o nouă astăzi...* sau dă-ne-o nouă din când în când... Dar nu poți schimba o rugăciune. Și mai ales singura rugăciune care ne-a fost învățată nemijlocit de Domnul¹. Desigur, dacă aș fi avut curajul să schimb „Rugăciunea domnească” zicând: *dă-ne nouă pâine în fiecare zi*, Dumnezeu ne-ar fi dat-o. E sigur. Fiindcă a spus: *Orice veți cere de la Tatăl în numele Meu va da vouă*².

Chiar și astăzi am siguranța că datorită rugăciunii mele, Dumnezeu, Tatăl nostru din cer, ne-ar fi dat pâinea. Printr-o minune. Nouă. Tuturor. În fiecare zi. Chiar dacă această pâine ar fi trebuit să cadă din cer. Doar a mai făcut-o deja odinioară, în pustie. Cu evreii. Putea face același lucru și aici, pe versantul răsăritean al Carpaților. Cu noi. Cu românii. Dar nu i-am cerut Domnului această pâine de fiecare zi. Deși eram sigur că aș fi dobândit-o. Fiindcă noi, țăranii de munte, din ținutul Neamț, din

¹ *Matei 6, 9 - 13; Luca 11, 2 - 4.*

² *Ioan 16, 23.*

Baia, din Suceava, din Bucovina, nu ne-am fi putut obișnui niciodată să mâncăm în fiecare zi pâine. Nu. Chiar dacă această pâine ar fi căzut din cer. N-am fi mâncat-o. A mânca în fiecare zi pâine, după poftă, ar fi fost pentru noi un dezmaț. O lăcomie. Un desfrâu. O risipă.

Pâinea e scumpă. Prea scumpă pentru noi. Peste posibilitățile noastre. Ar fi fost un păcat să mănânci un lucru atât de scump. Ar fi fost ca și cum am fi mâncat argint, sau aur, sau pietre prețioase. Cu lingura. Se povestea că există oameni care mănâncă pâine în fiecare zi. Am auzit noi spunându-se aceasta. Ba chiar că există oameni care mănâncă pâine nu numai în fiecare zi, ci de mai multe ori pe zi... Mai târziu, aveam să constat că astfel de oameni există.

În munții mei, acest lucru era de neconceput. Desigur, la noi se cultivă grâu. Dar cum se cultivă florile rare. Pentru prestigiu. Pentru frumusețe. Și mai ales din evlavie. Pentru că se știe că bobul de grâu este simbolul chipului lui Hristos. Dar nu se poate vorbi cu adevărat de cultivarea grâului. Nu. Mai întâi, țara este săracă. Grâul e o plantă burgheză. O cereală nobilă. Rădăcinile sale sunt ca oamenii care nu pot umbla cu picioarele goale la noi. Pământul e prea pietros pentru ei. Rădăcina de grâu este ca pielea sensibilă a oamenilor de la câmpie. Rădăcinii de grâu nu-i place să se înfigă între pietrele noastre. Grâului îi place pământul moale, gras, de la câmpie... Dar nu numai pământul sperie grâul. Și înălțimea. Grâul e o plantă de câmpie. Nu-i place să urce la munte. Nu-i place să se cațere pe înălțimi. Ca secara, de pildă... O! Secara cu tulpinile sale lungi ca ciocul de barză se cațără pe stânci ca o capră. Ca o cămilă. Grâul e burghez. Deloc îndrăgostit de aerul pur al înălțimilor. Și de vârfuri. Și apoi mai e clima. Nici ea nu-i place grâului. Când respiri la noi, e ca și cum ai gusta o băutură tare. Simți aerul în plămâni. Tonic. Alcool adevărat. Ozon pur. Dar dacă nu se cultivă grâul, e mai cu seamă din pricina nenorocirilor noastre istorice. Timp de două mii de ani cât a durat istoria noastră, am fost tot timpul gata de fugă. Să ne refugiem altundeva. Năvălitorul de la răsărit putea veni în orice clipă. La ce bun să cultivi pământul, dacă barbarii veneau să strivească sub copitele cailor toate culturile?... Și pentru că, în ciuda istoriei, trebuia să ne căutăm hrana în pământ, a trebuit să cultivăm porumb. O plantă mai puțin fragilă decât grâul. Ea singură înlocuiește toate celelalte alimente. Carnea, legumele și brânza, totul... Porumbul e grâul săracilor. A celor mai săraci oameni de pe pământ. Noi, moldovenii, suntem

mâncători de porumb. Îl mâncăm fiert, cald sau rece. Mâncarea făcută din el se numește mămligă sau mălai. Este același lucru ca *polenta* italienilor, ca mâncarea de porumb a locuitorilor spanioli din Asturia, a celor din Mexic și din alte țări din America Latină... În fiecare zi, noi mâncăm mălai. Pâinea e o hrană împărătească. Prea nobilă pentru noi. De aceea e rezervată zilelor de sărbătoare. De mare sărbătoare. Și nu este o hrană. Este ca o prăjitură. E desertul. Pâinea este o mâncare pentru domni... La Târgul Neamț, capitala ținutului Neamț, pe râul Ozana, în zilele de târg, pentru a sărbători vinderea unui cal, a unui porc, a unei vaci sau o altă afacere bună, țăranii intră cu sfială în singura brutărie din oraș, aflată pe strada principală, foarte aproape de catedrală, de hotelul orașului și de monumentul eroilor. Și cumpără o jumătate de pâine. Sau un sfert. Mănâncă împreună cu familia mămliga, iar după ce și-au șters buzele și mâinile, rup pâinea și o gustă... Este dulceața dulceților... Ospățul Domnului. Acest ospăț, pe care-l văd pe toate icoanele, îl înțeleg mai bine decât toți ceilalți. Fiindcă știu că pâinea e sfântă. În ea însăși. A o atinge e deja o fericire. A o rupe e deja o sărbătoare. A o duce la buze... Aceasta este pâinea pentru noi. Pâinea o mâncăm cu evlavie. Cu reculegere. Privind cerul. Știind că e deja sărbătoare. Căci mâncăm pâine. Trupul lui Hristos. Și nu o mâncăm în fiecare zi, așa cum ne rugăm.

Aceasta este pâinea la noi. Cum aș fi îndrăznit atunci să vorbesc în fața Domnului de *pâinea cea de toate zilele*? Și să mint! Să mă mint nu numai pe mine, ci și pe toți ceilalți. Fiindcă nu se spune: Tatăl meu care ești în cer, ci Tatăl *nostru* care ești în cer. Ne adresăm lui Dumnezeu Tatăl în numele fraților noștri... Altfel, nu-L putem numi Tată. Dacă nu suntem cu adevărat frații tuturor oamenilor de pe pământ.

— Pedepsește-mă, Doamne!, am strigat. Prăvălește trăsnetul peste mine! Prefă-mă în statuie de pucioasă sau de sare, dacă am păcătuit! Dar nu puteam spune *pâinea cea de toate zilele*, pentru că la noi aceasta nu există...! Și am plâns îndelung.

Mai târziu, i-am căutat - în tot pământul - pe mâncătorii de mălai. Ca pe niște frați ai mei. În Mexic. În Italia. Chiar și în Franța, în jurul râului Pau. Am auzit zicându-se că din punct de vedere teologic, noi, mâncătorii de mămligă, nu suntem - dacă se iau lucrurile „ad litteram” - nici oameni, nici creștini. Nu putem fi. Căci pentru a fi om, trebuie să mănânci pâine. Hrana omului e pâinea. Semnul care-l deosebește pe om de celelalte făpturi ale pământului. Fiindcă, afirmă teologul bizantin, în afară

de pâine *nimic nu este aliment propriu-zis omenesc, ci o hrană comună tuturor animalelor: poamele fiind îndeosebi hrana celor zburătoare și erbivore, iar carnea a celor carnivore. Vom numi omenesc ceea ce este propriu omului singur: or, a avea nevoie să frământa pâine pentru a mânca și să tescuiască vin pentru a bea e un lucru propriu doar omului*¹.

Mai târziu, am aflat că și porumbul e fața lui Hristos, la fel ca și grâul. Porumbul e înrudit cu grâul. Grecii și românii îl numeau *zea*. Dacă ne luăm după dicționar, cuvântul francez *maïs* - care înseamnă porumb - e un cuvânt de origine haitiană. În multe regiuni însă el se numește *grâu turcesc*, sau *grâu spaniol* sau *grâu indian*... Fiindcă este grâu. Dacă pentru prescurile de la Liturghie, se folosește numai grâul, și dacă porumbul, asemenea celorlalte cereale, e exclus de la altar, e doar pentru că facem exact ce a făcut Hristos. Pe vremea Sa în Palestina se mânca pâine... Aceasta am aflat-o mult mai târziu. Dar porumbul nu e o cereală necurată. Chiar dacă nu se folosește pentru a coace prescuri. Și noi, mâncătorii de mălai, putem fi creștini tot atât de bine ca și mâncătorii de pâine. Și tot atât de oameni.

Dar în duminica aceea, în care n-am vrut să mai continui „Tatăl nostru”, nu știam toate acestea. Și mama mea, minunata mea mamă preoteasa, martoră la eșecul meu, nu mi-a îngăduit să intru în casă. Îmi reproșa că am comis un sacrilegiu. În ochii ei a nu ști „Tatăl nostru” era mai mult decât un păcat.

— Pentru acest sacrilegiu vei atrage asupra ta, asupra părinților tăi și întregului sat, mânia lui Dumnezeu. Dumnezeu ne va lovi din pricina ta și a păcatului tău, cum i-a lovit pe egipteni cu cele zece plăgi...

Eram înspăimântat. Și chiar în acea clipă am simțit un miros sinistru de benzină împânzind satul. Un miros de iad. Așa ceva nu se mai simțise înainte la noi. Afară, în fața casei parohiale, se afla un camion militar. Un camion imens. Și șoferul striga:

— Spuneți-i părintelui Gheorghiu că a sosit bumbacul din Egipt!...

Am leșinat de spaimă. Fiindcă mama preoteasă tocmai mă amenințase cu cele zece plăgi ale Egiptului care ne vor lovi din pricina mea. Și tocmai în acea clipă, am simțit mirosul de iad (care nu poate fi decât cel de benzină) și am auzit vocea care anunța că a sosit bumbacul din Egipt... Bumbacul era, desigur, întâia plagă a Egiptului venită peste noi din pricina faptului că

¹ SF. NICOLAE CABASILĂ, *De vita in Christo*, PG 150, 389C.

eu, care mâncasem zi de zi doar mălai, n-am vrut să spun *pâinea noastră cea de toate zilele*.

IX. Bumbacul egiptean

Sosirea bumbacului în fața casei parohiale în acea duminică dimineața, după Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie, a fost socotită de mama preoteasă drept pedeapsa neîntârziată a sacrilegiului meu. Bumbacul era fulgerul. Căzut din cer. Din pricina mea.

Înfurierea e un păcat. Dar există și o mânie sfântă. Era starea permanentă a mamei preotese. Fiindcă sfinții îndeamnă să ne înfuriem împotriva răului și a demonilor¹.

Se spune de asemenea: *Mânia obișnuiește mai mult decât celelalte patimi să tulbure și să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi și folosește cât se poate de mult. Căci atunci când ne folosim de ea fără tulburare împotriva celor necuvioși sau într-un fel sau altul neînfrânați, ca, sau să se mântuiască sau să se rușineze, atunci prilejuim sufletului un spor de blândețe; fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptății și al bunătății lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori, mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului vigoare, scăpându-l de moleșală. De asemenea, nu încape nicio îndoială că mâniindu-ne împotriva duhului stricăciunii, când suntem în mare întristare și descurajare, mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu, Care ne-a zidit, mai degrabă ca o armă a dreptății. Dacă s-ar fi folosit Eva de ea împotriva șarpelui, n-ar fi fost robită de acea plăcere pătimasă. Mi se pare că cel ce se folosește cu neprihănire de mânie, din râvna cuvioșiei, se va afla mai cercat în cumpăna răsplătirilor decât cel ce nu se mișcă nicicum spre mânie din pricina greutății de a se mișca a minți²...*

— Bumbacul e o iarbă a diavolului, a spus mama mea. Ca și tutunul. V-ați pierdut nasul? a întrebat ea. Nu simțiți duhoarea iadului ce molipsește satul de la sosirea bumbacului?

Bumbacul nu e o plantă a diavolului. Nici o iarbă a iadului. Dimpotrivă. Avea însă dreptate să spună că bumbacul puțea. Un miros înspăimântător domnea în tot satul. Și ne făcea să ne

¹ EVAGRIE PONTICUL, *Praktikos* 15, PG 40, 1225B.

² SFÂNTUL DIADOH AL FOTICEII, *Capita de perfectione spirituala* 62 [FR1, 1947, p. 359].

gândim la iad. Mai întâi, duhoarea benzinei. Apoi, mirosul tutunului.

În fața bisericii, în mijlocul satului, oamenii veniți cu camionul de bumbac fumau. Toți. Fără să se oprească. Fumau tutun negru. Nimeni din sat nu fuma. Și chiar dacă rude stabilite altundeva veneau să ne viziteze, niciunul, oricât de necredincios ar fi fost, nu-și aprindea niciodată o țigară, mai ales duminică dimineața. Cel mai bun lucru de la noi era aerul curat. Și tocmai pe acesta îl spurcau însoțitorii bumbacului cu mirosurile lor. Care duhneau și a alcool. Ne aduceau bumbac, spuneau ei. Dar noi nu am cerut niciodată bumbac. Și, la drept vorbind, nici nu știam ce-i bumbacul. Însoțitorii convoiului scui-pau, fluierau și se uitau la fetele care ieșeau de la biserică cu priviri ce erau adevărate violuri. În acea duminică mi-am dat seama că poți viola o fată cu privirea. Că Sfânta Scriptură are dreptate: *Păcatul făcut cu privirea e asemenea păcatului făcut în trup*. Aceste atitudini au scandalizat-o pe mama mea. Și au înfuriat-o. Împotriva bumbacului. Fiindcă bumbacul era toate acestea. Eu nu știam că bumbacul e o plantă. Nimeni nu o văzuse până acum. Bumbacul era pentru mama mea mai întâi „Tatăl nostru” pe care-l uitasem eu. Apoi, rușinea pe care a simțit-o din această pricină. Teama de blestem. Dar, mai era ceva. Pe lângă atitudinea însoțitorilor și a mirosurilor urâte. Era presentimentul că bumbacul va aduce nenorocire în sat. Și blestemul cerului. Presentimentele nu pot fi demonstrate. Nu pot fi explicate. Ca toate femeile, mama preoteasă ar fi sacrificat totul, ar fi fost în stare să-și dea viața pentru ceea ce presimțea, pentru ceea ce învățase datorită simțului ei suplimentar, al șaselea simț, pe care-l are orice femeie. Bărbații n-au acest simț. Mama preoteasă era sigură că acest camion aducea în sat nu bumbac, ci cele zece plăgi ale Egiptului. Și ar fi dat orice ca să împiedice descărcarea lui. Și pentru a-l face să plece înapoi cât mai repede cu putință. Despre bumbac spunea niște aiureli. Lucruri care nu stau în picioare din punct de vedere logic. Științific, rațional, era o nebunie din partea ei să se înfurie și să spună astfel de cuvinte împotriva bumbacului. Dar, după cum se va vedea, avea dreptate. Bumbacul aducea odată cu el nenorocirea. O simțea. Era sigură de aceasta. Și dorea să se pună de-a curmezișul pentru a împiedica dezlănțuirea lui. Dar logic, rațional, nu putea să ne demonstreze certitudinea sa. Era asemenea cailor care, iarna, pe un drum de munte, simt cu câteva minute înainte avalanșa care va înghiți împreună pe ei, sania și stăpânii lor. Și caii nu mai

înautează. Vor să se întoarcă din drum. Omul din sanie îi biciuiește. Caii nu pot să explice. Nu pot să spună că, dacă merg înainte pe drum, în câteva clipe vor fi toți înghițiți de avalanșă. Refuză pur și simplu să înainteze. Și se lasă biciuiți. Până la sânge. Exact în această situație se găsea mama preoteasă. Se acoperea de ridicol. Dar avea certitudinea că odată cu bumbacul va veni și nenorocirea.

— Bumbacul e o plantă binecuvântată, a explicat tatăl meu. Nu te face de răs blestemându-l. Așa cum mălaiul și grâul au fost create de Domnul pentru a-i hrăni pe oameni, tot așa bumbacul a fost creat pentru a-i îmbrăca.

— Bumbacul e o iarbă a diavolului, se încăpățâna mama preoteasă. Din pricina aceasta Biserica oprește ca acoperămintele Sfintei Mese să se facă din pânză de bumbac. Bumbacul este interzis pentru antimise, odăjdii, veșminte și celelalte pânze sfinte. De ce? O știi prea bine. Fiindcă este o iarbă a diavolului. Nu-l lăsa să intre în casa parohială...

Tatăl meu nu o putea contrazice. Pentru pânzele care acoperă Sfânta Masă, pentru acoperămintele Sfântului Potir, Sfântului Disc și pentru Sfântul Antimis se prevede în mod expres ca ele să fie făcute din mătase și in. Bumbacul este exclus. Nici măcar nu e pomenit. Deci este interzis. Ca și mălaiul. Iar omoforul episcopului trebuie să fie din lână de miel. Nici pomeneală de bumbac. Nicăieri...

— Nici mălaiul nu este menționat nicăieri în Sfânta Scriptură și nu este folosit la Liturghie, a spus tatăl meu. Cu toate acestea, nu este o plantă a diavolului. Doar îl mănânci în fiecare zi. E hrana noastră cea de toate zilele.

— Aranjează tu lucrurile astfel încât această plantă a diavolului să nu fie descărcată sub acoperișul casei parohiale, a spus mama preoteasă. Și plângea. Nu mai putea pleda. Pentru a împiedica nenorocirea pe care o simțea venind. Dar care era sigură că va veni. Odată cu bumbacul. Dar a cărei iminență nu o putea demonstra...

— Oamenii care au adus bumbacul au ordin să-l descarce în casa parohială. La noi.

— De ce nu la cârciumă? a întrebat mama. Și a continuat: Ierburile și băuturile diavolului, alcoolul, tabacul, bumbacul trebuie depozitate la cârciuma satului. Nu la biserică. Nu în casa parohială. Lucrurile diavolului să meargă în casa lui Satana. La cârciumă. Nu în casa Domnului.

Trebuie precizat și repetat, că mama preoteasă nu era superstițioasă. În ciuda aparențelor. Era pur și simplu o femeie. Vedea lucruri pe care bărbații nu le văd. Și se opunea invocând argumente ilogice, rostind cuvinte prostești – despre ierburile diavolului sau ierburile lui Satana – pentru că n-avea alte mijloace de a se opune descărcării bumbacului în casa sa. Sub acoperișul ei.

Tatăl meu era asemenea tuturor țăranilor de la munte care, în fața încăpățănării cailor și în fața încăpățănării femeilor, se încred în lucrurile pe care nu sunt în stare să le vadă.

Dar în duminica aceea, în problema bumbacului, tatăl meu nu putea face nimic. Trebuia să spună nu mamei preotese. Prin intermediul autorităților bisericești, guvernul trimesese un camion de bumbac pentru a fi împărțit la un preț de nimic țăranilor. Era mai degrabă un dar. Tatăl meu trebuia să primească bumbacul, să confirme primirea și să-l distribuie. Să încaseze valoarea lui în bani, să înscrie în formulare speciale numele primitorului, cantitatea primită și suma plătită... Era un ordin. O misiune pe care, în calitate de preot, tatăl meu trebuia să o îndeplinească. Căci un preot primește daruri de la Dumnezeu, dar aici pe pământ, ordinele le primește de la episcopi și de la guvernanți...

— Nu văd nicio nepotrivire între preoție și faptul de a împărți bumbac săracilor, a spus tatăl meu. Este o lucrare socială.

— E neguțătorie, a spus mama preoteasă... Tu, care ai preoția, te vei așeza la această masă cu cântarul ca să vinzi bumbac creștinilor, primind în schimb bani... E un lucru nedemn de un preot. Preotului îi este interzis să fie negustor prin canonul 76 al Sinodului V Ecumenic.

— Nu e comerț. Prețul de vânzare al bumbacului este de nimic.

— Nu e vorba de preț. Problema este că astfel preotul devine un negustor. Vinde și primește bani. Cântărește, măsoară, socotește... Știi doar că Hristos a luat biciul și i-a bătut pe negustorii din Templu cu mâna Sa sfântă, așa cum sunt bătute câinii răi. Citești asta în Evanghelie în fiecare zi! Și acum, iată că iei locul negustorilor din Templu. Faci din casa parohială o prăvălie. Dar Hristos va coborî și te va lovi cum i-a lovit pe negustorii din Templu. Lovită voi fi și eu și copiii tăi. Și toți creștinii. Pentru că au acceptat ca preotul lor să vândă marfă și să-și întineze preoția...

Între timp, au început să golească mobilele din odaia din faţă numită şi camera de oaspeţi. În munţii noştri, în fiecare locuinţă există o odaie care rămâne de obicei nelocuită. În această odaie urmează să fie găzduit Hristos dacă va bate într-o zi la poarta noastră, îmbrăcat în pelerin, bătrân, străin. Această încăpere nu se deschide decât la Paşte şi la sărbătorile onomastice. Aici se păstrează şi icoanele, şi celelalte lucruri de valoare. În odaia din faţă se găsesc de obicei obiectele pe care femeia le-a primit drept zestre la nuntă şi pe care le va da fiicelor ei la căsătorie. Acum, toate lucrurile din odaia din faţă a casei parohiale erau scoase pentru a depozita acolo bumbacul egiptean. La ordinele celor patru oameni care l-au adus, țăranii începeau să-l descarce. Toată lumea era foarte curioasă să vadă ce anume ne trimisese guvernul prin intermediul Bisericii. Pentru o clipă, nu se vedeau decât nişte baloturi mari, foarte murdare. Dar nu era o murdărie ca la noi. Desigur, şi noi eram murdari. Însă murdăria baloturilor de bumbac era o murdărie necunoscută pe la noi, o murdărie făcută din gudron luat din calele vapoarelor şi a magaziiilor din marile porturi internaţionale. Aceste baloturi încercuite cu sârmă adunaseră murdăria tuturor locurilor pe unde trecuseră. O murdărie de culoarea ruginii. Culoarea murdăriei prin excelenţă. O culoare în care intră culorile tuturor celorlalte murdării: a sângelui, a noroiului, a ruginii, a jegului, a uleiului, a gunoiului uman şi animal, a prafului de la tropice, din marile oraşe şi litorale... Noi nu mai văzuserăm niciodată o murdărie de o culoare atât de perfectă. Aşa trebuia să fie şi culoarea iadului. Căci cuprindea toate nuanţele pe care le puteau avea nenumăratele murdării ale pământului. Aceste baloturi murdare au fost încărcate pe umerii sătenilor şi aşezate, unul peste altul, în odaia din faţă a casei parohiale. Nu erau grele. Erau vreo sută. După descărcare, camionul a plecat. Tot satul era adunat pentru a vedea bumbacul. Dar baloturile nu trebuiau deschise decât a doua zi. În prezenţa reprezentanţilor Cooperativelor de Stat care dădeau ultimele instrucţiuni cu privire la distribuie, preţ de vânzare, mod de plată (căci se plătea în rate), şi apoi cu privire la folosirea bumbacului şi la avantajele sale asupra celorlalte materiale în ce priveşte confecţionarea veşmintelor.

Acest transport de bumbac făcea oficial parte din planul de modernizare a României. În realitate, în tratatele comerciale, fiecare guvern încearcă să-l facă pe partenerul său să cumpere articole şi mărfuri de care vrea să se debaraseze. Există

Întotdeauna mărfuri perfect inutile, pe care fiecare guvern le cumpără pentru a completa lista de schimburi și a face o favoare partenerului său. S-au văzut de exemplu țări de la ecuator acceptând în contractele de schimb pluguri de zăpadă pe care Rusia voia cu orice preț să le vândă. Și care au fost descărcate la tropice. Bumbacul descărcat în duminica aceea în casa parohială, la noi, era chiar bumbac din Egipt. Tatăl meu mi-a arătat floarea în dicționar. Semăna cu păpădia. Dar bumbacul care crescuse în Egipt aparținea Angliei, care îl vânduse filaturilor din nordul Franței; acestea, la rândul lor, l-au vândut în Germania, iar Germania ni l-a vândut nouă, românilor. După ce trecuse prin atâtea mâini și prin atâția intermediari, livra de bumbac ne costa în jur de o tonă de petrol brut. Dar uneori se întâmplă să primești o cutie de chibrituri suedeze pentru un vagon de benzină. Jocul schimburilor comerciale e foarte complicat. Și mai imprezizibil decât jocul de bacara. Cum bumbacul primit fără să fi fost comandat era pe punctul de a putrezi în depozite, a început să fie împărțit țăranilor prin intermediul Cooperativei și cu ajutorul Bisericii. Țăranii nu mai văzuseră așa ceva niciodată. Dar trebuiau să-l folosească în loc de în. Pentru cămășile lor, pentru hainele și covoarele lor.

Prima noapte pe care am petrecut-o cu bumbacul din Egipt sub acoperișul nostru a fost o noapte de neliniște. Neliniștea se simțea pretutindeni. Până și în nărilor noastre. A doua zi, funcționarii de la Cooperativă au venit și au deschis baloturile. În imense papiote, bumbacul era împachetat în hârtie albastră. Și această hârtie albastră era gudronată. Parafinată. Dezinfectată. De acolo, dinăuntru, ieșea un fir. De un alb murdar. Ca zăpada călcată în picioare. Femeile au încercat firul cu dinții. Era tare. Avea culoarea albului trist al zăpezii rămasă câțva timp pe marginea drumului. Nimic pe lume nu e mai trist decât un alb murdar. Pe măsură ce se deschideau baloturile, era aruncată hârtia albastră parafinată, gudronată, dezinfectată, grasă ca și cum ar fi fost impregnată cu ulei și cu petrol pentru a fi arsă. Au venit copiii să se joace cu hârtia albastră. Și-au făcut coifuri. Zmei zburători. Și toți copiii satului s-au murdărit pe mâini și pe față de murdăria fetidă, grasă, cu care era impregnată hârtia albastră. Albastrul era al unui cer curat, un cer de luna mai târât în noroi și călcat în picioare. Era foarte trist. Pe pământ și în cer sunt sute de nuanțe de albastru. Cel al hârtiei grase care învelea bumbacul era sinistru. Mizerabil. Dezolant. Un albastru de iad. Și într-o singură zi, toți copiii satului s-au murdărit pe mâini și pe

față, pe păr și pe haine de această mizerie. De asemenea și câinii care credeau că această hârtie era comestibilă. Și murdăria grasă și urât mirositoare a trecut de la copii și de la câini la pisici, la vaci, la boi. Vântul purta hârtia murdară și împruțită pretutindeni. Tot satul era murdar. Și mirosea murdar. Iar mama preoteasă știa că murdăria și mirosul iadului însemnase copiii, animalele, zidurile, chiar copacii și iarba, pentru ca trăsnetul blestemului care avea să cadă să-i poată repera. Murdăria adusă de bumbac, și pe care noi toți am atins-o, murdărindu-ne, era semnul care ne însemna pentru trăsnet.

Dar, oricât de ciudat ar putea părea, cu excepția mamei preotese, lumea n-a dat atenție decât calităților și avantajelor bumbacului. A fost apreciat. A fost pus în războaiele de țesut. Numaidecât. A fost încercat. A fost găsit superior inului. Și a fost cumpărat vânzând ouă, pui și vaci evreilor. Oamenii veneau la casa parohială, cu bani. Tatăl meu era tot timpul în odaia din față. Se făcea coadă de dimineața până seara. Pentru a i se aduce banii. Și pentru a lua bumbac. Pe care voiau să-l folosească pentru cămăși, pentru haine, pentru rochiile mireselor, pentru pantalonii și cămășile bărbaților. Bumbacul din Egipt trebuia să înlocuiască inul. Era foarte ieftin. Trebuia plătit un sfert la primire iar restul într-un an. Tatăl meu scria numele fiecărui cumpărător pe foi mari, ca un contabil. Scria cantitatea cumpărată, suma plătită și cea care rămânea de plătit. Din acest punct de vedere, am remarcat că mama preoteasă avea dreptate. Tatăl meu făcea o muncă de vânzător. Dar era pentru binele pământesc al oamenilor. L-am iertat.

— Rostul preotului e să-i îndumnezeiască pe oameni, să-i sfințească, nu să contribuie la progresul social, zicea mama. Alți oameni trebuie să se ocupe de cele pământești. Mai pricepuți. Mai calificați. Preoții au primit Duhul Sfânt pentru a îndumnezei lumea. Nu pentru a face să progreseze viața pământească.

Mama preoteasă nu putea să suporte acest spectacol înfricoșător: căderea unui preot în istorie. În social. Era mai cumplită decât căderea lui Adam și a Evei. Adam și Eva au fost alungați din cer pe pământ. Dar de la venirea lui Hristos, datorită preotului, omul a putut urca din nou la cer. Și datorită flăcărilor Preoției (care-l face superior îngerilor, fiindcă îngerii nu pot ierta păcatele) preotul îi poate face pe oameni să urce la cer. În Rai. Poate face cerul prezent pe pământ. Dar dacă el, preotul, cade din cer în istorie, în politică, în pământesc, cine ne va mai păzi cerul pe pământ? Cine? Nimeni, nici chiar îngerii. Vânzând

bumbac – credea mama preoteasă – tatăl meu cădea din cer pe pământ. Cea mai cumplită cădere. Și cea mai mare nenorocire la care se poate expune omenirea. Căci fără preot, cerul e pierdut. E mai rău decât căderea îngerilor căzuți și deveniți diavoli.

Mama preoteasă n-avea, desigur, nimic împotriva bumbacului, nici împotriva binefacerilor lui. Dar bumbacul era afacerea laicilor. Dumnezeu a dat preoților flacăra preoției, această flăcără pogorâtă din cer la Cincizecime peste Apostoli, ca ei să săvârșească pe pământ îndumnezeirea omului inaugurată de Hristos. Mama preoteasă – a cărei familie număra preoți de veacuri – nu a vrut să atingă, nici să privească bumbacul. Se ruga în toate zilele, citea acatiste. Așteptând ca nelegiuirea să se sfârșească. Și casa parohială să înceteze a mai fi o prăvălie. Iar preotul să înceteze a mai fi un negustor de bumbac și să se întoarcă la lucrarea sa cerească.

Femeile satului au țesut primele fire. Au făcut cunoștință astfel cu faimoasa fibră. S-a văzut că e bună. Dacă s-ar fi putut, ar fi înlocuit de acum înainte cu totul inul cu bumbacul. Acest lucru o întrista pe mama preoteasă. Pentru ea, preotul primise harul ca să-i facă pe frații săi vrednici de împărăția cerului. Preotul era un om investit de Dumnezeu ca să aducă fraților săi fericirea în viața veșnică. În cer. Nu pentru a-i face fericiți aici, pe pământ. Nu. Aici jos fericirea e cu neputință. Pentru ca oamenii să fie mai puțin nefericiți, ca ei să trăiască mai bine, într-o societate pământească mai bună, nu există decât un singur mijloc. Să devină mai buni. Era o lucrare sfântă. Cu ajutorul lui Dumnezeu. Prin harul de sus. Transmis preoților. Și pe care preoții îl transmiteau fraților lor și tuturor făpturilor. Dacă se ocupa de progresul social, preotul devenea asemenea fabricanților de cărămizi care nu mai pot privi cerul. Preoția sa venea din cer. În social, preotul se afla în noroi. Doar în noroi. Fiindcă din acesta se fac cărămizile. Pentru mama preoteasă, îndepărtându-și ochii de la singurul Stăpân Care este în cer, pentru a se ocupa de social, preotul comitea o trădare. Mai mult, mama preoteasă nu credea în fericirea pământească. Ea ne citea din *Pateric* pasajele în care se spune că toți cei ce vor să înfăptuiască Raiul pe pământ sunt asemenea fabricanților de cărămizi. *Căci demonul care aduce vătămare și stricare oamenilor se străduiește să-i împiedice pe cei ce ascultă de el de-a privi spre cer, îndemnându-i să se plece spre pământ și să lucreze lutul din ei înșiși pentru a face cărămidă. Căci orice plăcere trupească vine din pământ și apă, fie că e din cele dorite*

pentru pânțele sau oștețe, fie din cele ce țin de îmbogățire. Iar amestecarea acestor plăceri alcătuiește și se numește lutul. De acesta umplându-se cei setoși de plăcerile lui nu vor socoti niciodată umplută lărgimea doritoare de plăceri, ci umplând-o pururea, iarăși se face goală prin curgere. Cel ce face cărămizi, fiind dus mereu de altă pornire, va înțelege ușor ghicitura. Căci cel ce-și împlinește pofta lui prin ceva din cele dorite, de-și îndreaptă pofta spre altceva, se află iarăși gol de aceea. Și de se umple de aceasta, iarăși se află gol de altceva, și lărgit pentru aceea. Și așa nu încetează niciodată să lucreze pofta din noi, până ce nu vom ieși din viața trupească¹.

Am plâns amar auzind-o pe mama preoteasă acuzându-l pe tatăl meu.

Împărțind bumbacul, cântărindu-l, primind banii, scriind cifre și făcând socoteli, el făcea așadar cărămizi. Desigur, le făcea un serviciu fiilor săi, țărani săraci. Dar rămânea totuși un fabricant de cărămizi.

Un preot n-are decât un singur episcop: pe Hristos. O singură societate: Împărăția cerului. O singură activitate: să-i îndumnezeiască pe oameni, să-i facă cetățeni vrednici ai veșniciei. Biserica și preotul sunt ca niște flori de orhidee care-și au rădăcinile înfipite în cer, nu în pământ. Biserica și orhideele își trag seva, substanța lor, chiar din cer, iar nu din pământ ca restul plantelor.

Pe mama o întrista și faptul că-i vedea pe săteni făcându-și țesături din bumbac. Pentru ea, era ca și cum ar fi făcut prescuri din mălai. Era un sacrilegiu. Pentru că inul era o plantă care avea un loc de cinste în Templul lui Dumnezeu. Inul nu poate fi înlocuit de bumbac. Nici grâul de mălai.

— Inul e simbolul curăției, explica mama preoteasă. Nicio țesătură de pe pământ nu poate fi curățată mai ușor, mai adânc, decât țesătura de in. Niciodată țesătura de in nu se încăpățânează să păstreze murdăria pe care a primit-o. Orice pată și orice murdărie sunt repede curățate. Murdăria nu poate intra în însăși țesătura inului. Ca păcatul. Chiar dacă murdărește un om și chiar dacă acest om e cel mai mare păcătos de pe pământ, în adâncul lui el rămâne chipul Creatorului, și în orice clipă poate să șteargă prin căință murdăria și să devină alb ca zăpada. Doar inul poate deveni la fel de alb ca omul căit. Din

¹ SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 344A [PSB 29, 1982, p. 50].

această pricină, el e simbolul curăției. Căci Dumnezeu a spus: *Și de vor fi păcatele voastre cum e cârmăzul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura albe le voi face*¹.

În afara nevinovăției, inul simbolizează simplitatea. Fiindcă nu se pretează decât cu foarte mare greutate la vopsire. Preferă să rămână alb. Preferă să rămână simplu. Or tocmai aceasta este albeața: simplitate și curăție. El simbolizează de asemenea sfințenia. Pentru că sfințenia este răbdare. Înainte de a fi țesut, inul trebuie să fie semănat, apoi smuls, uscat, pus la topit în apă, uscat din nou, strivit, despuiat, îmblăcit, înălbit. Prin toate aceste operațiuni trebuie să treacă omul pentru a se învrednici de împărăția cerului. Cu aceeași răbdare. Cu aceeași osteneală...

A înlocui în sat inul prin bumbac era un sacrilegiu. Fiindcă inul simbolizează aproape toate virtuțile omului creștin... Și acest lucru o durea foarte mult pe mama preoteasă care citea acatiste în genunchi și aștepta ca această cumplită încercare să treacă. Ca bumbacul să fie împărțit, vândut, până la ultimul fir. Să nu mai rămână niciunul în casa parohială. După care ea va curăți totul. Cu apă fiartă. Și leșie. Va pune din nou la loc toate în odaia din față. Și îl vor ruga pe părinte să curețe odaia din față de orice murdărie, să o facă albă și curată ca inul, stropind-o cu apă sfințită. Și așteptarea mamei mele n-a fost prea lungă. Sâmbătă seara bumbacul se isprăvise. Se vânduse tot. Desigur, murdăria și mirosul hârtiilor de ambalaj, duhoarea de iad persista. Dar mama preoteasă s-a culcat totuși mai mulțumită. Tata nu va mai fi un negustor de bumbac. Și Dumnezeu își va întoarce din nou ochii spre casa noastră care fusese transformată în casă de negustori.

Dar tocmai atunci, ca un trăsnet, a căzut peste noi pedeapsa cerului. Peste sat. Căci duminică dimineață, în zori de zi, în casa parohială a avut loc o crimă. Exact cum se temea mama preoteasă. Și aceasta numai din pricina bumbacului. Duminică, înaintea Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii, sătenii au văzut podeaua și treptele casei noastre pătate de sânge... Asasinii intraseră în casa parohială și încercaseră să-l omoare pe tatăl meu, răbindu-l grav. Și furaseră banii pentru bumbac.

Temerile mamei preotese fuseseră deci întemeiate. Nu erau superstiții. Bumbacul adusesese la noi crima și asasinii.

¹ *Isaia* 1, 18.

X. Crima de duminică dimineața din casa parohială

Crima din dimineața de duminică din acea toamnă a anului 1923, comisă în casa noastră parohială, se petrecuse în felul următor:

Noaptea era pe sfârșite. Dar încă nu se luminase de ziuă. În ferestre, lumina și întunericul se amestecau, ca laptele și cafeaua. Era o ceață ușoară. Noi, copiii am fost treziți de strigătele mamei preotese care ne-a poruncit să coborâm din pat. Să ne sculăm repede și să venim lângă ea în genunchi, în fața icoanei, ca să mulțumim lui Dumnezeu. Înainte de aceasta, noi nu auzisem absolut nimic. Dormeam.

— Tatăl vostru nu e mort, a spus mama preoteasă. Nu vorbea. Striga. Era sfâșiată de durere și de fericire. Durerea o simțise câteva clipe înainte, descoperindu-l pe tatăl meu leșinat într-o mare de sânge în pragul casei parohiale, crezându-l mort. Bucuria a venit după aceea, când a văzut că tata era viu. Durerea se amesteca în ea cu bucuria, întocmai cum afară întunericul nopții ce se sfârșea se amesteca cu lumina zilei ce se năștea.

— Slavă lui Dumnezeu, este viu. E rănit, desigur. Dar e viu. Îngerii păzitori, îngerii noștri, nu sunt pășărele, a mai spus mama preoteasă. Mă strângea lângă ea, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată. Și privindu-mă, mi-a spus cel mai important lucru din lume:

— Virgil, nu trebuie să uiți niciodată în viața ta, că îngerii nu sunt rândunele. Nu ne părăsesc iarna cum fac rândunelele. Îngerii rămân cu noi atunci când nopțile de iarnă sunt lungi, întunericul nesfârșit, și soarele nu mai strălucește. Când suntem în nenorocire.

Tata tăcea. Suferea din ce în ce mai mult din pricina rănii. Se vedea acest lucru. Agentul sanitar s-a mărginit să-i pună doar un pansament. Dar glonțul era în carne. Și nimeni nu știa acest lucru. Nici măcar tatăl meu. Dar avea dureri cumplite.

Aproape tot satul se adunase la casa parohială. Mult mai târziu am aflat că tatăl meu auzise un cal care necheza. S-a trezit și a venit la fereastră. Era încă noapte și foarte frig. Tata

care avea o ureche foarte fină (nu poți fi în slujba celorlalți dacă nu ai urechea foarte fină), a văzut că într-adevăr de poarta casei parohiale era legat un cal. Crezând că era un țăran venit în grabă la preot pentru vreun caz grav, pentru cineva aflat pe moarte care cerea împărtășania, pentru vreo naștere sau pentru altă nenorocire, tata a deschis larg poarta casei parohiale, pentru ca omul cu calul să poată intra după ce va fi străbătut curtea. Și se grăbea să se îmbrace. Întorcându-se, după ce a deschis poarta, s-a găsit față în față cu un om care ieșea din odaia din față și care i-a strigat:

— Lasă-mă să ies sau te omor!

Și înainte de a sfârși vorba, omul a și tras mai multe focuri de revolver și a fugit. Atrasă de loviturile de pistol, mama preoteasă a ieșit în cerdac. A văzut poarta larg deschisă. Și pe tatăl meu întins pe podea. Însângerat. Leșinat. Înainte să fi putut striga după ajutor, vecinii se și aflau deja acolo. Atrăși de focurile de revolver. Și de galopul calului. L-au transportat pe tatăl meu în odaia din față. L-au întins. L-au trezit.

— A primit două gloanțe în piciorul drept, a spus mama mea. Era foarte fericită. Își făcea cruce. Și a adăugat: „Nu, îngerii nu sunt rândunele. Îngerii nu ne părăsesc când suntem în iarna întunericului și a nenorocirii. Îngerii rămân totdeauna cu noi.”

Timp de mai multe ore ni s-a interzis nouă, copiilor, să ne părăsim camera și să-l vedem pe tatăl nostru. Mai târziu, când autoritățile de la Târgul Neamț au sosit cu jandarmul satului și a început reconstituirea faptelor, am reușit să mă strecor afară. Am intrat în odaia din față. Era plină de lume. Tatăl meu era întins pe masa de lemn albă pe care timp de o săptămână fuseseră puse registrele cu numele cumpărătorilor de bumbac, cântarul și foile pline de cifre. Acum pe masă nu mai era decât o cuvertură. Iar pe cuvertură era întins tatăl meu. Mare. Slab. În sutana lui. Ca de obicei. Doar piciorul drept era desculț, fără ciorap. Și înfășurat într-un bandaj alb. Câteva pete de sânge ca niște pete de rugină se zăreau pe poala hainei sale. Îl asculta pe judecătorul de instrucție adjunct care explica faptele jandarmilor:

— Ucigașul știa că banii din vânzarea bumbacului se găsesc aici. Toată lumea știa că părintele pune banii în sertarul mesei pe care stă acum întins.

— Toată lumea știa, într-adevăr, a spus tata. Nu era un secret. Puneam banii în sertar. În fața întregii lumi. Pe măsură ce îi primeam.

Sertarul era acum spart și sprijinit de fereastră. Era gol. Nu mai era decât hârtia albastră care acoperea fundul. O hârtie fixată cu pioneze.

— În timpul nopții, banii rămâneau în sertar, nu-i așa?

— Unde i-aș fi putut pune? a răspuns tata.

— Sertarul era întotdeauna închis cu cheia? a întrebat judecătorul.

— Firește, domnule judecător, a spus ofițerul de jandarmi. O namilă oacheșă. Un sac imens de carne și de grăsime acoperit cu uniforma albastră de jandarmi, cu galoane, butoane, decorații. A adăugat: „Sertarul era închis cu cheia. De altfel și acum e închis cu cheia. Acest lucru n-a împiedicat însă ca el să fie deschis. Oricine putea să deschidă acest sertar. Cu un simplu briceag. Nu se păstrează banul public în astfel de sertare!”

Jandarmii, judecătorul, primarul și țăranii care se găseau în camera de sus îl priveau pe tatăl meu. Cu reproș. La originea furtului era deci o greșeală a tatălui meu.

— Îl închideam mai cu seamă din pricina copiilor, a spus tata. E un sertar obișnuit. Nu o casă de bani, desigur.

— Câți bani se găseau în sertar în această noapte? a întrebat judecătorul.

— Toți banii pe care i-am primit în timpul săptămânii. Absolut toți. Sumele încasate sunt înscrise pe foi. Cu numele cumpărătorilor.

— Câți bani erau înăuntru? a repetat judecătorul.

— N-am făcut totalul, a spus tatăl meu. Ultimele pachete de bumbac au fost vândute ieri seară. Am pus banii în sertar, l-am încuiat cu cheia. Am pus cheia în buzunar și m-am dus să slujesc vecernia. Socotelile cu totalul voiam să le fac luni. Cu ajutorul învățătorului de la școală și cu alți membri din consiliul Cooperativei.

A urmat un lung moment de tăcere. Nu i se putea reproșa nimic tatălui meu, dar toate privirile arătau că nu erau mulțumiți de munca sa. Nu era vina lui dacă în casa parohială nu avea o casă de bani. Și dacă sertarele puteau fi deschise cu un briceag! Cu toate acestea, erau foarte nemulțumiți. Erau uimiți că nu făcuse socotelile. Nu știa la cât se ridică suma pe care o avea în sertar. Era o precauție elementară. Și iată că tatăl meu nu avusese reflexul natural de a număra banii. În fiecare seară. De mai multe ori într-o zi. Orice om ar fi făcut așa. El nu. Desigur, nu era un delict. Dar nu era un procedeu corect pentru un om care încasează și adună bani timp de o săptămână.

— Asasinul știa că banii de pe bumbac se aflau în acest sertar. Era un lucru de notorietate publică, a spus judecătorul. Hoțul sosește călare – după ce ultimele papiote de bumbac au fost vândute – pentru a fura banii. Și în această dimineață, la ora cea mai liniștită, înainte de ivirea zorilor, a intrat în casa parohială. A deschis fereastra. Fără a o rupe. A pus-o înăuntru sprijinită de perete. A intrat. Și-a scos briceagul. A deschis sertarul. A luat banii. Și a plecat. Nu spun că s-a pregătit să fugă, nu. Fiindcă nimeni nu-l urmărea. Dar calul asasinului a nechezat. Părintele s-a sculat, crezând că e un credincios, a deschis poarta casei parohiale și se pregătea să plece. Surprins, asasinul nu mai iese pe fereastră. Fiindcă poarta prezbiteriului este deschisă. Dar, în prag, se întâlnește cu preotul. Pentru a-și croi drum, trage și aleargă spre poartă să prindă calul. După care pleacă în galop... Cred că așa s-au întâmplat faptele, părinte. Aveți obiecții de făcut, detalii de adăugat?

— Întocmai, a răspuns tatăl meu. Tot ce ați spus e întru totul exact!

Tatăl meu se simțea vinovat. Era în situația umilitoare a unui om neprevăzător. Nu avea știința afacerilor. Acești domni: judecătorul adjunct, detectivul, polițiștii, jandarmii și chiar țărani aveau multă experiență. A-i încredința lui – unui preot – vânzarea bumbacului și încasările era ca și cum le-ar fi încredințat unui copil. Și era jenant. Pentru că *cu cât sunt mai mult îngeri, cu atât oamenii sunt mai puțin făcuți pentru luptă și pentru ce e mai rău*¹. Tatălui meu îi era rușine, și în plus suferea cumplit. Fiindcă, așa cum se va vedea mai târziu, un glonte rămăsese în trupul său. Iar un glonte de plumb rămas în trup provoacă mari suferințe. Dar era destul de puternic pentru a-și stăpâni durerea. Pentru a arăta că-și recunoaște incompetența. Tatăl meu știa că *îndelung-răbdător e cel ce așteaptă sfârșitul ispitei și lauda stăruinței... fiindcă toate cele ce vin asupra lui le aduce în legătură cu sfârșitul, și așteptându-l pe acesta, răbdă întâmplările supărătoare*².

Spre deosebire de mama preoteasă, tatăl meu știa că nenorocirea nu e o pedeapsă a lui Dumnezeu. Fiindcă din când în

¹ SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Carmina de vita sua* II, PG 37.

² SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* IV, 23 și 24 [FRII, 1947, p. 102].

când, *Dumnezeu îl lipsește pe cel drept de ocrotirea Sa, ca el să poată birui singur și să aibă mai multă slavă*³.

Tatăl meu dorea să biruiască prin voința sa durerea, umilința și rușinea.

— Ceva nu merge, a spus unul dintre jandarmi... Părintele declară că ucigașul a tras două sau trei gloanțe și a fugit.

— Întocmai, a spus tata. Nu i-am văzut bine chipul. Trăgând, m-a împins.

— Și nu era niciun obstacol între dumneavoastră și el? a întrebat jandarmul.

— Totul s-a petrecut în câteva secunde, a răspuns tatăl meu. Timp în care m-a împins alergând și trăgând. Am căzut, poate din cauza rănilor sau poate pentru că m-a răsturnat, sau poate din amândouă pricinile... Sau poate și de teamă. Căci eram foarte înspăimântat. E o mare spaimă să vezi că în casa ta cineva te amenință cu un pistol strigându-ți că te va uide dacă nu-l lași să treacă. După care a venit arsura glonțului în carne. Strălucirea împușcăturilor... Mi-a fost teamă. Și aceasta m-a făcut să-mi pierd cunoștința...

— Tocmai aici povestirea dumneavoastră nu mai coincide cu faptele, a spus jandarmul. Voi arăta însă domnului judecător că faptele dau o altă versiune.

— O altă versiune?

— A fost o luptă și răni de ambele părți... V-ați luptat cu ucigașul. Desigur, el a tras asupra dumneavoastră. Se vede după picior. Dar și dumneavoastră ați tras și l-ați rănit... Cu ce l-ați rănit? Există un revolver sau o altă armă aici în casa parohială, de care v-ați slujit? Trebuie să-i spuneți domnului judecător. Pentru că, intrând aici, ucigașul era bine sănătos. Nici pe fereastră, nici în odaia din față în care a operat, nu este nicio pată de sânge... În schimb, la plecarea de pe pragul casei parohiale, unde v-a întâlnit, până la poartă, și mai cu seamă în fața porții, sunt urme puternice de sânge. Ucigașul sângera. Mult. Mai ales înainte de a urca pe cal.

— El m-a rănit pe mine, a spus tata. N-am avut timp să ridic mâna asupra lui...

— Sunteți rănit, se înțelege, a spus judecătorul. Dar cum se face că sângele dumneavoastră a curs până la poartă? Nu cumva l-ați urmărit? Ați ieșit din casa parohială? Căci există sânge afară. Mai ales afară.

³ SFÂNTUL AMBROZIE, PL 14, 1031C și 1054B.

— Nicidecum, a spus tatăl meu. N-am ieșit după el.

— Ucigașul a fost rănit. Sângera când a ieșit de aici. Aceasta înseamnă că cineva l-a rănit, trăgând asupra lui sau bătându-l... Cine o putea face în afara dumneavoastră?

— Nimeni, a răspuns tata. Toată lumea dormea. Eram singurul treaz.

— Și nu ați folosit nicio armă?

— Niciuna. Nu există arme în casa parohială. Aveam mâinile goale...

Priviri aspre, dar admirative, s-au îndreptat spre tatăl meu. Fiindcă l-a rănit pe ucigaș. Fără să vrea să o recunoască.

— Rana sa este incomparabil mai gravă decât a dumneavoastră, a spus judecătorul revenind în odaia din față după ce a examinat urmele de sânge. Le-am privit de aproape. E sânge înghețat, închegat ca niște mărgelile mari roșii, rubinii, pe promoroacă, de-a lungul casei parohiale până la poartă. Iar în fața porții, unde ucigașul a urcat pe cal, este într-adevăr foarte mult sânge, ca și cum ai fi tăiat un pui pe promoroacă.

— E o rană de armă de foc, sau de armă albă; un cuțit... a spus judecătorul.

A surâs tatălui meu și i-a spus jucându-se cu firele de păr... „E același ucigaș care l-a omorât acum un an pe domnul Mocanu, crâșmarul satului, îi recunosc firele de păr. Este același. Știți că pe capul lui a fost pus un premiu? Fotografia lui se află în toate posturile de jandarmi și în toate posturile de poliție. E Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim...”

I-au arătat tatălui meu fotografia prost tipărită a unui om tânăr. Dedesubtul ei era acest text: *Recompensă: un milion de lei pentru cine va ajuta la prinderea ucigașului din Ierusalim.*

Am izbucnit în lacrimi. Abia acum îmi dădeam seama de gravitatea evenimentului. De un an de zile în tot ținutul, nu se vorbea decât de ucigașul din Ierusalim. Acesta era un tânăr pe nume Ionel Mălai. Fusese coleg de școală cu mama preoteasă. Fiindcă era născut în același sat Plebea, în Ierusalimul de pe Ozana – satul natal al mamei preotese –, unde era preot paroh bunicul meu, părintele Melchisedec, Marele Scobai. Ionel Mălai era aproape de aceeași vârstă cu mama preoteasă. În timp ce își făcea serviciul militar ca voluntar, dezertase. S-a făcut bandit și hoț de drumul mare. Cu un an în urmă reapăruse din nou în ținutul nostru ucigându-l pe cârciumarul din satul nostru, furându-i toți banii. S-au găsit amprente sale, urmele pașilor săi. De atunci, pe capul său a fost pus un preț. Era căutat și

hăituit de toți polițiștii și de toți jandarmii. Ți se făcea frică și numai auzindu-i numele. Iar acum, judecătorul adjunct însuși ne anunța că ucigașul care intrase în casa parohială în noaptea aceea, care furase banii și voise să-l omoare pe tata, era spaima Carpaților, ucigașul din Ierusalim. Aceasta dădea crimei din casa parohială o amploare nemăsurată. Nu era o simplă tâlhărie. Nu mai era vorba de simple răni. Era un eveniment! Nu știu de ce, dar din acea clipă am plâns și mai mult decât înainte. Mult mai mult. Mai târziu, când, ajuns student, am ținut la un ziar o cronică a faptelor diverse, mi-am dat seama că pentru oameni importanța unei crime ține întotdeauna numai de personalitatea victimei sau a asasinului, sau de locul unde se petrece. Dacă un cutremur de pământ se produce în China, e relatat în două rânduri, spunându-se că au fost victime. Cu zecile. Dar dacă pământul se mișcă la Paris, la Londra, la Roma, și câteva ziduri se prăbușesc, toate jurnalele relatează pe prima pagină. Dacă tatăl meu ar fi fost rănit de un hoț anonim, ar fi fost grav. Dar din moment ce însuși ucigașul din Ierusalim dăduse lovitura, afacerea devenea înspăimântătoare. Era o dramă. O tragedie.

— Îl recunoașteți? a întrebat judecătorul arătându-i afișul.

— Nu i-am văzut fața în această noapte... L-am zărit câteva secunde. În întuneric. Nu pot să vă spun dacă e el. Nu.

— Confirmarea dumneavoastră este inutilă! Pușca ucigașului este singura carabină din întreg ținutul. Cu această carabină ați și fost rănit. Cu ea a fost asasinat și cârciumarul Mocanu cu un an în urmă. Eu însumi am anchetat moartea cârciumarului. Venind la casa parohială în această dimineață nu mă gândeam să dau tocmai peste ucigașul din Ierusalim.

Tatăl meu tăcea.

— Dacă l-ați atins serios, ucigașul din Ierusalim nu va ajunge departe, a spus judecătorul. La această oră trebuie să fie ca un animal rănit de moarte, și în scurt timp va cădea în mâinile vânătorilor...

Judecătorul a izbucnit în râs.

— Știți oare că, dacă-l prindem pe ucigașul din Ierusalim, aceasta se va întâmpla pentru că dumneavoastră l-ați rănit? Și veți primi în întregime premiul de un milion de lei.

În acest timp, afară se examinau urmele și direcția lor. Nimeni nu se mai îndoaia acum. Ucigașul din Ierusalim dăduse lovitura. Tatăl meu îl rănise luptându-se cu el. Dar fiind preot, tatăl meu nu putea să mărturisească că a rănit un om. Fiindcă pentru Biserică nu există deosebire între un asasin, un sfânt și

un om obișnuit. Toți sunt oameni. Frați. Și cel care rănește un asasin, rănește un om. Un frate. Faptul îi va fi imputat exact în același fel. În fața lui Dumnezeu nu există clase sociale, cetățeni cu sau fără cazier judiciar. Orice om e o făptură și un chip al lui Dumnezeu. Iar dacă chipul lui Dumnezeu care este omul e distrus rănindu-l, lovindu-l, sau ucigându-l, păcatul e același. Mai mult, tatăl meu era preot. Dacă ar fi spus că ar fi rănit cu o armă pe oricine, pe aproapele său, fratele său, atunci l-ar fi rănit pe Dumnezeu, Care este în orice om. Și niciodată n-ar mai fi putut săvârși Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie. Fiindcă un preot n-are dreptul să facă rău unui tâlhar. Nici să ia parte la prinderea sa. Canonul 55 al Sfântului Vasile cel Mare prevede expres ca orice preot care participă la prinderea bandiților să fie caterisit, căci scris este: *Cei ce iau sabie de sabie vor pieri*¹.

— Nu am atins niciun fir de păr al banditului, a spus tatăl meu.

— Dar sângele pe care l-a pierdut ieșind de aici și pe care nu-l pierde sosind, de unde provenea? Credeți, părinte, că ucigașul din Ierusalim și-a tăiat un deget deschizând sertarul? Nu. E rănit de moarte. Poate că e deja mort.

Ipoteza că tatăl meu ar fi putut răni un om era de neînchipuit pentru mine. Însăși moartea lui mi-ar fi produs o durere mai mică. Eram sigur. Și nu-l mai puteam auzi pe judecător spunând că tatăl meu l-a rănit de moarte pe ucigașul din Ierusalim și poate chiar l-a ucis. Că va primi un premiu de un milion de lei pentru a fi ucis un om. Așa cum Iuda a primit bani pentru că l-a ucis pe Dumnezeu.

Am fugit în camera mea. Plângând. Și rugându-L pe Dumnezeu ca toate acestea să nu fie adevărate. În duminica aceea Sfânta și Dumnezeiască Liturghie nu s-a săvârșit în mica noastră biserică de lemn. Nu pentru că tatăl meu n-ar fi putut fizic să o săvârșească. În ciuda rănii, putea să se țină în picioare. Dar era întinat. Nu se putea apropia de altar. Și întinarea sa creștea cu atât mai mult cu cât bănuiala ce plana deasupra lui devenea tot mai mult o certitudine... S-au făcut căutări prin sat de ambele părți ale drumului, pentru a vedea dacă nu se găsește cadavrul ucigașului din Ierusalim doborât de un preot. De tatăl meu. A fost cea mai tristă zi din viața mea. Era o jale cumplită. Auzeam și tânguierile mamei preotese:

¹ SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistula ad Amphilocium*, PG 32, 800 [PSB12, 1988, p. 445]; cf. *Matei* 26, 52.

— Nenorociții de noi! Suntem pierduți. Și toată nenorocirea a intrat în casa noastră odată cu bumbacul din Egipt! Iarba diavolului... Din pricina bumbacului vom îndura în curând toate celelalte plăgi ale Egiptului! Care sunt în număr de zece...

De data asta îmi dădeam seama că mama preoteasă avusese motive să se opună introducerii bumbacului sub acoperișul nostru. Odată cu bumbacul intraseră în casa parohială banii, necurăția, crima și hoția. Și poate că bumbacul făcuse din tatăl meu un răspopit. Și un ucigaș...

Toată ziua m-am rugat pentru sănătatea ucigașului din Ierusalim. Mai mult decât pentru vindecarea piciorului tatălui meu. Căci rana din piciorul lui i-ar fi produs doar o infirmitate fizică. Dar dacă ucigașul din Ierusalim era mort, atunci tatăl meu era un ucigaș de oameni. Ar fi rămas pentru veșnicie în flăcările iadului.

După plecarea jandarmilor și a polițiștilor, m-am apropiat de tatăl meu și i-am mângâiat piciorul rănit.

— Ucigașul din Ierusalim este cel ce a jefuit banii și m-a rănit, a spus tatăl meu. L-am recunoscut în fotografie. El este. Chiar dacă nu l-am văzut decât în fotografie. Dar îl cunosc de multă vreme. L-am văzut la părintele Melchisedec. A fost de față la nunta mea. Nu mi-am dat seama că este el decât după ce am văzut afișul care pune preț pe capul lui.

— Tată, am spus atunci. Nu tu l-ai rănit pe ucigașul din Ierusalim, nu-i așa?

— Sigur că nu, a răspuns tatăl meu. Și bine faci că mă întrebi. Nici el n-a vrut să mă ucidă. Nici să mă rănească. Era speriat. Și voia să mă sperie. Nu cred c-a vrut să mă ucidă.

— Cine l-a rănit, dacă nu tu?

— A tras în jos. Gloanțele care m-au rănit și care l-au rănit sunt gloanțe care au ricoșat... Fiindcă a tras în prag. Singurul lucru de piatră din toată casa parohială. Restul este din lemn. Doar pragul e din piatră. Și tocmai în această piatră a tras nenorocitul. Rănindu-se pe sine mai mult decât m-a rănit pe mine. Căci gloanțele nu puteau ricoșa în altă parte.

— De ce nu le-ai spus asta polițiștilor?

— Nu era nevoie, a răspuns tatăl meu. Sunt preot. Ei sunt polițiști. Judecători. Jandarmi. Nu vorbim aceeași limbă. Dacă le-aș spune un lucru, ei ar înțelege altul. Îți dai seama ce vreau să spun...

— Nu.

— Dar e foarte limpede. În orice om polițiștii caută un asasin. Suspectează pe toată lumea. Înțelepții și filozofii caută în toți asasinii un om. Iar noi, creștinii, în toți oamenii îl căutăm pe Dumnezeu. Zic în toți oamenii. Inclusiv în asasini. Tu înțelegi acum că nu pot să spun aceste lucruri polițiștilor. Îi las să se descurce singuri. Și fiecare din noi va găsi ceea ce caută: *Poliția va găsi asasinul. Filozofii vor găsi în asasin omul. Iar noi îl vom găsi în fiecare din noi pe Dumnezeu.*

— Îi vei spune oare adevărul mamei preotese?

— Nu, a spus tata. Nici ei nu-i voi spune că l-am recunoscut pe Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim. Nici că nu l-am rănit eu.

Am roșit. Și-am zis:

— Ai mai multă încredere în mine decât în mama?

— Nu e vorba de încredere, a răspuns tata. Mama preoteasă n-are nevoie să i se explice lucrurile. Ea înțelege totul. Singură. Fără să i se demonstreze. Fără să i se aducă dovezi. Argumente. Înțelege lucrurile în felul în care înțeleg toate femeile. Simțindu-le. Femeile înțeleg totul. Altfel decât bărbații. Femeile nu fac istoria. Dar trec deasupra ei în zbor, ca îngerii.

XI. Biserici și orhidee

Era ziua începutului școlii. Zi de mare sărbătoare. Am șapte ani. De-acum pot să fac păcate și fapte virtuose. E o zi mare pentru toți copiii care caligrafiind, desenând litere, imită simbolic Tainele Sfintei Treimi și ale Iconomiei mântuirii: Întruparea Cuvântului, moartea și învierea Lui.

Începutul școlii este o sărbătoare pentru tot satul. Școala începe cu o slujbă religioasă. Ca toate actele vieții. Întotdeauna. Există sărbători ale anotimpurilor, ale culesului viei, ale secerișului, ale primăverii și ale iernii. Există și sărbătoarea începutului scrisului și al cititului.

Tatăl meu nu putea să-și îmbrace odăjdiile ca să vină la școală cu cădelnița și sfintele vase pentru a săvârși slujba de început a școlii, binecuvântând fiecare clasă, fiecare pupitru, fiecare călimară, penele, caietele, cărțile și pe școlari. Tatăl meu era bolnav. Grav. Rana pe care o primise s-a infectat. Trebuia transportat la spital. Se temeau că trebuie să-i taie piciorul. Și începutul școlii fără preot și fără rugăciuni e cu neputință. Deci a fost amânat. Pentru mine, gândul de a-l vedea pe tata întors din spital cu un picior de lemn, mă speria.

— Crezi, mamă preoteasă, că toate aceste nenorociri s-au abătut din pricina păcatului pe care l-a făcut tata împărțind bumbac? Doar a fost o faptă a iubirii față de credincioși ajutându-i în viața lor materială. Preotul trebuie să conlucreze la acțiunile care ajută poporul să se dezvolte, să progreseze, să trăiască mai bine pe pământ.

— Nu, a strigat mama.

Doctorul se afla în odaia din față. Îl examina pe tatăl meu. Dar mama a uitat de el. Era furioasă din pricina cuvintelor mele. S-ar părea, desigur, că mama era retrogradă. Reacționară. Obscurantistă. Merita toate aceste epitete. Și eu aș dori să am într-o bună zi cinstea și slava de a le merita. Pe toate. Și chiar mai grave încă. Din aceeași categorie.

— Știi tu oare că, după Cincizecime, Apostolii Domnului au părăsit cu toții, unul după altul, cetatea pământească a Ierusalimului?

— E adevărat, mamă. După ce au primit limbile de foc la Cincizecime, Apostolii au părăsit cu toții cetatea Ierusalimului și s-au răspândit în lume! am răspuns eu.

— Unde s-au dus?

— Pretutindeni, mamă, am spus eu. S-au risipit în cele patru zări...

— Au mers desigur în cele patru zări, dar pentru a ajunge unde? Ei bine, părăsind Ierusalimul pământesc, ei au plecat în cele patru zări, pentru a ajunge în Orașul Ceresc, în Ierusalimul de Sus... E ceea ce face orice preot! Odată cu sfîntirea sa, el părăsește lumea, istoria și socialul. Din acel moment, în nava care se numește biserică el îi conduce pe toți credincioșii spre cer. Aceasta înseamnă cuvântul naos: navă, și din această pricină bisericile se construiesc în formă de navă. Pentru că sunt nave care conduc pe oameni de la Ierusalimul pământesc spre Ierusalimul Ceresc. Or preotul care-și pierde vremea cu ocupații pământești nu-și face datoria. Oricât de bună ar fi o operă pământească, nu merită ca un preot să-și piardă vremea cu ea, întrerupându-și călătoria spre înalt, călătoria pentru care a fost investit. Noi, creștinii, suntem de-a pururea în călătorie, de la pământ la cer... Am ieșit din Ierusalim. Dar n-am ajuns la Ierusalimul de sus. Și subzistența noastră nu trebuie să ne mai vină de la pământ, ci de sus.

Și mama preoteasă mi-a povestit minunata istorie a orhideelor din pădurile tropicale unde copacii sunt giganti, înalți ca niște zgârie-nori. Rădăcinile acestor arbori sug toată seva pământului. Trunchiurile lor ocupă tot spațiul în care cresc. Micile orhidee nu găsesc nicio fărămă de pământ, unde să-și înfigă micile rădăcini. Atunci orhideele se cațără pe arborii giganti și, când ajung în vârf, își aruncă rădăcinile peste capul lor, în cer. Și se hrănesc din umezeala aerului, din ceea ce pot lua din nori. Rădăcinile orhideelor își caută seva în albastrul cerului, în lumina soarelui și în razele lunii. Firește, alcătuirea lor fizică se schimbă. Rădăcina devine același organ cu floarea iar tulpina cu frunza și floarea... Fiindcă nu este ușor să trăiești foarte sus, pe vârful arborilor giganti, deasupra pădurii virgine, în apropierea cerului, și să-ți iei de acolo hrana. Noi, creștinii, suntem în biserică exact ca orhideele. Ne-am smuls rădăcinile din cetatea pământească și le-am plantat deasupra capetelor noastre, în teritoriul Ierusalimului Ceresc...

Biserica nu trăiește decât provizoriu și parțial pe pământ. Viața în istorie și în social e pentru ea o viață secundară. Și dacă

omul taie o orhidee și-i împlântă rădăcinile în pământ (cum se înfig rădăcinile celorlalte plante), aceasta moare. Sau nu mai este o orhidee. Tot așa stau lucrurile și cu Biserica. Dacă i se smulg rădăcinile din cer împlântându-le aici pe pământ, pentru ca ea să facă o operă socială, progresistă, chiar dacă realizează raiul pe pământ (ceea ce nu există), această Biserică nu este o Biserică a lui Dumnezeu. Încetează pur și simplu să mai fie Biserică. E asemenea celorlalte opere omenești. Poate fi magnifică. Chiar sublimă. Extraordinară. Dar nu divină. Nu sfântă. Fiindcă singur Dumnezeu este sfânt. Și cei investiți de către El. La sfințirea Sa, preotul primește aceeași flacăra din cer, care a coborât peste Apostoli la Cincizecime. Și de aceea, dacă după sfințire, după pogorârea Duhului Sfânt asupra lui, preotul se încapățânează să rămână în Ierusalimul pământesc și să facă lucrurile pământului, pentru pământ, el nu mai este în Biserică. Tot așa și tatăl tău, vânzând bumbac, a făcut lucrul pământului... El care este preot! El care are lumina. Căci *e nevoie de lumină pentru a o putea împărtăși*¹.

Dacă preotul care are lumina nu o împărtășește și se ocupă de alte lucruri, cine o va împărtăși celor care o așteaptă? Preotul e singurul om care are focul cerului. *Și e nevoie de foc pentru a împărtăși foc*². Preoții sunt investiți de Dumnezeu asemenea Apostolilor a căror lucrare o continuă. Ei au Duhul Sfânt. Îl au pe Dumnezeu. *Și pentru a-i face părtași de Dumnezeire, trebuie să fie Dumnezeu*³. Preoții au datoria să se ocupe de cele de sus. Să-i îndumnezeiască pe oameni încă de pe pământ. Să-i călăuzească spre cer. Fiindcă nici măcar prorocii n-au fost numiți precum creștinii: temple ale Duhului Sfânt. *Orice creștin este mai mare decât Sfântul Ioan Botezătorul, care este cel mai mare dintre fiii oamenilor*⁴.

„De aceea păcatul tatălui tău este grav. Nenorocirile care ne-au lovit au venit odată cu bumbacul din Egipt.”

În acel moment, doctorul a ieșit din odaie. Grav. Era un medic slab, mai degrabă neștiutor. Iubitor mai degrabă de mâncăruri alese decât de știință. Dar pentru a vedea că tatăl

¹ SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Thesaurus de Trinitate*, PG 75, 592D.

² SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *ibid.*

³ SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *de Trinitate dialogi*, PG 75, 1058B.

⁴ SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *ibid.*, PG 75, 757A și PG 72, 400.

meu era pe moarte nu era nevoie să fii mare medic. Nici chiar medic. Era de ajuns să ai ochi.

— Sunt încă gloanțe în picior... Dacă în câteva ceasuri nu-l duceți la spital pentru a fi scoase, nu va trebui tăiat doar piciorul, dar însăși viața sa va fi în pericol. Căutați o căruță și duceți-l degrabă la spital.

În acel moment a intrat o femeie. O țărancă sărmană.

— Micuții mei s-au făcut negri, a spus ea plângând. Am cinci copii. Foarte mici. S-au umflat ca niște baloane. Și s-au făcut negri. În timpul nopții. Toți. Veniți și ajutați-ne, doctore...

Bărbatul care a venit în spatele femeii i-a șoptit ceva la ureche și a plecat plângând și el.

— Cel mai mare a murit deja, doctore... Bărbatul meu a venit tocmai să-mi spună... Murind, băiatul s-a făcut tot mai negru. Când și-a dat sufletul, era negru ca un tăciune. Ca smoala. Veniți. Ajutați-ne!...

Doctorul i-a recomandat încă o dată mamei mele să-l ducă pe tata la spital pentru a fi operat de urgență, și s-a dus să-i vadă pe copiii care s-au umflat și mureau făcându-se negri ca tăciunile.

— E o nouă plagă a Egiptului sosită aici odată cu bumbacul, a spus mama mea.

Înainte ca ea să plece, s-a aflat că satul era pradă unei boli foarte grave și foarte molipsitoare. Satul întreg a fost pus în carantină. Școlile și cârciumile au fost închise.

— Îmbracă-te și urcă-te alături de tatăl tău, mi-a poruncit mama. Ia-ți caietele și cărțile. Aici școala va rămâne închisă. La întoarcere te voi lăsa la Ierusalim, la părintele Melchisedec. El te va găzdui cât voi fi în carantină. Și vei merge la școală în Ierusalim...

Tatăl meu a fost dus la spital. A fost operat în fața noastră. Gloanțele nu erau foarte afundate în carne. I s-a turnat spirt dezinfectant în plagă. Și i s-a îngădui tatălui să se întoarcă acasă. Împreună cu noi. Eram fericiți că totul s-a petrecut atât de repede. În câteva ceasuri. Și că febra tatălui meu scădea. Căci, după ce a fost operat, a cerut să bea și să mănânce. Încercarea se sfârșise pentru el.

La întoarcere, trecând râul Ozana, în loc să continuăm drumul care ducea la noi, am intrat în Ierusalim. Traversând Ozana.

— La noi e molimă sau nu știu ce alt chip de năpastă de acest fel. Satul e în carantină. Școala este închisă. Îl voi lăsa pe

Virgil la părintele Melchisedec. Va începe școala la Ierusalim. Și când totul va fi în ordine, se va întoarce acasă. Și va merge la școala din sat.

Tata, care era pe jumătate întins în fân, pe fundul căruței, o privea pe mama preoteasă care ținea hățurile. Dar n-a trebuit să vorbească. Fiindcă mama a înțeles ceea ce voia tata să spună.

— Te temi ca ucigașul din Ierusalim să nu vină să se răzbune pe fiul tău, pentru că ai tras asupra lui și l-ai rănit? Nu te teme. Desigur, lui Virgil i se poate întâmpla o nenorocire. Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim, poate să-i facă rău fiului tău. Dar riscul este același și în satul nostru. Și apoi, nu cred că va face rău unui copil pentru a se răzbuna pe tatăl său. Sigur, e un ucigaș. Dar este totuși chipul lui Dumnezeu. Nu poate ucide prunci, ca Irod... Ucigașul din Ierusalim e creștin. Nu e păgân ca Irod. Și ca turcii.

Și așa mi-am început școala la Ierusalim, în micul cătun ce purta acest nume sfânt pentru că aparținuse odinioară unei mănăstiri din regiunea Ierusalimului.

Locuiam la părintele Melchisedec, bunicul meu, tatăl mamei mele. Părintele Melchisedec – Marele Scobai cum era numit – era preot paroh în Ierusalimul de pe Ozana.

XII. Părintele Melchisedec, Marele Scobai, parohul Ierusalimului de pe Ozana

Era prima noapte pe care o petreceam departe de casa parohială natală. Părinții mei s-au întors încredințându-mă părintelui Melchisedec, pe care toată lumea îl numea Marele Scobai. Era parohul micului cătun Ierusalim de pe râul Ozana. Era de asemenea tatăl mamei preotese, mama mea. Locuia singur. A acceptat cu greutate să rămân la el, ca să merg la școala aflată foarte aproape de el.

— E molimă la noi, tată, și școlile sunt închise. Nu putem să-l lăsăm pe acest copil fără școală. Primește-l la tine până ce trece epidemia și școlile se vor deschide din nou.

Părintele Melchisedec era foarte înalt. Avea doi metri înălțime. Foarte frumos. Avea o imensă barbă albă care-i cobora până la cingătoare. Avea capul alb. Părul adunat pe ceafa în coadă și ascuns sub sutană. Ochii săi n-aveau culoare. Erau făcuți din lumină. Fața îi era aproape în întregime acoperită de barba albă, cu excepția pomeților unde se vedea puțină piele. Albă, ca a pruncilor, foarte delicată și puțin roz în comparație cu albeața bărbii. Părintele locuia într-o încăpere mare unde avea o masă mare și frumoasă din lemn de stejar, un pat micuț acoperit de un covor moldovenesc, o icoană în care nu se mai vedea sfântul, atât era de veche. Pe masă avea un sfeșnic cu o lumânare. Tavanul era în grinzi. Și îi servea și de bibliotecă. Fiindcă între grinzi și plafonul de lemn părintele Melchisedec păstra cele cinci sau șase cărți ale sale, epitrahilul și busuiocul.

— Crezi tu, Maria, că din pricina bumbacului egiptean a intrat ucigașul în casa ta, a avut loc furtul, crima și întinarea, și molima care s-a abătut asupra sătenilor? Crezi cu adevărat aceasta? Și că și celelalte plăgi ale Egiptului, de care vorbește Scriptura, se vor abate asupra voastră și următoarea va fi răpirea și moartea fiului tău mai mare? Pentru că ultima plagă a Egiptului este moartea întâi-născuților, și Virgil este întâiul tău născut? Crezi că ucigașul îl va căuta aici și-l va omorî?

— Cred, tată, a răspuns mama. Stă scris în *Pateric* că *prin femeii luptă vrăjmașul împotriva sfinților*¹. Ei bine, atunci diavolul luptă împotriva preoților, a preoților din sate și orașe, prin politică. Așa cum în contact cu apa sarea se dizolvă și nu mai e bună la nimic, tot așa și monahul care vine în contact cu femeile e pierdut. Și tot așa, preotul care se atinge de politică e un preot pierdut. Devine un fabricant de cărămizi. Un meșteșugar al noroiului. Care nu mai primește ordinele cerului. Care nici nu mai privește cerul. El este în istorie. În slujba pământului. Nu în slujba cerului. Și din clipa în care părintele Constantin a acceptat să devină președinte și casier al cooperativei de bumbac, a căzut din cer în istorie. Fiindcă, asemenea iubirii, și aceasta începe cu o privire, cu un surâs, după care vin păcatul și adulterul. Pentru a rămâne curată, o fecioară nu trebuie să-și ridice ochii. Și pentru a rămâne preot, preotul nu trebuie să se atingă de cele ale politicii, ale cooperativei, și de alte lucruri făcute din noroi. Are destul de lucru în slujba lui Dumnezeu.

Părintele Melchisedec nu i-a dat nici dreptate, dar nici nu a contrazis-o pe fiica sa Maria, pe mama preoteasă. O asculta ușor ironic. Nu mai mult. Nu știam dacă își râde de mama preoteasă și de furia ei, sau de tatăl meu care, devenind distribuitor de bumbac, a atras asasinii și hoții în casa parohială și a primit în trupul său două gloanțe. Părintele Melchisedec păstra tăcerea. Mut ca numele ținutului nostru: Neamț. Și asta în primul rând pentru că nu trebuie niciodată să-l judeci pe aproapele tău și, în al doilea rând, pentru că respecta porunca care spune: *Pus-am pază gurii mele. Amuțit-am... și n-am grăit*². Era un nemțean. Un mut. Cum este înțelept să fii.

După plecarea părinților mei, părintele Melchisedec, mi-a arătat locul unde urma să dorm. El trăia în odaia sa. Dar odaia sa era vecină cu o alta, sau mai bine zis era o odaie dublă. În mijlocul ei se afla un perete alb văruiat. Care era de fapt un cuptor. Se făcea foc în odaia de alături și acesta încălzea peretele. Focul servea la prepararea hranei sau la încălzirea apei de spălat și, în același timp, încălzea cele două odăi... Dar, înainte de a ieși din vatră, căldura trecea printr-un labirint de cărămizi și încălzea întreg peretele. Deasupra cuptorului era o încăpere făcută din cărămizi, mare de vreo doi metri pătrați. Când erai bolnav, puteai dormi pe un plafon cald. Ca întreaga

¹ *Pateric*, avva Arsenie 28.

² Psalmii 38, 2. 3.

încăpere. Dar căldura și fumul mai erau folosite încă o dată înainte de a ieși din casă și înainte de a se pierde în neant. Nu erau coșuri pe acoperiș. Fumul era evacuat în podul casei, încălzind podul și, de asemenea, tavanul. Poate nu era cu adevărat o căldură. Să spunem doar că fumul care se răspândea în pod nu lăsa să se răcească tavanul. Mai mult, după câțiva ani, fumul depunea pe șindrila acoperișului, în interior, un strat gros care alcătuia un fel de izolație impermeabilă... Iar aceasta întreținea deopotrivă lemnul și șindrila pe care le întărea împiedicându-le să putrezească.

Era o construcție destul de ingenioasă și economică. Nu lăsa să se piardă niciun fir de căldură. Dar fumul era împiedecat să iasă din acoperiș și din alte motive. Guvernele fanariote care conduseseră țara sub stăpânirea turcă, neștiind cum să mai scoată bani de la români, introduseseră un impozit sau o taxă specială pe fum numită fumărit. Cronicile ne confirmă că trebuiau plătite impozite suplimentare pe fiecare coș de cărămidă situat pe acoperișul casei. Afară de celelalte impozite. Și, pentru a-l evita cel puțin pe acesta, toți românii și-au dăruit coșurile de cărămidă și au lăsat fumul să se degajeze clandestin, dacă se poate spune așa, pe marginile acoperișului podului. Lucrul s-a dovedit a fi util. Căci, pe lângă faptul că acest fum ungea acoperișul cu un strat impermeabil, pe lângă faptul că păstra podul cald, făcea și o afumătorie unde se afumau carnea și cârnații.

— Vei dormi aici pe cuptor, a spus părintele Melchisedec.

Cuptorul era locașul făcut din cărămizi de deasupra vetrei.

— Lecțiile ți le vei face la masa mea, a reluat părintele Melchisedec.

Stătea în picioare. Creștetul său alb atinge tavanul. Avea o voce de bas. O voce foarte frumoasă. Părintele Melchisedec, bunicul meu, era cel mai frumos om pe care l-am văzut. Era ca piscul unui munte. Un pisc cu zăpezi veșnice. Și cu toată absurditatea ipotezei mele, mă gândeam uneori cum a putut Sfânta Scriptură face portretul lui Melchisedec, regele Salemului sau Ierusalimului¹, fără să-l fi cunoscut, fără să-l fi văzut pe bunicul meu, Marele Scobai. Fiindcă cei doi Melchisedec semănau ca două picături de apă. În Sfânta Scriptură, se spune că Melchisedec era *preot. Fără tată, fără mamă, fără spiță de*

¹ Facerea 14, 44.

neam [genealogie]². Privindu-l pe părintele Melchisedec, cu greu îți puteai imagina că avea pe pământ o mamă, un tată și o genealogie. Era în afara timpului. Genealogia sa nu era în istorie, ci în legendă. Numele său real era Toma Scobai, și era preot paroh al cătunului Ierusalim de pe râul Ozana, în ținutul Neamț. A avut șaisprezece copii. Cu excepția unuia toți copiii săi sunt preoți. Nepoții și strănepoții săi sunt de asemenea preoți. Iar fiicele sale sunt măritate cu oameni care, la rândul lor, s-au făcut preoți. De ziua sărbătorii sale onomastice, când veneau la Ierusalimul de pe Ozana copiii săi și urmașii copiilor lui, erau mai mulți de două sute... Ocupau tot satul. Niciun laic printre ei. Toți preoți. Preoți de țară. În toate satele și județele, în Neamț, în Baia, în Suceava, în Bacău, în Roman... Părintele Melchisedec era adevăratul lor patriarh. Dar acum trăia cu desăvârșire singur. Absolut singur. Ca un sihastru. În această casă, care adăpostise odinioară atâta lume. Iar eu trebuia să stau cu el toată iarna, dacă nenorocirile și molima provocate de bumbacul egiptean nu se sfârșeau.

Urcând pe cuptor, am încercat o senzație de bine, cum nu mai simțisem niciodată în viața mea. Între mica mea încăpere de pe cuptor și odaia părintelui Melchisedec nu exista ușă. Cele două încăperi erau despărțite pe trei sferturi de peretele cald vărut în alb. O primă senzație de bine venea de la cuvertura care îmi slujea drept saltea și care era așezată pe cărămizile calde. E bine să dormi pe cuptor. Acasă nu aveam așa ceva. A doua senzație de bine venea din liniște. Nu mai auzisem niciodată înainte liniștea cu urechile mele, așa cum ascultă muzica. Cea mai frumoasă dintre toate muzicile e liniștea adevărată. Totală. Ai fi putut crede că acolo e o orchestră.

A treia senzație de bine venea din mireasma ce domnea în casa parohială a părintelui Melchisedec. La el era liniște, fiindcă nu mai erau copii. Ca la noi. Copiii nu sunt niciodată tăcuți. Chiar dacă nu vorbește și nu se mișcă, pe un copil îl auzi tot timpul. Mama mea, tatăl meu, fratele și sora mea erau înconjurați de zgomotul vieții care era în ei ca un izvor. Fiindcă viața este un izvor care curgând face zgomot. Chiar când dormi. Părintele Melchisedec era tăcut. Ca morții. Asemenea și casa parohială. În seara aceea am făcut deci cunoștință cu tăcerea. Pentru prima dată în viața mea. După ce s-a rugat în șoaptă, părintele Melchisedec a adormit. Deși șoptită și destul de lungă,

² Evrei 7, 3.

rugăciunea sa a fost ca un cântec tăcut, interior. Apoi a adormit. Foarte repede. Așa cum dorm pisicile bătrâne care, dormind, par să toarcă mătase. Adevăratul sunet al tăcerii e zgomotul de mătase toarsă. Îndată după aceea am făcut cunoștință pentru prima dată cu tic-tacul unui ceas. Fiindcă părintele Melchisedec era una din rarele persoane din acel ținut care avea un ceas de buzunar, din metal alb, pe care-l trăgea cu o cheie. Noi nu aveam acasă un ceas. În sat nu era niciun ceas. Mai văzusem, desigur, dar era pentru prima dată că îl auzeam cu adevărat. În tăcerea totală tic-tacul regulat suna ca un clopot. Era foarte frumos. Fiindcă tic-tacul era metalic, ca sunetul clopotelor, și aveam impresia că era noaptea de Paște, noaptea învierii lui Hristos, când clopotele sună neîncetat în tot muntele. Aici, în casa parohială a părintelui Melchisedec, în fiecare noapte era Paștele. Datorită micuțului ceas care se odihnea pe masa de stejar, lângă pat, clopotele sunau toată noaptea.

Mai târziu, când tăcerea a devenit și mai mare – și pot să spun că tăcerea sporește în intensitate ca și muzica – când tăcerea a devenit deci asurzitoare, am auzit un zgomot tainic, la fel de regulat ca și cel al ceasului. Era un zgomot ascuns. Erau carii, micile făpturi care sapă în lemn galerii fine ca firul de păr. Și săpând fac un zgomot asemănător unui tic-tac. Nu-i vedeam. Dar erau tovarășii mei nocturni la părintele Melchisedec. Desigur, acestea nu erau decât instrumente minore acompaniind marile instrumente ale orchestrei tăcerii, clopotele de Paște ale ceasului și zgomotul de mătase toarsă pe care o făcea respirația părintelui Melchisedec. Trăiam clipe de legendă. La fel de plăcute ca muzica tăcerii, ca muzica clopotelor ceasului, ca respirația părintelui Melchisedec, și ca lucrarea cariilor nevăzuți însoțitori ai mării liniști, era căldura corpului meu pe cuptor și deliciile mirosului. Căci mirosea a curat. Mirosul cel mai rar și mai prețios din câte sunt pe pământ. Niciun parfum nu poate egala mirosul curățeniei. La părintele Melchisedec totul era curat. Era atât de puțină viață, încât nu se putea murdări nimic. Fără viață, nu există murdărie. Mirosul de bucătărie care împute de obicei locuințele oamenilor, impregnând zidurile, lemnăria, era aici aproape inexistent de mai mulți ani. Din când în când lemnăria era cernită de către femeile satului. Când făceau marea curățenie la biserică, făceau, cu aceeași pietate și rigoare, o curățenie mare și la casa parohială. Se simțea deci mirosul de lemn adevărat. Și mirosul de piatră pe care nimic nu-l întinase. Era și mireasmă de busuioc. Și mireasmă de apă. Într-un loc

foarte curat aceste miresme, ale apei și lemnului, mirosul de în, de lână și de piatră, se simt exact așa cum într-un loc foarte tăcut se simt carii lucrând în adâncul lemnului, săpându-și galeriile fine ca firul de păr.

Mă simțeam bine. A fost locul de pe pământ unde m-am odihnit cel mai bine în toată viața mea. Poate singurul loc unde am cunoscut odihna adevărată.

Părintele Melchisedec se numea Marele Scobai. Era un pleonasm. Fiindcă nu există mici scobai. Un scobai este întotdeauna mare. Așa cum un elefant sau o balenă sunt în mod normal animale mari. Scobaii sunt niște pești.

Cu excepția topirii zăpezilor și a marilor ploi, râul care traversează satul Ierusalim își trage apele din izvoare. Tot restul timpului, râul Ozana – care vine de la biblicul strigăt de laudă Osana – își trage apele direct din izvoarele muntelui. Apele sale sunt curate ca lacrimile, reci, limpezi, și având aproape totdeauna aceeași adâncime. E un râu foarte mic. Curge pe un strat de pietriș alcătuit din pietre tari și curate, șlefuite ca niște capace și rotunde ca niște discuri de argint. Ai fi putut crede că acest râu este bun pentru păstrăvi. Dar nu era. Singurii și foarte rarii păstrăvi care se aflau în Ozana erau foarte mici. Aveau cel mult patru sau cinci centimetri. Pești pitici. Dar vii ca scânteile electrice. Ca argintul viu. Dacă i-ai fi prins pe toți cei din râul Ozana, de-abia ai fi adunat câteva kilograme. Deci numai copiii pescuiau în Ozana. Cu mâna, sau abătând cursul apei, se întâmpla să prinzi patru sau cinci peștișori care n-au avut timp să se salveze. La noi cuvântul pește înseamnă ceva minuscul.

Dar, în același timp, în anotimpul ploilor diluviene, când apele râului Ozana se întind pe o lărgime de câteva sute de metri și când apele se rostogolesc aducând arbori uriași, stânci rupte din munte, legenda spune că din ocean sau din mare vin pești mari, mai lungi de un metru, numiți scobai. Ca toate apele de munte, și apele Ozanei se retrag la fel de repede cum au crescut. De îndată ce se retrag, atunci în râu se găsesc scobai. Cu sutele. Pești mari cât un copil mic. Și care pot fi adunați din albie, fiindcă apa este prea mică pentru ei.

N-am văzut niciodată scobai. Apele Ozanei s-au umflat și au inundat regiunea, aducând stânci, arbori, mori și case, dar după retragerea apelor, nu am văzut scobai. Nici eu, nici altcineva. Dar am fost asigurați că există și uneori vin. Că există generații în decursul cărora scobaii sosesc în Ozana mai multe primăveri consecutiv. Dar acest lucru s-a petrecut desigur cu foarte, foarte

mult timp în urmă. Fiindcă nici chiar cei mai bătrâni săteni nu văzuseră vreodată scobai. Totuși, chiar și astăzi, în adâncul inimii mele, datorită probității științifice a veacului meu (atât cât e cu putință unui poet să aibă), nu mă îndoiesc de existența scobailor. În cărțile de știință stă scris că anumiți pești de mare urcă pe cursul râurilor pentru a-și depune icrele în apele reci, aproape de izvoare. Acest fapt este neîndoielnic. O spun tratatele științifice. E un fapt dovedit. Dar pentru a veni din Marea Neagră până la Ierusalimul de pe Ozana, pe versantul răsăritean al Carpaților, acești pești au un lung drum de făcut. Nu este numai o distanță mare. Dar, dacă se supun legilor verificate, ei trebuie să schimbe de cinci sau șase ori râul. Din Marea Neagră, ar trebui să treacă în Delta Dunării, apoi să o ia pe unul dintre cele trei brațe ale Dunării. Să urce apoi pe Siret, pe Moldova, și în fine pe Ozana. Prea multe schimbări de curs pentru ca lucrul să fie plauzibil. Dar acest fapt s-a întâmplat odată sau de două ori și, de aceea, oamenii așteaptă încă, după generații, sosirea acestor pești mari, pe care să-i prindă și să-i mănânce. Fiindcă peștele lipsește cu desăvârșire din hrana noastră.

Trăim deci cu speranța, mai ales atunci când ne este foame, că marii scobai, peștii imenși ai mării, vor veni să se arunce în albia Ozanei. Marii scobai sunt pentru oamenii din ținutul meu ce este Moby Dick pentru vânătorii de balene.

Dacă peștii, dacă marii scobai sunt o legendă, scobaii-oameni, ca bunicul meu, părintele Melchisedec, sunt o realitate. Scobaii în ținutul Neamț sunt cu miile. Toți din aceeași familie. Au venit din cealaltă parte a Carpaților. Din Transilvania. Sunt români adevărați. Toți erau crescători de cai și de vite. Oameni aspri, de munte. Alungați din munții lor din Transilvania în urmă cu cinci sau șase secole. Au venit pe versantul răsăritean trecând Carpații, în căutarea unui nou pământ pentru ei și pentru caii lor. Coborând spre Neamț, pe râurile Ozana, Bistrița, Siret, Moldova, Topolița, au întâlnit de fiecare dată câte un călugăr cu camilafca sa care îi rugau foarte politicos să nu se oprească, ci să-și continue drumul.

— Aceste ținuturi aparțin Locurilor Sfinte, explicau monahii. Țin de mănăstirile de la Ierusalim și de la Muntele Athos... Nu vă puteți lăsa caii să pască aici, mergeți în drumul vostru...

Într-adevăr, așa cum am văzut, în ciuda sau mai degrabă din pricina ocupației musulmane, toate pământurile fuseseră închinat Locurilor Sfinte, mănăstirilor din Grecia, Turcia, Palestina și întregul Orient Mijlociu. Pe tot versantul răsăritean al

Carpaților, mai ales în ținutul Neamț, nu erau decât monahi, în majoritate români, printre care se aflau și greci, ruși, bulgari, sârbi, albanezi. Trăiau în sutele de mănăstiri, schituri, chilii, peșteri, paraclise. Marea lor majoritate duceau o viață îngerească, de rugăciune și sărăcie; dar unii dintre ei se ocupau și de administrarea pământului, de exploatarea pădurilor, de contabilitate, de cultură, și tot ceea ce se recolta trimiteau mănăstirilor de la Locurile Sfinte, care erau proprietare. Pământurile erau cultivate de robi care aparțineau de asemenea mănăstirilor. Crescătorii de cai, strămoșii părintelui Melchisedec, nu au găsit deci decât monahi și robi. Ar fi vrut să vorbească cu proprietarii. Dar proprietarii erau mănăstirile de la Locurile Sfinte. O realitate în același timp foarte îndepărtată și foarte vagă. Nou-veniții nu se puteau întoarce de cealaltă parte a Carpaților. Nu mai puteau nici să înainteze, căci în jos se afla câmpia care le-ar fi ucis caii. Și i-ar fi ucis și pe ei. Un om de la munte nu poate trăi decât la munte. De îndată ce coboară la câmpie, e pierdut. Nu mai poate să doarmă, nici să mănânce, nici să respire. Desigur că mai erau și alte motive pentru care nu puteau coborî la câmpie. Dar nu puteau nici să mai rămână.

— Dacă vă faceți călugări sau robi, puteți rămâne în ținutul Neamț, le-au spus călugării. Aici nu sunt decât călugări și robi...

Nou-veniții nu se puteau face călugări. Aveau deja femei, copii și turme. Și nu aveau niciun chef să se despartă de femeile lor, nici de caii lor. N-aveau vocația sărăciei, nici a celibatului și a ascultării. Erau crescători de cai. Și, mai ales, oameni liberi. Mândri. Care nu-și plecau genunchii decât în fața lui Dumnezeu.

Robii și călugării le-au admirat caii, portul, statura și femeile lor. Călugării și robii i-au văzut pe acești oameni de la munte atât de înalți, încât pe lângă ei păreau niște pitici, la fel de mici ca peștii din Ozana. Și i-au numit scobai, adică pești mari. Atât prin libertatea lor, cât și prin bogăția și demnitatea lor, precum și prin statura lor, nou-veniții erau incredibil mai măreți decât robii. Toți sau aproape toți măsurau doi metri înălțime. Astfel porecla de scobai le-a rămas pentru totdeauna. Numele peștelui gigant, legendar, a devenit numele lor de familie.

Și pentru că e cu neputință ca omul să nu găsească o soluție la problemele sale – fiindcă omul e o ființă inteligentă ca Dumnezeu și ca îngerii – Marii Scobai au propus un târg monahilor:

— Voi aveți aici mănăstirile voastre. Datoria voastră e să vă rugați în isihie, în liniște, în izolare. Prin ascultare vă ocupați și

de administrarea pământurilor, aveți pe lângă voi, sub porunca voastră, în proprietatea voastră un popor întreg de robi care muncește pentru mănăstiri. Îi botezați, îi înmormântați, îi primiți zi și noapte în mănăstiri cu liota lor de copii, cu femeii, cu mizeriile lor. Deci nu mai sunteți izolați... Fiindcă viața tulburată de robi și de femeile lor nu mai e monahală.

— E adevărat, au recunoscut monahii adunați la sfat la cererea Marilor Scobai.

— Noi suntem câteva sute de scobai și suntem bogați. Vă facem o propunere: să zidim biserici în toate satele robilor. Numai pentru robii voștri. Ca să nu mai vină să vă deranjeze în incinta mănăstirilor. Le vom împrejmuji și cimitirele. Și toate acestea din banii noștri.

Monahii erau foarte încântați, dar au întrebat:

— Și voi veți intra în mănăstire ca și călugări, nu-i așa? După ce vă veți vinde caii și veți zidi bisericile, veți fi săraci! Vă veți face monahi, nu-i așa?

— Nu, a răspuns căpetenia Marilor Scobai. Vrem să facem din oamenii noștri parohii oamenilor voștri. Oamenii noștri vor primi preoția de la voi. Vor fi preoți, diaconi și cântăreți în bisericile pe care le vor zidi cu banii și cu mâinile lor... Și, din generație în generație, aceste biserici vor avea drept preoți pe scobai... Ne puteți pune la încercare, ca să vă convingeți că suntem creștini adevărați și vrednici de a primi preoția.

S-a făcut o lungă cercetare. Si s-a recunoscut că marii scobai își părăsiseră țara tocmai pentru a rămâne creștini. Cine îndură exilul pentru Hristos este vrednic să primească preoția. Este o încercare mai aspră decât seminarul.

— Puteți zidi bisericile și, atunci când veți vrea, veți primi preoția de la episcopul nostru.

Era un lucru foarte înțelept, fiindcă pentru a fi vrednic de preoție exilul, martiriul, lanțurile fac cât o diplomă de licență în teologie, o diplomă eliberată de un seminar. Târgul l-a plăcut lui Dumnezeu. Pentru că era un târg drept. Hristos nu și-a ales Apostolii dintre doctorii în teologie. Nici dintre cei cu diplome. Nu, Hristos a ales oameni simpli. Obişnuieți. Ca Marii Scobai. Căci s-a spus: *Dacă Hristos ar fi trimis ca apostoli în lume înțelepți, s-ar fi spus că acești înțelepți ar fi convinși și ar fi câștigat oamenii sau că i-ar fi înșelat și pus stăpânire pe ei. Dacă Hristos ar fi trimis bogați, s-ar fi spus că acești bogați ar fi cumpărat poporul hrănindu-l și așa ar fi pus stăpânire pe el stricându-l cu bani.*

*Dacă ar fi trimis oameni puternici, s-ar fi spus că aceștia ar fi atras lumea prin forță sau ar fi constrâns-o prin violență*¹.

Deveniți parohii robilor și preoții bisericilor pe care ei înșiși le-au construit cu banii și cu mâinile lor, scobaii – refugiați din țara lor pentru Hristos – au fost vrednici de sarcina lor. Au rămas acolo timp de veacuri. Și Dumnezeu i-a primit. Respingând doar din când în când câte unul sau doi dintre ei, pe generație. Și anume pe acei dintre scobai pe care nu-i vroia preoți. Și monahii erau mulțumiți căci și-au regăsit liniștea. Robii nu mai veneau să-i deranjeze cu problemele lor, cu căsătoriile, botezurile, înmormântările și durerile lor. La rândul lor, robii erau mulțumiți că aveau biserica aproape de cătunele lor și un preot al lor. Proprietatea lor. Era singurul lucru pe care îl aveau robii. Și pe care nu trebuiau să-l împartă cu alte sate. Marii Scobai erau și ei mulțumiți, căci s-au putut opri în ținutul Neamț fără să se facă nici robi, nici călugări. Au construit deci vreo sută de biserici. Și case parohiale pentru oamenii deveniți preoți și pentru familiile lor. Cei mai buni și cei mai în vârstă dintre ei au primit preoția. Și fiii lor s-au dus la seminar. Și aceasta vreme de secole. Și lumea s-a obișnuit să aibă un Mare Scobai preot paroh al robilor. Al celor nevoiași. Și Marii Scobai au continuat și după eliberarea robilor să fie slujitorii lui Dumnezeu în bisericile zidite de ei. Au rămas liberi. N-aveau nicio legătură cu călugări. Își câștigau viața crescând cai, lucrând pământul, muncind cu brațele lor. Părintele Melchisedec a defrișat cu mâinile sale un măraciniș care nu aparținea nimănui. A sădit la Ierusalim cea mai frumoasă livadă care se afla în ținutul Neamțului și care îl ajuta să câștige destui bani pentru a plăti taxele de seminar și a face zestrea celor șaisprezece copii ai săi. În acest fel, în toate satele care purtau numele din Vechiul și Noul Testament și nume ale sfinților – numele mănăstirilor cărora le aparținuseră odinioară – preoții parohi sunt toți din familia Marilor Scobai. Mama mea s-a născut Maria Scobai. La Ierusalim. Și iată că eu trebuia să-mi petrec primul an de școală în casa parohială a părintelui Melchisedec, cel mai bătrân dintre Marii Scobai, din Ierusalim. Primul meu învățător, directorul școlii comunale de lângă casa parohială, era un frate de-al mamei mele. Un fiu al părintelui Melchisedec. Fiul său mai mare. Absolvise seminarul cu o diplomă strălucită. Dar nu s-a făcut preot. Căci n-a vrut Dumnezeu. Nu-i creștea barbă, semn că nu trebuia să fie preot. Atunci a devenit învățătorul

¹ ÉPHREM DE NISIBE, *Diatessaron* 20, SC 121, Paris, 1966.

școlii din Ierusalim. Mama mea a învățat să scrie și să citească cu el. De asemenea și Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim. El fusese colegul mamei mele la școala unde trebuia să merg și eu a doua zi.

Deodată am fost cuprins de teamă. Mi-am adus aminte de cuvintele mamei preotese: „Din pricina bumbacului venit din Egipt și pe care preotul a îndrăznit să-l vândă, se vor abate asupra noastră cele zece plăgi ale Egiptului.” Ele începuseră deja. Cu furtul. Cu crima din casa parohială. Cu molima satului. Iar ultima plagă avea să fie moartea întâi-născuților. Eram un întâi-născut. Eram deci în primejdie. Pentru că am fost avertizat că ucigașul din Ierusalim va atenta la viața mea. Fiindcă tatăl meu l-a rănit, sau pentru că el credea că tatăl meu l-a rănit. Ucigașul din Ierusalim putea să intre. Să mă strângă de gât. Pe cuptor. În casa parohială a părintelui Melchisedec.

M-am trezit strigând. În camera sa părintele Melchisedec nu dormea. Era îmbrăcat. Lampa era aprinsă. Transpirat, m-am refugiat lângă el.

— Pune-te în genunchi, mi-a poruncit părintele Melchisedec. Afară cântau cocoșii. Părintele Melchisedec și-a luat epitrahilul așezat într-o grindă a tavanului, l-a sărutat și l-a pus după gât. Și a început rugăciunea.

Era slujba miezonopticii. Nu știam că există așa ceva. Tatăl meu nu săvârșea niciodată slujbă la miezul nopții.

XIII. Repetiția generală a învierii morților

A fost pentru prima dată în viața mea când am asistat la săvârșirea slujbei de la miezul nopții, și care la noi românii se numește *miezonoptică*, iar în grecește se numește „mesonyktikon”. Puțini oameni știu că există o slujbă la miezul nopții. Ea există doar la ortodocși și nu se săvârșește de fapt decât în mănăstiri. Părintele Melchisedec era deja îmbrăcat când am intrat la el, înspăimântat de coșmarul meu. Fiindcă visasem că ucigașul din Ierusalim venea pe cuptorul meu și voia să mă strângă de gât. În sutană și anterior, părintele Melchisedec citea slujba ceasurilor. Avea un epitrahil roșu cu ciucuri aurii. Era frumos în lumina lumânării care ardea în mijlocul mesei. Deși întorcea paginile Ceaslovului, în realitate părintele Melchisedec nu citea slujba miezonopticii. O știa pe dinafară. Mai mult, cum am aflat mai târziu, chiar dacă ar fi vrut să citească, i-ar fi fost cu neputință, fiindcă era aproape orb. Întorcea paginile fără să vadă literele, urmărind însă textul cu ochii, căci Tipicul cere ca preotul să nu recite niciodată pe dinafară, ci să citească slujba. Mai ales Sfânta și Dumnezeiasca Liturhie. Și îngenunchind așa cum mi-a poruncit, priveam statura sa. Uriașă. Un adevărat stâlp. O legătură de unire între tavan și podea. Mai mult încă, o legătură de unire între tavanul cel mai înalt al cerului și podeaua pământului. Și părintele Melchisedec rosti minunat rugăciunea Sfântului Vasile: *Curățește-ne pe noi de toate întinăciunile trupești și sufletești, făcându-ne locaș cinstului și sfântului Tău Duh. Și ne dăruiește nouă cu inimă veghetoare și curată să trecem toată noaptea acestei vieți, așteptând luminata și sfânta zi a Unuia-născut Fiul Tău, a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, când va veni pe pământ cu slavă să judece pe toți și să răsplătească fiecăruia după faptele lui. Ca să nu fim aflați zăcând și dormitând, ci priveghind și sculați întru lumina poruncilor Lui.*

Slujba miezonopticii a durat aproape o oră. După care, părintele Melchisedec și-a scos epitrahilul, l-a sărutat, l-a îndoit și l-a așezat la loc între grinzi și tavan, împreună cu cartea de rugăciuni. Apoi a deschis o cutie metalică, o cutie veche de ceai, și mi-a dat struguri uscați.

Purta o centură mare neagră, de piele. Ochii săi erau și mai luminoși decât de obicei. La lumina lumânării care ardea în mijlocul mesei, barba sa albă părea pudrată cu aur, ca zăpada sub lună, pe piscurile înzăpezite.

— Tu n-ai luat parte niciodată la o slujbă de miezonoptică? a întrebat el în timp ce mâncam strugurii uscați.

— Nu, am răspuns eu. Tata nu se scoală niciodată noaptea ca să săvârșească miezonoptică.

— Dumnezeu ne-a poruncit să ne rugăm de șapte ori pe zi¹, mi-a explicat părintele Melchisedec. Prima rugăciune așezată de Hristos însuși e slujba miezonopticii. Căci s-a spus: *Vegheați, dar, că nu știți când va veni stăpânul casei: sau seara, sau la miezul nopții, sau la cântatul cocoșilor, sau dimineața*². Miezonoptica e de fapt o repetiție generală a învierii morților și a celei de-a Doua Veniri a lui Hristos pe pământ.

Părintele Melchisedec mi-a făgăduit să mă ducă să asist odată la slujba miezonopticii într-una din marile mănăstiri care se află în munții noștri. A spus:

— Exact la miezul nopții toate clopotele bisericilor și toate toacele încep să sune din plin. Deodată. Clopotele de la miezul nopții simbolizează sunetele trâmbițelor care vor suna în Ziua de Apoi, la învierea morților. Auzind trâmbițele îngerilor, morții vor ieși din mormintele lor. Toți. De unde au fost îngropați. Cei care au murit înecați vor ieși de pe fundul mărilor. Cei care au fost mâncați de animalele sălbatice vor ieși din pânțelele animalelor. Și toți vor alerga în fața tronului lui Hristos Care va sta pe scaunul de judecată, înconjurat de îngeri.

La miezul nopții, auzind clopotele și toaca, călugării care dorm în chiliile lor răspândite în pădure, în jurul bisericii, se trezesc din somn așa cum morții se vor trezi în mormintele lor. Și călugării ies din patul lor și din chilia lor așa cum morții vor ieși din mormintele lor. Călugării din toate mănăstirile de pe pământ ies din paturile lor la miezul nopții. Și aleargă spre biserică, unde preotul îmbrăcat în odăjdii îi așteaptă în fața altarului, așa cum Hristos va aștepta pe tron sosirea tuturor oamenilor înviați. Și apoi – când monahii sunt cu toții prezenți – începe săvârșirea slujbei miezonopticii.

— Dumneata faci în fiecare noapte această repetiție generală a învierii?

¹ Psalmii 118, 64.

² Marcu 13, 35.

— Da, a răspuns părintele Melchisedec. Sunt și mulți mireni care se scoală la miezul nopții și săvârșesc această recapitulare a învierii pe care noi o așteptăm după moarte.

Simțeam că pentru părintele Melchisedec această slujbă care simbolizează învierea și Judecata de Apoi era una din slujbele sale preferate. Și nu mă înșelam. Căci numaidecât a adăugat:

— Trăim în așteptarea învierii noastre. E scopul suprem al oricărui om. Și ne petrecem viața în așteptare. Învierea noastră va fi uimitoare. Nimeni nu și-o poate închipui. Hristos va veni din nou. Printre noi.

— Iar noi vom învia cu trupurile, cu ochii noștri, cu oasele noastre? am întrebat eu. Și vom trăi veșnic?

— Carnea și oasele noastre vor învia și ele. Fiindcă trupul nostru este templul duhului nostru. Și trupul a suferit pe pământ aceleași încercări ca și sufletul. Deci va învia și el. Și va avea și el viață veșnică. Dar va fi transfigurat... tu știi ce înseamnă transfigurat?

— Nu.

— Înseamnă că vom fi aceiași, ca acum, în carne și oase, dar că trupurile noastre vor fi luminoase, dezbrăcate de orice întinăciune. Cum era trupul lui Hristos pe Muntele Taborului...

Văzând că era greu să-mi explice aceasta, părintele Melchisedec a luat cartea Părinților aflată între grinzile tavanului alături de epitrahil, și mi-a cerut să o deschid la pagina unde se găsea o floare uscată de mac și să citesc cu voce tare. Am făcut cum mi-a poruncit. Și am citit:

...Pavel atinge această întrebare atunci când spune: „Trebuie ca ce este stricăcios să fie îmbrăcat întru nestricăciune”¹. Fiindcă acest trup nu învie această faptură proastă pe care o cunoaștem, și totuși învie același trup. Îmbrăcat în nestricăciune și prefăcut așa cum fierul în foc devine foc sau așa cum Domnul Care-l învie știe că trebuie să fie. Trupul acesta învie, dar nu mai rămâne ca aici, pe pământ: rămâne veșnic. Nu mai are nevoie de hrană ca să se susțină, nici de scări ca să urce. Devine duhovnicesc. Lucru minunat și de o atât de înaltă vrednicie, că n-am putea-o rosti. „Atunci, se spune, dreptii vor străluci ca soarele și luna și ca strălucirea tăriei cerului”². Dumnezeu, Care prevedea necredința oamenilor, a dat licuricilor foarte mici puterea de a scânteia raze luminoase, ca acest lucru care izbește privirile noastre să ne

¹ 1 Corinteni 15, 53.

² Matei 13, 43; Daniel 12, 3.

ajute să credem ceea ce ne așteaptă. Fiindcă Cel care a dat o părticică poate da și întregul, și Cel care a făcut să lumineze un simplu vierme, cu atât mai mult va face să strălucească dreptii¹.

Aveam lacrimi în ochi atât de fericit eram citind că noi, oamenii, și mai cu seamă noi, sărmanii Moldovei, care pe acest pământ avem trupul ros de foame, de oboseală, de pelagră, această boală provocată de mălai (și pe care o cunosc toți mâncătorii de mălai) noi care aici, la marea periferie răsăriteană Europei, suntem cei mai mizerabili și mai proletari de pe pământ, călcați în picioare de năvălitorii din Răsărit, vom avea într-o zi un trup care va străluci ca luna și soarele. Din moment ce un simplu, mizerabil și minuscul licurici poate străluci seara ca o stea, trupul omului drept poate străluci cu atât mai mult, ca luna și soarele. Dovada învierii luminoase a trupului după moarte și a Doua Venire a lui Hristos ne este dată de Dumnezeu într-un chip neîndoielnic și uimitor în exemplul licuriciului. În timpul zilei, el are culoarea unei pietre, a unei fărâme de pământ, și e zdrobit sub picioare, fără să i se dea atenție, așa cum istoria îi zdrobește pe moldoveni, dar noaptea strălucește ca o mică stea...

Așa vom fi noi, românii, pe care toți ne disprețuiesc aici, pe pământ, și ne zdrobesc... Vom străluci însă la Parusie, la a Doua Venire și la învierea morților. Înviere așteptată și repetată la mijlocul fiecărei nopți în toate mănăstirile... Și la care tocmai am asistat pentru prima dată în această noapte. De fericire mi s-au umezit ochii. Fiindcă neînsemnata mea carne, trupul meu slăbuț și plâpând de băiat de șapte ani, va fi într-o zi luminos și va dobândi veșnicia... Nicio doctrină zisă materialistă n-a proclamat vreodată că materia din care e făcut trupul omului este veșnică... Materialismul lor este o escrocherie în comparația cu învățătura creștină care promite nemurirea materiei trupului omenesc îndumnezeit, sfințit și devenit luminos prin unire cu Dumnezeirea.

Am continuat lectura:

Vom învia, așadar. Toți vom avea un trup veșnic, dar trupurile noastre nu vor fi asemănătoare... Dacă unul e drept, primește un trup ceresc care să-i îngăduie să stea cu vrednicie în tovărășia îngerilor. Dacă altul e păcătos, primește un trup veșnic și în stare să îndure pedeapsa păcatului fără a fi mistuit în focul cel veșnic. Pe drept cuvânt, Dumnezeu se folosește aici de un lucru sau altul. Căci nimic nu se face în noi fără trup. Gura

¹ SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Catheheses* 18, PG 33, 1040A.

noastră blestemă, și tot gura noastră se roagă. Mâna noastră fură și tot mâna noastră face milostenie. Și așa mai departe. Deci, întrucât în orice împrejurare trupul a fost slujitorul credincios al sufletului, împărtășește soarta lui și pe mai departe¹.

Din acea noapte mi-am privit trupul, tovarășul credincios al sufletului meu, cu alți ochi. Și aștept Parusia ca pe cel mai mare eveniment care se poate produce vreodată.

În zilele noastre, în acest an 1968, lumea a rămas uimită de minunile și tehnicile extraordinare ale științei medicale care poate înlocui inima din pieptul oamenilor prin transplant. Omul deci trăiește aici, pe pământ, cu inima altuia. Așa cum poți vedea cu ochiul altuia. Cu rinichiul altuia. Sau cu piciorul altuia.

Noi, creștinii, ne bucurăm profund de aceste minuni tehnologice. Orice vindecare, orice încetare a suferinței trupești, ne umple de bucurie. Dar știm că aceasta nu e totul. Există și altceva. Fiindcă noi așteptăm sfârșitul vremurilor, învierea morților, Judecata de Apoi, Parusia și apocatastaza, adică restaurarea creației în integritatea ei primordială. Noi suntem siguri de a Doua Venire a lui Hristos, de învierea morților. Doar modul în care se vor realiza lucrurile apocatastazei, ale restaurării, rămâne o taină. Nu știm totul. Dar, după descoperirile făcute câtorva aleși și după tradiția păstrată de Biserică, se poate presupune că în ziua aceea morții își vor deschide mormintele și vor ieși afară. În Moldova mea natală, în nordul României, se află în satul Voroneț o biserică care datează din secolul XV. Pe aceste ziduri se află înfățișate scene ale apocatastazei. Se văd îngerii care sună din trâmbițe. Toate mormintele se deschid și morții ies afară. Un lup, care a mâncat mâna unui om, vine să i-o aducă înapoi proprietarului ei. Din gura unui leu iese capul unui copil. Monștrii marini și peștii lasă să iasă afară trupurile celor înecați. Corbii și păsările de pradă redau carnea cadavrelor pe care le-au devorat pe câmpurile de bătălie. Toată creația este restaurată în integritatea ei. Aceasta este apocatastaza. În ziua aceea piciorul cel negru transplantat de Sfinții Cosma și Damian va părăsi trupul diaconului Iustinian înviat și se va întoarce la proprietarul său negru. Inima tinerei fete transplantată de doctori unui bărbat va reveni în pieptul din care a fost luată. La fel inima negrului transplantată unui bolnav alb. Așa cum se spune: *Știu că Răscumpărătorul meu este viu și*

¹ SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *ibid.*, PG 33, 1040B.

*că El, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă. Și afară din trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El Îl voi vedea, și ochii mei îl vor privi, nu ai altuia*¹.

Grefele de membre, părțile amputate sau adăugate la *hainele de piele*², la trupul de carne al omului, nu sunt valabile decât pentru perioada foarte scurtă pe care omul o petrece pe pământ.

— A Doua Venire a lui Hristos poate avea loc chiar în vremea noastră? l-am întrebat pe bunicul meu.

— În orice ceas din zi și din noapte, toată viața noastră, noi așteptăm a Doua Venire a lui Hristos. E singurul mare eveniment pe care-l așteptăm. Și care ne interesează cu adevărat. În el însuși.

— Putem fi deci în viață atunci când va veni? am întrebat eu.

— Hristos poate veni chiar și în această noapte. Chiar și în acest ceas. Și oamenii care vor fi atunci vii vor trece de la viață la veșnicie, fără a cunoaște mormântul. E una din tainele ce se vor descoperi la vremea lor... Datoria noastră e să așteptăm. Și să fim pregătiți. Căci dacă noi nu suntem pregătiți pentru lucrurile mari, nu are niciun rost să fim pregătiți pentru cele mici.

Mi-am ridicat ochii spre părintele Melchisedec. Desigur, era atât de bătrân că nu te mai puteai gândi că a avut și el un tată, o mamă pe acest pământ, o genealogie. Ca Melchisedec din Sfânta Scriptură. Era mai presus de vreme. Așa cum Mont Blanc e mai presus de ceilalți munți din Alpi. Era preot, ca tatăl meu, ca toți ceilalți preoți. Dar, în același timp, era preot *altfel*. Sigur, n-avea nimic în plus, dar se vedea, se simțea că era altfel. Avea ceva care nu ținea doar de cele pământești. Mai întâi, era înalt de doi metri. Drept. De când era preot, adică aproape de totdeauna, nu și-a tăiat niciodată părul. Încă din Vechiul Testament, a nu-ți tăia părul era *semn de sfințenie și îndoită afierosire lui Dumnezeu*³. Deși foarfecele nu s-a atins niciodată de capul său, părul și barba sa albe ca un stihar preotesc, și care îi cădeau mai jos de centură, erau foarte îngrijite. Strălucind de curățenie. Și ordonate. Desigur, părul său creștea în toate direcțiile. În direcțiile pe care le-a rânduit Dumnezeu. Căci până și direcția în care trebuie să crească un fir de păr este stabilită de Dumnezeu.

¹ *Iov* 19, 25 – 27.

² *Facerea* 3, 21.

³ *Numerele* 6, 5.

Și cum pe capul părintelui Melchisedec părul creștea în toate direcțiile hotărâte de Dumnezeu, aspectul părului său era superb. Foarte frumos. Niciun coafor la modă n-ar fi putut să realizeze o coafură asemănătoare. Căci era făcută de Dumnezeu. Și mâna omului nu poate să facă un lucru mai bun decât Dumnezeu. Oricât de mare și iscusit ar fi acel om.

Părintele Melchisedec purta aceeași sutană ca toți preoții ortodocși, același anterior ca și tatăl meu. Dar, deși era aceeași, haina sa preoțească era diferită. Sutana sa era ceva mai mult decât cea a celorlalți preoți. Făcea parte din trupul său. Așa cum scoarța marilor stejari face parte din copac. Și chiar dacă și-ar fi scos sutana, n-ar fi rămas gol. Pentru că însăși pielea sa devenise o haină preoțească. O singură piesă vestimentară îl deosebea de ceilalți preoți și de tatăl meu. Purta o centură. O centură neagră de piele. Din piele neagră și aspră, pe care o purta peste brâu. Și ceilalți preoți poartă – uneori – o centură, dar de stofă. Doar călugării poartă centură de piele. Și părintele Melchisedec o purta ca și călugării. *Iată deci oșteanul lui Hristos îmbrăcat cu hainele sale. El are și o cingătoare strânsă peste șale. El trebuie să știe că această cingătoare nu este un semn lipsit de importanță al sfințeniei ce se cere de la el. Într-adevăr, încingerea mijlocului și îmbrăcarea unei piei moarte înseamnă că el își asigură omorârea mădurelor în care sunt păstrate semințele patimii, înțelegând că acea poruncă evanghelică care spune „să fie șalele voastre încinse”¹ trebuie înțeleasă prin tâlcuirea Apostolului: „Drept aceea, omorâți măduarele voastre, ale omului pământesc: desfrânarea, necurăția, patima și pofta cea rea”². De aceea citim în Sfintele Scripturi că au purtat cingătoare numai cei care și-au stins prin osteneală și virtute focul poftelor trupului³.*

— Ție ți-e frică de ucigașul din Ierusalim? a întrebat deodată părintele Melchisedec.

Mi-am plecat ochii. Desigur, mi-era teamă. Dar acum, după ce am auzit și înțeles că după moarte vom fi atât de fericiți și mai luminoși decât stelele, cum să mai vorbești despre frica de moarte? Dar, cu toate strălucirile vieții viitoare, orice ființă omenească, rob, prizonier, vagabond, vrea totuși să rămână pe

¹ Luca 12, 35.

² Coloseni 3, 5.

³ SFÂNTUL IOAN CASSIAN, *De institutiis coenobiorum* I, 11 [PSB 57, 1990, p. 119].

pământ. Să-și continue existența nenorocită. Orice om vrea să-și prelungească această viață cât mai mult cu putință. E adevărat. Și nimeni nu vrea să moară. Pentru a se bucura de viața viitoare. Nici chiar sfinții nu vor să moară...

— Mi-e frică că vine să mă omoare, am răspuns eu. Mama mi-a spus să fiu cu luare-aminte. Fiindcă ucigașul este de obârșie din Ierusalim. Și e ca un câine turbat care ucide și face rău tuturor și pretutindeni. Și mai ales mie. Din pricina tatălui meu.

Mâna părintelui Melchisedec mi-a atins capul. Și m-a mângâiat. Străveziu. Pentru că mâna sa, deși caldă, nu era caldă ca mâna mamei mele, nici ca mâna tatălui meu. Avea o căldură diminuată, purificată, ca mâna unui prunc. Era căldura inocenței, căldura sfințeniei și a curăției. Care sunt la fel. Sunt sigur că în ziua în care Hristos va binevoi să se atingă de creștetul meu senzația va fi exact aceeași. Și exact aceeași căldură și aceeași greutate diafană pe cap am simțit-o în ziua hirotoniei mele, în ziua în care în mai 1963, în biserica românească din Paris, am fost sfințit preot prin punerea mâinilor.

Mâna părintelui Melchisedec pusă pe capul meu în acea clipă nu era propriu-zis o mângâiere asemenea celei cu care sunt răsfățați copiii. Ea s-a așezat pe capul meu ca un scut, fără nicio greutate, dar de neclintit.

— Dumnezeu și îngerii te vor ocroti, Virgil, ca ucigașul din Ierusalim, care a adus crima în casa voastră parohială să nu-ți facă nici ție niciun rău. Și dacă îngerii te vor ocroti, nimeni, dar absolut nimeni, niciun ucigaș, fie el din Ierusalim sau de altundeva, nu-ți va putea face vreun rău.

Aveam încredere. Eram sigur de adevărul cuvintelor părintelui Melchisedec. Dar continuam să mă tem. I-am mărturisit:

— Am venit, când te rugai, pentru că am avut un vis urât! Se făcea că ucigașul din Ierusalim a urcat pe cuptor și voia să mă omoare strângându-mă de gât. Sigur, am încredere în Dumnezeu și în îngeri. Dar mi-e teamă și de ucigașul din Ierusalim. El crede că tatăl meu l-a rănit. Și vrea să se răzbune pe mine!

— Deci nu l-a rănit tatăl tău? a răspuns părintele Melchisedec. Ucigașul a plecat sângerând. Din belșug. Toată lumea i-a văzut sângele. În fața casei parohiale. Cine putea să-l rănească, dacă nu tatăl tău?

— Un glonte tras de ucigașul însuși în piatra pragului casei a ricoșat și l-a rănit în același timp pe el și pe tatăl meu. Dar

ucigașul crede că tata l-a rănit. Și va veni aici să se răzbune. Mă va omorî. Mi-a spus mama.

— Mi s-a spus că vrei să-ți sfințești numele, Virgil? E adevărat?

— Da, am răspuns eu.

— Și l-ai întrebat pe tatăl tău ce trebuie să faci ca să fii un sfânt Virgil în calendar? E adevărat?

— Da.

— Și tatăl tău ți-a spus că e cu putință să devii un sfânt?

— A spus că este foarte cu putință. Ba chiar că e o poruncă pe care a primit-o fiecare creștin să devină sfânt așa cum Dumnezeu este sfânt.

— Știi tu ce trebuie să faci ca să devii sfânt? Ți-a spus tatăl tău?

— Da. Pentru a deveni sfânt, trebuie să faci un singur lucru: *să-ți iubești dușmanii*.

— Când ai pus această întrebare tatălui tău nu aveai însă dușmani. Niciunul. Deci nu puteai deveni Sfântul Virgil, din lipsă de dușmani, nu-i așa? Și atunci l-ai rugat pe Domnul să-ți dea unul. Măcar unul. E adevărat, da sau nu? Ei bine, Dumnezeu ți-a ascultat rugăciunile. Trebuie să fii mulțumit. Acum ai un dușman. Care vrea să te ucidă. Și care l-a rănit pe tatăl tău. Este ucigașul din Ierusalim. Va veni, ți-a spus mama ta, și va căuta să-ți facă rău. Ca să se răzbune pentru rana pe care a primit-o în casa parohială. Dumnezeu ți-a trimis un dușman de temut. Vei putea oare să-l iubești? Răspunde-mi!

— Să-l iubesc pe ucigașul din Ierusalim? am întrebat eu înspăimântat. Căci mi se părea de neconceput să-l iubesc pe ucigașul din Ierusalim. Care mă căuta să mă strângă de gât. Mă căuta chiar și în visele mele.

— Ucigașul din Ierusalim e dușmanul tău, nu-i așa?

— Da! am spus eu.

— Poți să-l iubești cu toată frica și spaima pe care ți-o însuflă?

Am coborât ochii. Am înțeles că acesta era prețul sfințeniei. Dacă-l iubeam pe ucigașul din Ierusalim care mă înfricoșa chiar și în visele mele, aș fi dobândit nimbul, aureola sfinților, și aș fi fost sfântul Virgil. Dar dacă nu-l iubeam, voi fi ca toți ceilalți Virgili care au trăit înaintea mea și nu au reușit să sfințească acest frumos nume latin. Am început să plâng.

— De ce plângi?

— Pentru că nu pot să-l iubesc pe ucigașul din Ierusalim! Cred că nu voi putea să-l iubesc niciodată. Mai ales pe el!

M-am dus să mă culc. Pe cuptorul meu. După ce am mai primit câțiva struguri uscați. Ștergându-mi lacrimile. Și am adormit, visând de această dată că eu, părintele Melchisedec, mama mea, tatăl meu și toți sătenii străluceam pe boltă ca licuricii și ca stelele... Era foarte frumos. Era Parusia. Cel mai frumos lucru pe care îl pot visa și aștepta oamenii. Toți nenorociții proletari de pe versantul răsăritean al Carpaților, toți românii, atât de nefericiți în istorie, vor fi prefăcuți în cer, pentru veșnicie, într-un popor în care fiecare va avea un trup de lumină mai frumos decât cel al îngerilor...

XIV. Dumnezeu îmi aude rugăciunea și-mi trimite primul dușman: ucigașul din Ierusalim, ca să locuiască împreună cu mine

Era a doua noapte pe care o petreceam în casa parohială a părintelui Melchisedec la Ierusalim. Ziua m-am dus la școală. Am făcut cunoștință cu colegii mei de clasă. Învățătorul școlii, Nicu Scobai, fratele mai mare al mamei mele și învățătorul meu, era un om sever. Sigur, nu numai pentru că nu-i crește barbă nu l-a primit Dumnezeu în preoție. Nu lipsa bărbii m-a uimit la el, ci ochiul său cenușiu. Rece. Fără nicio scânteie de duioșie și iubire. S-a arătat mai sever față de mine decât față de ceilalți elevi. M-a întrebat, ca și cum nu știa, numele, prenumele și locul nașterii mele. Așa cum fac polițiștii, după cum mi-am dat seama mai târziu. Dar m-am străduit să-l iubesc, în ciuda asprimii lui. Fiindcă preferam să mor decât să nu reușesc să-mi iubesc dușmanii. Și doream să dobândesc aureola sfinților. Doream ca Dumnezeu să înscrie în calendar frumosul nume de Virgil, precedat de adjectivul *sfânt*. Știam că drumul va fi greu. Dar m-am hotărât să nu dau înapoi în fața niciunui obstacol. Și cu cât unchiul meu și directorul școlii va fi mai sever și mai aspru față de mine, cu atât mă voi strădui să-l iubesc.

Întorcându-mă de la școală, am împărtășit biruința mea părintelui Melchisedec.

— A fost foarte aspru cu mine, am spus. S-a purtat ca un adevărat dușman. Și n-am nici umbră de ură față de el... Nu este oare aceasta o biruință pentru mine pe calea sfințeniei?

— Nu, a spus părintele Melchisedec. A fost aspru cu tine din iubire. Pentru a face din tine un elev bun. Nu din răutate. Știi prea bine că nu e dușmanul tău. Că a fost aspru din iubire, ca învățător, ca om care vrea să te învețe.

— E adevărat, am spus. Pentru binele meu a fost aspru. Neprietenos.

— *Și dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată puteți avea? Căci și păcătoșii iubesc pe cei ce îi iubesc pe ei¹.*

¹ Luca 6, 32.

— De ce trebuie cu orice preț să-ți iubești dușmanii, părinte? am întrebat.

— Cine nu iubește pe toți oamenii cu o dragoste egală, spontană, dezinteresată, acela nu-L poate iubi nici pe Dumnezeu... Cine urăște un singur om, îl urăște pe Dumnezeu.

Era foarte greu de înțeles. Părintele Melchisedec nu era preot pentru a explica învățătura dumnezeiască, asemenea Dascălilor Bisericii, ci pentru a-i sfinți pe oameni, pentru a-i îndumnezei, a-i face fii ai lui Dumnezeu și vrednici de împărăția cerurilor. Nu-ți poți potoli setea citind tratate despre hidratare, ci bând apă.

Preotul trebuie să reverse asupra credincioșilor săi darurile Duhului Sfânt pe care le-a primit odată cu Preoția sa. Ca un izvor, el trebuie să-i vindece, să-i facă minunați, nu să le explice cum devii minunat. Chiar dacă citești sute de tratate despre arta culinară, tot îți este foame. În același chip poți ignora cu desăvârșire credința studiind mii de tratate de teologie. Pentru a fi teolog – cunoscător al lui Dumnezeu – trebuie să-L mănânci pe Dumnezeu. Trebuie să-L bei pe Dumnezeu. Trebuie să-L chemi pe Dumnezeu să trăiască în tine. Iar tu trebuie să locuiești în Dumnezeu. Să-L bei cum bei dintr-un izvor. Să-L mănânci cum mănânci hrana. Atunci vei fi sfânt ca Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu. Un trup cu Dumnezeu. A fi teolog înseamnă a avea cunoașterea lui Dumnezeu făcându-te una cu El. De aceea Taina tainelor este Euharistia. De aceea, preotul e superior îngerilor. Nu numai pentru că preotul poate preface pâinea și vinul în Trupul și Sângele lui Hristos, dându-L astfel pe Dumnezeu să fie mâncat și băut de toți, dar și pentru că poate să ierte pe pământ și în cer. Poate de asemenea să poruncească. A-l întreba pe părintele Melchisedec de ce anume trebuie să-ți iubești dușmanii pentru a deveni sfânt era tot una cu a întreba un izvor din care bei de ce apele sale ne astâmpără setea. E absurd. Izvorul nu știe cum, nici de ce ne astâmpără setea. El asta face. Așijderea și preotul. Preotul ne sfințește. Din această pricină, printre alte motive de ordin istoric, toate cunoștințele teologice ale preotului ortodox sunt cuprinse în cele câteva cărți pe care le poate purta cu el tot timpul. Cărți de buzunar. Pe care însă doar o mică parte dintre preoți le-au deschis și citit. Una din ele e *Enchiridionul*¹. Toată învățătura și toată tradiția se află aici. O altă carte se

¹ Sau „Manual sfătuitor despre paza celor cinci simțuri” scris de Sfântul Nicodim Aghioritul (Veneția, 1801; trad. rom. Neamțu, 1826) [n. tr].

numește *Filocalia*¹ și conține toată tradiția duhovnicească a Sfinților Părinți. E un fel de sumă teologică. Ca și *Enchiridionul*. Ca și *Sintagma*², ca și *Sinagoghe*³, ca și *Pidalionul*⁴. Mai există și alte cărți mici, cum sunt *Pandectele*⁵. Dar toate nu sunt decât una și aceeași carte care ne oferă pe scurt aceeași tradiție a credinței și a Bisericii. Fiecare din aceste cărți este în ea însăși o bibliotecă completă. De altfel, uneori ele se și numesc „biblioteci”. Ca aceea pe care a scris-o Sfântul Patriarh Fotie. Și care este de asemenea un rezumat al întregii credințe și al tuturor bibliotecilor. Adevărate biblioteci ortodoxe sunt cărțile liturgice care se găsesc doar în biserici. Și care nu sunt numeroase. Pe care orice preot le cunoaște aproape pe de rost. Și care conțin toate slujbele și toate rugăciunile care-l sfințesc pe om aici, pe pământ, și-l fac vrednic de a fi cetățean al Cerului. Cărțile liturgice ortodoxe sunt: *Tipicul*, care conține regulile slujbelor religioase; *Liturghierul*, care conține textele sfintei și dumnezeieștii Liturghii; *Evhologhionul* sau *Molitvelnicul* care conține toate rugăciunile de binecuvântare și sfințire; Apostolul sau cartea epistolelor apostolilor; *Evangelhliarul*, cea mai sfântă dintre cărți, căci Hristos însuși e întrupat în literele sale tipărite. Din această pricină, Evangelhia e așezată întotdeauna pe altar. Niciodată altundeva. Există apoi *Psaltirea* (cartea psalmilor),

¹ Sau „culegere din scrierile Sfinților Părinți despre rugăciunea minții care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși”, antologie de texte mistice patristice și bizantine publicată de Sfinții Macarie al Corintului și Nicodim Aghioritul la Veneția în 1782; trad. rom. de pr. prof. D. Stăniloae, 12 volume, Sibiu 1946 – 1948, București 1976 – 1981, 1990 – 1991 [n. tr.].

² „Colecție” alfabetică de canoane alcătuită în secolul XIV de Matei Vlastares [n. tr.].

³ „Adunarea cuvintelor de-Dumnezeu-grăitorilor Părinți” sau „Everghetinos”: antologie de texte ascetice din autori patristici și bizantini realizată în secolul XI de Pavel de la mănăstirea Maicii Domnului Binefăcătoarea (Everghetis) din Constantinopol și publicată de Sfântul Nicodim Aghioritul (Veneția, 1783; traducerea românească realizată de ucenicii stareșului Paisie îndată după apariție a rămas în manuscris) [n. tr.].

⁴ Sau „Cârma corăbiei Bisericii”, colecție de canoane bisericești comentate publicată de Sfântul Nicodim Aghioritul (Leipzig, 1800; trad. rom. Neamțu, 1842) [n. tr.].

⁵ Sau „Tâlcuirea dumnezeieștilor porunci” alcătuită în secolul XI de monahul Nicon de pe Muntele Negru. Inedită încă, deși a cunoscut o largă circulație manuscrisă [n. tr.].

Ceaslovul (cartea ceasurilor), *Octoihul* (cartea celor opt glasuri), *Triodul* (care conține slujbele celor zece săptămâni ce preced Paștele), *Penticostarul* (care conține slujbele de la Paște până la Cincizecime) și cele douăsprezece Minei (cărțile cu slujbele sfinților din cele douăsprezece luni ale anului).

— De ce nu-L iubim pe Dumnezeu dacă nu-i iubim pe dușmanii noștri? am întrebat eu. Dumnezeu nu este dușmanul oamenilor. Ce legătură există între iubirea de vrășmași și iubirea de Dumnezeu Care e Tatăl nostru și Care ne iubește, căci El este *Philanthropos*, prietenul oamenilor? E ca și cum am spune că unuia căruia nu-i place oțetul – dușmanul său – nu-i poate plăcea nici mierea – adică Dumnezeu.

Sărmanul părinte Melchisedec! Astăzi mi se pare o cruzime faptul de a-i fi pus o astfel de întrebare. Dar preotul este un om care a primit Duhul Sfânt. Acest lucru îl salvează. Nu puterile sale omenești. Nici știința sa. După ce au primit Duhul Sfânt în chip de limbi de foc, Apostolii au putut vorbi în limbi străine ca și cei mai mari poligloți. Au putut purta discuții de cel mai înalt nivel filozofic, deși le lipsea învățătura... Duhul Sfânt poate totul și nu se teme de nimic. Iar părintele Melchisedec, care nu și-a pus niciodată probleme de felul celor pe care i le puneam eu, mi-a răspuns:

— Există o carte pe care stă scris *Pateric*.

M-am ridicat de pe scaunul meu. Am luat *Patericul* (sau *Gheronticonul*), cartea Părinților (sau Bătrânilor), așezată între grinzi și tavan.

— Deschide la pagina unde se află un fir de măceș, a spus părintele Melchisedec. Pe pagina din stânga, se află o explicație scrisă de Sfântul nostru Părinte Dorotei din Gaza. El te va lămuri mai bine decât mine.

Am deschis așadar *Patericul*, o carte asemenea tuturor cărților ortodoxe. O colecție scurtă și completă a întregii învățături, a apoftegmelor, spiritualității și tradiției credinței creștine. La pagina unde se afla firul de măceș, am citit:

Fiecare, cum am spus, după puterea lui, sârguiți-vă să vă uniți întreolaltă. CĂCI PE CÂT SE UNEȘTE CINEVA CU APROAPELE, PE ATÂT SE UNEȘTE cu DUMNEZEU.

Și să vă spun o pildă de la părinți ca să pătrundeți înțelesul cuvântului. Presupuneți că este un cerc, o tăietură rotundă, făcută de la centrul unui compas. Centrul lui este partea cea mai de mijloc a cercului, până la centrul propriu-zis. Cugetați cu mintea la ceea ce vă spun. Socotiți că acest cer este lumea, că

mijlocul cercului este Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferie la mijloc sunt căile, sau viețuirile omenești. Deci cu cât intră sfinții mai mult spre cele dinlăuntru, în dorința de a se apropia de Dumnezeu, pe măsura pătrunderii lor, ajung mai aproape de Dumnezeu și întreolaltă. Cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie întreolaltă; și cu cât se apropie mai mult întreolaltă, se apropie mai mult de Dumnezeu. La fel cugetați și despre despărțire. Căci când se despart de Dumnezeu și se întorc la cele din afară, e vădit că, cu cât ies și se depărtează mai mult de Dumnezeu, cu atât se depărtează mai mult unii de alții; și cu cât se depărtează mai mult unii de alții, cu atât se depărtează mai mult de Dumnezeu. Așa este firea iubirii. În măsura în care suntem în afară și nu iubim pe Dumnezeu, în aceeași măsură ne aflăm fiecare depărtat față de aproapele. Iar de iubim pe Dumnezeu, cu cât ne apropiem de El prin iubirea față de El, cu atât ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele; și cu cât ne unim mai mult cu aproapele, cu atât ne unim mai mult cu Dumnezeu¹.

— Acum ai înțeles? a întrebat părintele Melchisedec. Nu există *philotheia* adică iubire de Dumnezeu, foră *philadelphia*, adică iubirea pentru frații tăi, iubirea pentru toți oamenii, *philanthropia*.

— Dar nu suntem oare în același timp și frații asasinilor? Ucigașul din Ierusalim nu e oare fratele meu? am răspuns eu.

— *Se cuvine deci să punem iubirea pentru orice om mai presus decât cele văzute și decât însuși trupul; căci ea este semnul iubirii de Dumnezeu². Ucigașul din Ierusalim, ceilalți asasini și toți tâlharii fac răul, e adevărat. Dar iubirea nu se aprinde de mânie, nu gândește răul... toate le suferă, toate le crede, toate le rabdă³. Deci și noi, de am avea dragoste, însăși dragostea ar acoperi orice greșală, precum și sfinții fac așa, văzând zdrobirea oamenilor. Căci nu sunt orbi sfinții. Și totuși nu văd păcatele acestora. Pe de altă parte, cine urăște așa de mult păcatul ca sfinții? Dar totuși nu urăsc pe păcătos, nici nu-l judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună-pățimesc cu acela, îl*

¹ AVVA DOROTEI DIN GAZA, PG 88, 1696B-D [FR IX, 1980, p. 548 - 549].

² SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticus*, PG 90, 917A [FR II, 1947, p. 5].

³ 1 Corinteni 13, 5. 7.

*sfătuiesc, îl mângâie, îl slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav; toate le fac ca să-l mântuiescă*¹.

— Mă voi strădui din toată inima să nu-mi urăsc dușmanul, adică pe primul și singurul meu dușman, ucigașul din Ierusalim.

— *A nu-l urî nu înseamnă încă a-l iubi*², a spus părintele Melchisedec. Porunca lui Hristos este categorică: *Iubiți pe vrăjmașii voștri*³! Nu spune să nu-i urâm, ci să-i iubim.

Toată seara am fost trist. Hotărârea mea de a-l iubi pe ucigașul din Ierusalim întrecea puterile mele. Nu știam că și sfinții și mucenicii încercaseră această neputință înaintea mea. Sfântul Maxim Mărturisitorul, acest admirabil martir, savant antic, prieten și înalt funcționar al împăratului, care a lăsat să i se taie mâna dreaptă și limba fără să-și renege credința, a scris: *E cu neputință să-l iubească cineva pe cel care-l face să sufere, chiar dacă se arată a se fi lepădat de toată materia lumii, dacă nu cunoaște cu adevărat scopul Domnului. Iar dacă din darul Domnului va putea să-l cunoască și se va sili să umble potrivit lui, va putea să iubească din inimă pe cel care-l urăște și-l supără*⁴.

A nu urî e un lucru greu, dar realizabil. A-l iubi pe cel ce-ți face rău e cu neputință.

În toiul nopții m-am trezit în culcușul meu făcut din cărămizi calde, pe cuptor. Nu din pricina unui vis ca în noaptea precedentă. În odaia părintelui Melchisedec era lumină și un om străin vorbea cu părintele. Străinul de-abia intrase. Stătea în picioare aproape de patul părintelui Melchisedec. Și cu toate că vorbeau cu voce joasă, ca să nu mă trezească, le auzeam limpede cuvintele. Cele ale părintelui Melchisedec mai întâi, apoi și cele ale vizitatorului său nocturn.

— Nu, spunea părintele.

— Trebuie, părinte Melchisedec, trebuie să mă găzduiți. Trebuie să rămân aici, să dorm aici, să mănânc aici, și să rămân ascuns aici pe cuptor. Puteți să mă omorâți dar nu voi pleca de aici. Sunt și voi rămâne aici.

— Nu poți rămâne, a spus părintele Melchisedec. Nu!

¹ AVVA DOROTEI DIN GAZA, PG 88, 1693A [FR IX, 1980, P – 545].

² SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* II, 49 și 50 [FR II, 1947, P – 65 – 66].

³ *Luca* 6, 27.

⁴ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticus*, PG 90, 920A [FR II, 1947, p. 7].

— Din pricină că pentru toată lumea sunt ucigașul din Ierusalim, de aceea nu pot rămâne aici, părinte?

— Nu trebuie să pleci pentru că ești ucigașul din Ierusalim. Ci pentru că nu e loc pentru tine aici.

— Pentru ucigași ca mine n-aveți loc decât în închisori în această viață și un iad pentru toată veșnicia... Știu bine asta.

— Eu nu te trimit nici în închisoare, nici în iad, Ionel, a spus părintele Melchisedec. Chiar dacă ești ucigașul din Ierusalim, ești fiul meu. Pentru că eu te-am botezat și nimeni nu-ți poate lua numele de fiu al lui Dumnezeu pe care ți l-am dat la Botez și prin Sfântul și Marele Mir, dându-ți numele de Ionel. Cu toate crimele tale, ești chipul lui Dumnezeu și fiu prin înfiere al lui Dumnezeu. Numele tău este și rămâne scris în cer. Nimeni, nicio crimă nu ți-l poate șterge. Nu pot să-ți dau adăpost, pentru că locul de pe cuptor e ocupat. Și n-am alt loc unde să te găzduiesc.

— Ocupat de cine? a întrebat ucigașul.

— De Virgil, fiul părintelui Constantin, pe care ai încercat să-l ucizi în urmă cu abia trei zile, furând banii din odaia din față a casei sale parohiale. Cred că nu vrei să te poftesc să dormi cu băiatul pe al cărui tată ai încercat să-l omori? Nu poți să ceri unui copil să doarmă cu ucigașul tatălui său. Nu. E prea plăpând, e un copil. Nici chiar unui om mare nu poți să-i ceri să doarmă în același pat cu ucigașul din Ierusalim...

— Iertare, a spus ucigașul din Ierusalim. Nu mai stărui. Nu știam că Virgil e la voi. Și că doarme pe cuptor. Voi pleca. Iertare.

— E molimă în satul său. Școlile sunt închise. Ducându-l pe tatăl rănit la spital, mama sa l-a lăsat aici pe băiat. Ca să meargă la școala din Ierusalim. Atât cât școala din satul lor va rămâne închisă.

— Cum se simte părintele Constantin? a întrebat ucigașul din Ierusalim. Avea o altă voce. Foarte blândă.

— I s-au scos gloanțele pe care i le-ai înfipt în carne. Trăgând asupra lui cu pușca ta blestemată... Dar acum este mai bine. Mulțumită lui Dumnezeu. Cum ai putut încerca să ucizi un preot?

— Slavă lui Dumnezeu că se simte mai bine! a spus ucigașul.

Ghiceam, fără să văd, că s-a îndreptat spre icoane și și-a făcut semnul crucii. Mulțumind și el lui Dumnezeu pentru că tatăl meu se simțea mai bine... În acel moment am izbucnit în lacrimi. Nu-mi închipuiam că ucigașii se pot ruga și plânge.

— A fost un accident, a spus ucigașul. L-a rănit un glonț care a ricoșat. Și eu am fost rănit. De același glonț. Iată piciorul meu...

— Și cine a tras? Tu ești asasinul! a strigat părintele Melchisedec.

— Eu am tras, părinte. Dar când ai o armă în mână și ți-e frică, tragi. M-a speriat sosind pe neașteptate și stând în ușă. Atunci am tras. De frică. Pentru a-l intimida. Nu pentru a-l ucide. Am tras în jos.

— Nu contează că printr-o minune a rămas în viață. Putea să fie mort... Omorât de tine! Și nu poți să-mi ceri acum să-i poruncesc lui Virgil, un biet băiat, să doarmă alături de omul care a încercat să-l ucidă pe tatăl său. Nu. Nu e cu putință. Trebuie să pleci și să te ascunzi altundeva.

— Nu. Firește că nu e cu putință! a răspuns ucigașul. Era întristat.

— Cum poți cere cuiva să doarmă alături de ucigașul tatălui său? a întrebat părintele Melchisedec.

— Dar poți să-mi ceri, părinte Melchisedec..., am strigat eu de pe cuptor. Eu îl rog să rămână. Pentru că îl alungi din pricina mea. Poate să doarmă pe cuptor alături de mine. Știu că n-a vrut să-l ucidă pe tatăl meu. A tras de frică. Tatăl meu mi-a spus.

M-am ridicat. Am intrat în odaie. Ucigașul din Ierusalim era acolo. În picioare. Un om foarte tânăr, palid și plângând. Un adolescent. Desigur, avea în jurul gâtului două benzi de cartușe, încrucișate pe piept. Avea și un pistol mare. O pușcă adevărată. O adevărată uniformă de ucigaș, de bandit. Dar nu mă înspăimânta. Era foarte tânăr. Și foarte palid. Avea aceeași vârstă ca mama preoteasă, mama mea cu care a fost coleg de școală. Dar părea mult mai tânăr. Părea mai degrabă travestit în bandit ca pentru carnaval. Și, cu toate acestea, era cu adevărat ucigașul din Ierusalim. Părintele Melchisedec îl cunoștea. Dar mie nu-mi era frică de el. Ucigașul din Ierusalim nu era dușmanul meu. Invitându-l să rămână în casa parohială și să doarmă pe cuptor, alături de mine, nu-mi spoream *politeia*. Nu. Fiindcă *politeia* cere să-ți iubești dușmanii. A-ți iubi prietenii e un lucru firesc. Îl invitam să rămână ca prieten. Ucigașul din Ierusalim nu era dușmanul meu. Și, ca să fiu cinstit până la capăt, fără să-mi dau exact seama, voiam să văd de aproape un ucigaș. Să-i vorbesc. Să-l întreb de la om la om ceea ce nu poți afla din cărți. De exemplu: cum și de ce devii ucigaș? Cum te simți când ești un ucigaș? Între ucigași el se bucura de faimă. Era cumplitul ucigaș din Ierusalim. Pe al cărui cap fusese pus un premiu de un milion. Puteam să-l întreb totul. Pentru că nu mi-era frică de el. Nu era rău.

Ucigașul m-a privit. După care a căutat aprobarea părintelui Melchisedec. Acesta a spus:

— Dacă Virgil nu se teme să doarmă cu ucigașul din Ierusalim, poți rămâne.

Și el a rămas în casa parohială. La noi. Cu mine. În timp ce toată poliția îl căuta.

Exact la miezul nopții, ucigașul din Ierusalim și cu mine am luat parte împreună, în genunchi, la slujba miezonopticii. În ziua învierii de obște, vom ieși cu toții, buni și răi, din mormintele noastre. În același chip. La același sunet al trâmbițelor îngerilor. Abia după Judecată vom fi despărțiți. Dar așteptând Judecata, vom fi împreună la învierea morților, a cărei repetiție generală o săvârșea părintele Melchisedec. Ca acum. În așteptarea pronunțării verdictului. Și știu că toți, absolut toți oamenii, fie ei sfinți sau asasini, nu pot scăpa de flăcările iadului și osândeii veșnice, decât datorită milei lui Dumnezeu. Toți, fără excepție, sunt vinovați și condamnați în fața lui Dumnezeu. Doar unii sunt mai puțin vinovați, alții mai mult. E o diferență de grad. Dar condamnarea este pentru toți. Niciun om nu poate fi izbăvit de ea fără mila lui Dumnezeu și mijlocirea sfinților și a îngerilor. Pentru prima dată îmi dădeam seama că, din punct de vedere teologic, între sfânt și asasin e vorba doar de o diferență cantitativă atât în ce privește păcatele, cât și în ce privește virtuțile. Dar la Judecata de Apoi sfântul și asasinul trebuie să pledeze deopotrivă vinovați. Chiar și sfântul cel mai mare nu poate pleda nevinovat. Înțelegând aceasta, am strâns mâna ucigașului din Ierusalim. Fiindcă eram la sfârșitul slujbei. A repetiției generale a învierii morților. Și i-am spus:

— Aici, la noi, cu părintele Melchisedec și cu mine, vei fi în siguranță.

— Și cu ajutorul de sus, mai cu seamă, a spus ucigașul din Ierusalim.

Mi-am dat seama că, în ciuda sosirii celui care încercase să-l ucidă pe tatăl meu, nu aveam încă un dușman adevărat. Pentru că în ochii mei ucigașul din Ierusalim nu era un dușman. Era exact ca temuții soldați turci care ne-au masacrat la Războieni, în Valea Albă, satul nostru natal, și pe care n-aveam niciodată curajul de a-i ucide. Fiindcă în ciuda rolului său de călău, în ciuda uniformeii sale, soldatul turc putea fi unul din frații noștri, unul dintre acei prunci dați ocupanților sub formă de impozit, ca *pedomazoma*.

Noi am preferat întotdeauna să fim în locul lui Abel decât în cel al lui Cain. E preferința noastră, a românilor, adică a creștinilor din Carpați. Mai bine să murim decât să-l omorâm pe fratele nostru. Ca și turcii, ca și evreii, ucigașul din Ierusalim nu putea să-mi dea acel dușman de care aveam absolută nevoie pentru a deveni sfânt și pentru a-l introduce în calendar pe sfântul Virgil. Am continuat să caut măcar unul. Unul adevărat. Nu un frate ascuns sub o uniformă dușmană. Ca turcii. Ca ucigașul din Ierusalim. Ca evreii care m-au numit înger, deși eu credeam că mă luau peste picior...

Căutările mele au fost destul de îndelungate. I-am cerut sfatul ucigașului din Ierusalim: Cum aș putea să-mi fac rost de un dușman? Și să-l iubesc. Pentru a dobândi sfințenia.

Ucigașul din Ierusalim era în măsură să mă învețe. El nu avea decât dușmani pe pământ. Eu însă nu aveam niciunul. Era totuși o mare nedreptate în toată această afacere. Ca în toate afacerile pământești. Unii oameni au totul, iar ceilalți n-au nimic.

XV. Călătorind între cele două Ierusalimuri

— Am venit să mă ascund în casa parohială, pentru că nicăieri altundeva nu sunt în siguranță, a explicat Ionel Mălai.

— Vei rămâne aici mult timp? am întrebat eu înainte de a mă culca.

— Sper că nu, a spus el. Am un bilet de tren. Dar trecătoarea Panaghia este înzăpezită. Nu se poate circula. De îndată ce trecătoarea va fi deschisă, plec...

Era fericit spunând că va pleca.

Ucigașul din Ierusalim avea între douăzeci și douăzeci și cinci de ani. Dar cariera sa de tâlhar, de ucigaș, de hoț la drumul mare, era deja lungă. Era socotit de jandarmii din ținut drept dușmanul public numărul unu. De mult timp aveau ordin să tragă la vedere, dacă l-ar fi întâlnit. Să-l doboare ca pe o fiară sălbatică.

— De când a fost pus pe capul meu un preț și statul a promis un milion de lei oricărei persoane care mă va preda poliției, mort sau viu, primejdia cea mai mare pentru mine nu e poliția. Nici jandarmii. Ci tocmai cetățenii cei mai cinstiți. Care nu visează decât să strângă bani. Cei care nu fac decât asta întreaga lor viață. Ei îi iscodesc pe toți cei întâlniți pe stradă. Și se întreabă dacă nu cumva este vorba de ucigașul din Ierusalim. Pentru a mă preda poliției și a încasa milionul. Nu mai pot să mă ascund nicăieri. Părintele Melchisedec e singurul care nu l-ar vinde pe ucigașul din Ierusalim. Nu l-ar vinde pe niciun om. Niciodată. De aceea am venit aici. Chiar și numai intrând în Ierusalimul de pe Ozana, satul meu natal, aş risca să fiu recunoscut de toți. Chiar ai mei m-ar vinde. Nu mai am nici mamă, nici tată. Mi-ar fi frică să merg la ei... Din pricina acestui milion. Fiindcă banul este ochiul diavolului...

Ucigașul din Ierusalim plângea. Ca un copil. Pentru că de abia ieșise din copilărie. Era încă adolescent.

— Da. Banul e ochiul diavolului..., repeta el. Ceea ce mă uimește este că pentru capul meu se plătește mai mult decât s-a plătit pentru capul lui Hristos. Te-ai fi gândit la asta? E un sacrilegiu! La bursă Ionel Mălai valorează mai mult decât Hristos. Fiindcă Iuda n-a primit un milion. Dar cel ce mă va vinde pe

mine, Ionel Mălai, acela îl va primi. Fără niciun impozit. Un milion întreg. Bani pe care, în munții noștri o familie întreagă nu-i câștigă în trei generații...

Mi-era milă de Ionel Mălai. Fără arsenalul său, fără cuțitele, cartușele, grenadele, pușca și pistolul său – căci era înarmat până în dinți – era un om pur și simplu. Un om normal, obosit. Și înainte de a se culca, mi-a povestit istoria sa. Fiindcă nu dorea pentru nimic în lume să-mi fie frică de el. Nici să-mi lase o impresie proastă. Dacă i-aș fi tăiat un deget cu cuțitul, ar fi suferit mai puțin decât dacă mi-ar fi fost frică de el. Sau dacă aș fi pus la îndoială ceea ce-mi povestea. De mai mulți ani, toată lumea îl hăituia. Era lipsit de duioșie, de încredere, de blândețe. Și acest lucru e mai rău decât a fi lipsit de apă și de hrană. Și a muri de foame. De inaniție. Fiindcă și duioșia, tandrețea, blândețea hrănește. Și ea dă puteri. Mai mult decât hrana. Mai mult decât apa. Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim, nu mai avusese de mai mulți ani parte de pic de tandrețe, de blândețe, de încredere. Era însetat. Epuizat, istovit de lipsa tuturor acestora. Mai istovit decât ceilalți.

— Ultimul meu prieten a fost Pușcă-Lungă, Schipetar, a spus el. De la moartea lui trăiesc ca un animal. Singur. Cu teamă. Dorind ca o privire omenească să zăbovească măcar câteva secunde asupra mea. Ca o rază de soare... Ca privirea ta acum. Fiindcă știu că tu nu mă urăști. Nu-i așa că nu mă urăști?

— Nu, am răspuns eu.

— Nu ai niciun motiv să mă urăști. N-am vrut să-l omor pe tatăl tău. Dimpotrivă. Am vrut să-l feresc de neplăceri. Am tras, înainte de a pleca, câteva focuri. Nu doar de teamă. Dar și ca să nu fie acuzat a doua zi că nu a păzit bine banii de pe bumbac. Nu știam că pragul casei voastre parohiale e de piatră. Am tras în prag. Ca să nu-l rănesc pe tatăl tău. Îți jur că nu știam că pragul e de piatră, nu din lemn. Din această pricină l-am rănit pe tatăl tău. Știu că putea să moară. Dar m-am rănit și pe mine. Privește... Mi-a arătat piciorul și a zis: Și eu nu pot să merg la doctor. Dacă rana mi se infectează, pot să mor. Acum crezi că n-am vrut să-l ucid pe tatăl tău? M-aș fi omorât și pe mine din aceeași lovitură. Căci n-am tras decât un singur glonte.

— În piciorul tatălui meu s-au găsit mai multe gloanțe, am spus eu. După cât mi-a povestit mama preoteasă.

— E același glonte, dar este un glonte care explodează în bucățele. Un glonte american. Nu vrei să mă crezi? Toată viața

mea n-am ucis nici n-am rănit pe nimeni. Eu, ucigașul din Ierusalim, nu sunt un ucigaș...

Când ești cel mai faimos ucigaș din ținut, chiar și unui copil e riscant să-i faci astfel de afirmații.

Am tăcut. Nu l-am contrazis. Dar eram convins că mințea. Că tot ceea ce spunea erau minciuni. Cum putea să-mi spună tocmai el, ucigașul din Ierusalim, care l-a ucis cu un an în urmă pe cârciumarul din satul nostru, că n-a rănit, nici nu a omorât pe nimeni? Atunci el a văzut o strâmbătură involuntară pe chipul meu. A văzut în ochii mei că nu-l cred. Și a fost cuprins de deznădejde. Era vital pentru el ca cineva să-l creadă. Și să aibă încredere în el.

— Dacă tu, care ești un copil curat ca un înger și ai o inimă mare, i-ai spus părintelui Melchisedec să mă primească aici, dacă nici chiar tu nu mă crezi, cine mă va crede pe acest pământ? a spus el.

— Dacă nu tu l-ai omorât pe cârciumarul Mocanu, cine a făcut-o atunci? Pentru că la locul crimei s-au găsit amprente tale, urmele încălțămintelor tale. La han. Urmele sângelui tău. O știi bine.

— Am fost acolo, e adevărat. Am luat parte la tâlhăria cârciumarului. Dar nu eu l-am omorât pe Mocanu cârciumarul. Schipetar... Pușcă-lungă. El a fost.

— A fost prietenul tău iar tu l-ai însoțit! L-ai ajutat să-l ucidă. Ești complice la crimă.

— Nu mă judeca ca și ceilalți, m-a implorat ucigașul.

— Ești complicele lui Schipetar. Erai cu el când a ucis. Ești vinovat împreună cu el. Voi doi l-ați ucis pe cârciumar. Și pe toți ceilalți care au murit de mâna voastră.

— Schipetar a ucis. Nu eu. Niciodată. Nu. Niciodată n-am lovit pe nimeni!

Istoria crimei era simplă. În satul Ierusalim era un orfan. Tatăl său murise de pelagră, undeva în munții Pipirig, în sus pe valea Ozanei. Iarna. Tăind pomi. Ca toți locuitorii din Ierusalim, de când nu mai sunt robii sfintelor mănăstiri ale Ierusalimului. Mama sa murise de oftică. Ionel Mălai a mers la școală la Ierusalim. La aceeași școală unde mergeam și eu acum. Școala este obligatorie, ca și serviciul militar. La sfârșitul școlii s-a angajat ziler. Era un „acatist”. Un om care nu stă jos. Care rămânea mereu în picioare. Așteptând să fie angajat ca lucrător

agricol¹. După care a plecat să-și facă serviciul militar. Ca voluntar, înainte de a fi chemat. Pentru a fi scutit de mizeria tinereții sale.

— În cazarmă l-am întâlnit pe Pușcă-Lungă, Schipetar... Era un flăcău nemaipomenit. M-a impresionat de îndată. Era originar din Pind. Un om de la munte. Ca mine. Dar munții uriași ce domină Serbia, Bulgaria, Grecia, Albania și Marea Mediterană sunt munți sălbatici. Aspri. Ca oamenii care îi locuiesc. Schipetar era un dur. Îmi lua totdeauna apărarea. Era prietenul meu. Când am avut o permisie, a venit aici, la Ierusalim. Ne-a văzut satul. A vorbit cu părintele Melchisedec. A luat parte la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie. S-a mărturisit și s-a împărtășit. Fiindcă era un om aspru. Dar inima sa era mare, asemenea munților săi. Inima sa de om atingea cerul. Era cu adevărat mare. N-am văzut niciodată o inimă mai mare decât cea a lui Pușcă-Lungă. După slujbă mi-a spus:

— La tine, la Ierusalimul de pe Ozana, nu e nimic de făcut. N-ai nici pământ, nici casă, nici familie. Nimic. Vrei să vii cu mine în America?

— În America? am întrebat eu. Noi, cei care nu stăm jos, călătorim numai în timpul serviciului militar. Mergând pe calea ferată gratuit, la locul unde se găsește cazarma noastră. Altfel nu călătorim. Nici înainte, nici după serviciul militar. Vei vedea asta mai târziu, tu însuși, Virgil. Săracii rămân ca plantele ținuite prin rădăcini de pământ. Rădăcinile săracilor, ale celor care nu se așază, ale celor ce nu stau jos, sunt mizeria, lipsa de bani. De aceea, când l-am auzit pe Schipetar, Pușcă-Lungă, vorbind de călătoria împreună în America, am crezut mai întâi că își râde de mine. Pentru noi, moldovenii, călătoria cea mai lungă e cea de la sfârșitul vieții noastre pământești, pe care o facem când părăsim Ierusalimul de pe Ozana, pentru a merge în Ierusalimul Ceresc. Dar cerul nu este prea departe de munții noștri. Craiova, orașul garnizoanei în care mi-am făcut serviciul militar, e mai departe de Ierusalimul de pe Ozana, decât Ierusalimul de Sus. Mergi cu trenul trei zile și trei nopți.

— Cunosc bine America, a spus Pușcă-Lungă. Am familia acolo. Rude îndepărtate.

Era adevărat. Primea scrisori din Statele Unite. Avea rude dincolo de ocean.

¹ VIRGIL GHEORGHIU, *La Condottiera*, Paris, 1969.

— Dacă vrei să vii cu mine, te iau. În America, vei vedea, vei fi fericit. Vei vedea ce înseamnă un om fericit! Fiindcă, pe pământ, nu poți fi fericit decât în America! E țara belșugului! A fericirii! Adevăratul rai pământesc. Cei care n-au fost în America nu știu nimic despre fericirea de aici, de pe pământ.

Am hotărât deci să plecăm în America. Și să ducem o viață fericită. Visam la ea zi și noapte.

Nenorocirile Schipetarului, moartea sa, cariera de tâlhar și hoț la drumul mare a lui Ionel Mălai s-au născut din visul lor: de a trăi fericiți pe pământ, de a merge în America, de a deveni americani. Pentru că visul e ca pânza unei corăbii. Te ajută să muncești, să înaintezi în viață. Exact ca pânzele care ajută o ambarcațiune să alunece pe mări. Dar dacă pânzele sunt prea mari pentru puterea și pentru dimensiunea navei, atunci mergi spre naufragiu. Spre moarte. Trebuie să ai vise pe măsura puterilor tale. A greutateii tale. A valorii tale. Și America era un vis prea mare pentru cei doi prieteni, pentru Schipetar și pentru Mălai, care tocmai își și încheiaseră serviciul militar.

— Americanii, povestea Schipetar, sunt un popor bogat. Formidabil. Au inventat tot felul de mașini. Pentru toate muncile. Folosesc lucruri care nu există nicăieri altundeva pe pământ. Și pe care omul nu le va avea decât în rai. Toți americanii sunt bogați, fericiți. La ei, toate drumurile seamănă cu Calea Laptelui, sunt albe, drepte, nesfârșite... Merg cu toții în mașini. Cerul lor e plin de avioane. Zboară cu toții. Mai mult decât păsările... Dacă vom merge în America, vom trăi și noi ca ei.

Din gura ucigașului din Ierusalim, am aflat, la vârsta de șapte ani, că americanii au creat o civilizație atât de extraordinară, de fabuloasă, că nici măcar în basme nu există ceva asemănător. Din moment ce ei au această civilizație, acest confort, e normal să fie asemenea copiilor care, având jucării minunate, nu vor să meargă la culcare ca să profite la maximum de ele. Astfel americanii sunt totdeauna în lumea din afară, în exterior. În lumea minunată pe care au construit-o pentru ei. În țara minunilor pe care și-au făcut-o. Sunt pe drumuri. În aeroporturi. În restaurante. La teatru. La cinema. Folosind la maximum toate mașinile lor de fericire. Și după ce au trăit în afară, nu mai au chef să se întoarcă înăuntrul lor. În viața lor interioară. Cea care este în inima și sufletul fiecărui om. Ceea ce au ei în afară este incomparabil mai minunat. Ei trăiesc ca ȣiganii care nu-și fac tabăra decât în afara orașelor. Și trăind astfel numai în afară, au pierdut obiceiul de a fi singuri. Or acesta duce la o nenorocire

cumplită: americanii pot face orice, dar nu pot fi ciobani. Pentru că un cioban e un om care trebuie să se mulțumească cu propria sa tovarășie. Trebuie să trăiască cu el însuși. Cu gândurile lui. Cu visurile lui. Cu sentimentele lui. Rupt de lumea din afară. Or un american rupt de civilizația sa, de lumea vizibilă a mașinilor și a confortului, rupt de societatea sa extraordinară, e mai mort decât un om al cărui cap a fost tăiat de trup. Lumea exterioară este mai importantă pentru americani decât propriul lor trup. Le înlocuiește trupul. Totul este la ei exterior și vizibil, în adâncul lor totul este uscat. Vid. Cum să trăiești în vid? Fiindcă neglijând viața interioară, viața sufletului lor, au sfârșit prin a-l pierde. Dacă omul nu mai folosește anumite organe, aceste organe sfârșesc prin a dispărea. Și dacă un american este abandonat singur cu el însuși, e mai rău decât un om părăsit în mijlocul deșertului. Un american singur cu el însuși este atât de speriat de vidul deșertului și al neantului pe care îl descoperă în el, încât începe să bea. Pentru a cădea mort de beat și a nu mai fi singur în deșertul lui. Pentru a trăi, el are nevoie de lumea din afară. Altfel e pierdut. Acest lucru amintește exclamația pusă de Ieremia în gura ludeii care și-a pierdut toate bogățiile interioare pentru a le avea pe cele exterioare: *Ochiul meu mă doare*¹... *Poftind bunătățile cele văzute, a pierdut virtuțile cele nevăzute*²... Ca Eva, căci *femeia, socotind că rodul pomului este bun de mâncat și plăcut la vedre și vrednic de dorit, a luat din el și a mâncat și a dat bărbatului său și a mâncat și el*³.

Ajunși în acest stadiu, acești stăpâni absoluți ai tuturor tehnicilor sunt lipsiți de păstori. Și o civilizație are nevoie de oi. Pentru lână, pentru carne, pentru brânză. Nu există viață fără oi. Dar cum să ai oi dacă nu ai păstor? Atunci americanii importă, plătind greutatea lor în aur, păstori din străinătate. A fi păstor înseamnă a fi un om care este fericit singur, în propria sa tovarășie. Pentru că toate bogățiile unui păstor sunt în el. Cei mai buni păstori din lume și aproape singurii la ora actuală (pentru că neamul oamenilor bogați înăuntru e pe cale de dispariție de pe întreaga suprafață a pământului), cei mai buni păstori, singurii oameni care au o viață interioară, se găsesc în munți. Mai ales în țările basce, în Pirinei, în Pind și în Carpați. Atunci guvernul american importă păstori din acești munți.

¹ *Plângerile lui Ieremia* 3, 51.

² SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Despre viciile de căpetenie* II, 1.

³ *Facerea* 3, 6.

Singurii care mai pot încă să dea păstori lumii. Și Ionel Mălai și Schipetar au hotărât să meargă în Statele Unite ca să se facă păstori.

Problema lor era să ajungă în America. Și-au făcut rost de pașapoarte. Și de actele necesare călătoriei. Le lipseau însă banii pentru a plăti vaporul. Au mers amândoi pe jos până în portul Constanța, la Marea Neagră. Muncind ca zileri pe la ferme pentru adăpost și hrană. La Constanța, au încercat să se îmbarce ca marinari. Le-a fost imposibil. Au încercat să se îmbarce clandestin. Au fost arestați. Condamnați. Au făcut câteva săptămâni de închisoare. După care au fost trimiși la domiciliul lor. Din jandarmerie în jandarmerie. Cu cătușele la mâini. Aceste umiliri, nedreptăți, brutalitatea și violențele pe care le-au suportat din partea jandarmilor care i-au tratat ca pe ocnași i-au împietrit, i-au rănit, i-au schimbat.

Ajuns la Ierusalimul de pe Ozana, Ionel Mălai purta urmele loviturilor. Ale lanțurilor. Ale torturilor. Ca un ocnaș. Îmbătrânise cu douăzeci de ani și inima sa se împietrise. De revoltă. De umilire.

Cât despre Schipetar, acesta a părăsit satul unde fusese condus de jandarmi și, într-o bună zi, a sosit la Ierusalimul de pe Ozana.

— Vom jefui o cooperativă și cu banii ne vom plăti călătoria în America, a propus Pușcă-Lungă. El își făcuse deja rost de pușcă care i-a adus și porecla.

— Este rău să furi, a răspuns Ionel Mălai. E un păcat.

Ionel Mălai, din Ierusalimul de pe Ozana, era creștin. Dorea să-și părăsească satul pentru a trăi în America, ca să fie fericit pe pământ, dar nu voia să piardă intrarea în Ierusalimul de sus, unde se află viața veșnică.

— Vorbe, a spus Schipetarul... e adevărat, nu trebuie să furi. Dar dacă furi banii statului, ai cooperativei, nu este un furt. E un furt atunci când iei ceea ce aparține aproapelui tău. Dar statul nu e aproapele nostru. Statul nu e nimic. E nimicul. O ficțiune. Teoretic, statul suntem noi. Deci dacă luăm bani din casieria statului, este ca și cum am lua din propriile noastre buzunare. Nu e un furt. Dumnezeu nu socotește acest lucru un păcat. Cele Zece Porunci nu spun nimic despre asta.

Schipetar vorbea minunat. Era un seducător. Un conducător înăscut. L-a convins pe Ionel Mălai că nu vor avea niciun păcat dacă vor jefui casieriele statului. Ale cooperativelor. Ceea ce au și făcut. Au fost incidente. Gardienii au fost răniți. Alți gardieni sau

jandarmi care i-au surprins au fost uciși. Și încă tot nu aveau suma necesară. Jefuirea cârciumii și uciderea lui Mocanu, cârciumarul, l-au descurajat pe Ionel Mălai. Dar era prea târziu. Au fost arestați. Au evadat. Ucigând un jandarm. După care Schipetarul a fost doborât de jandarmi. Ionel Mălai a rămas singur. I s-au pus în seamă toate crimele și toate fărâdelegile comise de Schipetar. Operațiune totdeauna împreună. Fuseseră arestați împreună. Acum când Schipetar era mort, Ionel Mălai, pe care nu-l mai numeau decât *ucigașul din Ierusalim*, moștenise totul: arme, cartușe, bani, chiar și toate crimele care acum îi erau imputate numai lui.

— Eu, cu mâna mea, n-am ucis niciodată, nici n-am rănit pe nimeni, mi-a spus el. N-am purtat arme decât după moartea Schipetarului... L-am îngropat în pădure. Și am luat tot ceea ce avea asupra lui. Pentru că, odată mort, nu mai avea nevoie de nimic. Nici de cartușe. Nici de biletele de bancă. Am luat totul. L-am îngropat singur... Când voi ajunge în America voi face un parastas pentru sărmanul Schipetar...

— Și banii de pe bumbac de ce i-ai furat?

— Îmi mai lipseau bani. Cum eram urmărit, nu mai puteam merge la Constanța să iau vaporul pentru America. Am hotărât să merg cu trenul, îmi lipseau însă banii de bilet până la Viena. Dar trecătoarea Panaghia este înzăpezită. Trenurile nu mai circulă. De câteva zile nu mai știu unde să mai merg. Trebuie să aștept deschiderea trecătorii. Sunt rănit. Nu pot rămâne în pădure pe frigul ăsta. Dacă intru într-o casă mă vor denunța. Întrucât capul meu face un milion de lei. Atunci am venit aici fără să știu că și tu ești aici. Îți mulțumesc că nu-mi porți pică. Din nenorocire, l-am rănit pe tatăl tău. Involuntar. Mă crezi dacă-ți spun că niciodată n-am rănit, n-am lovit, nici n-am ucis pe nimeni?

— Dacă poliția te prinde te vor condamna pentru crimă. Pentru mai multe crime! am spus eu.

— Nădăjduiesc să-mi rup gâtul mai înainte! a răspuns el. Poliția nu va pune mâna pe mine!

Era abia începutul iernii. Prin alte părți era încă toamnă. Și culesul viilor. Aici însă căzuse deja zăpada. Trecătoarele erau închise. Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim, trebuia să rămână mult timp la noi. Împreună cu noi. Nu eram nemulțumit să-mi petrec iarna în tovărășia ucigașului din Ierusalim. Dormind împreună cu el pe cuptor. Dar mă temeam pentru viața sa. De două ori. Mai întâi, tot satul îl cunoștea. În curând avea să se afle

că se găsește în casa parohială. Apoi era grav rănit. De același glonț care-l lovise pe tatăl meu. Abia putea să meargă. Nu se putea vindeca fără îngrijiri medicale. Dar era cu neputință să consulte un medic. Situația sărmanului ucigaș din Ierusalim era disperată. Era primul dușman serios pe care mi-l trimitea cerul. Dormind însă alături de el pe cuptor, am putut să-mi dau seama că era un om ca și mine. Ucigașul era prietenul meu. Nu un dușman.

L-am iubit și mi-a fost milă de el. Era un om care din pricina mizeriei și a sărăciei, voia să meargă în America, să se facă păstor, pentru că avea o viață interioară. Ca toți oamenii din munții noștri. A plecat puțin timp după aceea. Pe neașteptate. Lăsând un cuvânt în care ne spunea că va traversa munții pe jos. Nu putea să aștepte primăvara.

Vreau să cred că Ionel Mălai – ucigașul din Ierusalim – și-a înfăptuit visul de a deveni păstor în America. Și cred că minunilor civilizației americane le-a preferat totdeauna minunile pe care le purta în inima sa. Că este deci un bun păstor. Și că va fi un bun cetățean în Ierusalimul cel de Sus. Dacă nu este deja. Căci între Ierusalimul de pe pământ și Ierusalimul de sus a trebuit să treacă prin multe primejdii.

Cât despre mine, am plâns când a plecat. Când vom fi în Cer, îmi va povesti cum a străbătut trecătoarea Panaghia, pe jos, cu rana sa. În ce mă privește, îl așteptam încă pe adevăratul meu dușman.

Și iată că astăzi, după aproape o jumătate de secol, stăruî în hotărârea mea de a sfinți frumosul nume Virgil. Am făcut studii de teologie. Sunt preot. Ca strămoșii mei. Cum stă bine unui adevărat urmaș ai Marilor Scobai. Lumea mea, cea mai minunată, e tot cea a oamenilor care pot rămâne singuri cu ei înșiși fără a li se urî. Contrar americanilor. Sunt asemenea celor care pot fi păstori. O rasă pe cale de dispariție. Fiindcă lumea din afară oferă prea multe minunății. Totul te invită în afară. Cât despre sfințirea numelui de Virgil, cred în continuare că poate fi realizată. Acum, ca și la vârsta de șapte ani, știu că pentru a deveni sfânt trebuie să-ți iubești dușmanii. Și nu dușmanii sunt cei care îmi lipsesc astăzi. Ei sunt nenumărați. Ca nisipul mării. Dușmani adevărați. Cumpliți. Care mă pândesc zi și noapte, în toate colțurile. Sunt înconjurat aproape numai de dușmani. Și în ciuda numărului lor și a strădaniilor mele de a-i iubi, în înaintarea mea în *politeia* spre desăvârșirea spirituală care duce la îndumnezeirea și sfințirea numelui de Virgil, am ajuns într-un

punct mort. Dușmanii mei mi-au făcut cele mai multe servicii pe acest pământ. Niciun prieten nu mi-a făcut, nici pe departe, serviciile pe care mi le-au făcut dușmanii. Datorită lor, a celor care mă spionează în toate colțurile și în toate clipele, sunt tot timpul în stare de veghe. Datorită dușmanilor mei, sunt obligat să-mi reduc pe cât e cu putință greșelile, păcatele, erorile. În viața mea tot ceea ce am înfăptuit bun pe acest pământ a fost datorită dușmanilor mei. Dacă n-am comis erori prea grave e datorită dușmanilor mei care aveau ochii ațintiți asupra mea. Trebuia să fiu atent la fiecare pas. De vreme ce tot binele pe care l-am înfăptuit pe pământ se datorează îndârjirii dușmanilor mei împotriva mea și ostilității lor, nu pot să am față de ei decât recunoștință. E normal să ai recunoștință față de cei care te ajută să faci binele și să eviți răul. Sunt deci infinit recunoscător nenumăraților mei dușmani. Și mărturisesc că, fără ei, n-aș fi putut realiza nimic bun. Și că toate greșelile, toate erorile și toate păcatele pe care nu le-am comis, le datorez de asemenea dușmanilor mei. Fiindcă ei nu iartă, cum fac prietenii. Le sunt deci de două ori recunoscător pentru a mă fi ajutat și a mă ajuta încă, zi și noapte, prin supravegherea lor nemiloasă. Nu-i pot urî deci, fiindcă mi-au adus, îmi aduc și-mi vor aduce, până la sfârșitul zilelor, cele mai mari servicii, pe care niciun prieten nu mi le-ar putea face!

Un fapt e sigur. Logic nu pot să-mi urăsc dușmanii. Desigur, lupt împotriva lor. Dar nu nutresc față de ei niciun sentiment de ură.

Dar nu e de ajuns să nu-ți urăști dușmanii. Pentru a sfinți numele de creștin, trebuie să-i iubești. Am convingerea că-i iubesc din toată inima mea, pe deplin, pe scumpii mei dușmani. Pe toți. Fără ei aș fi pierdut. Dar iubirea mea e interesată. Nu este adevărata iubire creștină. Spontană, dezinteresată, gratuită.

Uneori, mă las convins că mi-aș iubi dușmanii chiar dacă nu mi-ar fi colaboratori atât de prețioși! După care mă cuprinde îndoiala. În materie de iubire nu ești niciodată sigur. Omul nu știe niciodată cu precizie dacă iubește cu adevărat sau crede doar că iubește.

Chiar și în banala iubire pământească dintre bărbat și femeie, crezi de bună credință că iubești. Juri că este adevărat și veșnic. Dar, în realitate, te înșeli. Ai doar iluzia că iubești.

Nu există decât două mijloace de a face dovada iubirii tale. Mai întâi, să-ți dai viața pentru cel pe care-l iubești.

A doua probă, neîndoielnică, e aceea de a-ți ierta dușmanii, de a-i binecuvânta și a te ruga pentru ei în clipa în care te trimit la moarte. Așa cum a făcut Hristos. Și cum au făcut nenumărații mucenici. Cuvintele rostite de Hristos înainte de a-și da duhul pe cruce sunt o certitudine. El Și-a iubit dușmanii. I-a iertat. S-a rugat pentru ei. El este sfânt.

De un sfert de secol trăiesc în exil înconjurat de toate părțile de dușmanii mei așa cum un vapor e înconjurat de apă. Și așa cum marinarul e sigur că rămășițele sale pământești nu vor fi îngropate în pământ, ci vor fi aruncate în mare, așa și eu am aceeași certitudine că-mi voi sfârși zilele ucis de dușmanii care mă înconjoară. Logic, nu-mi pot da sufletul decât în mâna nenumăraților, neînduplecaților mei dușmani. Dar, în vremea mea, oamenii nu mai sunt răstigniți ca pe vremea lui Hristos, într-un loc public, în afara orașului, în fața mulțimii care asistă la supliciu. Nu mai sunt omorâți cu pietre, așa cum a fost ucis diaconul Ștefan. Nu mai sunt spânzurați în public. Nu mai sunt aruncați la fiare sălbătice în arene în fața a mii de spectatori. În zilele noastre ești ucis de la distanță. În secret. Fără a lăsa urme. Și în clipa în care dușmanii îmi vor lua viața, îmi voi da seama dacă îi iubesc. Nu înainte. Dar, în acel moment, nu va fi niciun martor. Numai Dumnezeu Care e pretutindeni. Numai el va fi martorul morții mele. Numai El va vedea dacă îi iubesc pe cei care mă omoară.

Îl iubesc pe Dumnezeu pentru că e creatorul meu. E Tatăl meu. Este marele meu Arhiereu. Dar îl iubesc mai cu seamă pentru că va fi singurul martor al morții mele. El singur va înțelege și va vedea dacă îi iubesc cu adevărat pe dușmanii mei și dacă i-am iertat pentru moartea mea. Cum am hotărât să fac, de la vârsta de șapte ani, pentru că nu există Sfântul Virgil în calendar, și pentru că am trăit pe pământ fără a avea sărbătoare onomastică.

Dar sfârșitul acestei aventuri nu-l va cunoaște nimeni. Un suspans va rămâne mereu. Numai Dumnezeu va vedea și va auzi din gura mea, în clipa în care îmi voi da ultima suflare, dacă i-am iubit pe ucigașii mei. Dacă merit slava pe care o doresc. Și care este cea mai mare slavă a omului.

Cuprins

I. Nefericirea de a te numi Virgil.....	4
II. Βίος και πολιτεία.....	46
III. Strămoșii, albi ca neaua.....	58
IV. De ce ținutul meu natal se numește Neamț?.....	65
V. Cum am ajuns la șapte ani vornicel călare al Împărătesei cerului.....	74
VI. De ce la noi preoții au femei și copii în timp ce în alte părți sunt celibi.....	87
VII. Evreii m-au numit Malac.....	93
VIII. „Pâinea noastră cea de toate zilele” în gura unui mic mâncător de mămăligă.....	99
IX. Bumbacul egiptean.....	109
X. Crima de duminică dimineața din casa parohială.....	119
XI. Biserici și orhidee.....	129
XII. Părintele Melchisedec, Marele Scobai, parohul Ierusalimului de pe Ozana.....	134
XIII. Repetiția generală a învierii morților.....	145
XIV. Dumnezeu îmi aude rugăciunea și-mi trimite primul dușman: ucigașul din Ierusalim, ca să locuiască împreună cu mine.....	155
XV. Călătorind între cele două Ierusalimuri.....	165

Editura și Librăria DEISIS
str. Timotei Popovici, nr. 21, 550164 Sibiu
tel./fax 0269-214272
www.edituradeisis.ro

Difuzare: SC SUPERGRAPH SRL
str. Ion Minulescu, nr. 36
031216 București, sector 3
tel. 021-3206119, fax 021-3191084

Tiparul executat la SC LUMINA TIPO SRL
str. Luigi Galvani, nr. 20 bis, sector 2, București
tel./fax 021-2113260, 021-2122927
e-mail: office@luminatipo.com
www.luminatipo.com

În prelungirea amintirilor despre tatăl său, „preotul care s-a urcat la cer”, părintele Gheorghiu își evocă aici mai pe larg primii ani din viață, o viață petrecută în jurul Bisericii. Dându-și seama că poartă un nume care nu există în calendarul bisericesc, copilul Virgil își propune la vârsta de șapte ani să se facă el însuși sfânt. Află că pentru aceasta trebuie să ajungă să-și iubească vrăjmașii...

Într-o minunată împletire de poezie, suspans și înaltă spiritualitate, ni se oferă o neuitată inițiere într-un creștinism trăit ca realizare a aspirației spre sfințenie a ființei umane. Hagiografia nu ține de spectaculos, ci e perfect ancorată în viață ca răspunsul sufletului credincios la chemarea Evangheliei ce răsună de veacuri în Biserică.

Lectură fascinantă, aceste noi amintiri dintr-o copilărie teologică sunt nu numai o admirabilă teologie literară, ci și poate cartea cea mai revelatoare a sufletului părintelui Virgil Gheorghiu.

ISBN 978-973-7859-37-2

